

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH(TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

**YENİ UFUKLAR DERGİSİ PERSPEKTİFİNDE
TÜRKİYE'DE DÜŞÜNCE HAYATI (1952-1965)**

Yüksel Lisans Tezi

Ümüt AKAGÜNDÜZ

Ankara-2007

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH(TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

**YENİ UFUKLAR DERGİSİ PERSPEKTİFİNDE
TÜRKİYE'DE DÜŞÜNCE HAYATI (1952-1965)**

Yüksel Lisans Tezi

Ümüt AKAGÜNDÜZ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Kurtuluş KAYALI

Ankara-2007

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH(TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

**YENİ UFUKLAR DERGİSİ PERSPEKTİFİNDE
TÜRKİYE'DE DÜŞÜNCE HAYATI (1952-1965)**

Yüksel Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kurtuluş KAYALI

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi .....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu dönem projesindeki/tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../.....)

Dönem Projesini/Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ	III
KISALTMALAR	IV
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
CUMHURİYET DÖNEMİ FİKİR DERGİLERİ	8
1.1. 1920-1940 Yılları Arasında Çıkan Fikir Dergileri:	8
1.2. 1940-1960 Yılları Arasında Çıkan Fikir Dergileri:	22
İKİNCİ BÖLÜM	
1950–1965 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE’DE YAŞANAN SİYASAL GELİŞMELER	31
2.1. 1950-1960 Yılları Arasında Yaşanan Siyasal Gelişmeler:	33
2.2. 1960-1965 Yılları Arasında Yaşanan Siyasal Gelişmeler:	48
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
YENİ UFUKLAR DERGİSİ	58
3.1. Yeni Ufuklar Dergisi Hakkında Genel Bilgiler:	58
3.2. Yeni Ufuklar Dergisinin Yazar Kadrosu:	61
3.2.1. Orhan Burian:	63
3.2.2. Vedat Günyol:	68
3.2.3. Sabahattin Eyuboğlu:	73

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YENİ UFUKLAR DERGİSİ VE MODERNLEŞME	79
4.1. Yeni Ufuklar Dergisinde Batılılaşma Tartışması:	79
4.2. Yeni Ufuklar Dergisinde Aydın Tartışması:	92
4.3. Yeni Ufuklar Dergisinde Mavi Anadoluçuluk Tartışması:	115
4.4. Yeni Ufuklar Dergisi ve Köy Enstitüleri:	126

BEŞİNCİ BÖLÜM

YENİ UFUKLAR DERGİSİNİN İKTİSADİ VE SOSYAL KONULARA YAKLAŞIMI	138
5.1. 1950-1965 Yılları Arasında Türkiye’de Yaşanan İktisadi Gelişmeler:	138
5.2. Yeni Ufuklar Dergisinde Planlama ve İşçi Sorunu:	144
5.3. Yeni Ufuklar Dergisinde Nüfus Sorunu:	149
5.4. Yeni Ufuklar Dergisinde Toprak Reformu Sorunu:	152
5.5. Yeni Ufuklar Dergisinde Şehirleşme Sorunu:	156
5.6. Yeni Ufuklar Dergisinde Çocuk Sorunu:	161
SONUÇ	165
KAYNAKÇA	174
KİTAPLAR	174
MAKALELER	178
ÖZET	195
ABSTRACT	196

ÖNSÖZ

1950 sonrasında siyasal, sosyal ve ekonomik gelişmelerini ele alan çalışmaların yanında düşünsel altyapıyı çıkartma çabası içinde olan çalışmalar da yaygınlaşmaktadır. Tezimizde düşünsel altyapının önemli öğelerinden birisi olan Yeni Ufuklar dergisini konu edinmekteyiz. Bu çalışmada, bir yandan Yeni Ufuklar dergisinin 1950-1965 yılları arasında dönemin siyasal havası içinde nasıl bir birikimden yararlandığı, bir yandan da düşünce tarihimiz açısından neleri savunduğu ele alınmaktadır. Özellikle derginin nasıl bir değişim, dönüşüm geçirdiği anlatılıp, süreç içinde derginin fikirlerini savunurken nelerin değiştiği, nelerin devam ettiği değerlendirilmektedir.

1950-1965 Yılları arasında Yeni Ufuklar dergisinin konu edildiği bu çalışmanın birçok aşamasında tez hocam ile sık sık görüşmeler yaptık. Düşünce tarihi konusunda her açıdan uzman olan bir kişi ile çalışmak benim için çok yararlı oldu. Türk Tarih Kurumu'nun zengin kütüphanesi çalışmalarımı kolaylaştırdı. Bu yüzden bana değerli zamanını ayıran, bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan danışmanım Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı'ya ve Yeni Ufuklar dergisinin tüm sayılarına rahatça ulaşabildiğim Türk Tarih Kurumu'na ve çalışanlarına teşekkür ediyorum. Ayrıca desteklerini benden esirgemeyen başta annem ve babam olmak üzere aileme de teşekkürü bir borç bilirim.

Ümüt AKAGÜNDÜZ

Ankara-2007

KISALTMALAR

a.g.e. :	Adı geçen eser
a.g.m. :	Adı geçen makale
AP:	Adalet Partisi
C. :	Cilt
CDTA:	Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi
CHP :	Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP:	Cumhuriyeti Köylü Millet Partisi
DP:	Demokrat Parti
MBK:	Milli Birlik Komitesi
s. :	Sayfa
S. :	Sayı
TİP:	Türkiye İŖi Partisi
YTP:	Yeni Türkiye Partisi

GİRİŞ

Basın olarak adlandırdığımız sivil toplum gücünün günümüzde gazete, dergi, televizyon, internet ve radyo gibi fikirlerin yayılmasını sağlayan önemli araçları bulunmaktadır. Akıl ve mantığı hâkim kılabilmek için insanoğlunun yüzyıllardır süren mücadelesinin biçimlenişinde önce matbaa sonraki süreçte ise gelişen bilim ve tekniğin ışığında yaygınlaşan radyo, televizyon ve internet gibi modern iletişim araçları rol oynamıştır. Rönesans, Reform ve Aydınlanma Çağı içinde canlanan fikir hareketlerine paralel olarak pek çok toplum örnek aldığı Avrupa'ya benzeyebilmek için 19. yüzyılda fikirlerin yayılmasında kullanılan üç temel araca ilgi göstermişlerdir. Avrupa'da matbaanın yaygınlaşması ile ortaya çıkan kitaplar, gazeteler ve dergiler, Avrupa insanının zihnini işgal eden feodal düşünce anlayışının yıkılışında etkili olmuşlardır. Öyle ki feodalizmin temel dayanağı olan eşitsizlik bile ucuz gazete ve kitapların saldırısına maruz kalmıştır. Özellikle matbaanın yaygınlaşmasıyla kitap okuma alışkanlığının zihinlerde yarattığı dönüşüm, Rönesans ve Reform Çağı'ndan Aydınlanma Çağı'na geçişte belirleyici rol oynayıp, modern dünyamızın pek çok dinamiğini biçimlendirmiştir.¹ Matbaa sayesinde bir yandan kapitalizm için yararlı olan yeni bir ekmek kapısı açılırken diğer yandan da İngilizceler, Fransızcalar, İspanyolcalar arasındaki dağınıklık sona erdirilip, herkesin anladığı ulusal diller şekillenmiştir.²

On yedinci yüzyıla gelindiğinde kapitalizm ile bütünleşen kentler, yarattıkları yeni fikirleri yayabilmek için çabalar harcamışlardır. Bu çabalar Avrupa kentlerinin

---

¹ Preserved Smith, **Rönesans ve Reform Çağı Bir Sosyal Arka Plan Çalışması**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2001, s.50.

² Benedict Anderson, **Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması**, İstanbul, Metis Yay., 2004, s.60.

çoğunda günlük gazetelerin yayınlanmaya başlamasıyla sonuçlanmıştır.³ Bugün anladığımız mânada dergilerin çıkışı için ise on sekizinci yüzyılı beklemek gerekecektir. Avrupa’da kitap ve gazeteler geniş kitlelerce takip edilirken dergiler biraz daha yavaş yaygınlaşmışlardır. Bunu sebebini ise hiç şüphesiz dergiciliğin kendi dinamiklerinde aramamız gerekmektedir. Unutmamak gerekir ki dergiler sistemleşmiş konular hakkındaki sorulara yanıt aramaktan ziyade sistemleşmekte olan fikirleri yaymaya çalışırlar. Yani dergilerin güncel tartışmalar içinde bir temsil sorunu bulunmaktadır. Bu yüzden bir derginin a). Sermaye sahibi kurumlara dayanması; b). Takip fikrine sahip insanlar tarafından idare edilmesi; c). Okuyucularına çeşitlilik sunması gerekmektedir.⁴ İşte Avrupa şartlarında bu üç temel zorluk dergilerin çıkması için gerekli ortamın on sekizinci yüzyılda oluşmasıyla aşılmıştır. Böylece İngiltere’de 1749’da Monthly Review, 1756’da Critical Review, 1802’de Edinburg Review, 1809’da Quarterly Review yayınlanmaya başlanmıştır. Fransa’da ise 1802’de Décade, 1804’te Revue Philosophique, 1818’de Revue Encyclopédique, 1825’te Revue Britannique, 1830’da da Revue de Paris adlı dergilerin yayınlandığını görmekteyiz.⁵

Ülkemizde yayınlanan ilk dergi 1849-1851 yılları arasında 28 sayı çıkan Vakayî-i Tıbbiye’dir. Bu derginin çıkış tarihinden Milli Mücadele yıllarına uzanan süreç içinde Mecmua-i Fünun, Mir’at, Ceride-yi Askeriye, Dağarcık, Kırk Anbar, Mecmua-i Ebuzziya, Servet-i Fünun, Sırat-ı Müstakim, İçtihat, Türk Yurdu, Genç Kalemler, Halka Doğru, Yeni Mecmua... vb. dergiler Türk düşünce dünyasına katkılarda bulunmuştur.⁶

³ Ali Gevgilili, “Türkiye Basını”, CDTA, C.I, İstanbul, İletişim Yay., 1983, s.202–204.

⁴ Hilmi Ziya Ülken, “Türk Düşüncesi ve Dergilerimiz”, **Türk Düşüncesi**, C.I,S.2 (Ocak 1954),s.82-83.

⁵ **A.g.m.**, s.84.

⁶ HıfzıTopuz, **Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2003, s.388-390.

Düşünsel birikimin oluşumunda en az kitaplar ve gazeteler kadar dergiler de rol oynarlar. Türkiye’de fikir dergiciliği dendiğinde akla pek çok dergi gelmektedir. Bu dergiler düşünce hayatımızın anlaşılmasında önemli bir yere sahiptirler. Ancak her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de fikir dergiciliğinin gidişatını belirleyen temel noktalar bulunmaktadır.

Dergi çıkartmak bahsettiğimiz gibi kolay bir iş değildir. Özellikle Türkiye gibi basım ve yayıncılık ile geç bir süreçte tanışan ülkelerde sorunlar daha çetrefilli bir hâl almaktadır. Türkiye’de dergiciliğin temel sorunu, maddi yeterlilik etrafında toplanmaktadır. Sanat ve fikir adamları ellerindeki kısıtlı bütçeler ile dergiler çıkartıp, çıkardıkları dergileri zorluklar içinde yaşatmaya çalışmışlardır. Engeller ile dolu bir yolda fikir ve sanatın sürekliliğini sağlamak hiç de kolay değildir.⁷ Diğer taraftan çıkarılan dergileri kimin okuyacağı sorunu da önemlidir. Gerçekten de fikir dergilerinde kendisine yer edinen pek çok konu geniş kitlelerden ziyade belli bir seçkinler grubuna hitap etmiştir.⁸ Bu sebeple fikir dergileri öyle kâr getirecek büyük tirajlara kolay kolay ulaşamamışlardır.

Dergiciliğimizi etkileyen bir başka konu ise belli bir felsefi birikime sahip olmamamızdır. Felsefi birikim eksikliği özellikle aydınlarımız arasında kendisini hissettirir. Aydınlarımızın pek çoğu hayatı anlayışında ve anlatışında kendisine mihverlik edecek köklü bir felsefenin yoksuludur.⁹ Fikirlerin oluşumunun ve yayılımının arka planında yatan tarihsel birikim eksikliği ise bir başka konudur. Burada dikkat çekmek istediğimiz tarihsel birikim eksikliği sosyal, ekonomik ve

⁷ Oktay Akbal, “Bir Dergi Çıkarmak”, **Türk Dili**, C.XXXIX, S.332 (Mayıs 1979), s.406–409.

⁸ Yalçın Küçük, “Cumhuriyet Döneminde Aydınlar ve Dergileri”, **CDTA**, C.I, İstanbul, İletişim Yay., 1983, s.138.

⁹ Orhan Burian, “Dergiler Üzerine”, **Ufuklar**, C.I, S.11 (Aralık 1952), s.322.

kültürel noktaları içermektedir. En basitinden Türkiye’de kapitalizme geçiş sürecinin farklılığı dergicilik üstünde de etkisini göstermiştir. Türkiye’de bahsettiğimiz bu felsefi birikim ile tarihsel birikim yokluğu belli bir sosyal görüşe sahip dergilerin gelişimini zorlaştırmıştır. Ancak şartların olumsuz olmasına rağmen ülkemizde pek çok dergi yayınlanmıştır. Özellikle II. Meşrutiyet’in ilanından sonra dergiciliğimiz canlı bir döneme girmiştir.

1952-1976 yılları arasında Türkiye şartlarına göre oldukça uzun bir yayın hayatı sürdüren **Yeni Ufuklar**, inceleyeceğimiz dergidir. Orhan Burian tarafından 1952 yılında çıkarılmaya başlayan dergimiz 1950-1980 yılları arasında ülkemizde yaşanan siyasal, sosyal en önemlisi de düşünsel gelişmelerden, değişimlerden etkilenmiştir. 1950-1960 yılları arasında düşünsel gelişmelerin edebiyatın ön plana çıkartılarak dergilere yansıtılmış olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum sadece dergiler ile sınırlı kalmamış Türk entelektüellerin pek çoğu özellikle siyasi nedenler sebebiyle bilimsel olarak nitelendirilebilecek kitap yayınlamamışlardır. 1950-1960 yılları arasında düşünsel bir gelişme yokmuş gibi görünmesinin altında da bu yatmaktadır.¹⁰ 1960’tan sonra ise sola açılım kendisini göstermeye başlamış, canlı bir düşünce hayatı ciddi tartışmalar ile desteklenmiştir. 1960’lı yılların ortalarından itibaren 40’lı ve 50’li yılların Kemalistleri sosyalistleşmişlerdir. 1970’li yılların sonları ise sosyalistleşen Kemalistlerin anti-Kemalist oldukları bir sürece şahit olmuştur.¹¹ Tabii 60’lı yılların ortalarından itibaren iyice gün yüzüne çıkan bu değişim Kemalistler ile sınırlı kalmamış, sosyal bilimler alanında doğa biliminden gelen akademisyenler mekanik bir

¹⁰ Kurtuluş Kayalı, “1940’lı ve 1960’lı Yılların Sınırlı Sayılabilecek Yerlilik Eksenli Düşüncesinin 1990’lı Yıllarda Yitip Gitmesinin Nedenleri ya da Türk Düşünce Dünyasının Yerlilik Nokta-i Nazarında Sathi Bir Okunuşu”, **Düşüncenin Coğrafyası-I**, Ankara, Deniz Kitabevi, 2005, s.150-151.

¹¹ Kurtuluş Kayalı, “Memleketi Tanımak”, **Doğu Batı**, S.29 (Ağustos-Eylül-Ekim-2 2004), s.64-65.

anlayış ile düşünce hayatımıza şekil vermişlerdir.¹² **Yeni Ufuklar** dergisi bu bahsettiğimiz süreçten büyük oranda etkilenmiştir. Hatta dergi bu sürece ayak uyduramadığı için kapanmak zorunda kalmıştır.

Tezimizde **Yeni Ufuklar** dergisini çıkışından 1965'e uzanan zamansal sınır içinde irdeleyip, bu yıllar arasında derginin nasıl bir düşünsel ortam içinde bulunduğunu anlatacağız. Elbette ki derginin nasıl bir düşünsel profil çizdiğini incelerken zamansal sınırlılıklar haricinde belli yazın türlerinin ve belli yazarların da ön plana çıkartılması gerekecektir. En başta edebi karakter taşıyan çalışmalar hem alanımız hem incelediğimiz perspektif hem de sistematik bir tahlille hazırlanıp dergideki edebi birikimi ön plana çıkartan iki tez sebebiyle değerlendirme dışında bırakılmıştır.¹³ Derginin zengin kadrosu da incelediğimiz konular ekseninde sınırlandırılmıştır. Tezimizi incelerken Sabahattin Eyuboğlu, Vedat Günyol, Gülten Kazgan ve Haydar Kazgan'ın çalışmaları ana hareket noktamız olacaktır. “Yeni Ufuklar ve Modernleşme” başlıklı bölümümüzde Vedat Günyol ve Sabahattin Eyuboğlu'nun yazdıklarından, “Yeni Ufuklar Dergisinin İktisadi ve Sosyal Konulara Yaklaşımı” adlı bölümde ise Gülten Kazgan ile Haydar Kazgan'ın yazdıklarından yararlanacağız.

Tezimizin birinci bölümünde ülkemizde 1920-1960 yılları arasında nasıl bir fikir dergiciliği birikiminin oluştuğunu önemli fikir dergilerinden yararlanarak anlatacağız.

¹² Kurtuluş Kayalı, “1960'lı Yıllardan Sonra Türkiye’de Sosyal Bilimlerin Gelip Tıkandığı Nokta”, **Düşüncenin Coğrafyası-I**, Ankara, Deniz Kitabevi, 2005, s.49-50.

¹³ Yakup Gelir, **Yeni Ufuklar Dergisi'nin Sistematik Tahlili ve Edebiyatımızdaki Önemi**, Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,2007. Ayşe Taylan, **Yeni Ufuklar Dergisi Üzerinde Bir İnceleme**, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,2007. Bu iki tezden özellikle ilki Yeni Ufuklar dergisinin ayrıntılı bir profilini sistematik bir şekilde çizip, dergide bulunan çalışmalar hakkında detaylı bilgiler vermektedir.

Bunu yaparken dergilerimizi 1920-1940, 1940-1960 yılları arası olmak üzere iki başlıklı bir dönemlendirmeye tabi tutacağız. Dergileri incelerken ise derginin temel yaklaşımı, yazarları ve varsa sebep oldukları önemli olayları belirteceğiz.

İkinci bölümde ise Demokrat Parti'nin iktidara gelişinden Adalet Partisi'nin iktidara gelişine uzanan yıllar arasında yaşanan gelişmelere değinip, derginin nasıl bir siyasal ortam içinde yayınlandığını göstereceğiz. Özellikle derginin takındığı muhalif tavır nedeniyle Demokrat Parti döneminde vuku bulan gerginliği arttırıcı olayları ve 27 Mayıs sonrasında biçimlenen özgür demokratik ortamın sancılarını yansıtmak bu bölümdeki amacımız olacaktır.

Dergi ve önemli yazarları hakkında bilgi verdiğimiz üçüncü bölümden sonra ise “Yeni Ufuklar ve Modernleşme” başlığı altındaki dördüncü bölümümüzde derginin düşünsel perspektifini çizen tartışmaları, konuları değerlendireceğiz. Batılılaşma alt başlığı ile derginin Batılılaşmaya nasıl yaklaştığına ve Batılılaşma karşıtı fikirleri eleştirirken kullandığı argümanlara bakacağız. Aydını konu edinen alt başlıkta ise derginin gerçek aydından ne beklediğini, gerçek aydının karşısında olan güçlerin kimler olduğunu belirteceğiz. Anadolu kültürü ile Batılılaşmayı bütünleştiren Mavi Anadolucuğu konu edinen alt başlıkta bizlere bu akımın nasıl şekillendiğini gösterecektir. Bu bölüm içinde son olarak değineceğimiz Köy Enstitüleri kısmında ise enstitüler hakkında temel bilgiler verip, derginin yazarlarının bu konuya nasıl yaklaştıklarına bakacağız.

Tezimizin son bölümünde ise 27 Mayıs'tan sonra sıklıkla konu edinen iktisadi ve sosyal konuları ele alıp, planlama ve işçi sorunu, nüfus sorunu, toprak reformu

sorunu, şehirleşme sorunu ve çocuk sorunu gibi gündemi yansıtan konuların nasıl irdelendiğini ve bu konulara ne çeşit çözümler getirildiğini değerlendireceğiz

BİRİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ FİKİR DERGİLERİ

1.1. 1920-1940 Yılları Arasında Çıkan Fikir Dergileri:

Milli Mücadele yıllarında Yahya Kemal Beyatlı'nın girişimleri ile 1921'den 1923'e kadar çıkarılmış olan **Dergâh** dergisi, yayımlandığı günlerde büyük bir ilgi ile karşılaşmıştır. 1912 yılından beridir seferberlik halinde olan Anadolu insanı için Milli Mücadele yeni yokluklar, yeni sıkıntılar anlamına gelmekteydi. Sıkıntı ve yokluklar derginin kaynağını Bergsonizm'den alan maneviyatçı bir düşünce anlayışının savunmasına sebep olmuştur. Muhafazakâr düşüncesinin kaynaklığını yapan bu dergi, Milli Mücadeleyi destekleyip, özellikle Gökalpçılığı eleştirmiştir. Bu noktada dergiyi önemli kılan, Cumhuriyet döneminin dikkat çeken düşünürlerinin azımsanamayacak bir kısmını tek bir çatı altında toplayabilmiş olmasıdır. ¹⁴ Dergide Abdülhâk Hamit Tarhan, Ahmet Hamdi Tanpınar, Abdülhâk Şinasi Hisar, Ahmet Haşim, Falih Rıfkı Atay, Halide Edip Adıvar, Hasan Âli Yücel, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Nurullah Ataç, Mustafa Şekip Tunç gibi farklı düşüncelere sahip pek çok yazar fikirlerini yazıya dökmüştür. ¹⁵

Dergâh dergisine göre Milli Mücadelenin zaferi niceliğe karşı niteliğin, mekanizme karşı yaratıcı hamlenin zaferi olacaktı. Yahya Kemal'in "Üç Tepe" adlı yazısı **Dergâh**'ın Milli Mücadeleye olan bakış açısını güzel bir şekilde ortaya çıkartır. Makalesinde Yahya Kemal, Namık Kemal ve arkadaşlarının memlekete Çamlıca

¹⁴ Zafer Toprak, "Fikir Dergiciliğinin Yüzyılı", **Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler**, İstanbul, Gelişim Yay., 1994, s.31.

¹⁵ **A.g.m.**, s.32.

Tepeci'nden bakıp, yıkılmış bir devleti körü körüne savunduklarını söylerken, Servet-i Fünuncuların pozitivistin esareti altında memlekete Tepebaşı'ndan baktıklarını belirtir. Ona göre İnönü Zaferi ile yeni, bambaşka bir döneme girilmiş, memlekete Metris Tepe'sinden bakanlar siyasal, sosyal, sanatsal ve düşünsel açıdan yepyeni bir dönemi başlatmışlardır.¹⁶ **Dergâh**'a göre fert yok cemiyet var demek büyük bir tutarsızlıktır. Bu tutarsızlığı memlekete taşıyan Gökaltçılık, ruhsal dünyayı dışlayarak, tüm sorunları pozitivist bir bakış açısı ile çözmeye çalıştığı için **Dergâh**'ın sert eleştirilerine maruz kalmıştır.¹⁷ Dergi, yeni devletin pozitivistten yararlanarak müdahaleci bir ulus inşasına girişmesi sonrasında siyasal coşkusunu yitirir; ama sonraki yıllarda birikimleriyle daha zengin bir şekilde ortaya çıkacak olan muhafazakâr düşüncenin temel yapı taşlarından birisi olacaktır.¹⁸

Cumhuriyetin kurumlarının ve ideolojisinin oluşturulduğu 1923–1933 yılları arasında yayınlanan dergilerden ilk dikkati çeken **Hayat Mecmuası**'dır. Çıktığı yıllarda en çok aranan dergilerden birisi olmuştur. Kemalist ideolojiyi savunan dergi, akıl ve bilimin öncülüğünde özgür düşünebilen bireylerin yaratılmasını amaçlamaktaydı. Özellikle **Dergâh** gibi Ziya Gökalp'in statik toplumculuğuna karşı çıkararak pragmatik bir yaklaşım ile bireyi ön plana çıkartmaya çalışır.¹⁹ Sanat sevgisinin ve zevkinin artması ile bireylerin kendilerini daha iyi ifade edebileceklerine inanan **Hayat Mecmuası** yaklaşık yüz sayı çıkar.²⁰ Dergide o günlerin Ankara'sında bulunan aydınların çoğunun yazısını görmek mümkündür. Bu aydınlar içerisinde

¹⁶Vedat Günyol, "Cumhuriyet Sonrası Sanat ve Edebiyat Dergileri", **Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler**, İstanbul, Gelişim Yay.,1994,s.86.

¹⁷ Zafer Toprak, **a.g.m.**, s.32.

¹⁸ Metin Çınar, "Dergâh Dergisi", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık**, C.V, İstanbul, İletişim Yay., 2003,s.90–91.

¹⁹ Zafer Toprak, **a.g.m.**, s.33.

²⁰ Vedat Günyol, "Cumhuriyet Sonrası Sanat ve Edebiyat Dergileri",s.88.

Mehmet Emin Erişirgil, Faruk Nafiz Çamlıbel, Necmettin Sadak, Köprülüzade Mehmet Fuat, Ali Canip, Mustafa Şekip, Mustafa Necati, Faruk Nafiz, Mehmet Zekeriya, Yaşar Nabi, Necip Fazıl gibi isimleri sayabiliriz.²¹

Bu dönemde çıkan dergiler arasında skolastik düşünceye karşı en keskin mücadeleyi veren dergi **Resimli Ay**'dır. Dergi 1924–1931 yılları arasında yayın hayatını sürdürmüştür. Modernleşmenin gerekliliğine inanan derginin yazar kadrosunda Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin, Nazım Hikmet, Sabahattin Ali gibi ileriki yıllarda Türk düşünce anlayışının gelişimine önemli katkılar sağlayacak isimler bulunmaktaydı.²²

Bu yılların dergiciliğimiz açısından dikkat çeken özelliği taşra dergiciliğinin zengin olmasıdır. Hareketli yıllar geçiren Türkiye'de gazetecilik gibi dergiciliğin de etkin bir rol oynadığını söyleyebiliriz. Nitekim 1923 ile 1933 yılları arasında yayınlanan dergilerin yaklaşık üçte biri taşrada iken, 1963'te bu oran beşte bire düşecektir. Nicel yönden gözlenen bu düşüşün nitel açıdan da olduğu kesindir.²³

Otuzlu yıllar Türkiye'de düşünce hayatının yoğun olduğu yıllardandır. Bu dönemde Atatürk Devrimleri'nin derinleşmeye ve radikalleşmeye başlamasıyla düşünce hayatı da hız kazanmıştır. Özellikle devrimlerin ideolojik altyapısını oluşturabilmek amacıyla devlet desteğinden yararlanan pek çok düşünür, Kemalist dünya görüşünü biçimlendirmeye çalışmışlardır. Sonraki yıllarda fikir dergiciliğimize

²¹ Muzaffer Uyguner, "Anadolu'da Yazın Dergileri", **Türk Dili**, C.XXXVII, S.321 (Haziran 1978), s.469.

²² Vedat Günyol, "Cumhuriyet Sonrası Sanat ve Edebiyat Dergileri", s.88.

²³ Uygur Kocabaşoğlu, "Cumhuriyet Dergiciliğine Genel Bir Bakış", **Türkiye'de Dergiler, Ansiklopediler**, İstanbul, Gelişim Yay., 1994, s.5–6.

katkılar sağlayacak olan Kadro, Varlık, İnsan, Ülkü, Yücel gibi dergiler ya bu yıllarda yayınlanmış ya da yayınlanmaya başlamışlardır.

Otuzlu yılların başlarında çok kısa bir süre yayınlanan **Atsız Mecmua**, sonraki yılların Türkçü dergileri için örnek teşkil etmiştir. Dergi 1931–1932 yılları arasında Nihal Atsız tarafından çıkartılmıştır. Döneminin ilgi çekici dergilerinden birisi olarak **Atsız Mecmua**, köycülüğü benimsemiş ilk dergilerdendir. Türk köylüsünün durumunu irdeleyen dergiye göre, inkılâp hareketi ancak köy merkeze alınırsa başarıya ulaşabilirdi.²⁴ Dergi Kızıl, Siyah, Beyaz her türlü emperyaliste karşı, mücadele edilebilmesi için sosyal ve iktisadi yapının güçlendirilmesini, bu güçlendirme sürecinde de köylüye öncelik verilmesini önermekteydi.²⁵ Köycülük sonrasında en fazla işlenen konu ise Türkçülüktür. Türkçülük konusunda dergi, Türklerin Aryani bir ırka mensup oldukları iddialarına karşı çıkmış, Türklerin Moğollarla akraba olduğunu belirtip, insanların renkleriyle değil dilleri ile tasnif edilmeleri gerektiğini savunmuştur. Bu noktalardan hareket eden **Atsız Mecmua**, milli ahlak, milli benlik, milli şeciye, milli hars gibi konuları işlemiştir.²⁶ Derginin kadrosunda Nihal Atsız'ın haricinde Fuat Köprülü, Zeki Velidi Togan, Abdülkadir İnan, Nihat Sami gibi isimler de bulunmaktaydı.²⁷

Hıfzı Oğuz Bekâta tarafından 1933–1948 yılları arasında çıkartılan **Çığır Dergisi**'nin yayın politikasını iki döneme ayırabiliriz. İlk dönemde dergi, dönemin dış politika gelişmelerinin etkisi altında aşırı milliyetçi akımları izlemiştir. İlk sayısının

²⁴ Zafer Toprak. **a.g.m.**, s.44.

²⁵ Cezmi Eraslan, **Yakın Dönem Türk Düşüncesinde Halkçılık ve Atatürk**, İstanbul, Kum Saati Yay., 2003, s.141.

²⁶ Abide Doğan, “Atsız Mecmua Üzerine Bir Değerlendirme”, **Türk Kültürü**, C.XXXI, S.364 (Ağustos 1993), s.474–475.

²⁷ **A.g.m.**, s.480–482.

kapağında Benito Mussolini'nin "Faşist rahat hayatı inkâr eder." sloganını kullanan dergi, Türkçülük hareketini ön plana çıkartmıştır. Bu ilk dönemde Hüseyin Namık Orkun, Peyami Safa, Necip Asım dergide ağır basmıştır. 1943'ten sonra ise dergi önemli bir dönüşüm geçirir ve sol görüşlere açık hale gelir. Yaşar Nabi Nayır, Rıfat Ilgaz, Ceyhun Atuf Kansu, Behçet Kemal Çağlar dergide bu yıllarda etkili olmaya başlayan isimlerden bazılarıdır.²⁸

Serbest Cumhuriyet Fırkası olayı ile toplumun içinde bulunduğu hayal kırıklığının meydanlara taşması, 30'lu yıllar için önemli olan iki sürecin işlemesine sebep olacaktır. Bu süreçlerden ilki katı bir devletçilik anlayışının ortaya çıkması, ikincisi ise kültürel konulara yönelik ilginin artmasıydı. Atatürk başta olmak üzere pek çok kişi 30'lu yıllarda kültürel konulara daha fazla ağırlık vermeye başlamıştır. İşte Halkevleri kültürel konulara yönelik artan devlet ilgisinin yansımalarından biridir.

Halkevleri 1932'de kapatılan Türk Ocakları'nın yerine bahsettiğimiz kültürel ilginin ülke geneline yayılabilmesi için aynı tarihte kurulmuştur. Bütün halk kitlelerini bütünleştirmek isteyen bir kurum olarak Halkevleri, istenilen Türk vatandaşı tipini yaratmayı hedefleyen eğitim kurumları olarak düşünülmüşlerdir. Halkevleri aracılığı ile köylüye hem sağlık götürülecek hem de ondan saf kültürün sözlü ve yaşayan örnekleri toplanacaktı.²⁹ Halkevlerinin faaliyete geçmesinden kısa bir süre sonra bu kuruma bağlı dergiler ortaya çıkmaya başlamıştır. Halkevleri dergileriyle ilk kez ülkenin tamamını kapsayan bir dergicilik anlayışı doğmuştur. Bu dergiler bizlere cumhuriyetin ilk yıllarında ülke sınırları içinde meydana gelen siyasal, sosyal, düşünsel konular hakkında detaylı veriler sağlamaktadır. Ülkü'yü şu anda bir yana

²⁸ Vedat Günyol, "Cumhuriyet Sonrası Sanat ve Edebiyat Dergileri", s.91.

²⁹ Cezmi Eraslan, **a.g.e.**, s.137.

birakacak olursak, **Başpınar, Ün, Konya, Gediz, Uludağ, Çorumlu, Çoruh, Akpınar, Altan, Doğuş, İnan, Taşpınar** dergileri ülke geneline yayılmış halkevi dergiciliğın güzel örnekleridirler.³⁰ Anadolu’da yayınlanan halkevi dergileri özellikle sözlü pek çok öğenin yazılı hale getirilmesi konusunda başarı elde etmişlerdir. Mesela Artvin Halkevinin yayın organı **Çoruh** çevresindeki âşıkların, şiirlerini ve atışmalarını toplamaktaydı.³¹ Matbaalarda çalışacak yeterli elemanın olmaması ve kâğıt konusunda yaşanan sıkıntılar halkevi dergilerinin önündeki temel sorunlar olmuşlardır.³² Bu sorunlar içinde dergiler büyük oranda Ankara tarafından finanse edilmiştir. Ancak Ankara dergileri finanse etmek ile kalmamış, onların yayın politikasını da belirlemiştir.

Cumhuriyet tarihimizin en önemli dergilerinden birisi olan **Ülkü**, Şubat 1933’te yayın hayatına başlamıştır. Bir misyon dergisi olan **Ülkü** 1931 yılında CHF’nin üçüncü kurultayında belirlenen altı oku kitlelere benimsetip, devrimin kuramsal çatısını hazırlamak istiyordu.³³ Bu misyonu sebebiyle **Ülkü** düşünce tarihimizin yapıtaşlarından birisi olmuştur. Zaten dergi hakkında yapılan çalışmaların bolluğu bizlere derginin bulunduğu konumu açıkça göstermektedir.

Ankara’da çıkan **Ülkü** dergisinin, bir yandan dönemin aydınlarını etrafında toplama işvelini diğer yandan ise taşra halkevi dergilerini yönlendirme işvelini

---

³⁰ Ülke genelinde yayınlanan Halkevi dergilerinin, yayımlandıkları yer, yayımlandıkları tarih, buldukları kütüphaneler hakkında bilgi edinebilmek için bak; Mahmut H. Şakiroğlu, “Halkevi Dergileri ve Neşriyatı”, **Kebikeç**, S.III, 1996, s.131–142. ve Mahmut H. Şakiroğlu, “Cumhuriyet Tarihinde Süreli Yayınlar Kısa Bir Bakış-I, Halkevleri Dergileri”, **Türk Kültürü**, C.XIII, S.156 (Ekim 1975), s.59-64.

³¹ Muzaffer Uyguner, **a.g.m.**, s.470.

³² Mahmut H. Şakiroğlu, **a.g.m.**, s.131.

³³ Zafer Toprak, **a.g.m.**, s.38.

üstlendiğini görmekteyiz.³⁴ Özellikle dış politika yaşanan gelişmeler ekseninde faşist ve sosyalist söylem kendisini güçlü bir şekilde dergide hissettirir. Otuzlu yılların havası içinde, iktisadi başarıları ile pek çok düşünürü etkileyen bu iki söylem, bu yıllarda edindikleri birikim çerçevesinde İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında güçlü bir tartışmaya girişeceklerdir.³⁵

Türk Ocaklarıyla birlikte kapatılan **Türk Yurdu** dergisinin yerine yayınlanan **Ülkü** dergisi, Anadolu'yu içeren bir milliyetçilik üstünde durmuştur. Türk Yurdu'nun sahip olduğu Turanî anlayış dergide sınırlıdır. Ancak Orta Asya hakkında yapılan pek çok çalışmanın **Ülkü**'de yer aldığını da unutmamak gerekir. Özellikle Güneş-dil teorisi dergi tarafından dikkatle takip edilmiştir.

Derginin üstünde sıklıkla durduğu bir başka konu ise köy ve köycülüktür. Özellikle ilk sayılarında köy konusu işlenmiş, köycülük ile ilgili anketler yapılmış, köylünün eğitimi için neler yapılması gerektiğinden bahsedilmiştir. **Ülkü**'de yazılar yazan isimler arasında ise Ceyhun Atuf Kansu, Nüzhet Erman, Behçet Kemal Çağlar, Bedri Rahmi Eyuboğlu, Pertev N. Boratav, Sami N. Özerdim, Cahit Sıtkı Tarancı, Mümtaz Turhan, Samet Ağaoğlu, Mehmet Kaplan gibi isimler bulunmaktaydı.³⁶

Ülkü başta olmak üzere halkevi dergileri 1932–1940 yılları arasında yoğun bir şekilde yayımlandılar. İkinci Dünya Savaşı yıllarında yayınlanan halkevi dergilerinin önemli bir kısmı kapanmak zorunda kaldı. Çok partili hayatın başladığı 1946 sonrasında ise sadece bir dergi halkevleri dergisi olarak yayın hayatını sürdürebildi. Halkevlerinin kapatılmasından sonra **Ülkü** etrafında simgeleşen dergicilik anlayışı

³⁴ Nurettin Güz, **Halkevleri Dergileri**, Ankara, 1995, s.19.

³⁵ M. Bülent Varlık, “Ülkü Halkevleri Mecmuası”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm**, C.II, İstanbul, İletişim Yay., 2001, s.270.

³⁶ Vedat Günyol, “Cumhuriyet Sonrası Sanat ve Edebiyat Dergileri”, s.94.

büyük bir darbe yedi.³⁷ Ne yazık ki, halkevlerinin kapatılması sırasında dergilerin dermeleri kilo ile satılmış ve böylece büyük bir hazine yok olmuştur.³⁸

Kadro dergisi, amaçları ve yaptıkları ile dikkatleri üzerinde toplamış bir dergidir. Bu dergiye o kadar çok önem verilmiştir ki yerli, yabancı pek çok tarihçi Türk Devrimini anlatırken mutlaka bu dergiye değinmişlerdir. Kiminin dergiye faşistlik kiminin de komünistlik ile suçlaması derginin ifade sorunu ile karşılaşmasına neden olmuştur.

Liberal sistemleri krize sokan 1929 tarihli ekonomik buhran Türkiye gibi ekonomisi tahıl üretimine bağlı ülkeleri de etkilemiştir. Kriz, Almanya ve Sovyetler Birliği'nin korumacı ekonomi politikalarının diğer ülkeler tarafından dikkatle takip edilmesine sebep olmuştur. Güç kazanan iktisadi milliyetçilik çerçevesinde Almanya'da **Tat** adlı, Fransa'da ise **Plan** adlı müdahaleci iktisat politikaları savunan dergiler yayın hayatına başlamıştır.³⁹ Korkut Boratav'ın devletçilik üstüne yaptığı dönemlendirmeden hareket edecek olursak, 1932'de başlayan katı devletçilik sürecinin dış politikadaki bu gidişat ile ilgili olduğunu rahatça tespit edebiliriz. Devletçiliğin tam olarak ortaya çıktığı 1932 yılında **Kadro**'nun da yayın hayatına başlaması bir rastlantı değildir.⁴⁰

Şevket Süreyya Aydemir'e göre **Kadro**'nun biri tarihi diğeri jeopolitik iki temel görüşü bulunmaktaydı. Tarihi açıdan Kadro bir milli kurtuluş hareketi olarak Türk inkılâbının sosyal ve ekonomik karakterini ve gideceği yolu anlatmaya çalışırken, jeopolitik açısından ise başta Ortadoğu olmak üzere Türk Milli Mücadele Hareketi'nin

³⁷ Nurettin Güz, **a.g.e.**, s.137.

³⁸ Muzaffer Uyguner, **a.g.m.**, s.470.

³⁹ Hilmi Ziya Ülken, **a.g.m.**, s.283.

⁴⁰ Korkut Boratav, **100 Soruda Türkiye'de Devletçilik**, İstanbul, Gerçek Yay., 1974,s. 11-12.

diğer milli mücadele hareketlerine örnek olacağına dikkat çekmekteydi.⁴¹ Devletçiliğin Türkiye'ye has olduğuna inan Kadrocular, Türkiye'de tam bağımsızlık anlayışıyla gerçekleştirilecek her çeşit faaliyetin milli kurtuluş mücadelesi veren diğer ülkelere örnek olacağını iddia etmekteydiler. Onlara göre emperyalizm çöküş aşamasında olduğu için Batı, dışındaki kitleleri vahşi bir şekilde sömürmekteydi.⁴² **Kadro**'ya göre Türkiye'nin bu noktada en belirleyici vasfı ne kapitalizmin tahakkümünü sağlayacak burjuva sınıfına ne de komünizmin tahakkümünü sağlayacak işçi sınıfına sahip olmasıydı. **Kadro**, Türkiye'de sınıflaşmanın bu yüzden söz konusu olmayacağını belirtip, milli kurtuluş hareketinin yarı ya da tam sömürge olan toplumlar için tek kurtuluş yolu olduğunu anlatmaya çalışmıştır.⁴³

Kadroculara göre devlet sınıf mücadelesinin ortaya çıkmasına engel olmalıydı. Bunun için ise nitelikli ve yetenekli liderlerden kurulu bir kadro, geniş kitlelerin yararına devlet ekonomisini yönetmeliydi.⁴⁴ Marksist kuramın milli kurtuluş hareketlerini açıklamada yetersiz olduğunu belirtmek ile birlikte, Kadrocuların Marksizm'in tarihsel maddeciliğini örnek aldıklarını görmekteyiz. Ama yine aynı dönemde İtalyanların Kadro Hareketini faşizmin bir uzantısı olarak tanımladıklarını da unutmamak gerekir.⁴⁵

Kadro'ya kendi döneminde ve kendinden sonraki dönemde ciddi eleştiriler getirilmiştir. Peyami Safa, Kadrocuları sosyalist ve kolektivist fikirleri milliyetçilik ile uzlaştırmaya çalışan faşist düşünürler olarak tanımlar. Ahmet Ağaoğlu ise **Kadro**'yu

⁴¹ Şevket Süreyya Aydemir, **Suyu Arayan Adam**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2004, s.447.

⁴² Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri-II**, İstanbul, Cumhuriyet Gazetesi Armağanı, 1999, s.80.

⁴³ Korkut Boratav, **a.g.e.**, s.209-211.

⁴⁴ Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Ankara, TTK., 2004, s.464.

⁴⁵ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, İstanbul, Kaynak Yay., 1999, s.84.

liberalizmi tamamen ortadan kaldırmaya çalışmak ile suçlar. Hüseyin Cahit Yalçın göre ise **Kadro**, Türk demokrasisini zedelemeye çalışan bir dergiydi⁴⁶ Yalçın Küçük ise **Kadro**'nun sınıf kavramı yerine milliyet fikrini yerleştirmeye çalışıp, dış düşman ihtiyacı karşısında Batı'yı küçümsediğine değinmiştir.⁴⁷ Aslında Kadro Hareketi ve dergisi, Stefanos Yerasimos'un da belirttiği gibi, Osmanlı Devleti'nden kalma kadim devlet geleneğini, modernleşmeyi kendisine amaç edinmiş olan yeni milliyetçi bürokrasinin, siyasal itibarı ile bütünleştirmektedir.⁴⁸ Yani dergi Türk düşüncesinin en büyük sorunu olan felsefi birikim eksikliği nedeniyle pragmatizme mahkûm kalmaktaydı.

Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İsmail Hüsrev Tökin, Burhan Asaf Belge ve Şevki Yazman tarafından, 1932–1935 yılları arasında yayımlanan **Kadro**, fikirlerindeki radikalleşme ve devletçiliğin rayına oturmasına paralel olarak ortadan kalkmıştır. Kadrocular devrim ideolojisini devlet yapar; siz ihtisas adamları olarak devlet mekanizması içinde inkılâbın ve devletçiliğin hizmetinde koşunuz uyarısı sonrasında teknokrat olarak yollarına devam ederler.⁴⁹

Kadro kısa bir süre yayın hayatında kalmasına rağmen, etkileri büyük olmuştur. Bu etkiler paralelinde ilk olarak milli kurtuluş hareketlerini izleyen yıllarda, **Kadro**'nun arkasında üçüncü dünyacılığın temel dinamikleri aranacaktır. Türkiye'de

---

⁴⁶ Zafer Toprak, **a.g.m.**, s.40.

⁴⁷ Yalçın Küçük, **a.g.m.**, s.140.

⁴⁸ Stefanos Yerasimos, **Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye:I. Dünya Savaşı'ndan 1971'e**, İstanbul, Belge Yay., 2005, s.119.

⁴⁹ Korkut Boratav, **a.g.e.**, s.217.

ise 1960'lı yıllarda yayınlanan **Yön** dergisi ve hareketi **Kadro**'nun birikiminden yararlanarak küçük burjuva radikalizmini tekrar hâkim kılmaya çalışacaktır.⁵⁰

Devletçiliğin köylüye ve küçük üreticiye hızla yansıtılması iktidarın üstünde özenle durduğu bir konuydu. İşte bu süreç içinde otuzlu yıllarda **Türk Kooperatifçisi**, **Kooperatifçilik**, **Kooperatif**, **Karınca** adlı dergiler yayınlanmışlardır. Kooperatifçiliğin en önemli dergisi ise Ahmet Hamdi Başar'ın 1932–1934 yılları arasında çıkardığı **Kooperatif** dergisidir. Büyük krizi Türkiye için bir fırsat olarak değerlendiren Başar'a göre Batı çok beslendiği için şeker hastalığına yakalanmışken, Türkiye beslenemediği için vereme yakalanmıştı. Yani Türkiye'nin yapması gereken kendisini besleyecek kalkınma hamlelerine öncelik vermektir.⁵¹ Ancak bu kalkınma hamleleri özel teşebbüs eliyle gerçekleşemezdi. Kalkınabilmek için devlet desteğinde toplumsal dayanışma güçlendirilmeliydi. Başar, **Kooperatif** dergisinde özellikle buğday üretiminin üstünde durup, buğday piyasasının istikrara kavuşturulmasını istemişti. Ona göre sağlanacak istikrar sayesinde Türk köylüsü, ağanın, tefecinin, faizcinin elinden kurtulacak, ekonomik bağımsızlığına kavuşacaktı.⁵² Başar, **Kadro** hareketiyle birlikte 1960'lı yılların Nasırist dünyasında moda olan kapitalist olmayan yol tezinin parlak ama geçici kurgusunu yaratmaya çalışmıştır.⁵³

Nahit Sırrı Örök'le Sabri Esat Siyavuşgil'in ortaklığında 1933 yılında çıkartılmaya başlanan **Varlık** dergisi, bir süre sonra Yaşar Nabi Nayır'a geçer ve onun sorumluluğunda yoluna devam eder. Fikir dergiciliğimizin yapı taşlarından birisi olan dergi devrimlerin yerine oturtulmaya çalışıldığı 30'lu yıllarda sanat ve düşünce alanında

⁵⁰ Korkut Boratav, **a.g.e.**, s.219.

⁵¹ Hilmi Ziya Ülken, **a.g.m.**, s.475.

⁵² Zafer Toprak, **a.g.m.**, s.36–37.

⁵³ Yalçın Küçük, **a.g.m.**, s.140-141.

hissedilen boşluğu doldurmaya çalışmıştır. Atatürkçü çizginin dışına çıkmayarak diğer düşünce akımlarını dışarıda bırakmıştır. Köy Enstitülü yazarlara sayfalarını açan **Varlık**, köy gerçekliğine 50’li ve 60’lı yıllarda önem vermiştir. Dönem, Papirüs, Yeni Ufuklar, Yeni Dergi, Yansıma, Halkın Dostları gibi düşünce ve sanat dergilerinin ön plana çıkmasıyla etkinliğini yitirmeye başlayan **Varlık**, gerek dergi olarak gerekse yayınevi olarak edebiyatımıza önemli katkılarda bulunmuştur. Behçet Kemal Çağlar, Ahmet Muhip Dranas, Abdülhak Şinasi Hisar, Sait Faik Abasıyanık, Sabahattin Ali, Cahit Sıtkı Tarancı, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Orhan Veli Kanık, Melih Cevdet Anday, Oktay Rıfat, Orhan Kemal, Sabahattin Eyuboğlu, Mahmut Makal, Oktay Akbal, Tahsin Yücel... gibi yazarlar derginin düşünsel açıdan zenginliğini yansıtmaktadırlar.⁵⁴

Türk düşünce tarihinin uzun soluklu düşünürlerinden birisi olan Hüseyin Cahit Yalçın tarafından 1933–1940 yılları arasında çıkartılan **Fikir Hareketleri** dergisi, demokrasi ve orta sınıfın sözcülüğünü yapmıştır. **Fikir Hareketleri** bütünüyle Yalçın’ın kişisel çabasının ve emeğinin ürünüdür. Yalçın, güncel siyaset ile ilgili herhangi bir konudan uzak durmak suretiyle derginin yayına devam etmesini sağlamıştır. Dergiye göre Türkiye için en uygun sistem Batı’nın liberal demokratik sistemidir. Türkiye ancak bu sistem içerisinde kendisini tam olarak ifade edebilirdi. Bu yüzden Kıta Avrupa’ında ortaya çıkan totaliter rejimler ülkemize uygun değildir. Bu temel görüşten hareket eden **Fikir Hareketleri**, faşizm ve sosyalizmi geniş kitlelere tanıtmaya çalışıp, liberal parlamenter sistemin tüm zayıflıklarına ve eksikliklerine

---

⁵⁴ Vedat Günyol, “Cumhuriyet Sonrası Sanat ve Edebiyat Dergileri”, s.94-95.

rağmen bunlardan daha üstün olduğunu anlatıyordu⁵⁵. Derginin kadrosunda Hüseyin Cahit Yalçın haricinde Ahmet Cevat Emre, Osman Ergin, Samet Ağaoğlu, Server İskit, Cemil Birsnel, Pertev N. Boratav gibi isimler de bulunmaktaydı.⁵⁶

Gençliğin aydınlanması ve yücelmesi için 1935 yılında bir gençlik dergisi olarak çıkmaya başlamıştır **Yücel** dergisi. Muhtar Enata tarafından çıkartılmaya başlayan dergi, 1950'ye kadar düzenli bir şekilde yoluna devam eder.1955-1956 arasında 10 sayı daha çıktıktan sonra yayın hayatına son verir.1940'ta **Yücel**'de kazandıkları deneyimi **Yeni Ufuklar**'ı çıkartmakta kullanacak olan Orhan Burian ve Vedat Günyol'un dergi kadrosuna dâhil olmaları dergide hümanizmanın etkin hâle gelmesine yol açar. Hümanizma dergi tarafından onurlu yaşamın tek yolu olarak görülür. Derginin bir başka yazın alanı Atatürkçülüktür, özellikle Behçet Kemal Çağlar Atatürkçülük düşüncesini temel alan yazılar yazar. **Yücel** özenli sayfa düzeni, temiz baskısı, özellikle de içeriği ile dönemin en çok aranan ve okunan dergisi olmuştur. Ceyhun Atuf Kansu, Cahit Sıtkı Tarancı, Celal Sılay, Necati Cumalı, Başaran, Sabahattin Kudret Aksal, Talip Apaydın, Fakir Baykurt, İlhan Tarus, Haldun Taner, Cevdet Kudret, Yaşar Nabi Nayır, Sabahattin Ali, Halit Ziya Uşaklıgil, Samet Ağaoğlu, Bedri Rahmi Eyuboğlu dergide yazıları bulunan bazı önemli isimlerdir.⁵⁷

Hilmi Ziya Ülken, Nurullah Ataç, Sabahattin Eyuboğlu, Muzaffer Şerif, Ahmet Ağaoğlu, M.Şekip Tunç, Pertev N. Boratav, Ahmet Hamdi Tanpınar, Suut Kemal Yetkin gibi düşünürlerin fikirlerini yansıttıkları **İnsan** dergisi 1938–1943 yılları arasında yayınlanmıştır. Derginin temel sorunu Türk modernleşmesinin altında yatan

⁵⁵ Cemil Koçak, "Hüseyin Cahit Yalçın ve Fikir Hareketleri", **Tarih ve Toplum**, C.XII, S.68 (Ağustos 1989), s.24–27.

⁵⁶ Zafer Toprak, **a.g.m.**, s.40.

⁵⁷ Vedat Günyol, "Cumhuriyet Sonrası Sanat ve Edebiyat Dergileri", s.95-96.

Doğu-Batı çelişkisidir. Atatürk Devrimleri aracılığı ile Türk Rönesans'ının başladığını savunan dergiye göre Tanzimat ile birlikte gelen eski-yeni tartışması güçlü bir çelişki yaratmıştır. İşte dergi eskinin sesine kulak vermeksizin yeninin kabul edilip, Batı Uygarlığının üstünlüğünü sağlayan temel noktalara inilmesi gerektiğini belirtiyordu.⁵⁸

İnsan dergisi Doğu skolâstik düşüncesinden taviz vermeksizin, modernleşmenin sağlanamayacağına inanmakta, bu sebeple mistik doğu zihniyetinin kökünden temizlenmesi gerektiğine dikkat çekmekteydi. Hümanizmi kendisine amaç edinmiş olan dergi, Batı'yı Batı yapan öğelerin alınması ile kendi özümüze ulaşabileceğimizi iddia ediyordu.⁵⁹

Milli Mücadele yıllarında çıkan **Dergâh** dergisini örnek alan **Hareket** dergisi, Nurettin Topçu tarafından 1939'da yayınlanmaya başlamış, 1981'e kadar aralıklarla yoluna devam etmiştir. **Hareket** dergisi Cumhuriyet döneminin pozitivist yapılanmasına tezleri ve ütopyaları ile eleştirel yaklaşan bir dergidir. 1920'li yılların Anadolu akımının oluşturduğu düşünsel gelenek zemininde varlığını sürdüren dergi, Cumhuriyet döneminin modernist radikalizmini eleştirip, ruhçu felsefe geleneğine dayanan kontrollü bir inkılâp programını savunmuştur. Bu inkılâp programının işleyebilmesi için ise Anadolu'da ruhçu bir milliyetçiliğin üretilmesi ve yaygınlaştırılması, binyıllık tarihsel sürecin kesintisiz kabullenilmesi gerekliliği değinmiştir. Kapitalizm ve Marksizm'in Anadolu için bir öneminin olmadığını belirten **Hareket** dergisine göre Türkiye'nin kurtuluşu ruhçu Anadolu Sosyalizmi ile mümkündür. Dergiye Nurettin Topçu haricinde Niyazi Adalı, Remzi Oğuz Arık,

⁵⁸ Vedat Günyol, "Cumhuriyet Sonrası Sanat ve Edebiyat Dergileri", s.90.

⁵⁹ Kurtuluş Kayalı, "Hilmi Ziya Ülken'in Türk Düşünce Dünyasındaki Özgün Konumu", **Düşüncenin Coğrafyası-I**, Ankara, Deniz Kitabevi, 2005, s.170.

Mehmet Kaplan, İsmail Kara, Cemil Meriç, Hüseyin Batu, Mehmet Aksoy gibi düşünürler de katkıda bulunmuştur.⁶⁰

1.2. 1940-1960 Yılları Arasında Çıkan Fikir Dergileri:

İkinci Dünya Savaşı yılları dergiciliğin hızlı; ama önceki yıllardan farklı olduğu dönemdir. Savaş ile artan kutuplaşma düşünsel hayata da yansımıştır. Savaş boyunca bir yandan Turancı dergiler diğer yandan sosyalist dergiler ciddi bir tartışmaya girişmişlerdir. Savaşın Almanya lehine olduğu Stalingrad Kuşatması'na kadar Turancı dergilerin önce rahat ettiklerini; ama Alman yenilgisi yaklaştıkça sorunlarla karşılaştıklarını hatta kapatıldıklarını görmekteyiz. Savaş yılları boyunca etkinliklerini sürdürecektir. Sosyalist dergiler ise çok partili sürece geçişte ciddi problemler ile karşılaşacaktır.

Savaş yıllarında ilk dikkat çeken dergi, 1940'ta çıkmaya başlayan **Tercüme Mecmuası**'dır. **İnsan** ve **Yücel** dergileri ile kendisini hissettiren hümanist anlayış, Hasan Âli Yücel'in Milli Eğitim Bakanı olmasıyla uygulama alanı bulmuştur. Hasan Âli Yücel tarafından kurulan Tercüme Bürosu'nun çıkarttığı **Tercüme Mecmuası**, Batı'nın kökenini tam olarak kavrayabilmek için atılmış önemli adımlardan birisiydi. Köy Enstitüleri ile beraber düşünülmesi gerekli olan bu dergiyle modern, akılcı ve bilimsel düşünüşe sahip kuşakların eğitimi için ihtiyaç duyulan altyapı hazırlanmak istenmekteydi.⁶¹

Bir yandan milliyetçiliğin sağladığı aşırı sağcı zemin, diğer yandan Alman başarılarına paralel olarak hükümetin takındığı ılımlı tutum ırkçı Turancılığın gelişimi

⁶⁰ Sadettin Elibol, "Muhafif Bir Düşünce Okulu: Hareket Dergisi", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık**, C.V, İstanbul, İletişim Yay., 2001, s.267-271.

⁶¹ Vedat Günyol, "Cumhuriyet Sonrası Sanat ve Edebiyat Dergileri", s.96.

için ihtiyaç duyulan ortamı yaratmıştır. Bu yıllarda yayınlanan Turancı dergiler içerden ve dışarıdan aldıkları destek ile esrarlı ve romantik bir atmosfer içinde önderliğin ve önderlerin yüceliği propagandası yapmaktaydılar.⁶²

İsmail Gaspıralı'nın dilde, fikirde, işte birlik ilkesini benimseyen **Çınaraltı** dergisi Türkçü dergilerden birisidir. Orhan Seyfi Orhon yönetiminde 1941–1944 yılları arasında çıkan dergi, Türkçü bakış açısı ile kültüre, tarihe, sanata, edebiyata yorum getirmeye çalışır.⁶³ Derginin yayın politikasında şiir, tarih ve edebiyata ağırlık verilmiştir. Türk edebiyatı, tarihi, kültürü hakkında milliyetçi görüşler kaleme alınmıştır. Alman Naziliğine alkış tutarak ırkçı ve Turancı yazarların önemli toplanma merkezlerinden birisi haline gelen dergi, İkinci Dünya Savaşı'nın Almanlar aleyhine sonuçlanmasından sonra kapanmıştır. Orhan Seyfi Orhon, Faruk Nafiz Çamlıbel, Yusuf Ziya Ortaç, Nihal Atsız, Behçet Kemal Çağlar, Peyami Safa, Fethi Tevetoğlu, Reha Oğuz Türkan, Zeki Velidi Toğan dergide yazıları bulunan isimlerden bazılarıdır.⁶⁴

Reha Oğuz Türkan tarafından 1939–1942 yılları arasında çıkartılan **Bozkurt** dergisi Finleri ve Macarları da içeren savaş koşullarına uygun Turancı bir görüşü savunurken, yine onun tarafından aynı yıllarda yayınlanan **Gökbörü** ve **Çağlayan** dergileri her ırkın üstünde Türk ırkı fikri etrafından hareketle Türk nasyonalist söylemini oluşturmuştur. Rıza Nur'un 1942'de yayınladığı **Tanrıdağ** ile yine aynı tarihte Ahmet Caferoğlu'nun yayınladığı **Türk Amacı** savaş yıllarının yarattığı diğer

⁶² Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller**, İstanbul, Afa Yay., 1996, s.220–221.

⁶³ Zafer Toprak, **a.g.m.**, s.47.

⁶⁴ İlhan Geçer, "Çınaraltı", **Türk Kültürü**, C.XIV, S.166 (Ağustos 1976), s.49-52.

önemli Türkçü dergilerdir.⁶⁵Savaşın Almanya'nın lehine dönmesi Turancı hareketin sonunu getirdi. Kazanılan Sovyet başarıları sonrasında telaşlanmaya başlayan hükümet tarafsızlığını müttefik kuvvetlere gösterebilmek için 1944'te Turancıların bütün liderlerini hükümeti devirmeye teşebbüs suçu ile çeşitli cezalara çarptırdı. Böylece Turancı hareket bir süreliğine etkinliğini kaybetti.⁶⁶

Yurt ve Dünya dergisi, 1941–1944 yılları arasında Behice Boran, Niyazi Berkes, Mediha Berkes, Pertev Naili Boratav ve Adnan Cemgil'den oluşan çekirdek bir kadro ile yayımlanmıştır. Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi'nde akademiysen olan bu isimler, sadece savaş yılları içinde değil savaş sonrasındaki çok partili düzene geçişin yaşandığı dönemde de adlarını duyuracaklardır. Çekirdek kadroda bulunan bu isimler haricinde Nazife Cemgil, Hayrunisa Boratav, Muzaffer Şerif Başoğlu, Muzaffer Şentürk, Sabahattin Ali, Kemal Bilbaşar, Orhan Kemal, Rıfat Ilgaz, Melih Cevdet Anday, Cemil Meriç, Burhan Arpad gibi sol görüşlü yazarlar bulunmaktaydı.⁶⁷

Yurt ve Dünya dergisi olağanüstü koşulların bulunduğu bir ortamda çeşitli zorluklar ile çıkmaya başlamıştır. Temel çıkış noktası ırkçılık muhalefeti olan dergiye göre insanoğlu uygarlık yaratmak açısından ırka hiçbir şey borçlu değildir. Dergideki fikirlere göre uygarlık bütün toplumların katkıları ile oluşmuş evrensel bir bütündür. Toplumsal gerçekçilik akımını benimseyen **Yurt ve Dünya** sanata, edebiyata, aydın sorununa, köy sorununa hep bu akım çerçevesinde yaklaşmıştır. Devrimlere rağmen toplumun bir kısmının hala ortaçağ karanlığında yaşamaya devam etmesi toplumsal gerçekçilik ekseninde **Yurt ve Dünya**'nın bu karanlığa karşı mücadele etmek

⁶⁵ Zafer Toprak, **a.g.m.**, s.46–47.

⁶⁶ Bernard Lewis, **a.g.e.**, s.301.

⁶⁷ Meltem Ağduk Gevrek, “Yurt ve Dünya/1941–1944 1940'ların Solunun Ankara Çevresi”, **Toplum ve Bilim**, S.78 (Güz 1998), s.255–261.

istememesine sebep olmuştur.⁶⁸ Marksist söylem etrafında fikirlerini yansıtan dergide Atatürk İlkelerine de önem verildiğini görmekteyiz. Dergi, Atatürk döneminde yaşanan kültürel değişimleri ileriki süreçte gerçekleştirilecek toplumsal değişimlerin ön koşulu olarak görmekteydi.⁶⁹ **Yurt ve Dünya**'nın radikal yapısı savaş yıllarında diğer milliyetçi dergiler ile zıtlaşarak bir ikililik yaratacaktır.⁷⁰ Zaten bu ikililik paralellinde **Yurt ve Dünya** dergisi, kapatılması sonrasındaki süreçte, yayınladıklarından çok Tan Baskını ve yeni bir üniversite tasfiyesi ile dikkatleri üstünde toplayacaktır.⁷¹

İslami dergiciliğin en sağlam örneklerinden birisi olan **Büyük Doğu** dergisi 1943 ile 1983 yılları arasında yayınlanmıştır. Ancak bu uzun süreç kesintiler ile doludur. Özellikle 1960 sonrasında dergi ilk yıllarındaki etkinliğe sahip olmayacaktır. Dergi yayın hayatına başladığı ilk yıllarda ilerici ve salt sanat tutkunu düşünürleri çatısı altında toplamayı başarmıştır.⁷² Necip Fazıl Kısakürek'in etkinliğinin artmasıyla dergi, başlangıçtaki sanat ağırlıklı karakterini kaybetmiştir. İslami temalar, mistisizm ve komünizm karşıtlığı daha fazla yer edinmeye başlamıştır. Artık dergide sürekli olarak toplumsal, ahlaksal bir çöküntüden bahsedilecek, bu çöküntünün durdurulabilmesi için ne tür önlemler alınması gerektiği anlatılacaktır. Derginin kadrosunda Sait Faik Abasıyanık, Ziya Osman Saba, Fikret Adil, Cahit Sıtkı Tarancı, Sabahattin Kudret Aksal gibi isimler de bulunmaktaydı.⁷³

⁶⁸ **A.g.m.**, s.262–263.

⁶⁹ Kurtuluş Kayalı, **Türk Düşünce Dünyası-I**, Ankara, Ayyıldız, 1994, s.121–122.

⁷⁰ Hilmi Ziya Ülken, **a.g.m.**, s.387.

⁷¹ Yalçın Küçük, **a.g.m.**, s.141.

⁷² Vedat Günyol, "Cumhuriyet Sonrası Sanat ve Edebiyat Dergileri", s.98.

⁷³ Levent Cantek, "Büyük Doğu", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık**, C.V, İstanbul, İletişim Yay., 2006, s.646–647.

Çok partili düzene geçiş ile birlikte yayıncılık hayatı hız kazanmıştır. 1944'te 258 olan dergi sayısı, 1947'de 379'a, 1952'de ise 624'e ulaşmıştı. Ancak bu canlılık Demokrat Parti'nin sorunlar ile boğuştuğu 1954 sonrası süreçte ortadan kalkacak, Demokrat Parti'nin kurmaya çalıştığı baskı rejimi, düşünce hayatını ve dergiciliğimizi olumsuz etkileyecektir.⁷⁴ 1961 Anayasası'nın getirdiği özgürlükçü ortam dergi yayıncılığını niteliksel açıdan olumlu etkilemekle birlikte niceliksel açıdan pek bir şey değiştirmemiştir. Nüfusu cumhuriyetin kurulduğu yıllarla karşılaştırıldığında bir kat artmış bir toplumda dergi sayısının çok yavaş artması önemli bir tezattı.⁷⁵

Çok partili demokrasiye geçişte basın ile ilgili önemli olaylar yaşanmıştır. Bu olaylardan ilki **Tan** gazetesine 1945 yılında düzenlenen baskındır. Dörtlü Takrir'in verilmesinden bir süre sonra, takririn sahiplerinden Celal Bayar, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü o sıralarda Tan gazetesinin yöneticileri olan Sabiha ve Zekeriya Sertel'in çıkardıkları **Görüşler** dergisine yazı vermeyi kabul ederler. Hatta derginin ilk sayısının kapağına Bayar, Menderes, Köprülü ve Koraltan'ın resimlerinin koyulması bile kararlaştırılır.⁷⁶ Bu olaylar gelişirken Hüseyin Cahit Yalçın'ın yaptığı eleştiriler kamuoyu üstünde bir baskı oluşturmaya başlar. Yalçın'ın **Tanin** gazetesinde yazdığı "Kalkın Ey Ehli Vatan" adlı makalede eli kalem tutan gazetecilerin ve hür vatandaşların tepki göstermeye davet edilmesi ile gerginleşen ortam 4 Aralık 1945'te Tan Baskını adı verilen olayın yaşanmasına sebep olur. Beyazıt Meydanı'na toplanan yaklaşık 10 bin kişinin **Tan** gazetesinin binasına saldırıp, burada bulunan makineleri

⁷⁴ Emre Kongar, "Siyaset, Sanat ve Dergiler", **Milliyet Sanat**, S.16, 1981, s.21.

⁷⁵ Uygur Kocabaşoğlu, **a.g.m.**, s.4-5.

⁷⁶ Ali Gevgilili, **a.g.m.**, s.218-219.

tahrip etmesi ile sonuçlanan bu olay sonrasında Serteller olayların çıkmasına neden oldukları gerekçesiyle tutuklanmış ve yargılanmışlardır.⁷⁷

Bu yıllarda eleştirilere uğrayan ve sorunlar yaşayan bir başka basın organı ise **Markopaşa**'dır. Aziz Nesin tarafından çıkartılan bu mizah dergisi, 1945 sonrasındaki süreçte saldırılara maruz kalmıştır. Aziz Nesin'in "Bir kavgada kullanılmış herhangi bir taş olarak tanımladığı" bu dergi, döneminde çok yüksek tirajlara ulaşmıştır.⁷⁸ Dergi özellikle ABD ile olan ilişkiler, anti demokratik yasalar ve uygulamalar, savaş sonrası zenginler gibi konuların üstünde durmuştur. Dergi kapatıldıkça **Malum Paşa, Bizim Paşa** gibi adlarla yayın hayatını sürdürmeye çalışmıştır.⁷⁹

Demokratikleşme çabalarının hız kazandığı bu yıllarda **Yurt ve Dünya** eksenli olup Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nden Niyazi Berkes, Behice Boran ve Pertev N.Boratav'ın uzaklaştırılması ile sonuçlanan olayları da unutmamak gerekir. Boratav, Boran ve Berkes'in **Görüşler** dergisine yazı göndermeye karar vermeleri sonrasında Enver Ziya Karal'ın bunun uygun olmayacağına ilişkin rapor yazmasıyla başlayan gerginlik uzun bir süre tartışma konusu olur. 23 Aralık 1947'de Milli Eğitim Bakanlığı'nda çıkan yangından solcuların sorumlu olduğunun iddia edilmesi ile artan zıtlama,⁸⁰ 27 Aralık 1947'de milliyetçilerin Ulus'ta toplanıp, Cebeci Meydanı'na doğru hareket etmeleri ile sonuçlanır. Ancak Cebeci'ye hareket eden grup yolunu değiştirip DTCF'ye yönelir ve Pertev Naili Boratav'ın vereceği konferansı basmak ister. Baskını haber alan Pertev Naili Boratav konferansa gelmez, bunun üzerine Rektör Şevket Aziz Kansu'ya yönelen öğrenciler, linç edilme korkusu içindeki rektöre istifa mektubu imzalatıp, "Kahrolsun Komünizm" diye bağırmasını isterler. Bu olaylar

⁷⁷ Hıfzı Topuz, **a.g.e.**, s.181–184.

⁷⁸ Yalçın Küçük, **a.g.m.**, s.141.

⁷⁹ Ali Gevgilili, **a.g.m.**, s.220.

⁸⁰ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971** İstanbul, Bilgi Yay., 1976, s.39.

sonrasında Boran, Berkes ve Boratav sağcı öğrencileri bilerek sınıfta bıraktıkları, Rus rejimini övdükleri ve Marksist **Yurt ve Dünya** ile **Adımlar** dergilerinde yazılar yazmaları gibi suçlamalarla yargılanırlar.⁸¹Bu yaşanmış olaylardan da anlaşılacağı üzere çok partili sürece geçişte dergiler önemli tartışma konusu olmuş, siyaset dergiciliğın gidişatını şekillendirmiştir.

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle dergicilikte farklı bir sürece girmiştir. Muhafazakâr fikirlere sahip olan dergilerin etkinliğı artarken, ABD merkezli iktisat politikası pek çok dergi ve düşünür tarafından desteklenmiştir. Soğuk Savaş'ın yarattığı konjonktür etkisi altında bir taraftan tek parti döneminden kalma dergiler, diğer taraftan ise sol görüşlü dergiler ellili yılların ikinci yarısına kadar seslerini fazla duyuramayacaklardır.

1950'li yılların başında çıkmaya başlayan **Hisar** dergisi, 1980'e kadar yayın hayatını sürdürmüştür. Ama dergi 1957–1964 yılları arasında bir süre ara vermiştir. Aslında derginin yayın macerası dönemin havasını bizlere çok iyi yansıtmaktadır. Şöyle ki kapitalist düzenin temsilcisi olan Demokrat Parti'nin politikalarını savunan **Hisar** dergisi, bu partinin kriz yaşadığı süreçte etkinliğini yitirmiş, Adalet Partisi'nin iktidara taşıyan süreçte ise etkinliğini yeniden kazanmıştır. Mehmet Çınarlı tarafından çıkartılan **Hisar** dergisinin temel özelliğı komünist düşmanlığıdır. Dergiye göre halkın durumunu, isteklerini bilmeyen insanlar solculuk adı altında farklı yöntemler ile halkı sömürmekteydi. Bir sanat dergisi olarak **Hisar**'da şiir, hikâye ve deneme türleri önemli bir yer tutmuştur. Edebi açıdan dergi özellikle dil üstünde durup, dil devrimini

---

⁸¹ Mete Çetik, **Üniversite'de Cadı Kazanı 1948 DTCF Tasfiyesi ve Pertev Naili Boratav'ın Müdafaası**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 1998.

eleştirmiş, dil devriminin dili yozlaştırdığını iddia etmiştir. Hisarcılara göre halkın yaşayan dili canlı tutulup korunmalıydı. Muhis Faik Ozansoy, İlhan Geçer, Gültekin Samanoğlu, Nevzat Yalçın dergide fikirlerini ifade etme şansı bulan düşünür, sanat adamlarından bazılarıdır.⁸²

Peyami Safa tarafından 1953–1960 yılları arasında yayınlanan **Türk Düşüncesi** dergisi, Batılılaşma sorununa farklı bir bakış açısı ile eğilip, Batılılaşma merkezli konuları tartışmaya açmıştır. Muhafazakâr görüşler etrafında hareket eden dergi Batılılaşma davasının bir inkılâpçı-mürteci çatışması olmadığını, Batı'ya ayrı bir anlam verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Peyami Safa'ya göre biri miladını tamamlamış Batı diğeri de fikirde ve hayat tecrübesinde daha canlı olan Batı olmak üzere iki Batı bulunmaktaydı. İşte tam bu noktada Peyami Safa şu soruyu sormaktaydı: Hangi Batı? ⁸³ Ona göre Batı'nın canlı olan kısmı Tanzimat'tan beridir yüzünü Doğu'dan Batı'ya çevirmiş olan Türkiye için tek uygarlaşma yoluydu. Tam bu noktada **Türk Düşüncesi**'nin üstünde durduğu canlı Batı'nın yapısı da ortaya çıkar. Dergiye göre Batı artık materyalist, pozitivist, Marksist bir çerçeveden kurtulmakta, manevi, mistik bir düşünce sistemine kaymaktaydı. Bu yüzden Batı'nın bütüncü bir bakış açısıyla değerlendirilmesi konusunda bir engel söz konusu değildi.⁸⁴ Dergide muhafazakârlığın teorik çerçevesini çizen yazıları Türk muhafazakârlığını, şuurlu muhafazakârlığa dönüştürmek isteyen Mustafa Şekip Tunç yazmaktaydı. İsmail Hakkı Baltacıoğlu ise İslamiyet'in mürtecelere bırakılmasının zararları üstünde duran, akla ve mantığa değer veren İslami düşünceyi savunan yazıları ile **Türk Düşüncesi**'nde

⁸² Mehmet Sarıtaş, "Hisar Dergisi ve Topluluğu", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Tarihi: Muhafazakârlık**, C.V, İstanbul, İletişim Yay., 2003, s.439–442.

⁸³ Peyami Safa, "Türk Düşüncesi ve Batı Medeniyeti", **Türk Düşüncesi**, C.I, S.1 (Aralık 1953), s.4.

⁸⁴ Tarık Zafer Tunaya, **a.g.e.**, s.70–71.

fikirlerini ifade etmişti.⁸⁵ Bahsettiğimiz bu düşünürler haricinde Hilmi Ziya Ülken, Ağâh Sırrı Levent, Nurettin Seven, Ahmet Taş, Osman Atilla, Reşat Erkem Koçu gibi düşünürler de yazılar yazmışlardır.

1954 yılında Aydın Yalçın, Muammer Aksoy, Turhan Feyzioğlu ve Coşkun Kırca gibi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyelerinden oluşan bir kadro ile çıkartılmaya başlayan **Forum**, Batılılaşma tartışmalarını merkeze almış olan bir dergidir. Batı medeniyetinin her şeyi ile birlikte alınması gerektiğini savunan Forum, Atatürk Devrimleri'nin Asya ve Afrika'nın bağımsızlaşan ya da bağımsızlaşacak olan milletleri için örnek teşkil ettiğini belirtmiştir. Dergiye göre Batı'nın bütünüyle alınması akıl ve bilim sayesinde mümkün olacaktır. Eskinin donmuş kalıpları ancak akıl ve bilimin hâkim kılınması ile ortadan kaldırılabilirdi.⁸⁶ Fabian sosyalizmini anımsatacak bir tavır içinde olan **Forum**'un⁸⁷ bir başka temel özelliği ise yayımlandığı yıllarda DP'ye doğrudan muhalif tavırlar takınmış olmasıdır. Batı demokrasinin özgürlükçü yapısını kabul eden dergi için anti-demokratik her türlü adım önlenmeli, mevcut anti-demokratik dinamiklerde sonlandırılmalıydı. DP yılları arasında seviyeli bir tartışma havası yaratmaya çalışan **Forum** savunmuş olduğu çift meclis, üniversite özerkliği, anayasa mahkemesi, planlama türünden programlarla 27 Mayıs sonrasındaki süreci en fazla etkileyen basın organlarından birisi olmuştur.⁸⁸ 1965 yılından sonraki süreçte dergi dönemin koşullarına uygun bir şekilde yapısal değişiklik geçirmiş, kapitalist olmayan yoldan kalkınma fikri ile sol görüşlere daha açık hale gelmiştir.

⁸⁵ Murat Yılmaz, "Türk Düşüncesi Dergisi", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Tarihi: Muhafazakârlık**, C.V, İstanbul, İletişim Yay., 2003, s. 231-233.

⁸⁶ Tarık Zafer Tunaya, **a.g.e.**, s.73-77

⁸⁷ Zafer Toprak, **a.g.m.**, s.54

⁸⁸ Yalçın Küçük, **a.g.m.**, s.142-143

İKİNCİ BÖLÜM

1950–1965 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE’DE

YAŞANAN SİYASAL GELİŞMELER

İnsanoğlunun her açıdan büyük kayıplar verdiği II. Dünya Savaşı sona erdiğinde, çok kutuplu siyasal çekişme yerini iki kutuplu siyasal çekişmeye bırakmıştı. Savaş sırasında Almanya’nın işgal ettiği Doğu Avrupa ülkelerini Almanya’yı dize getirerek kontrol altına alan SSCB ve onun savunduğu ideoloji, iktisadi ve sosyal açıdan II. Dünya Savaşı’nın açtığı sorunlar ile boğuşan Batı Avrupa ülkelerini tehdit etmekteydi. SSCB’nin kapitalizme ait her şeye yönelmiş bu tehdidini dize getirebilecek tek kapitalist ülke ise ABD’dir. İşte bu iki güç arasındaki kutuplaşma 1991 yılına kadar süren Soğuk Savaş ortamını yaratmıştır.

Savaş sırasında tarafsızlığını korumayı başaran Türkiye, Stalin önderliğinde sosyalizme dayandırılarak yeniden canlandırılmış olan tarihi Rus yayılımından rahatsız olan ülkelere birisiydi.19 Mart 1945 tarihinde SSCB Dışişleri Bakanı Molotof’un 1945 yılının sonunda dolacak olan Türk-Sovyet Dostluk Antlaşması’nın tek taraflı olarak feshedildiğini açıklaması, Rusya’nın ileriki yıllarda Türkiye’ye karşı izleyeceği politikasının ilk belirtisiydi.7 Haziran 1945’te Molotof’un yapılacak yeni dostluk antlaşması için 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nda Rusya tarafından işgal edildikten sonra 3 Mart 1918 Brest-Litovsk Antlaşması ile gene Osmanlı İmparatorluğu’na terk edilmiş olan Doğu vilayetlerinin SSCB’ye bırakılmasını ve 20 Temmuz 1936 tarihli Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nin yeniden gözden geçirilmesini

isteyen şartları, Türkiye’de şok etkisi yaratmıştı.⁸⁹ Türk devlet adamlarına göre bu ortamda ABD önderliğindeki demokratik cepheye yaklaşmaktan başka bir çare kalmamıştı.5 Nisan 1946’da Missouri ve Providence Zırhlılarının boğazlara demir atması ile yaşanan bayram havası Türkiye’nin bundan sonraki süreçte izleyeceği ABD yanlısı dış politikasının önemli bir işaretiydi.⁹⁰

Türk iç siyasal yaşamını 1923 yılından beridir CHP eliyle kontrol altında tutan küçük burjuva radikalizmi, kutuplaşmaya başlayan ortam sebebiyle hızla harekete geçilmesi gerektiğini düşünmekteydi. Sovyet tehdidine karşı koyabilmek için ise Truman Doktrini ve Marshall Yardımı’nın sağladıklarında yararlanmak Türkiye için hayati derecede önemliydi. 19 Mayıs 1945’te Cumhurbaşkanı İsmet İnönü rejimin demokratikleşeceği, sinyalini vermişti.⁹¹ İsmet İnönü’nün bu sinyali savaş ortamındaki vurgunculuk ve karaborsa haricinde Varlık Vergisi(1942–1944) ve Toprak Mahsulleri Vergisi’nden (1943–1946) yararlanıp, daha belirgin hale gelen sermaye çevrelerini harekete geçirmiştir. İktidarda söz sahibi olmak isteyen büyük burjuvazi 14 Mayıs 1950’de iktidara gelene kadar bu iki vergiyi CHP’yi sıkıştırmak için kullanmıştır. Bu Cumhuriyet’in ilk yıllarından sağlanmış olan bürokrasi- burjuvazi ittifakının sona ermesi anlamına gelmekteydi. Partinin bozulan bu ilişkiler sebebiyle yeni bir toplumsal dayanak bulma çabası yanında köylüye yönelimi getirmiştir. Yönelimin ilk belirtisi ise toprak reformu tartışmalarına yol açacak olan 1945 tarihli Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’dur.⁹² Bu kanunun yarattığı tartışmalar,7 Haziran 1945’te mali sermaye, tarımsal sermaye, serbest meslekler ve burjuva aydını ittifakını temsil

⁸⁹ Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye(1945-1980)**, İstanbul, Hil Yay., 1992, s.389.

⁹⁰ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.18.

⁹¹ **A.g.e.**, s.13.

⁹² Bernard Lewis, **a.g.e.**, s.466-468.

eden Dörtlü Takrir'in meclise verilmesine sebep olmuştur.⁹³ 11 Haziran 1945'te Toprak Kanununun kabul edilmesinden sonra gelen Menderes, Köprülü tasfiyesi ve Bayar, Koraltan istifaları ile ise 7 Ocak 1946'da DP'nin kurulmasını sağlayacak sürecin ilk adımı atılmış olur.⁹⁴

Demokratikleşme adımlarının bu partinin kurulması ile hızlanması iç politikada demokrasi kavramını ana tartışma konusu haline getirmiştir. Bundan sonraki süreçte CHP, DP teşkilatlanmasını kurmadan seçime gidebilmek için, bir yıl sonra yapılması gereken seçimleri 21 Temmuz 1946'ya almıştır. Bu tarihte yapılan seçimlerde CHP 390 milletvekili kazanırken DP 64 milletvekili kazanmıştır.⁹⁵ Böylece ilk defa ortaya sağlam bir muhalefet çıkmıştır. Ancak DP seçimlere CHP'nin hile karıştırdığını ilan edip, 1950'de iktidara gelene kadar seçim politikasını hile tartışmaları üstüne kuracaktır. 1947-1950 arasının demokratikleşme açısından en önemli tarihi ise 12 Temmuz 1947'dir. Bu tarihte İsmet İnönü mutediller ile müfritler arasındaki tartışmaya ılımlıların tarafında olduğunu beyan ederek son noktayı koymuş ve Recep Peker etrafında toplanmış olan hizbe darbe indirmiştir.⁹⁶ İsmet İnönü'nün beyanı DP'nin daha rahat hareket etmesini sağlamıştır. Bu tarihten itibaren bürokratik kademelerin tarafsızlığını sağlamayı başaran Demokratlar halkın desteğini daha iyi elde edip, kendilerini iktidara taşıyacak sürece girmişlerdir.

2.1. 1950-1960 Yılları Arasında Yaşanan Siyasal Gelişmeler:

Farklı gruplardan oluşmasına rağmen, ortak özellikleri ve sıkıntıları bulunan kesimleri popüler bir ittifak içinde toparlayıp, bürokratik yapıya karşı seferber eden

⁹³ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.13.

⁹⁴ **A.g.e.**, s.16.

⁹⁵ **A.g.e.**, s.23.

⁹⁶ **A.g.e.**, s.34.

Demokrat Parti “Beyaz Devrim” olarak adlandırmış olduğu 14 Mayıs 1950 seçimleri ile 27 yıllık CHP iktidarına son vermiştir.⁹⁷ Bazı kesimlere göre CHP artık Batılılaşmanın temsilciliğini yapmış olmasının bedelini ödemeliydi. Toplam oyların %53,59’unu alan DP 408, % 39,98’ini alan CHP ise 69 milletvekili çıkartmıştı.⁹⁸ Bürokratik yapıdan şikayetçi olan burjuvazi devletçiliğin ve İkinci Dünya Savaşı’nın yarattığı konjonktür içinde elde ettiği sermayeyi geniş halk yığınlarını yanına çekerek DP’yi iktidara getirmekte kullanmıştı.⁹⁹ Yeni dönemde bürokrasinin yukardan aşağıya hareket eden korumacı politikasının sona ereceğini bilen burjuvazi, kendi ideolojisinin devletin ve toplumun bütün kademelerine hâkim olacağını düşünmekteydi.¹⁰⁰ Ülke artık farklı söyleme sahip bir partinin yönetimi altındaydı ve bu partinin temel amacı serbest piyasa ekonomisini olabildiğince yaygınlaştırmaktı.

DP, tutan ve tutmayan devrimler politikasıyla bir yandan Atatürk devrimlerinin sulandırılmasına göz yummuş, öte yandan da Atatürkçü görünmek için elinden gelen her şeyi yapmıştır. Ancak DP’nin Atatürkçülüğü tamamen biçimsel bir Atatürkçülük olup, Atatürk’ün dış görünüşüne dokunulmazlık bahşetmekteydi.¹⁰¹ Seçimlerden hemen sonra 16 Haziran 1950’de Arapça ezan okuma yasağı 5 Temmuz 1950’de ise radyoda dini program yayınlama yasağı kaldırılmıştır.¹⁰² DP’nin daha iktidara gelir gelmez devrimlerin bir kısmına karşı gösterdiği bu olumsuz tavır 27 Şubat 1951’de Kırşehir’de Atatürk’ün büstünün tahrip edilmesi, 11 Mart 1951 tarihli Konya kongresinde ise fes, çarşaf ve Arapça harflere geri dönülmesi taleplerinin ortaya

⁹⁷ İlkay Sunar, “Demokrat Parti ve Popülizm”, CDTA, C.VIII, İstanbul, İletişim Yay., 1983, s.2081.

⁹⁸ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.66.

⁹⁹ Çağlar Keyder, **Türkiye’de Devlet ve Sınıflar**, İstanbul, İletişim Yay., 1989, s.164.

¹⁰⁰ **A.g.e.**, s.172.

¹⁰¹ Cem Eroğul, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., 1970, s.89.

¹⁰² Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.71-73.

çıkmasına neden olur.¹⁰³ Özünde Atatürk'e bağlı olduğunu iddia eden bir partinin laikliği zedelemesi pek çok çevrenin tepkisine yol açar. CHP'nin artan irticai faaliyetler sonrasında DP'ye yüklenmesi iktidarı harekete geçirir. Tepkileri azaltabilmek için DP kendinden önce CHP'nin yaptığı gibi dergiler ve kişiler üstüne endeksli yatıştırma politikası uygulayıp, 22 Mart 1951'de **Büyük Doğu** dergisinin sahibi Necip Fazıl Kısakürek'e dava açar. 27 Haziran 1951 yılında ise Ticani Tarikatı şeyhi Kemalettin Pilavoğlu ve 10 müridi tutuklanır. 25 Temmuz 1951'de ise 5816 numaralı "Atatürk'ü Koruma Kanunu'nu" kabul edilir.¹⁰⁴ Ancak atılan bu adımlara rağmen irtica tartışmasının önüne geçilemez. Çünkü partide mevcut olan merkez-taşra gerginliği bu sorunun canlı kalmasına sebep olur. Eylül 1952'de yapılan Ankara il kongresinde ihtiyacı olanlar dışında kadın memur çalıştırılmaması, Ankara milletvekili Ömer Bilen'in Pazar günleri Hacı Bayram Cami'de verdiği vaizlerin radyo ile yayınlanması, radyoda dini konuşmaların yapılması gibi konular gündeme gelmiştir.¹⁰⁵ 22 Kasım 1952'de Malatya'da Ahmet Emin Yalman'a yapılan suikast girişimi ilerici-gerici tartışmasını yeniden gündeme taşır.¹⁰⁶ İrticanın örgütlü ve saldırgan bir şekilde meydana çıkması üzerine hükümet tepki göstermek zorunda kaldı. 25 Aralık 1952 yılında Said-i Nursi hakkında dava açılır.¹⁰⁷ 8 Temmuz 1953 yılında ise dini siyasi çıkarılara alet etmek suçlaması ile Millet Partisi'nin kapatılmasına karar verilir.¹⁰⁸ Yukarıda anlattığımız süreçten anlaşılacağı gibi DP, Atatürk devrimleri konusunda ne yapacağını tam olarak bilmemekteydi. Parti taşrayı kaybetmemek için bir taraftan ödün veriyor, bir taraftan da artan tepkiler sebebiyle verdiği ödünleri geri almaya

---

¹⁰³ **A.g.e.**, s.81.

¹⁰⁴ **A.g.e.**, s.82-87.

¹⁰⁵ Cem Eroğul, **a.g.e.**, s.90.

¹⁰⁶ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.104.

¹⁰⁷ **A.g.e.**, s.105.

¹⁰⁸ **A.g.e.**, s.111.

çalışıyordu. Aslında DP için din ve dinsel kurumlar, geniş kitlelerle iletişimin sağlanmasında önemli bir araçtı. Parti iktidarı süresince dini elinden geldiğince kullanmış, din sayesinde popülist politikasını şekillendirmiştir.¹⁰⁹

Aslında hem CHP hem de DP dini siyasi araç olarak kullanmaktaydı. CHP mitinglerinde türbeleri açanın kendisi olduğunu söylerken, DP, din derslerinin ve radyoda kuran okunmasının kendi eserleri olduğunu iddia ediyordu. CHP dini siyasete alet etme konusunda DP ile yarışamayacağını anlayınca yeniden Atatürkçülüğe dönmüştür.¹¹⁰ Adnan Menderes ise DP'nin dini ön planda tutmasını kısa vadeli bir politika olarak görmekteydi. Ona göre taşranın maddi refahı arttıkça hurafeler ve tarikatlaşma ortadan kalkacak, ülke ekonomisinin ulaştığı refaha paralel olarak modernleşme sorunu çözülecekti.¹¹¹

DP'nin iç politikada gerginlik yaratan bir başka icraatı ise CHP'nin mal varlığına el koymaya çalışmasıdır. 12 Aralık 1950'de CHP'nin merkez binasına el konulmasıyla başlayan malvarlığı çekişmesi¹¹², 14 Aralık 1953'te "Cumhuriyet Halk Partisi'nin İktisaplarının Millete İadesi Kanunu'nun" meclisten geçmesi ile sonuçlandı.¹¹³ Seçim öncesinde CHP'nin elini zayıflatmayı amaçlayan bu kanun ile CHP'nin gücüne önemli bir darbe indirilmiştir. Menderes bu kararı meşrulaştırabilmek için şu argümanı kullanıyordu: "Eğer bu karar millet nazarında bir hata olarak tecelli edecekse, üç ay sonra seçimlerde bu hatamızın bedelini mertçe ödemeye hazırız".¹¹⁴ DP'nin iktidarı süresince CHP'ye karşı takındığı bu yıldırıcı politikanın iki nedeni

¹⁰⁹ Tefik Çavdar, "Demokrat Parti", **CDTA**, C.VIII, İstanbul, İletişim Yay., 1983, s.2073-2075.

¹¹⁰ Cem Eroğul, **a.g.e.**, s. 76.

¹¹¹ Cezmi Eraslan, "Atatürk'ten Sonra Türkiye'nin İç Politikası", **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-II**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2004, s.558.

¹¹² Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.77.

¹¹³ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, C.III, Ankara, Remzi Kitabevi, 1975, s.120-121.

¹¹⁴ Cem Eroğul, **a.g.e.**, s.87.

vardı. Bunlardan ilki İsmet İnönü'nün başta bürokrasi ve ordu olmak üzere ülke genelinde sahip olduğu imajdı. Bu imaj özellikle taşrada İkinci Dünya Savaşı yıllarında uygulanan politikalar sebebi ile zedelenmiş olmakla birlikte devlet katında gücünü hala korumaktaydı. Paşa Faktörü olarak adlandırılan bu imaj, ordunun üst kademelerini kontrol etmesine rağmen iktidarı boyunca DP'nin bir askeri darbeden korkmasını yol açmıştır.¹¹⁵ DP'nin İsmet İnönü'ye takındığı tavır o kadar sert olmuştur ki İsmet İnönü adı ansiklopedilerden bile silinmeye çalışılmıştır.¹¹⁶ İkinci neden ise DP içindeki merkez-taşra gerginliğiydi. Siyasete ilk kez katılmış olup CHP'nin tek parti iktidarı sırasında uyguladığı politikalardan muzdarip olan kitleler, CHP'nin kapatılmasını istiyordu.¹¹⁷

Gerginliğe sebep olan bir başka konu ise basına karşı takınılan tavidir. DP'nin radyoyu devlet tekeline almaya çalışmasına karşı çıkan CHP, demokratik toplumlarda iletişim araçlarından her partinin eşit yararlanması gerekliliğine işaret etmiştir. Radyo sorunu DP iktidarı boyunca sık sık gündeme gelecektir. Basına yönelik bir başka anti-demokratik girişim de Hüseyin Cahit Yalçın'ın **Ulus** gazetesinde yazmış olduğu "Gözü Kapalı Oy Verme" başlıklı yazısı sebebiyle dokunulmazlığının kaldırılması ve yargılanmasıdır. Dokunulmazlığın kaldırılması ile DP açık bir şekilde muhalefete ve basına gözdağı vermektedir.¹¹⁸ 8 Mart 1954 yılında ise devletin siyasal ve ekonomik gücüne zarar veren ya da kişilerin özel hayatına müdahale eden yazılar

¹¹⁵ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, s.134.

¹¹⁶ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, s.109.

¹¹⁷ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, s.136.

¹¹⁸ Cem Eroğul, **a.g.e.**, s.84-85.

yazan gazetecilere ağır cezalar içeren bir basın kanunu kabul edildi.¹¹⁹ Bu kanun sonraki yılların ispat hakkı tartışmasını yaratacaktır.

İktidar ve muhalefetin ortak hareket ettikleri temel iç politika konusu ise komünizm karşıtlığıdır. Çok partili hayatın başından itibaren CHP'nin dini akımlara karşı yaklaşımı yumuşarken her iki partide de sol fikirlere açık kapı bırakılmamıştır. Dönem içinde komünizm karşıtlığı öyle bir noktaya varmıştır ki İzmir Fuarı'ndaki Çek pavyonunda 23 Ağustos 1951'de "Çekoslovakya'da işsizlik yok işçiler eğleniyor." gibi Çekoslovakya'daki şartların çok iyi olduğunu anlatan panolar asıldığı için Çekoslovakyalı pavyon müdürü komünizm suçlanması ile mahkemeye verilmiş Türkiye'nin en ilerici gazetesi **Cumhuriyet** bile bu icraatı savunmuştur.¹²⁰

Kore Savaşı'na gönüllü katılımı Türkiye'nin NATO'ya giriş sürecini hızlandırmıştır. Ancak Türkiye'nin NATO'ya girişini gerekli kılan Kore Savaşı'ndan ziyade Kominform'un Balkanlarda artan etkinliği ekseninde ABD'nin burada gücünü kaybetmesi ve Amerikalı hava uzmanlarının jeopolitik konumu sebebi ile Türkiye'nin ittifaka alınmasını şiddetle istemeleriydi.¹²¹ Türkiye'nin NATO'ya alınmasına Sovyetler Birliği ise tepki göstermiştir. Ayrıca Türk yöneticiler artık Türkiye'nin Avrupalı devletler ile eşit koşullara sahip olduklarına inanıyorlardı. Ancak Kıbrıs Sorunu ve Johnson Mektubu ileriki yıllarda eşitlik inancının zedelenmesine ve NATO'nun eleştirilmesine sebep olacaktır. Özellikle güçlenen sol söylem NATO'nun askeri harcamalara ayrılacak bütçe payının azaltmadığını, Türkiye'nin ucuz asker

¹¹⁹ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.120.

¹²⁰ Cem Eroğul, **a.g.e.**, s.72.

¹²¹ Mehmet Gönlübol, Oral Sander, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., 1987, s.230.

deposu olarak gördüğünü ve tampon bir bölge olarak kullandığını iddia edecektir.¹²² Zaten İnönü NATO'ya girişten bir süre sonra ittifak içindeki koşulların eşitlik içinde yürümesinin gerekliliğine dikkat çekip, yem olmamak konusunda DP iktidarını uyarmıştır.¹²³

2 Mayıs 1954'te yapılan seçimden DP güçlenerek çıkar. Oyların %58,42'sini alan DP 488 milletvekili, oyların %35,11'ni alan CHP ise 31 milletvekili çıkartmıştır. İktisadi refah ortamı DP iktidarını güçlenmesini sağlamıştı.¹²⁴ Artık Demokratlar kendilerini ülke için gerekli olan en iyi bilenler olarak tanımlıyor, modern Türkiye'yi yaratacak dinamikleri yalnızca kendilerinin kurabileceklerine inanıyorlardı.¹²⁵ 1954 seçimlerinde kazanılan başarı önceki yıllarda akıllarda bulunan bu fikrin daha da keskinleşmesine sebep olduğu gibi DP'nin muhalefete karşı olan tahammülsüzlüğünün sınırlarını da belirginleştirdi. Seçimler DP'nin yıldızının parladığı andı. İzleyen yıllarda ise büyüyen ekonomik bunalım ve egemen seçkin sınıfın bazı kesimlerinin hükümetten soğuması ile yıldız sönmeye başlayacaktır.¹²⁶ CHP'nin seçimde almış olduğu ağır yenilgi onun partileşemediğinin, teşkilatlanmasının hala zayıf olduğunun en önemli işaretiydi. Seçim öncesinde CHP içinde yayılan halkın DP'den şikâyetçi olduğu CHP'yi iktidara getireceği değerlendirmesinin doğru olmadığı ortaya çıkmış, bu sebeple seçim sonrasında yapılan on birinci kongre tam bir hayal kırıklığı içinde geçmiştir.¹²⁷

¹²² İsmail Cem, **Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi**, Cem Yayınevi, 1977, s.520.

¹²³ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, s.324-325.

¹²⁴ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.122.

¹²⁵ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, s.132.

¹²⁶ Eric Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İstanbul, İletişim Yay., 1995, s.325.

¹²⁷ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, s.145-146.

Seçimle ilk dört yılda izlediği politika onaylanan DP'nin ilk icraatı 21 Haziran 1954'te 25 sene görev yapmış ya da 60 yaşını doldurmuş yargıç ve profesörleri emekliye ayıracak bir kanun çıkartması olmuştur.¹²⁸ DP bu icraatı ile açık bir şekilde bürokratik tabana darbe vurmaya amaçlıyordu. Bir kaç gün sonra 30 Haziran 1954'te DP demokrasi tarihimizin en ilginç olaylardan birisine imza atıp, kendisine oy vermediği için Kırşehir ilini ilçe yapar.¹²⁹ Bu olaydan sonra DP'nin demokrasiye saygısı daha net tartışılmaya başlar.1 Aralık 1954'te ise Hüseyin Cahit Yalçın'ın tutuklanması gerginliği arttırırken, muhalefet artık Adnan Menderes'i Arjantin Diktatörü Juan Domingo Peron ile karşılaştırıyordu.¹³⁰ Bundan sonraki süreçte DP'nin demokratlığı daha fazla gündeme taşınacaktır.¹³¹

DP'nin demokrasi anlayışı, parti içi muhalefetin 2 Mayıs 1955'te "İspat Hakkı Önergesi" vermesine neden olmuştur. Bu önerge sebebiyle 10 milletvekili partiden istifa etmiş, 9 milletvekili de partiden atılmıştır.¹³² DP'den kopan bu 19 kişi 20 Aralık 1955'te Hürriyet Partisi'ni kurmuşlardır. DP'den kopanların HP'ye katılması partinin milletvekili sayısını 32'ye çıkartmış, parti ana muhalefet partisi haline gelmiştir.¹³³ Ancak HP sadece siyasal ya da fikirsel alanda yaşanan sorunlara değil iktisadi alanda yaşanan sorunlara da tepki olarak ortaya çıkmıştır.1954'ten sonra DP'nin iktisadi politikasında yaşanan çöküş özellikle İstanbul merkezli sanayi tabanlı burjuvaziye rahatsız etmiştir. Zaten bu rahatsızlık sebebi ile HP kurulduğunda sanayiciler partiyi desteklemişlerdir. Adnan Menderes'in uyguladığı popülist politikaların rahatsız ettiği sanayiciler, tarımdan ziyade sanayiye dayalı yeni bir iktisat politikası uygulanmasını

¹²⁸ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.125.

¹²⁹ **A.g.e.**, s.125.

¹³⁰ **A.g.e.**, s.130-131.

¹³¹ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, s.168-169.

¹³² Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.135.

¹³³ **A.g.e.**, s.135-136.

istemekteydiler. Yani sanayiciler devlet desteğinde oluşturulacak planlar ile ekonominin dönüştürülmesinin gerekliliğine inanmaktaydı. 27 Mayıs sonrasında sanayicilerin bu istekleri, ithal ikameci iktisat politikası, DPT benzeri kurumlar ve kalkınma planlarıyla hayata geçirilecektir.¹³⁴

DP'nin 1954 seçimleri sonrasında iç politikada karşı karşıya kaldığı en önemli olay hiç şüphesiz ki 6-7 Eylül 1955 gecesini İstanbul, İzmir ve Ankara'da yaşananlardır. Ağustos 1954'te iyiden iyiye alevlenmiş olan Kıbrıs sorunu ülke iç politikasını meşgul etmeye de başlar.¹³⁵ 27 Ağustos 1955'te Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasındaki görüşmelerde Fatih Rüştü Zorlu adanın Türkiye'ye bırakılması tezini savunur. İç politikaya da hâkim olan Kıbrıs tartışması 6 Eylül 1955'te İstanbul Ekspres gazetesinde Atatürk'ün Selanik'teki evinin bombalandığı haberini yayınlaması ile kitlesel tepki hareketine dönüşür. Ancak bu kitlesel tepki bir süre sonra Rumların dükkânlarına, evlerine, kiliselerine yönelik saldırılar halini alır. Çığırından çıkan bu olayları hükümet solcuların düzenlediğini iddia etmiş, Refik Koraltan "Canım mesul arayalım diye birbirimize mi gireceğiz? Düşman karşımızda!" deyip, açıkça solcuları hedef göstermiştir.¹³⁶ Hatta Amerika'dan bir uzman getirtilerek bu tez güçlendirilmeye çalışılmıştır. Ne var ki Amerikalı uzmanın daha o zaman yapmış olduğu şu tespit, DP'nin iddialarını boşa çıkartmıştır. "Komünistler eğer bu kadar güçlü olsalardı dükkân tahrip edeceklerine ihtilal yaparlardı".¹³⁷

Hükümetin desteği ile başlayan olayların kontrolden çıkmış olduğunu kabul etmek akla daha yatkın gelmektedir. Demokrat Parti Kıbrıs konusunda kendisinden bir

¹³⁴ Çağlar Keyder, **a.g.e.**, s.200-205.

¹³⁵ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.140.

¹³⁶ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, s.191.

¹³⁷ Cem Eroğul, **a.g.e.**, s.123-126.

fedakârlık istenemeyeceğini müttefiklerine anlatabilmek için kamuoyunun büyük baskısı altında olduğunu göstermek istiyordu. Fakat hükümet tepkinin kontrolden çıkıp, kendisini rahatsız edecek iç politika sorunlarına yol açacağını hesaplamamıştı.¹³⁸ Demokrat Partililerin yargılanması sürecinde 6–7 Eylül 1955'te yaşanan olaylar yeniden gündeme gelecektir.

27 Haziran 1956'da değiştirilen “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu” ile siyasi partilerin toplantı yapabilmesinin izin şartına bağlanması CHP, CMP ve HP arasında DP baskısına karşı ittifak kurulması tartışmalarını gündeme getirmiştir.¹³⁹ 4 Eylül 1957 tarihinde bu üç partinin yayınlamış olduğu ortak bildiriye bir anayasa mahkemesi kurulması, bir üst kademe meclis olarak senatonun oluşturulması, nispi temsile geçilmesi istenmekteydi.¹⁴⁰ Muhalefet açık bir şekilde tek parti baskısını dizginleyecek noktalara dikkat çekmekte, bunun için ileriye yönelik önlemler almaya çalışmaktaydı. Bu bildiriye DP'nin verdiği tepki sert oldu. 11 Eylül 1957 yılında kabul edilen seçim kanunu ile DP partiler arası işbirliğini olanaksız hale getirdi.¹⁴¹

Menderes'in 1954 seçimlerinden sonra basın-yayın kuruluşları ve aydınların tavsiyelerini dinlememek gibi bir yol takip edeceğini söylemesi DP'nin liberal aydınların desteğini kaybetmesine neden oldu.¹⁴² Bürokratik yapı ile aydınlar arasında yaşanan itibar kaybı, cumhuriyetin ilk yıllarından beridir yönetici tabaka olmuş olan geniş bir kitleyi yaralamaktaydı. Asker-sivil bürokrasi ve aydın zümresi geçim sıkıntısına katlanabilirdi; ama yeni türedi zenginlerin kendisinden daha itibarlı olmasına katlanamazdı. İşte bu psikolojik eziklik DP'nin hem bürokratik yapının hem

¹³⁸ Ahmet Hamdi Başar, **Yaşadığımız Devrin İçyüzü**, Ankara, 1960, s.90.

¹³⁹ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.151.

¹⁴⁰ **A.g.e.**, s.166.

¹⁴¹ **A.g.e.**, s.167.

¹⁴² Cezmi Eraslan, **a.g.m.**, s.560.

de aydınların desteğini kaybetmesine yol açmıştır.¹⁴³ Öğretmenler, hukukçular, gazeteciler, akademisyenlerden oluşan liberal kanat, DP iktidarı ile ülkenin daha demokratik bir karaktere bürüneceği inancını yitirmişti.¹⁴⁴ Artık CHP önderliğindeki muhalefet DP'nin anti-demokratik politikaları karşısında bir senato oluşturulması, anayasa mahkemesinin kurulması ve nispi temsil sistemine geçilmesi gibi demokrasiye daha iyi işlerlik kazandıracak istekler ile kitlelerin karşısına çıkmaya başlamıştır.

27 Ekim 1957 yılında yapılan erken seçim ile oyların %47,70'ini alan DP 424 milletvekili kazanırken, oyların %40,82'sini alan CHP 178 milletvekili kazanmıştı. CHP'nin aldığı oy yüzdesine rağmen DP'den çok daha az milletvekili çıkartması DP'nin iktidarının ilk yıllarından beridir süren meşruiyet sorununu daha çetrefilli hale getirmiştir. Özellikle ittifakı engelleyen Eylül 1957 tarihli seçim kanunu olmasaydı DP iktidarının sona erebileceği ihtimali tartışmaların daha da alevlenmesine sebep olmuştur. Çünkü oyların %52'sini alan muhalefet partileri ancak 186 milletvekili çıkartabilmişlerdi.¹⁴⁵ İşte 1957 seçiminden sonra DP'nin iç politikadaki tutumu daha da sertleşmiş, iktidar ve muhalefet arasında bu seçimlerden sonra artan gerginlik 27 Mayıs'a giden yolu açmıştır.

Gücünü yitirmeye başladığını hisseden DP ilk etapta meclis iç tüzüğünde yenilik yaparak muhalefetin gücünü sınırladı. Hüseyin Naili Kubalı'ya bu durumun haksızlığına dikkat çektiği için 1 Ocak 1958'de soruşturma açıldı.¹⁴⁶ 16 Ocak 1958 yılında dokuz subay hükümete darbe yapmayı planladıkları gerekçesi ile 25 Ocak

¹⁴³ Cem Eroğul, **a.g.e.**, s.148.

¹⁴⁴ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, s.137.

¹⁴⁵ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.170-171.

¹⁴⁶ **A.g.e.**, s.174.

1958’de ise aralarında Hikmet Kıvılcımlı’nın da bulunduğu 25 kişi komünistlik suçlamasıyla tutuklandı.¹⁴⁷ 1954 seçimleri sonrasında yaşanmaya başlayan süreç askeri yapı içindeki çeşitliliği de ortaya çıkartır. Zaten Dokuz Subay Olayı da bu çeşitliliğin ilk göstergesidir.¹⁴⁸ DP Ocak ayında gerçekleştirdiği bu soruşturmalar ve tutuklamalar ile açık bir şekilde yeni dönem politikasının sinyallerini vermekteydi.

DP’nin iktisat politikasının çöküşü anlamına gelen istikrarlaştırma kararlarının alınması ile ülke ekonomisi zorlu bir döneme girer. Sabit gelirli kesim yapılan devalüasyon sebebi ile bir anda fakirleşir. Bu durum pek çok kesimin DP iktidarına kuşku ile yaklaşmasına sebep olur. Bu ortam içinde 14 Ocak 1959’da İsmet İnönü’nün açıkladığı “İlk Hedefler Beyannamesi” tarihi bir öneme sahiptir.¹⁴⁹ Beyanname yasamadan, yargıya, seçim sisteminden işçi haklarına, planlamadan köylünün sorunlarına kadar pek çok noktaya değinip, demokrasiye daha fazla işlerlik sağlamayı vaat ediyordu.¹⁵⁰

Bu beyanname iç politika tartışmalarını DP’nin izlediği sert politika nedeniyle demokratik ölçütlerden uzaklaştırdı. Nisan-Mayıs 1959’da İnönü çıktığı Ege gezisinde bir kalabalığın saldırısına uğradı ve atılan bir taş ile yaralandı.¹⁵¹ Bu arada DP içinde günden güne kuvvetlenen muhalefet, 31 Ekim 1959’da yapılan meclis başkanlığı seçiminde iyice açığa çıktı. Refik Koraltan 218’e karşı 121 oyla seçimi kazandı, ama DP ‘de ilk kez Adnan Menderes’in politikalarına karşı çıkan bu kadar güçlü bir muhalefet oluşmuştu.¹⁵²

¹⁴⁷ A.g.e., s.175.

¹⁴⁸ Kurtuluş Kayalı, **Ordu ve Siyaset 27 Mayıs-12 Mart**, İstanbul, İletişim Yay., 2005, s.61-62.

¹⁴⁹ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.189-190.

¹⁵⁰ Tevfik Çavdar, “Cumhuriyet Halk Partisi”, **CDTA**, C.VIII, İstanbul, İletişim Yay., s.2027.

¹⁵¹ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.194.

¹⁵² A.g.e., s.202.

DP artan muhalefete 12 Ekim 1958'de Vatan Cephesi'nin kurulacağını ilan ederek karşılık vermiştir.¹⁵³ Bu cephe ile partinin tabanını genişletilip kitleler muhalefete karşı seferber edilmek isteniyor, cepheye katılmayı kabul etmeyenler yıkıcı olarak tanımlanıyordu. Vatan Cephesi çerçevesinde cepheye katılanların isimlerinin her gün radyodan okunması birçok kişiyi radyodan soğutmuş, bir süre sonra Radyoyu Dinlemeyenler Cemiyeti'nin kurulmasına sebep olmuştur.¹⁵⁴

Nisan 1960'a gelindiğinde DP ile CHP arasındaki çatışma iyice artmıştı. 16 Nisan 1960'ta üst düzey askerlerden oluşan 14 emekli subayın İsmet İnönü'yü ziyaret etmesi askeri darbe yapılacağı söylentilerini güçlendirmiştir.¹⁵⁵ Söylentilere DP, 18 Nisan 1960'ta ünlü Tahkikat Komisyonu'nu kurarak tepkisini göstermiştir. Komisyon muhalefet ve basın aleyhinde ortaya atılan suçlamaların soruşturmasını yapacak ve soruşturmalar bitene kadar her türlü siyasi toplantıları durdurabilecekti.¹⁵⁶ İsmet İnönü Tahkikat Komisyonu için şunları söylüyordu: "Meclis tahkikatı önergenizin gerekçesi diyorki: Memura itimat etmiyoruz, tahkik edeceğiz. Hâkime itimat etmiyoruz, tahkik edeceğiz. Orduya itimat etmiyoruz, tahkik edeceğiz. Bizim görüşümüz ise farklıdır. Baskı tertipçileri bilsin ki Türk milleti, Kore milletinden daha az haysiyetli değildir..."¹⁵⁷ 28 Nisan 1960'ta öğrencilerin önce İstanbul ve sonra da Ankara'da gösteri yapmaları üzerine her iki ilde de sıkıyönetim ilan edildi.¹⁵⁸ Aynı sıralarda Cumhuriyet, Yeni Sabah, Milliyet, Zafer ve Akşam gazeteleri on gün süre ile kapatıldı. Ankara ve İstanbul'da meydana gelen olaylar sonrasında 21 Mayıs 1960'ta Harp Okulu öğrencilerinin yaptığı sessiz yürüyüşü 27 Mayıs 1960'ta silahlı

¹⁵³ **A.g.e.**, s.185.

¹⁵⁴ Eric Jan Zürcher, **a.g.e.**, s.348.

¹⁵⁵ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.208.

¹⁵⁶ **A.g.e.**, s.208.

¹⁵⁷ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, s.425.

¹⁵⁸ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.209.

kuvvetlerin yönetime el koyması izledi.¹⁵⁹ Böylece devletçi-seçkin grup tekrar iktidarı ele geçirdi.¹⁶⁰

Demokratların iktidarının ikinci döneminde ülke gündemini işgal etmeye başlayan Kıbrıs Sorunu, Türkiye'nin iç ve dış politikasının anahtar konularından birisi olmuştur. İtalya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında On İki Ada'yı Yunanistan'a bırakması ile Yunanistan'da Kıbrıs'a yönelik umutlar da artmıştır. Yunanistan'ın Enosis davası Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de etkisizleştirilmesi anlamına geliyordu. DP iktidarının ilk yıllarında Sovyet tehdidine karşı ülkeyi güvence altına almaya çalıştığı için Yunanistan'ın bölge üstündeki hedeflerinin pek farkına varamamış, hatta yukarda da anlattığımız üzere içinde Yunanistan'ın bulunduğu bir Balkan Paktı oluşturmaya çalışmıştı. Ancak Kıbrıs tartışmaları Balkan Paktı girişimini başarısızlığa uğratmakla kalmamış Türk-Yunan ilişkilerini uzun yıllar sürecek şekilde bozmuştur.¹⁶¹

Türkiye, bunalımın bu ilk yıllarında Kıbrıs'taki statükonun korunmasına yönelik bir politika izleyip, adadaki İngiliz hâkimiyetinin devam etmesini istemiştir. Yunanistan ise yapılacak bir halk oylaması ile adanın kendisine kalacağına kesin gözüyle bakmaktaydı.¹⁶² BM'nin araya girmesi ile İngiltere'nin adaya muhtariyet vermeyi kabul etmesi Türkiye tarafından olumlu karşılanmakla birlikte adadaki Türkler üstündeki Rum baskısının artması ile sonuçlandı. Bu arada Türk iç politikası Kıbrıs sebebiyle önemli bir süreçten geçmiş, 6-7 Eylül 1955'te yaşanan olaylar Türk

¹⁵⁹ **A.g.e.**, s.210-211.

¹⁶⁰ Emre Kongar, **İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**, Ankara, Çağdaş Basımevi, 1979, s.191-195.

¹⁶¹ Mehmet Gönlübol, Oral Sander, **a.g.e.**, s.345.

¹⁶² **A.g.e.**, s.346.

toplumunun olaya bakış açısını korkunç bir şekilde de olsa göstermiştir.¹⁶³ İngiltere'nin adada bulunan her iki halka da self-determination hakkı verilmesi gerektiğine yönelik yaptığı açıklamalar Türkiye'nin politikasını değiştirmesine neden olup, taksim fikrini savunmasına yol açmıştır. İki ülke arasında Şubat 1959'a kadar devam eden tartışmalar, ABD'nin araya girmesi ile yeni bir boyut kazanmıştır. Doğu Akdeniz'in bu iki temel gücünün çatışması ABD'nin bölgedeki stratejilerini tehlikeye atmaktaydı. Bu sebeple ABD'nin çabalarıyla Zürih'te iki ülke görüşmeyi kabul ederler. Görüşmeler neticesinde imzalanan Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Kıbrıs'ta Türkiye, Yunanistan ve İngiltere garantörlüğünde bağımsız bir cumhuriyet kurulması kararlaştırılır.¹⁶⁴

Demokrat Parti'nin izlediği dış politikanın içeriğini en iyi yansıtan olay ise Bandung Konferansı'nda yaşanmıştır. Bu konferans sırasında Türkiye'nin izlediği politika uzun yıllar uluslararası arenada yalnız kalmasına sebep olmuştur. Nisan 1955'te toplanan Bandung Konferansı'na Asya ve Afrika'nın bağımsız ülkelerinin pek çoğu katılmıştır.¹⁶⁵ Konferansta ABD ve NATO'nun sözcülüğünü yapan Türkiye bağlantısızlar hareketini yermiş, komünist tehlikesine dikkat çekip, NATO, Bağdat Paketi gibi örgütlerin gerekliliğini savunmuştur. Türkiye'nin Bandung Konferansı'nda takınmış olduğu bu tavır Kıbrıs sorununda uzun yıllar yalnız kalması ile sonuçlanacaktır.¹⁶⁶

Demokrat Parti dönemi günümüz Türkiye'sinin şekillenmesinde dikkat çekici bir rol oynamıştır. Bu rol genelde olumsuz olarak değerlendirilmekle birlikte olumlu

¹⁶³ **A.g.e.**, s.347.

¹⁶⁴ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.191.

¹⁶⁵ **A.g.e.**, s.135.

¹⁶⁶ Edip Çelik, **100 Soruda Türkiye'nin Dış Politika Tarihi**, İstanbul, Gerçek Yay., 1969, s.274.

yanlarını da göz ardı etmemek gerekir. En başta DP iktidarı ile birlikte devlet ağırlıklı bir yönetim biçiminden toplum ağırlıklı bir yönetim biçimine geçiş yaşanmış, bürokratik yapının toplum ile bütünleşmesi sağlanmıştır. Merkez kültürü taşralaşırken, kitle kültürü modernleşmeye başlamıştır.¹⁶⁷ Cumhuriyet tarihinde ilk kez başta köylüler olmak üzere halk iktidar üzerinde bir güce sahip olduğunun bilincine varıp, kendisini hükümet ile bütünleştirmiştir.¹⁶⁸ Parti ayrıca kendisi gibi sermaye çevrelerine hitap edecek olan partilere örnek olmuş, onun açtığı yolu izleyen liberal partiler onun gibi Türkiye'nin geleceğini biçimlendirmişlerdir.¹⁶⁹

2.2. 1960-1965 Yılları Arasında Yaşanan Siyasal Gelişmeler:

27 Mayıs'tan hemen sonra Cemal Gürsel başkanlığında Milli Birlik Komitesi ilan edildi. Komite yeni bir anayasa yapılana kadar siyasi partilerin her türlü faaliyetlerinin yasaklandığını ilan etti. Hemen bir gün sonra Sıddık Sami Onar'ın başkanlığında içinde Hüseyin Naili Kubalı, İsmet Giritli, Tarık Zafer Tunaya, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu gibi önemli hukukçuların bulunduğu bir Anayasa Komisyonu kuruldu. 12 Haziran 1960'ta komisyonun hazırladığı geçici anayasa çerçevesinde yeni bir meclis açılana kadar yönetimin MBK'nın elinde olacağı kabul edildi. Buna göre MBK yasama yetkilerini doğrudan doğruya kullanacak, yönetsel yetkiler ise Cemal Gürsel'in kuracağı ve komitenin onayladığı bir kabine aracılığı ile uygulanacaktı.¹⁷⁰ Temmuz 1960'ta kurulan hükümet, yayınladığı programda kendisini demokratikleşme için gerekli reformları gerçekleştirecek geçici bir hükümet olarak tanımlamaktaydı.

¹⁶⁷ İlkay Sunay, **a.g.m.**, s.2086.

¹⁶⁸ Emre Kongar, **a.g.e.**, s.187.

¹⁶⁹ Tefik Çavdar, "Demokrat Parti", s. 2075.

¹⁷⁰ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.218.

Komitenin giriştiği ilk tasfiye hareketi ordu içindeki hiyerarşiye yönelik oldu. EMİNSU (Emekli İnkılâp Subayları) olarak tarihe geçen bu tasfiye hareketi çerçevesinde çeşitli rütbelerde bulunan 4000'e yakın subay 3 Ağustos 1960'ta emekli edildi.¹⁷¹ 27 Ekim 1960'ta ise 147 öğretim üyesi tembel, yeteneksiz ve reform düşmanı oldukları gerekçesi ile üniversitelerinden uzaklaştırıldı.¹⁷² Üniversitelerde yaşanan bu tasfiye ciddi tartışmalara ve tepkilere yol açıp, aydınların önemli bir kısmının komiteye olan inancını sarstı.¹⁷³ 147'lerin tasfiye edilmesi 1961 seçimleri ve sonrasında 1960 öncesinden daha az demokratik olduğunu göstermekteydi.¹⁷⁴ 28 Mart 1962'de kabul edilen kanun ile 147'ler tekrar üniversiteye dönebileceklerdi.¹⁷⁵

Bu iki olaydan yaklaşık bir ay sonra 13 Kasım 1960'ta MBK kendi içinde bulunan muhalif 14 üyesini yurtdışına yolladı.¹⁷⁶ Tasfiyenin amacı radikallerin komite üzerindeki etkinliğini azaltabilmektir. İlimliler liberal ve demokratik bir Türkiye oluşturabilme hevesi içinde iktidarı hızla sivillere bırakmanın yolunu ararken, radikaller daha kapsamlı değişiklikler yapılmasını istiyor, hatta Nasır'ın Mısır'ını örnek alarak partisiz bir popülist siyasal sistem yaratılmasından bahsedip, cuntanın daha uzun süre iktidarda kalmasını istiyorlardı.¹⁷⁷ İşte bu iki grup arasındaki mücadele yüksek rütbeli subayların ordu içindeki muhalefeti önleyebilmek için Silahlı Kuvvetler Birliğini kurmalarıyla sonuçlandı. 6 Haziran 1961'de MBK'nın İrfan Tansel'i görevden alma ve yurt dışına gönderme kararını uygulatamaması Silahlı Kuvvetler

¹⁷¹ A.g.e., s.211.

¹⁷² A.g.e., s.225.

¹⁷³ Mete Tunçay, "Siyasal Gelişmenin Evreleri", CDTA, C.VII, İstanbul, İletişim Yay., 1983, s.1981.

¹⁷⁴ Kurtuluş Kayalı, **Ordu ve Siyaset.**, s.65.

¹⁷⁵ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.246.

¹⁷⁶ A.g.e., s.225.

¹⁷⁷ Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, s.154.

Birliđi'nin etkisini artırdı.¹⁷⁸ İrfan Tansel olayı demokratik yaşama geçište yalnızca MBK'nın değil Silahlı Kuvvetler Birliđi'nin de etkin rol oynadığını göstermiştir.¹⁷⁹

27 Mayıs sonrasında askerin sosyo-ekonomik durumu olumlu bir şekilde değiştı. Özellikle OYAK'ın 6 Ocak 1961'de kurulmasından sonra ordunun ekonomi üstündeki etkinliği de artmaya başladı. Şirket kurulduğunda 8600 lira sermayeye sahipken 1970 yılında 502 milyon lira yatırım yapabilme kapasitesine ulaşmıştı. Ordunun ülkenin sosyo-ekonomik şartları içinde kendi yerini bu sayede garantilemiş olması sonraki yıllarda kurulmuş düzeni bozmaya yönelik TİP'in sosyalist ve CHP'nin Ortanın Solu politikalarına kuşku ile yaklaşmasına bu yüzden de statükoyu korumaya çalışmasına neden olmuştur.¹⁸⁰

Şubat ayına girildiğinde yeni partilerin kurulmaya başladığını görmekteyiz. Ragıp Gümüşpala başkanlığında 11 Şubat 1961'de kurulan Adalet Partisi ortaya çıkan yeni partilerin ilki ve en önemlisiydi.¹⁸¹ Kapatılan DP'nin devamı olduğunu iddia eden AP, anayasa çalışmalarına "Hayır'da hayır vardır" sloganı ile karşı çıkmıştır. Ayrıca bu parti Menderes, Polatkan ve Zorlu'nun idamlarından duyulan keder ve isyandan yararlanıp, DP tabanına seslenmiştir.¹⁸² DP'deki aydın grubu temsil eden kesim ise Ekrem Alican'ın başkanlığında Yeni Türkiye Partisi'ni kurmuşlardır.

Bir grup sendikacı tarafından Kemal Türkler'in başkanlığında 13 Şubat 1961'de kurulan Türkiye İşçi Partisi ileriki yılları etkileyen bir başka önemli partiydi.¹⁸³ Sendika kökenli kişilerin desteği ile kurulan parti ilk yılında pek fazla destek görmez,

¹⁷⁸ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.234.

¹⁷⁹ Kurtuluş Kayalı, **Ordu ve Siyaset.**, s.84-85.

¹⁸⁰ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu.**, s.158.

¹⁸¹ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s229.

¹⁸² Tefik Çavdar, "Adalet Partisi", **CDTA**, C.VIII, İstanbul, İletişim Yay., 1983, s.2090.

¹⁸³ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s229.

hatta partinin adının değiştirilmesi bile düşünülür. Şubat 1962’de Mehmet Ali Aybar’ın genel başkan olarak seçilmesi partiye istenilen aydın desteğini kazandırır. Parti içinde artık işçi ve aydın olmak üzere iki kesimin ağırlığı vardır. Teoride işçilerin etkin olması gerekli olan parti bir süre sonra aydınların hâkim olduğu bir siyasal birim haline gelecektir.¹⁸⁴

Nisan-Mayıs ayları içinde DP iktidarı sırasında sık sık gündeme getirilen iki önemli reform gerçekleştirildi. Bunlardan ilki Milli Bakiye adı altında nispi temsil sisteminin kabul edilmesi, ikincisi ise Türk halkına önemli hak ve özgürlükler veren 1961 Anayasası’nın yürürlüğe girmesidir. 9 Temmuz 1961’de yapılan yeni anayasanın oylamasına katılanların % 60,4’ü tasarıya evet, % 39,6’sı ise hayır yanıtı vermişlerdi.¹⁸⁵ Yeni anayasa ile üye sayısının 450 tanesinin mecliste, 150 tanesinin senatoda olduğu iki meclisli bir sistem getiriliyor, çıkarılan yasaların anayasaya uygunluğunu denetleyen bir Anayasa Mahkemesi’nden bahsediliyor, silahlı kuvvetlerin temsilcilerinden oluşan Milli Güvenlik Kurulu kurulup, işçilere toplu sözleşme ve grev hakkı veriliyordu.¹⁸⁶ 1961 Anayasası gereğince halk daha çok medeni haktan, üniversiteler daha büyük bir özerklikten ve öğrenciler daha geniş bir örgütlenme özgürlüğünden yararlanıyordu.¹⁸⁷ Ancak sağlanan özgür ortam, özgürlüklerin her an sınırlandırılabilceği güvenine dayanmaktaydı.¹⁸⁸

1961 Anayasası ile anayasa, yasa kavramları toplumun günlük hayatına girmiş, sanatına, edebiyatına yansımış, toplum üstünde sosyalleştirici, siyasileştirici ve

¹⁸⁴ Murat Belge, “Türkiye İşçi Partisi”, **CDTA**, C.VIII, İstanbul, İletişim Yay., 1983, s.2120.

¹⁸⁵ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.234.

¹⁸⁶ Feroz Ahmad., **Modern Türkiye’nin Oluşumu**, s. 155-156.

¹⁸⁷ **A.g.e.**, s.163.

¹⁸⁸ Kurtuluş Kayalı, **Ordu ve Siyaset**, s.62.

hukukileştirici bir rol oynamıştır.¹⁸⁹ Yeni anayasanın yarattığı özgür ortam sosyalist söyleme sahip parti ve örgütlerin hızla güç kazanmasına yol açmıştı. Özellikle üniversiteler içinde sosyalist düşünceyi paylaşan kişilerin etkinliği artmaya başlamıştı. Sol literatürün gelişmesi için gerekli olan kaynakların ucuza basılması ve ucuza satılması kitlelerin komünizmi daha iyi tanımalarına yardımcı oldu.¹⁹⁰ Sol düşüncenin radikalleşmesi durumu bu noktada sağ düşünce içinde geçerli olacak muhafazakâr güçler, sosyalizmin ülke içindeki gücünün artmasına ileriki yıllarda milliyetçiliğin yanında İslamcılığı da kullanarak tepki vereceklerdir.

Koalisyonlar dönemini açan 15 Ekim 1961 seçimlerinde CHP oyların % 36,7'ni alırken AP, CKMP ve YTP üçlüsü %62,3'nü alır.¹⁹¹ CHP'nin beklediği tek başına iktidar hedefi gerçekleşmemişti. Muhafazakâr sağın seçimlerde yaşadığı bu zaferin karakteri de ilginçtir. Şöyle ki AP daha çok büyük şehir burjuvazisinin batı ve güneydeki kapitalist çiftçilerin, Kuzey Anadolu'daki tütün ve fındık üreticilerinin desteğini alırken YTP Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun geri kalmış bölgelerinde yaşayan kitlelerin desteğini alır. AP'nin hiçbir şekilde CHP ile koalisyona yanaşmayacağını ilan etmesi ile ciddi bir kriz ortaya çıkar. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in araya girmesi ile 20 Kasım 1961'de tarihimizin ilk koalisyon hükümeti AP ile CHP arasında kurulur.¹⁹²

27 Mayıs'ın ilk günlerinde aktif rol oynayamayan Albay Talat Aydemir, izleyen süreç içinde iki darbe girişiminde bulunmuştur. Darbe girişiminin ilki 22 Şubat

¹⁸⁹ Bülent Tanör, **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**, İstanbul, YKY, 1998, s.425-427.

¹⁹⁰ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu.**, s.171.

¹⁹¹ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.239.

¹⁹² **A.g.e.**, s.241.

1962'de gerçekleşti.¹⁹³ Bir grup küçük rütbeli subay desteğinde gerçekleşen darbe girişimi ordunun üst kademelerinin hükümete sadık kalması sebebiyle başarısızlıkla sonuçlandı.²² Şubat darbe girişiminde bulunan kişilerin af edilirken AP'nin istediği DP affının gerçekleşmemesi tartışmalara yol açmış bu tartışma sebebi ile Mayıs 1962'de tarihimizin ilk koalisyon hükümeti istifa etmiştir.¹⁹⁴ 14 Haziran 1962'de ise CHP, YTP, CKMP ve bağımsızlardan oluşan ikinci koalisyon hükümeti kuruldu.¹⁹⁵ Ancak bu hükümette Talat Aydemir'in 21 Mayıs 1963'te gerçekleştirdiği ikinci darbe girişimi ile karşı karşıya kaldı. Bu girişimde başarısızlıkla sonuçlandı; ama bu sefer Talat Aydemir idam edildi.¹⁹⁶

1963 yılının son aylarında işçi haklarına yönelik pek çok adım atılmıştır. En başta Toplu İş Sözleşmesi, Grev, Lokavt ve Sendika Kanunu kabul edildi. 2 Kasım 1963'te ise ilk defa seçime katılacak olan TİP'e radyoda yayın izni verildi.¹⁹⁷ Çalışma Bakanı olan Bülent Ecevit'in çabaları ile atılan bu adımlar her ne kadar tepeden inmeçi CHP anlayışı ile sağlanmış olsa da ileriki yıllarda CHP'nin izleyeceği politikanın işaretini vermiştir.¹⁹⁸ 17 Kasım 1963'te yapılan yerel seçimler ise CHP içinde şok etkisi yarattı, çünkü seçimde oyların %45,87'sini AP, %36,97'sini ise CHP almıştı.¹⁹⁹ Seçimlerde aldığı yenilgiyi CHP ile koalisyon kurmasına bağlayan YTP'nin hükümetten çekilmesi ile 2 Aralık 1963'te hükümet istifa etti.²⁰⁰ Seçim sonuçları AP için büyük bir zaferdi. Çünkü DP tabanının nereye yöneleceği tam olarak

¹⁹³ **A.g.e.**, s.245.

¹⁹⁴ Mete Tunçay, **a.g.m.**, s.1983.

¹⁹⁵ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.261.

¹⁹⁶ **A.g.e.**, s.262.

¹⁹⁷ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.265-266.

¹⁹⁸ Orhan Koloğlu, "Kemalizm'den Atatürkçülüğe Ortanın Solu'ndan Demokratik Sol'a CHP", **Tarih ve Toplum**, C.XXIV, S.142 (Eylül 1995), s.77.

¹⁹⁹ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.267.

²⁰⁰ **A.g.e.**, s.272.

belirginleşmişti. CHP ise oy miktarını aynı oranda sabit tutmayı başarmıştı. Hükümet kurma çalışmalarını ele alan Ragıp Gümüşpala hükümeti kuramayınca İsmet İnönü devreye girer. Kıbrıs sorununun güçlendiği bir dönemde hükümete kalınması mümkün değildi. Aralık 1963'te CHP'nin bağımsızlar ile ittifaka girmesi sonucunda Üçüncü İnönü Koalisyonu kurulur ve hükümet krizi çözümlenir. Ancak bu koalisyon AP'nin seçim başarısının gölgesinde çalışmak zorunda kalacaktır.²⁰¹

İç politikada 1964 yılını en fazla meşgul eden konu, AP ile TİP arasında yaşanan tartışmalar olmuştur. Kuruluşu sonrasında örgütlenme sürecini başarı ile idare eden TİP, diğer partilerin bilinen programlarına örnek alan bir program hazırlamakla birlikte toprak reformunun yapılacağı, bankaların, ithalat ve ihracatın devletleştirileceği, işçilerin daha iyi haklara sahip olacağı gibi AP'yi rahatsız eden vaatlerde bulunur.²⁰² AP kadrolarının temsil ettiği zihniyet, tıpkı Demokrat Parti döneminde olduğu gibi işçilerin disiplin altında tutulması fikrini savunup, 1961 Anayasası'nın vermiş olduğu hakları gereğinden fazla görüyordu. İşte bu iki kesim arasındaki gerginlik ileriki yıllarda Türk iç politikasını biçimlendirecektir.

Kıbrıs tartışmalarının dış politikada hız kazandığı sırada 5 Haziran 1964'te gönderilen Johnson Mektubu iç politikada tepkiyle karşılandı.²⁰³ Mektubun sert içeriği Türk dış politikası kadar iç politikasını da etkilemiştir. Mektubun kamuoyuna duyurulmasından sonra 27 Mayıs sonrasındaki NATO ve ABD yanlısı söylem gerilerken özellikle basın ve üniversite öğrencileri arasında Amerikan karşıtlığı yükselmeye başlamıştır.

---

²⁰¹ Cezmi Eraslan, **a.g.m.**, s.585.

²⁰² Murat Belge, "Türkiye İşçi Partisi", s.2121.

²⁰³ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.276.

Adalet Partisi içinde ise sonraki yılları etkileyen genel başkanlık seçimi Kasım 1964 yılında yapılmıştır. Ragıp Gümüşpala'nın ölümüyle ondan boşalan koltuğu partinin tüm örgütlenmesini adeta tek başına gerçekleştiren Sadettin Bilgiç'in alması beklenmekteydi. Ancak Sadettin Bilgiç parti içinde tutuculuğu sebebiyle eleştirilmekte, parti batılı davranışları ve iş çevrelerine yakınlığı ile bilinen Süleyman Demirel'e sıcak bakmaktaydı. Yapılan seçim sonrasında Süleyman Demirel'in AP'nin genel başkanı olmasıyla hem parti hem de ülke yeni bir sürece girmiş oldu.²⁰⁴

1965 seçimlerine girmeden kısa bir süre önce CHP ünlü ortanın solu politikasını açıklamıştır.1961–1965 yılları arasında CHP içinde uzun yıllardır var olan tartışmalar ve çelişkiler daha da artar. Genel merkez ve parti grubunda önemli düşünce ayrılıkları ortaya çıkar. İşte parti içi durum ile İnönü koalisyonlarının başarısızlığı CHP'nin kendisini yeniden yapılandırmaya çalışması ile sonuçlanır. Ortanın solu ile parti sosyal demokrat bir parti olduğunu ilan etmekte Kemalizm yeni çoğulcu ortama uygun hale getirilmekteydi.²⁰⁵ Ancak ortanın solu parti içinde hemen yeni bir hizipleşme yaratmıştır. Ortaya çıkan iki gruptan ilkinin lideri Turhan Feyzioğlu olup, bu grup bir siyasal strateji olarak kaldığı sürece ortanın soluna evet demekteydi. Bülent Ecevit'in başkanlığındaki ikinci grup ise daha çok gençlerden ve halkla iç içe olan kişilerden oluşmaktaydı. Bu grup kitleler ile daha fazla bütünleşmiş bir CHP hayali kurmakta, bunun için partinin tümünden yenilenmesi gerekliliğine inanmaktaydılar. Ecevit'e göre ortanın solu hareketi ile CHP kendisine sosyo-ekonomik bir taban kazandırabilecekti.

²⁰⁴ Tefik Çavdar, "Adalet Partisi", s.2091.

²⁰⁵ Orhan Koloğlu, **a.g.m.**, s.74-75.

Bu iki grup arasındaki çekişme 1967’de Turhan Feyzioğlu Güven Partisini kurana kadar devam edecektir.²⁰⁶

7 Haziran 1964 günü yapılan senato seçimlerinden AP’nin 50 senatörün 31’ini kazanmasıyla eli daha da güçlenmiştir.²⁰⁷ AP artık Üçüncü İnönü Koalisyonunu düşürecek gücü kendisinde görmekteydi. Kısa bir süre sonra bütçe tartışmalarının olumsuz sonuçlanması ile hükümet düştü. Bu İsmet Paşa’yı deviren adam olarak ünlenen Süleyman Demirel için büyük bir başarıydı. Ülkeyi seçimlere hazırlayacak olan yeni hükümet Suat Hayri Ürgüplü başkanlığında AP, YTP ve CKMP arasında kuruldu. Aslında kurulan yeni koalisyon ordu ile AP arasındaki gerginliğin sona erdiğinin işaretiydi. Artık AP’nin iktidar olmasının önünde herhangi bir engel kalmamıştı.

10 Ekim 1965 günü yapılan seçimlerden AP zaferle çıkarken CHP beklediğinin çok altında oy alır. Oyların %52,87’ni alan AP 240 sandalye ile tek başına iktidar olurken CHP %28,75 oyla 134 sandalye, MP %6,16 oy ile 31 sandalye, YTP %3,72 ile 19 sandalye, TİP % 2,97 ile 15 sandalye, CKMP %2,24 ile 11 sandalye kazanmıştı.²⁰⁸ Seçimlerden yenilgi ile ayrılan bir başka parti ise YTP olmuştur. Bu partinin artık merkez sağ oy kitlesine seslenemeyeceği açıktı. TİP’in meclise girmesi ise tarihi bir öneme sahiptir. Çünkü ilk kez halkçılığı benimsemeyip sınıf söylemine dayanarak hareket eden bir parti meclise girmişti. TİP, ideolojik temele sahip ilk parti olmasından dolayı ülke siyasetinde gücünün çok ötesinde bir rol oynayıp, diğer partileri kendilerini daha açık seçik tanımlamaya zorlayacaktı.²⁰⁹ Seçim sonuçlarının bir başka

²⁰⁶ Tefik Çavdar, “Cumhuriyet Halk Partisi”, s.2032.

²⁰⁷ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.277.

²⁰⁸ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.299.

²⁰⁹ Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, s.187.

önemli noktası da Alparslan Türkeş ve arkadaşlarının CKMP aracılığı ile meclise girmeleridir. Bilindiği üzere Türkeş ve arkadaşları bu partinin tabanından yararlanarak 9 Şubat 1969'da Milliyetçi Hareket Partisi'ni kurmuşlardır.²¹⁰

27 Mayıs sonrasında Türk dış politikasını en fazla meşgul eden sorunlar yine Kıbrıs etrafında toplanmış, Kıbrıs sorununun derinleşmesi ve olayın Türkiye'nin aleyhine gelişmeye başlaması Türk dış politikasının temel dinamiklerini değiştirmiştir. Makarios önderliğindeki Rumların açık bir şekilde 1960'ta kabul edilen anayasadan rahatsız olduklarını hissettirmeleri ve anayasada adada yaşayan Türklerin aleyhine değişiklik yapmaya çalışmaları bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti fikrinin işlerliğinin olmadığı görüşünün yaygınlık kazanmasıyla sonuçlanmıştır. Karmaşıklaşmaya başlayan kaos ortamının 24 Aralık 1963'te Lefkoşa'da 24 Türk'ün öldürülmesi ve 40 Türk'ün yaralanması ile sonuçlanması Türkiye'de adaya askeri müdahale yapılması tartışmalarına hız kazandırmıştır.²¹¹ Bu arada Makarios'un Rumlara mecburi askerlik getirmesi, Sovyetler ile yakın münasebete girip, dışarıdan ağır silahlar almaya başlaması ve Zürih ile Londra Antlaşmalarını etkisiz hale getirmeye çalışması Türkiye'nin net bir müdahale kararı almasına yol açmış, ancak bu müdahale kararı 5 Haziran 1964 tarihli Johnson Mektubuna takılmıştır.²¹²

Türkiye'nin iç ve dış politikası çerçevesinde değindiğimiz bu önemli olayların ekseninde hareket ederek **Yeni Ufuklar** dergisinin değerlendirmesini yapabiliriz. Atatürk dönemini görüp, DP iktidarının yarattığı kafa karışıklığı ile boğuşan aydınları bünyesinde toplayan dergi, 27 Mayıs sonrasında ülkede yaşanan siyasal gelişmelerin etkisi altında kalarak sanat, edebiyat ve felsefenin yanı sıra sosyal konulara da ağırlık veren bir yayın organı haline gelmiştir.

²¹⁰ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.362-363.

²¹¹ **A.g.e.**, s.268.

²¹² **A.g.e.**, s.276.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİ UFUKLAR DERGİSİ

3.1. Yeni Ufuklar Dergisi Hakkında Genel Bilgiler:

Şubat 1952’de ilk sayısını çıkartan **Yeni Ufuklar** dergisi Kasım 1976 yılına kadar 275 sayı çıkmıştır. Orhan Burian tarafından kurulan bu uzun soluklu dergi, sanat, edebiyat ve düşünce üstüne yoğunlaşmıştır. Derginin ilk sayısında derginin neden çıkartıldığı şu şekilde anlatılmıştır:“ Bir derginin çıkması ne demektir? Edebiyat, fikir, sanat, ilim, teknik, gibi türlü alanlarda her gün değişmeler olmaktadır. Eserler yazılmakta, sanatkârlar yetişmekte, keşifler yaşamayı değiştirmekte, yeni hayat şartları düşünüşe tesir etmektedir. Dergiler günü gününe bu değişiklikleri göstermek içindir. Dergilerin baş işi budur. Bir dergi ait olduğu alanını inkılâp halinde bulunduğunu kabul ediyor demektir. Yoksa bir söyleyeceği kalmaz, susması gerekir.”²¹³

Yeni Ufuklar dergisi kendinden önceki **Yücel** dergisinin geleneğini devam ettiren bir dergidir. Yücel’in benimsediği hümanizma sonraki süreçte **Yeni Ufuklar**’ın yararlandığı temel kaynaklardan birisi olmuştur. Vedat Günyol **Yücel** ile **Yeni Ufuklar** arasındaki ilişkiyi şu şekilde anlatmakta:“Orhan Burian liberal düşünceli namuslu bir aydıdı. Yücel’in kapanması, bizim için bir suspus, suya sabuna karışmamak, benden sonra tufan düşüncesiyle rahatını kollamak anlamını içeremezdi. Doğru bildiğimiz yolda yürüyelim, söyleyeceklerimiz söyleyelim, dedi bir gün Orhan Burian. Ufuklar, onu izleyen Yeni Ufuklar bu isteğin bir sözcüsü olarak çıkmaya

²¹³ İmzasız, “Dileğimiz”, **Ufuklar**, C.I, S.1 (Şubat 1952), s.1.

başladı.”²¹⁴ **Yücel** dergisinin bin abonesinin yaklaşık üç yüzünün daha derginin çıktığı ilk günden itibaren **Yeni Ufuklar**’a ilgi göstermesi iki dergi arasındaki ilişkiyi yansıtmaktadır. Ancak bu ilgi yalnızca aboneler ile sınırlı değildi, çünkü Yücel’de yazan pek çok kişi **Yeni Ufuklar**’ı kendilerine yakın hissedip bu dergide fikirlerini yansıtmaya devam etmişlerdir.²¹⁵

Mart 1953’e kadar **Ufuklar** adıyla 14 sayı çıkan dergi, Orhan Burian’ın ansız ölümü sebebiyle bir süre çıkartılamamıştır. Ekim 1953’te ise Vedat Günyol, Orhan Burian’ın vasiyetini göz önünde bulundurarak dergiyi **Yeni Ufuklar** adıyla yeniden çıkartmaya başlamıştır. 1953-1976 yılları arasında derginin yayınına ilki Mayıs 1971-Ekim 1971, ikincisi ise Temmuz 1976-Kasım 1976 olmak üzere iki kez ara verilmiştir. Ayrıca Temmuz-Ağustos-Eylül 1957, Eylül-Ekim 1958, Eylül-Ekim 1959, Kasım-Aralık 1959, Mayıs-Haziran 1960, Ekim-Kasım 1960, Aralık-Ocak 1961, Şubat-Mart 1961, Nisan-Mayıs 1961 sayıları birleştirilerek çıkartılmıştır.²¹⁶ Dergi Aylık Sanat-Fikir Mecmuası, Aylık Sanat-Fikir Dergisi, Eleştiri ve Deneme Dergisi, Aylık Sanat ve Düşünce dergisi gibi alt başlıklar kullanmıştır.²¹⁷ Dergide edebi açıdan şiir, makale, hikâye, roman, deneme, anı, gezi, tiyatro, günlük, mektup, röportaj, tartışma, açkötürüm, bildiri, fabl, haber, türkü, masal, destan, gibi alanlarda yazılar bulunmaktadır. Düşünce alanının da dergide Doğu-Batı arasındaki farklar, Batılılaşma, Aydınım durumu, Anadoluculuk, Hümanizma, Varoluşçuluk gibi konular, iktisadi ve sosyal konular açısından ise planlama, işçi sorunu, şehirleşme, toprak reformu ve nüfus artışı gibi konular tartışılmıştır. Sanatçıların ve düşünürlerin belli bir konu

²¹⁴ Vedat Günyol, “Sonsöz”, **Yeni Ufuklar**, C.XXIV, S.275 (Kasım 1976), s.3.

²¹⁵ Tuncer Uçarol, “Yeni Ufuklar Dergisinin Serüveni”, **Yeni Ufuklar**, C.XXIV, S.275 (Kasım 1976), s.104

²¹⁶ Yakup Gelir, **a.g.e.**, s.34.

²¹⁷ **A.g.e.**, s.37.

üstündeki fikirlerinin nasıl olduğunu anlamaya yönelik yapılan araştırmalar, 1952-1965 yılları arasında dergide önemli yer tutmuştur. 1960'lı yıllara kadar bu araştırmaların içeriğini edebiyat, Doğu-Batı, Batılılaşma, aydın ve edebi konular belirlerken, yine aynı konular ön planda olmak üzere 1960 sonrasında iktisadi ve sosyal konular da irdelenmeye başlamıştır. Sıralı bir şekilde araştırmaları verdiğimizde anlatmak istediğimiz süreç daha net yerine oturacaktır. Nisan 1954'te Batı Mı Doğu mu, Temmuz 1954'te Gelenekler Üzerine, Kasım-Aralık 1954'te Dil, Ocak 1955'te Soruyoruz Aydınlar, Haziran 1955'te Tarih, Ekim 1955'te Oyuncu ve Tiyatro, Nisan-Mayıs 1956'da Sinema, Şubat 1958'de Çocuk ve Anne-Baba İlişkisi, Eylül-Ekim 1959'da Soruyoruz Softalık, Ekim-Kasım 1960'ta Toprak Reformu, Nisan-Mayıs 1961'de Nüfus, Mayıs 1962'de Suça Yönelen Çocuklar, Haziran 1963'te Toplum, Şehir, Yapı Sorunları, Mart 1964'te İşçi Sorunu, Ekim 1974'te Kültür konuları üstüne araştırmalar yapılmıştır.

Yeni Ufuklar dergisi 1950'li yılların siyasi atmosferi içinde farklılık yaratmaya çalışan bir dergidir. Azra Erhat bu durumu şöyle anlatmaktaydı: “1950 yıllarında şu idi ki, kısır bir düşün ortamına uluslararası ve özellikle Batı'nın yazın ve sanattaki canlı, yapıcı ve yaratıcı gelişmesini açmak, ona yaklaşımı sağlamakla, Türk aydınlarının da tartışma, ölçüşme ve yaratma düzeyine çıkmalarına yardımcı olmak gerekiyordu.”²¹⁸ İşte **Yeni Ufuklar** Azra Erhat'ın bahsettiği ihtiyacı karşılamaya çalışan bir dergiydi. Tabii bu ihtiyacı karşılarken dergi her çeşit bağnazlığa cephe alıp, ilericiliği savunuyordu.²¹⁹ Başlangıçta salt edebi kaygıları ön planda tutan dergi ilerleyen yıllarda düşünsel konular ile iktisadi-sosyal konulara daha fazla yer vermeye

²¹⁸ Azra Erhat, “Yeni Ufuklar”, **Yeni Ufuklar**, C.XXIV, S.275 (Kasım 1976), s.14.

²¹⁹ Vedat Günyol, “Sonsöz”, s.9.

başlamıştır. Vedat Günyol derginin bu dönüşümünü Türkiye'nin şair, hikayeci ve masalcı açısından bol bir ülke olduğuna; ama fikir ve bilim açısından modern dünyanın gerisinde kalmasına bağlayıp, şunları söylemektedir. “Atatürk’ün kapı dışarı ettiği, yenip iflâhını kestiği emperyalizm, bir başka kılıkta, daha sinsî daha etkin, adına komprador dediğimiz satılık politikacılar aracılığıyla daha kurnazca, iliğimize girer olmuştu.1961’lerde, ilk kez, sol düşünce, sesini duyurmaya başlamış, bilimsel bir kafayla Türkiye’nin gerçeklerine eğilme, yaklaşma kıpırtıları gitgide güçlenip, soyuttan somuta, romantiklikten gerçekçiliğe doğru yol alır olmuştur.”²²⁰ Yani **Yeni Ufuklar** dergisi sola, ilericiliğe açık sömürüye karşı olan bir dergiydi. Ancak bu yol alış 1960’lı yılların ortalarından itibaren daha farklı bir kırılma noktasıyla karşılaşacaktır. Solun ülkede artan etkinliliği ve değişim kapasitesi dergiyi etkisi altına alacaktır. Artık iki tip sol anlayış ülke siyasetini meşgul edecektir. Atilla İlhan’a göre üstyapıcı kültür solculuğu yerini altyapıcı eylem solculuğuna bırakmaktaydı.²²¹ Özgür düşünceyi, hoş görüyü savunan dergimiz 1960-1970 yıllarının eylemi ön plana çıkartan sol akımların etkisiyle küçümsenmeye başlamıştır. “Yeni Ufuklar sola gönül vermiş bir dergiydi aslında, ama ılımlıydı, sağduyu yönünde, demokratik bir çizgi üzerinde yürüyordu. Aydın okur kitlesini oluşturan hızlı sol çevrelerce beğenilmez olmuştu. Kimimizce Türkiye’nin yeni ufuklarının gerisinde, Marksçı eylemin berisinde kalmıştı.”²²²

3.2. Yeni Ufuklar Dergisinin Yazar Kadrosu:

Halide Edip Adıvar, Adnan Adıvar, Turgut Akın, Vildan Aksu, Çetin Altan, Sabri Altınel, Güneş Altıntaş, M.Cevdet Anday, Burhan Arpad, Talip Apaydın, Oğuz

²²⁰ A.g.m., s.8.

²²¹ Atilla İlhan, “Dergiler De Ölür”, **Yeni Ufuklar**, C.XXIV, S.275 (Kasım 1976), s.41.

²²² Vedat Günyol, “Sonsöz”, s.6.

Arıkanlı, Güzin Asım, Engin Aşkın, Nurullah Ataç, İhsan Atar, Balaban, Halikarnas Balıkcısı, Musa Baran, M. Başaran, Selahattin Batur, Fakir Baykurt, İlhan Berk, Asım Bezirci, Adnan Binyazar, Muzaffer Buyrukçu, Orhan Burian, Edip Cansever, Ahmet Cemal, Demirtaş Ceyhun, Necati Cumalı, Halit Çakır, Orhan Çubukçu, Fazıl Hüsni Dağlarca, Emel Dilman, Mehmet H. Doğan, Turhan Doyran, Orhan Duru, Ferit Edgü, Hüseyin Erdem, Muzaffer Erdost, Azra Erhat, Bedii Eroğlu, İsmet Zeki Eyuboğlu, Sabahattin Eyuboğlu, Sait Faik, Metin Gümrükçü, Cengiz Gündoğdu, Vedat Günyol, Nedim Gürsel, Ferit Celal Güven, Ruşen Hakkı, Selim İleri, Attila İlhan, Özdemir İnce, Ceyhun Atuf Kansu, M.Karabulut, Feyyaz Kayacan, Gülten Kazgan, Haydar Kazgan, Orhan Kemal, Samim Kocagöz, Masis Kürkçügül, Nermin Menemencioglu, H. Meran, Rauf Mutluay, Fethi Naci, Ahmet Oktay, Fikret Otyam, Sami N. Özerdim, Demir Özlü, Yılmaz Pütün, Ekrem Sağkol, İlhan Selçuk, Mehmet Seyda, Talayhan Soytürk, Güner Sümer, Sezer Tansuğ, Suat Taşer, A. Teleme, Teo, Afşar Timuçin, Ö.Faruk Toprak, Cavit Orhan Tütengil, Mina Urgan, Nermi Uygur, Hayrettin Uysal, Hilmi Yavuz, Atalay Yörükoğlu, Kamuran S. Yüce ve diğerleri²²³

Dergide çevirileri yapılan yazarlar ise şunlardır: Franz Kafka, Albert Camus, Jean Paul Sartre, Roland Barthes, Gabriel Garcia Lorca, Bertrand Russell, Babeuf Gracchus, Albert Bayet, Borchert Wolfgang, Bertolt Brecht, J.W. Bruegel, René Char, G.K. Chesterton, E. E. Cummings, Emily Dickinson, Diderot, T.S. Eliot, Florian, La Fontaine, E. M. Forster, Homeros, Henri Lefévre, Georges Lefranc, Federico Garcia Lorca, Lucretius, Karl Marx, Herman Melville, Motaigne, Pablo Neruda,

---

²²³ Yakup Gelir, a.g.e., s.35-36.

Ovidius, Prévert Jacques, Robespierre, George Sarton, Bernard Shaw, David Shub, Otto Spies, Troçki, Raul Valery, Voltaire ve diğçerleri.²²⁴

Derginin çıkışında ve düşünsel altyapısının oluşumunda üç kişi dikkat çekici bir rol oynamıştır. Derginin kurucusu olarak Orhan Burian, emekleriyle derginin uzun yıllar çıkmasını sağlayan Vedat Günyol ve dergideki düşünsel birikimin oluşmasında ve gelişmesinde en fazla katkıya sahip olan Sabahattin Eyuboğlu bu üç önemli isimdir.

3.2.1. Orhan Burian:

Üsküdar Bağlarbaşı'nda 1914 yılında doğan Orhan Burian, denemeleri, eleştirileri ve dergiciliği ile tanınan bir düşünce adamıdır. Halide Edip Adivar, Orhan Burian'ın ölümünün ikinci yıldönümünde yazmış olduğu anma yazısında onun çok iyi bir dost, yeri doldurulamayacak bir hoca ve fikir özgürlüğünden taviz vermeyen bir aydın olarak tanımlar.²²⁵ Vedat Günyol'a göre Orhan Burian etrafında bulunanlara Tefvik Fikret'in bıraktığı izlenimi veren bir insandı. Günyol bu durumu şöyle açıklıyor:“O, doğru olmıyana, sureti haktan görünen her harekete, her söze ‘ Hayır!’ derdi. Çünkü biz bilirdik: o, bir şeye kötüdür, dedi mi, o yüzde yüz kötü idi. Bence, Orhan, her şeyden önce, hayatında haksız olana ‘Hayır’ demesini bilmiş, nefsinin ‘Hayır’ demeğe hak kazandıracak şekilde terbiye etmiş bir insandı.”²²⁶ Onun için hakikat en önemli kıstastı. Çevresinde bulunan pek çok kişiye vazife duygusunun önemi konusunda örneklik etmiştir.²²⁷ Dürüstlüğü, cesareti ve hakikate inancı saygı toplamıştır.²²⁸

²²⁴ A.g.e.,s.36

²²⁵ Halide Edip Adivar, “Orhan Burian”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.36 (Mayıs 1955), s.441.

²²⁶ Vedat Günyol, “Amerikan Sesi Radyosuna Mektup”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.15 (Mart 1953), s.73.

²²⁷ Fikret Arık, “Orhan İçin”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.15 (Mart 1953), s.81.

²²⁸ Suat Taşer, “Orhan Burian'ı Kaybettikten Sonra”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.15 (Mart 1953), s.73.

Çocuk yaşta Milli Mücadele yılları ile karşı karşıya kalan Orhan Burian, Atatürk'e derin bir saygı duymuştur. Türk devrimi ile hemen hemen yaşıt olan Burian, Milli Mücadele yıllarında yapılan fedakârlıkların farkında olan bir düşünürdür.²²⁹ Bu sebeple yazılarında her zaman devrimlerin arkasında bulunan akıl ve bilim gerçekliğini irdelenmiştir.

Burian, 1926 yılında Kabataş Lisesi'nden mezun oldu. Mezuniyetinin hemen sonrasında girmiş olduğu iki sınavda da başarı gösterdi. Mülkiye'ye gitmek yerine yurt dışına gitmeyi tercih ettiği için 1933 yılında Cambridge Üniversitesi'nde İngiliz Edebiyatı bölümünde üniversite hayatına başlangıç yaptı. 1936 yılında mezun olduktan hemen sonra ise Paris liselerinde İngilizce öğrenim metotlarını takip etti. Fransa'da iken İngiliz romancı Thomas Hardy üstüne hazırladığı inceleme ilgi ile karşılandı. Yurda döndüğü 1937 yılında ise Milli Eğitim Bakanlığı tarafından İngiliz Dili Edebiyatı bölümünde doçent olarak görevlendirildi. Bir yandan Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ndeki görevini sürdürürken bir yandan da Ankara Devlet Konservatuvarı Tiyatro bölümünde "Garp Edebiyatı ve Tiyatro Tarihi" adlı dersi okuttu. 1940 yılından itibaren **Yücel** dergisi ile olan ilişkilerini kuvvetlendiren Burian, bu dergi etrafında şekillenen hümanist anlayışın en önemli kalemi oldu. Burian, incelenmemiş, herhangi bir senteze ulaştırılmamış, bir tarih, edebiyat birikiminin bulunduğunu belirterek hümanist bir görüş ile bu birikimin irdelenmesi gerektiğinin üstünde durmuştur.²³⁰

Orhan Burian, hümanizmanın gelişebilmesi için çeviriye önem vermiştir. Özellikle Shakspeare'in eserleri ile ilgilenmiş, onun eserlerinin en iyi tercümelerini yapmıştır. Shakspeare haricinde Tagore, Eugene O'Neill, J.M.Sygne, Barrie ve

²²⁹ Fahri Başçavuşoğlu, "Prof. Orhan Burian İçin", **Yeni Ufuklar**, C.II, S.15 (Mart 1953), s.120.

²³⁰ Haluk Y. Şensuvaroğlu, "Sevgili Burian", **Yeni Ufuklar**, C.II., S.15 (Mart 1953), s.76.

Galsworthy gibi isimlerin eserlerini de çevirmiştir.²³¹ Orhan Burian bir Türk hümanizmasının başlayabilmesi için çeviriyi önemli bir basamak olarak görmekte, Hasan Âli Yücel'in başlattığı tercüme faaliyetlerini desteklemekteydi. Ama o tercüme faaliyetinin İngilizce, Fransızca, Almanca ile sınırlı kalmasını istememiştir. İtalyanca, İspanyolca, Rusça gibi Batı'nın diğer edebi dillerine de önem verilmesi gerektiğinin üstünde durmuştur.²³² Özellikle 1948 yılına kadar tercüme faaliyetini ön planda tutmuş, "Hamlet, Othella, Machbet ve Atinalı Timon" gibi eserlerin tercümelerini hazırlamıştır. Arthur Miller'den tercüme ettiği "Satıcının Ölümü" piyesi ise Ankara Devlet Tiyatrosu'nda sahnelenmiştir. Tabii onun tiyatro ile ilişkisi bu eser ile sınırlı kalmamış, kendisi de tiyatro eserleri yazmıştır. "Canın Yongası ve Ceylan Çocuk" hazırlamış olduğu tiyatro eserlerdir.²³³

Orhan Burian yapmış olduğu eleştirileri ile de dikkat çekmiştir. Şiirler ve romanlar etrafında yoğunlaşan eleştirileri, ülkemizde yaygın olan tek kişi üzerine hedeflenen, demagojik bir eleştiri yöntemi olmaktan ziyade anlatılan konunun genel gidişatını yorumlayan genel hükümlerden oluşmuştur. Bu hükümleri verirken ise hiçbir zaman iddiacı ve duygucu olmamıştır.²³⁴ Türk şiiri üzerine metotlu eleştirmenciliğinin olgun örneklerini veren Burian genç yazarlara yol göstermiştir.²³⁵ 1946'da yayınladığı **Kurtuluşun Sonrakiler** adlı şiir antolojisi tarafsızlığı ile dikkat çeken önemli bir yapıttır. Türk şiirini her yönü ile bir bütün olarak toplayan bu eser, onun şiire verdiği önemin en güzel göstergesidir. Şiirin mezhepler, zümreler tarafından değil milletler

²³¹Oğuz Arıkanlı, Orhan Duru, "Sanat, Fikir Hayatımız ve Orhan Burian", **Yeni Ufuklar**, C.II, S.15 (Mart 1953), s.114.

²³²Zeki Arıkan, "Orhan Burian'ın Tarihçiliğimize Katkısı", **Tarih ve Toplum**, C.XIX, S.113 (Mayıs 1993), s.274.

²³³ Atalay Yörükoğlu, "Orhan Ağabey'i Anarken", **Yeni Ufuklar**, C.V, S.49 (Haziran 1956), s.482.

²³⁴ Oğuz Arıkanlı, Orhan Duru, **a.g.m.**, s.113.

²³⁵ Bülent Ecevit, "Orhan Burian'ın Ardından", **Yeni Ufuklar**, C.II, S.15 (Mart 1953), s.100.

tarafından benimsenmesi gerekliliğine inanan²³⁶ Burian, tarafsızlığına sadık kalıp, dönemin olaylarında etkilenmeksizin bu antolojisinde Nazım Hikmet'e de yer vermiştir.

Savaş sonrası başlayan demokratikleşme sürecinin yol açmış olduğu gergin ortamın Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ne tatsız bir şekilde yansması sonrasında Başbakan İsmet İnönü'ye yazdığı mektupla dikkatleri üstünde toplamıştır. Mektubunda Orhan Burian üniversitelerin akıl ve bilim yuvaları olduklarına değinip, özgür düşünce ortamının sağlanmasının üniversitelerin yaşayabilmesi için şart olduğunu belirtmiştir. Ayrıca İsmet İnönü'den şunu istemiştir:“Bununla beraber ben üniversite adına konuşuyor gözükmek istemem. Yalnız, onun bir işçisi olarak çalışmaya devam edebilmek için sizden yardım ve umut diliyorum. Bu umudun gücü içimizde sönmesin ki, yasa ve bilime saygıdan ayrılmadıkça düşünce ve söz özgürlüğüne sahip çıkarak çalışabileceğimize inanalım; gençliği de, yılmaksızın bu temel özgürlüklere inançla çalışan vicdanlı yurttaşlar olarak yetiştirebilelim.”²³⁷ 1947 yılında Amerika'ya giden Orhan Burian, iki yıl Princeton Üniversitesi'nde Amerikan Edebiyatı üstünde çalıştı. Alman şairi Emerson'un Goethe'ye bakış açısını değerlendirdi. Yurda döndükten hemen sonra ise profesörlük unvanını elde etti.

1948 yılından sonra tercüme faaliyetlerinin yanına tarihe gösterdiği ilgi de eklenmeye başlar. Tarihçiliği açısından Orhan Burian Osmanlı Tarihi bağlamında Türk-İngiliz ilişkileri ve Türk imajının İngiltere'de nasıl olduğu gibi konular üstünde durmuştur. Ona göre tarihsel olayların açıklanmasında kuru tarih bilgisinin her hangi bir önemi bulunmamaktaydı. Önemli olan sosyal koşulların dikkate alınmasıydı. Hümanist bir tarih anlayışının yerleşmesi için çabalar harcamıştır. Bunu yaparken de Rönesans

²³⁶ Fahri Başçavusoğlu, **a.g.m.**, s.122.

²³⁷ Orhan Burian, “Günlükten: Üniversitelerimiz”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.24 (Mayıs 1954), s.385.

döneminin fikir sistemini örnek almıştır. Çünkü hümanist zihniyet Avrupa'ya Rönesans sayesinde yayılmıştı.²³⁸

Tarih alanında yaptığı çalışmaları üç noktada toplayabiliriz. Bunlardan ilki Burian'ın Byron'u aklamaya çalışmasıdır.²³⁹ Byron'un Türk düşmanı olmadığını iddia eden Burian'a göre Byron, Yunan davasına katılmakla birlikte Türkleri karalamamıştır. İkinci çalışması ile ise Türkiye'de gezen Edward Webb, John Sanderson, Thomas Dellam ve Fynes Moryson adlı dört İngiliz seyyahın verdikleri bilgileri inceleyip, bu seyyahların kafasında oluşmuş olan Türk imajına dikkat çekmiştir. Son olarak ise Burian 1952 yılında yayınladığı "Babîâli Nezinde Üçüncü İngiliz Elçisi Lello'nun Muhtırası" adlı çalışması tarih incelemesinin nasıl yapılması gerektiği hakkında farklı ve önemli bir örnektir.²⁴⁰ Anlaşılacağı üzere Orhan Burian ölmeden önce yaptığı bu çalışmalar onun Türk-İngiliz ilişkilerini sistemli bir şekilde incelemek istediğini göstermektedir. "Orhan Burian yorulmak bilmez çalışmalarıyla bir Osmanlı tarihi yazmaya hazırlanıyordu. Prof.Halil İncalcık'la beraber kaleme alacakları bu eser üç ciltten mürekkep olacaktı. Ve hiç şüphe yok ki Burian'ın hümanist görüşüyle, Halil İncalcık'ın ciddi ve iddiasız çalışmaları bir araya gelince, kütüphanemiz pek değerli bir Osmanlı tarihi kazanmış olacaktı."²⁴¹

1952 yılında tahsil hayatı boyunca yazılar yazdığı **Yücel** dergisi kapanınca Vedat Günyol ile birlikte **Ufuklar** adlı dergiyi kurdu. Ancak kurmuş olduğu dergi aracılığı ile farklı bir bakış açısı yaratmak isteyen Burian, yapmak istediklerinin pek çoğunu hayata

²³⁸ Zeki Arıkan, **a.g.m.**, s.272.

²³⁹ George Gordon Byron 1788 yılında Londra'da doğdu. Kendisine kalan büyük bir mirastan yararlandı. Şairliği ve kişiliği ile Avrupalıları etkiledi. Osmanlı topraklarında yapmış olduğu bir gezi sonrasında Yunan kültürünün etkisi altında kalıp, Yunan İsyanı'nın en önemli destekçilerinden birisi oldu. Öyle ki İngiltere'deki Antik Yunan hayranlığını doruk noktasına taşıdı.1824 yılında Yunanistan'da vefat etti.

²⁴⁰ Zeki Arıkan, **a.g.m.**, s.274-275.

²⁴¹ Haluk Y. Şensuvaroğlu, **a.g.m.**, s.77.

geçiremeden 1953 yılında genç yaşta kansere yenik düştü. **Yücel** dergisinde yazdığı denemeler ve eleştirileri haricinde Burian'ın pek çok çeviri ve eseri de bulunmaktadır. **Byron ve Türkler**(1938), Rabindranath Tagore'den çevirdiği **Bahçıvan**(1938), W.Shakespeare'den çevirdiği **Othello**(1940), **Beğendiğimiz Gibi**(1943), **Atinalı Timon**(1944) ,**Hamlet**(1944), J.M. Sygne'den çevirdiği **Denize Giden Atlılar**(1940), J.M. Barrier'den çevirdiği **Kabahat Kendimizde**(1944), A.Huxley'den çevirdiği **Yeni Dünya**(1945), Eugene O' Neil'den çevirdiği **Karaağaçlar Altında**(1945),A.Miller'den çevirdiği **Satıcının Ölümü**(1952) ve **Kurtuluştan Sonrakiler**(1946) onun önemli eserleridir.²⁴² Ayrıca ölümünden sonra 1954'te yazıları **Denemeler ve Eleştiriler** adı altında kitaplaştırılmıştır.

3.2.2. Vedat Günyol:

Vedat Günyol, 1912'de İstanbul Fatih'te dünyaya geldi. Ebuzziya Tevfik ve Ali Kemal'in arkadaşı olan babası Ali Fikri Bey, Abdülhamit'in istibdat politikasına karşı çıkan bu sebeple de Paris'e kaçan bir muhaliftir. Onun Paris'e kaçışı sonraki yıllarda Vedat Günyol'un hayatını şekillendirecektir. Çünkü Ali Fikri Bey oğullarını Fransız kültürü paralelinde yetiştirecektir. Günyol bu konu ile ilgili şöyle bir anısını anlatır:“Babam 1900'lü yıllarda babasından habersiz Paris'e kaçmış. Bir yıl Paris'te yaşamış. Paris'e hayran yurda dönerken yanında iki ciltlik büyük Larousse getirmiş. Bizim çocukluğumuz Larousse'u karıştırarak onun resimlerine bakarak geçti.”²⁴³ İşte bu etki onun ortaokulu bitirince Saint Benoit Fransız okuluna yazılmasını sağladı. Bu okulda özellikle Fransız kültürünü içine sindirdi ve Fransız edebiyatının pek çok

²⁴² Sam Nabi Özerdim, “Prof. Orhan Burian Bibliografyası (1914-1953)”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.XVI, S.3-4 (Eylül 1958-Aralık 1958), s.84-85.

²⁴³ Münevver Oğan, “Vedat Günyol: Yaşamını Aydınlanma Uğraşına Adanmış Bir Aydın”, **Varlık**, C.LXV, S.1082 (Kasım 1997), s.36.

klasiğini okudu. Hazırlıkla birlikte yedi yılını alan Fransız Lisesi'ndeki eğitim, ona tiyatro, sinema ve felsefe sevgisi kazandırdı.²⁴⁴ Liseden sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girdi.1934-1936 yılları arasında aldığı hukuk eğitimi sonrasında 1937'de Paris'e gitti. Paris Hukuk Fakültesi doktora bölümüne başlayıp, iktisat ve uluslararası hukuk sertifikaları aldı. Paris'te Halide Edip ve Adnan Adıvar ile tanışan Günyol, Adnan Adıvar'ın telkinleriyle Brunshwik'in felsefe derslerine katıldı.²⁴⁵ İkinci Dünya Savaşı'nın çanlarının çalması üzerine yurda döndü. 1939'da Haydarpaşa Lisesi'nde Fransızca öğretmen olarak göreve başladı. Ancak kısa bir süre sonra İstanbul Hukuk Fakültesi'ne asistan adayı olarak girdi. İki yıl kadar burada çalıştıktan sonra, Ankara Gazi Lisesi Fransızca öğretmenliğine atandı. Öğretmenliği sırasında Milli Eğitim Bakanlığı Klasik Eserler danışmanlığı ve Tercüme Bürosu üyeliği görevlerini yerine getirdi. Tercüme Bürosu onun için günün yansız düşün ve sanat adamlarıyla yakın ilişkiler kurmasını sağladı. Bu görevleri sırasında Sabahattin Eyuboğlu, Nurullah Ataç, Sabahattin Ali, Orhan Veli ve Yaşar Nabi Nayır ile tanıştı. Muhtar Enata'nın **Yücel** dergisinde yazılar yazmaya başladığı yıllar, artık devlet nezdinde başlayan aydınlanma hareketine katılmıştır. Günyol çeviriye, Enata'nın üstelemesi ile Maupassant'ın Vendetta adlı yapıtını çevirerek başlamıştı. Bu çeviriyi başka çevriler, ardından da roman özet ve çözümlemeleri izledi. Bu çözümlemeler onu eleştiri ve deneme yazarlığına götürdü. Halide Edip ile Yakup Kadri'nin Kurtuluş Savaşını anlatan romanlarını karşılaştıran "Dile Gelseler" adlı eleştirisi ilk eleştiri yazısı oldu.²⁴⁶

---

²⁴⁴ **A.g.m.**, s.36.

²⁴⁵ Mehmet Seyda, "Biyografyalar: Vedat Günyol-1",**Varlık**, C.XXXIV, S.682 (Kasım 1966), s.sayfasız.

²⁴⁶ Mehmet Seyda, "Biyografyalar: Vedat Günyol-2",**Varlık**, C.XXXIV, S.682 (Aralık 1966), s.sayfasız.

Günyol, daha ilk yıllardan itibaren bağınaz düşüncelerden uzak, insancı, dünyayı güzelleştirmeye çalışan düşünürlerin çevirilerine yöneldi.²⁴⁷ Eleştirilerinde ise nesnel olmaya özenmekle birlikte öznel bir tutum izledi. Onun bu öznelliğini toplumculuğu ve gerçekçiliği belirlemiştir. Yazarların eleştirilerini yaparken onların yazdıklarını birbirleriyle karşılaştırır, ne yanlarıyla ileri gittiğini ne yanlarıyla geride kaldığını, kendisini aşmak için çaba harcıyıp, harcamadığına dikkat ederdi.²⁴⁸ Bu arada gönüllü olarak Hasanoğlan Köy Enstitüsü Fransızca öğretmenliği görevini üstüne aldı. Hasanoğlan'daki yıllarını şöyle anlatır: “Her zaman gururlanarak söylerim, otuz yılı aşkın öğretmenlik yaşamımda sadece iki buçuk yıl gerçek öğretmenlik onuruna kavuştum. Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nde bilgiye susamış, çevresini aydınlatıp, kalkındırma tutkusu içindeki kızılı erkekli bu öğrenciler beni gerçekten büyülemişti.”²⁴⁹

1947'de Köy Enstitüleri etkisizleştirilince Günyol öğretmenlikten ve Tercüme Bürosu'ndan istifa ederek yarım kalan doktora tezini tamamlamak için Fransa'ya gitti. 1949'da “Devletler Hukukunda Birey” adlı tezini tamamlayıp, doktor unvanını aldı. Yurda döndükten sonra **Yeni İstanbul** ve **Milliyet** gazetelerinde çalışmaya başladı. Bu arada Adnan Adıvar tarafından kendisine hazırlanacak İslam ansiklopedisinin yazı kurulunda bulunması teklif edildi. Teklifi kabul eden Günyol, 11 yıl bu ansiklopedini hazırlanışına yardım etti. İslam ansiklopedisini Türkiye için önemli bir kazanım olarak gören Günyol şunları söylüyordu: “İslam Ansiklopedisi genellikle Müslüman olmayan ama bilimsel açıdan İslamiyet'i inceleyen Batı aydınlarının çabalarının ürünüydü. İslam Ansiklopedi'si; dine bağlı olsun olmasın, bir

²⁴⁷ Konur Ertop, “İnsancı Bir Düşünce Adamı: Vedat Günyol”, **Varlık**, C.LXV, S.1082 (Kasım 1997), s.33.

²⁴⁸ Mehmet Seyda, “Biyografyalar: Vedat Günyol-3”, **Varlık**, C.XXXIV, S.682 (Aralık 1966), s.sayfasız.

²⁴⁹ Münevver Oğan, **a.g.m.**, s.38.

dini ‘müspet’ bilim açısından inceleyen bir yapıt olarak benim için özel bir değer taşıyordu.”²⁵⁰ Günyol sonraki yıllarda Meydan Larousse ve Yurt Ansiklopedisi’nin çıkarılmasında da önemli rol oynamıştır.

Rockefeller Vakfının çağrısını üzerine Amerika’da Harward ve Columbia Üniversitelerinde “Mukayeseli Edebiyat ve Eleştiri” kurslarına katıldı. Ancak Orhan Burian vefat edince kursu yarıda bırakıp ülkeye döndü.²⁵¹ **Yücel** dergisinde yazılar yazarken Vedat Günyol, Orhan Burian ile tanıştı. Orhan Burian ile tanışması onun hümanist anlayışına derinlik kazandırdı. “Türk Hümanizması asıl Orhan Burian ile başladı. Kendi tarihimizi, edebiyatımızı, toplumsal yapımızı araştırmak ve bu yolla ulusumuzu kendi özbenliğine kavuşturmak, Türk Aydınlanması’nı doruğa çıkarmak istiyordu.”²⁵² **Yücel**’de yıllarca beraber çalışan bu iki hümanist **Yücel** dergisi kapanınca onun yerini dolduracağını düşündükleri **Ufuklar** dergisini yayınlamaya başladılar. Ancak Burian’ın ansız ölümü yayın akışını bir süre sekteye uğrattı. Tabi bu derginin sonu değildi. Çünkü Günyol, uzun süre Burian’dan kalan mirasa sahip çıktı. “Orhan Burian, ben ABD’deyken kanserden öldü(1953). Ölmeden önce kız kardeşine bana iletmek üzere 1000 lira bırakmış. O zaman bu para çok büyük bir paraydı. Ben de onun anısına 25 yıl boyunca Yeni Ufuklar adıyla dergiyi çıkarttım.”²⁵³ Bu noktada Batı insancılığını yeni bir ufuk olarak gören Günyol, Batı ile Doğu, eski ile yeni, yerel ile evrensel arasında sistemli bir düşünce anlayışı yaratmak için **Yeni Ufuklar** aracılığı ile uzun soluklu bir mücadeleye girişti. **Yeni Ufuklar** dergisi ile elde edilen birikim 1959 yılında **Çan Yayınları**’nın hayata geçmesiyle sonuçlanır.

²⁵⁰ **A.g.m.**, s.38.

²⁵¹ Mehmet Seyda, “Biyografyalar: Vedat Günyol-2”, s.sayfasız.

²⁵² Münevver Oğan, **a.g.m.**, s.37.

²⁵³ **A.g.m.**, s.37.

Tercüme Bürosu'nun eksiklerini kapatmak Çan Yayınları'nın esas amacıydı. Bu amaç çerçevesinde Batı'nın Eflatun, Thomas More, Campenalla, Rousseau, Babeuf gibi klasik düşünürleri yanında Camus, Sartre, Einstein, Heisenberg gibi yirminci yüzyılın düşünürlerinin eserleri çevrilir ve basılır. Tabii dünya görüşünde sertlikte bu sıralarda artmaya başladı. Bu sertlik paralelinde 1960'tan sonra edebiyat alanından uzaklaşması özellikle eleştiri alanında bir boşluğun doğmasına sebep oldu.²⁵⁴ Günyol artık toplumun geri kalmışlığının arkasında yatan zihinsel yapıları ön plana çıkartmayı hedeflemekteydi. Ancak bu sertleşme Çan Yayınevinden 1964 yılında çıkan Gracchus Babeuf'un "Devrim Yazıları" adlı eseri sebebiyle Sabahattin Eyuboğlu ile birlikte yüzyıllar önce yazılmış bir eser sebebiyle yargılanmasına yol açtı. Bir buçuk yıl süren dava aklanmalarıyla sonuçlandı. Ancak 1971 yılında yeni bir yargılanma süreci ile karşı karşıya kaldı. Vedat Günyol, Sabahattin Eyuboğlu, Azra Erhat, Magdi Rufer ve Tilda Gökçeli gizli örgüt kurma suçlamasıyla yargılanıp, hapse mahkum edildiler. Bu arada Günyol, İstanbul Defterdarlığınca vergi kaçırmakla suçlandı. Dört ay hapis yattıktan sonra Günyol, arkadaşlarıyla birlikte beraat etti. Ancak bu ikinci yargılanma süreci Günyol'un çok sevdiği arkadaşı Sabahattin Eyuboğlu'nun 1973'te vefat etmesiyle sonuçlandı.²⁵⁵ Sabahattin Eyuboğlu vefat edince **Yeni Ufuklar** dergisinin çıkarılmasında kendisine yardımcı olan en büyük destek yitip gitmişti. Günyol, 1976'ya kadar **Yeni Ufuklar**'ı çıkarmaya devam etti. Vedat Günyol'un başlıca yapıtları şunlardır: **Dile Gelseler**(1966), **Yeni Türkiye Ardından**(1966), **Devlet İnsan mı?** (1974) ,**Bu Cennet Bu Cehennem**(1975), **Çalاکalem**(1977), **Orman Işırsa**(1979), **Daldan Dala** (1982), **Bilinç Yolunda**(1985), **Güleryüzlü**

²⁵⁴ Mehmet Seyda, "Biyografyalar: Vedat Günyol-3", s. sayfasız.

²⁵⁵ AnaBritannica, C.14, İstanbul, Hürriyet, 1994, s.238.

Ciddilik(1986), Giderayak Yaşarken(1986), Uzak Yakın Anılar(1990), Yaza Yaza Yaşarken(1991)²⁵⁶

3.2.3. Sabahattin Eyuboğlu:

Türk düşünce hayatına denemeleri, eleştirileri, çevirileri, sanat tarihçiliği ve kültür adamlılığı ile damgasını vuran Sabahattin Eyuboğlu'nun nasıl birisi olduğunun tanımını Melih Cevdet Anday şöyle yapıyor: “Doğu uygarlığı ile Batı uygarlığı arasındaki karşıtlıklar ve benzerliklerin çözümü, Türk ulusunun tarihsel kökenleri hakkında belli bir anlayışa varmanın yolları, Türk dilinin kendisini bulmasının gereği, önemi, Türk edebiyatının ve şiirinin evrenselleşmesi ve uluslaşması, köy enstitüleri eyleminin özgür yanı, eski edebiyatımıza ve sanatçılarımıza yeni bir gözle bakıp, onlarda çağdaş değerler bulma eğilimi...”²⁵⁷ İşte bunlar Sabahattin Eyuboğlu gerçekliğini yaratan özelliklerdir. “Dünya kültür tarihine Anadolu’dan ve içinden olmayı seçtiği Anadolu köylüsünün gözüyle, ama en ileri, çağdaş birikimlerin, deneyimlerin süzgecinden bakabilen, yerelle evrensel arasında var olduğu savlanan ilişkiyi somut, özverili, heyecan verici biçimde kurabilmiş²⁵⁸” bir bilge olan Sabahattin Eyuboğlu, 1908’de Akçabat’ta doğmuştur. Hümanist söylemi ve eleştirel tavrı ile dikkatleri üstüne toplayıp, yaptıkları ve yazdıkları ile hiç şüphesiz pek çok kesimin sevgi ve saygısını kazanmış olan Sabahattin Eyuboğlu, Trabzon Lisesi’nin son sınıfindayken, üniversiteye öğretim üyesi yetiştirmek amacıyla açılan sınavı kazanarak 1928’de Fransa’ya gönderilmiştir. Dijon, Lyon ve Sorbonne Üniversitelerinde sanat

²⁵⁶ **A.g.e.**, s.18

²⁵⁷ Melih Cevdet Anday, “Bir Düşünür”, **Yeni Ufuklar**, C.XX, S.234 (Mart 1973), s.89.

²⁵⁸ Samih Rifat, “Mavi ve Kara-Sabahattin Eyuboğlu/Buralı Bir Aydın İçin Portre Denemesi”, **Cogito**, S.21, 1999, s.226.

tarihi ve estetik eğitimi almış.1933’de ise İngiltere’de İngiliz Dili ve Edebiyatı üzerine incelemeler yaptıktan sonra yurda dönmüştür.

Sabahattin Eyuboğlu’nun hayat mücadelesini üç döneme ayırabiliriz. İlk dönem 1933–1947 yılları arasını kapsamaktadır. Bu yıllar yaşamını ve düşüncelerini, şekillendirecek kurumlarda çalışması ile geçmiştir. Eyuboğlu,1933’te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünde doçent olarak akademik kariyerine başlamıştır.1938’e kadar sürecek olan Milli Eğitim Bakanlığı müfettişliği, Talim ve Terbiye Kurulu üyeliğinden sonra 1939–1947 yılları arasında Hasanoğlan Köy Enstitüsü’nde dersler vermiştir. Bu ilk dönem teoriyi pratiğe dönüştürme açısından hiç şüphesiz onun hayatının en güzel yılları olmuştur. Çünkü teorik bilgiyi pratik bilgiye dönüştürürken devlet tarafından desteklenmiş, bu destekle pek çok iş başarmıştır.

Sabahattin Eyuboğlu’nun yaşamının ikinci dönemi ise 1947–1960 yılları arasını kapsamaktadır. Bu yıllar o ve onun gibi olan düşünürler için dönemin koşullarına uygun olacak şekilde pratiğin değil teorinin ön plana çıktığı yıllardır.60’lı ve 70’li yılların düşünsel çatışmalarının kökenlerini bu yıllarda aramak 1947–1960 yılları arasının pratik durgunluğunun sebeplerini keşfetmemizde bizlere yardımcı olabilir. Köy enstitüleri etkisizleştirilince Fransa’ya giden Eyuboğlu,1950’de tekrar yurda döndü ve İstanbul Teknik Üniversitesi ile İstanbul Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu’nda sanat tarihi dersleri verdi. Bu dönemden itibaren Yeni Ufuklar dergisinde yazmaya başladı.

Durgun geçen ikinci dönemi izleyen 1960–1973 yılları arası Eyuboğlu’nun yaşamının üçüncü dönemidir.27 Mayıs ile hızlanan ve kabuk değiştiren siyasal yaşam

düşünürleri hemen etkilemeye başlamıştır.147'lik tabiri ise bu hızlanan siyasi yaşamın akademik hayata ilk yansımasıdır. 27 Mayıs'tan sonra üniversitelerden uzaklaştırılan 147 kişiden birisi de Sabahattin Eyuboğlu'dur. Yeniden göreve çağrılınca İTÜ'deki derslerine devam etmiştir. Ancak dönemin en kuvvetli akımı olan sosyalizm, pek çok aydına olduğu gibi onu da etkisi altına almıştır. Artık kutuplaşan Türkiye ortamında belirginleşen bir tarafa mensuptur. Bu belirginleşme ve kutuplaşma ilki 1964'te, ikincisi ise 1971'de olmak üzere iki kez tutuklanmasına sebep olmuştur. İlk tutuklama 1963'te Vedat Günyol ile birlikte yaptığı Babeuf'un **Devrim Yazıları** çevirisi sebebiyledir. Eyuboğlu ve Günyol bu çeviri yüzünden 142. maddeden yargılanmış; ama 1966'da aklanmışlardır. İkinci tutuklama ise 12 Mart'ın havasına uygun olacak şekilde yapılmıştır. Darbecilere göre Sabahattin Eyuboğlu, Vedat Günyol ve Azra Erhat gizli bir örgüt kurmuşlardır. Bu gizli örgüt suçlaması da sonuçsuz kalmış, yargılamalar aklamalar ile sonuçlanmıştır. Ancak bu mahkûmiyet hüzünlü bir şekilde sona ermiştir. Çünkü aklandıktan kısa bir süre sonra 13 Ocak 1973'te Eyuboğlu, İstanbul'da vefat etmiştir.

Eyuboğlu'nun çalışmaları şunlardır: Denemelerinin bir bölümünü 1961'de **Mavi ve Kara** adıyla kitaplaştırdı. Bu kitaba girmeyen yazıları ölümünden sonra basılan **Sanat Üzerine Denemeler'de** (1967) toplandı. Birçok dünya klasiğini Türkçe'ye çeviren Eyuboğlu,1959'da M.Ali Cimcoz ile birlikte Eflatun'dan yaptığı **Devlet** çevirisi ile TDK ödülünü aldı. Sanat tarihçisi olarak Mazhar Şevket İpşiroğlu ile birlikte yazdığı **Avrupa Resminde Gerçek Duygusu** (1952),**Fatih Albümüne Bakış** (1952) gibi kitapların yanı sıra eski Anadolu uygarlıkları üzerine belgesel filmler yaptı. **Hitit Güneşi** (1956),**Siyah Kalem** (1958), **Surname** (1959), **Anadolu Yolları** (1959) vb. İpşiroğlu ve Aziz Albek ile çektiği **Hitit Güneşi** 1956'da Berlin Film

festivalinde ödül aldı. Öbür önemli yapıtları arasında **Fransız Realizmi** (1940), **Yunus Emre'ye Selam** (1966), **Yunus Emre** (1971), **Pir Sultan Abdal** (ös. 1977), **Köy Enstitüleri Üzerine** (ös. 1979), **Gökyüzü Mavi Kaldı** (ös.1978), **Bütün Yazılar-I** (ös. 1981 der. Azra Erhat) vardır.²⁵⁹

Eyuboğlu'nun yazılarını incelediğimiz zaman onun düşüncelerinin arkasında saklı olan insan ve halk kavramlarının birlikteliğini rahat bir şekilde görebiliriz. Halklaşmış insan olarak bütünleştirebileceğimiz bu iki kavram, bizlere onun mensup olduğu Mavi Anadoluçuluk akımının ipuçlarını vermektedir. Bütüncü Batılılaşmayı kendisine amaç edinmiş olan bu akım, bugün Batı medeniyetinin arkasında bulunan Antik Yunan kültürünün esas sahibinin Anadolu insanı olduğunu iddia eder.²⁶⁰ Eyuboğlu Anadolu kültürünün bütünlüğünü savunmuş, bu kültürün bir kesiminin benimsenip, ötekinin ya da ötekilerinin reddedilmesini bağışlanamaz bir softalık saymıştır.²⁶¹

Halk ve insan bu iki kavram da onun zihninde birbirlerini tamamlayan, canlandıran kavramlardır. Aslında ikisi de aynı anlama gelir, çünkü dünyamızın her yanında insan olabilmenin en önemli şartı halk olabilmektir. İşte Eyuboğlu'nun savunduğu hümanizmde halk kavramı insan kavramını karşılayandır.²⁶² Onun halk kavramının arkasında yatan en önemli güç ise Batı medeniyetidir. Bu sebeple Batı klasiklerinin Türkçeye çevrilmesine önem vermiştir. Yaptığı çevirilerin önemi bir usta kalemden çıkmış rastgele çeviriler olmaktan öte, belli bir amaca yönelmiş olmalarından geliyordu. Bu amaç Batılı bir dünya görüşü ve hümanizm anlayışını,

²⁵⁹ AnaBritannica, C.12, İstanbul, Hürriyet, 1994, s.45

²⁶⁰ Sabahattin Eyuboğlu, **Mavi ve Kara**, İstanbul, Çağdaş Yay., 1996, s.10.

²⁶¹ Hilmi Yavuz, "Sabahattin Eyuboğlu'na Saygı", **Yeni Ufuklar**, C.XX, S.234 (Mart 1973), s.121.

²⁶² Sabahattin Eyuboğlu, **a.g.e.**, s.16.

Batının klasik yazarları ve ışığı altında Türk okuruna vermektir.²⁶³ Halkı anlatan bu eserler ona göre Anadolu insanını aydınlatacaktı.

Eyuboğlu'na göre Anadolu halkının, halk olduğunu anlamasına engel olan üç kesim bulunmaktadır. Bunlar, iç sömürgeci ve onların kontrolü altında olan kara aydınlanma ve softalardır. Halkı yozlaştıran halkın birbirinden kopmasına sebep olanlar bunlardır. Bunların yenilgisi halkın yükselişi, halkın aydınlanması için olmazsa olmaz şarttır.

Batı'ya ayak uydurabilmek, Anadolu halkına halk olduğunu hatırlatabilmek için ise Köy Enstitüleri Eyuboğlu'na göre atılmış en önemli adımlardan birisiydi. Uygulamaya çalıştığı eğitim yöntemi el işçiliğinden kafa işçiliğine, el eğitiminden kafa eğitimine geçerek, gerçek yaratıcılığına, insanca niteliklerine inandığı ve canı gibi sevdiği Türk köylüsünü köyün içinde yetiştiren aydınlarla onu kalkındırmayı amaçlıyordu.²⁶⁴ Köy Enstitüleri sayesinde kara aydınlığın ve softalığın en büyük destekleyicisi olan ezbercilik ortadan kaldırılacak yerini pratiklik alacaktı. Köy Enstitüleri ile Eyuboğlu pek çok genç yetiştirmiş, sanatçılar yaratmış, onları vatandaş yapmıştır. Onun bu çabası sonraki yıllarda çektiği acıların sebebi olmuştur.²⁶⁵

Sabahattin Eyuboğlu denilince akla gelen bir başka kavram ise dostluktur. Dostluğa; ama gerçek dostluğa derin bir saygı ile bağlı olan düşünürümüz için dostluğun olmadığı yerde uygarlık yoktur."İki insanın gerçekten dost olabildiği yerde uygarlık vardır; iki insanın bile dost olamadığı yerde ise, aklın bulabildiği en güzel

²⁶³ Nezih Araz, "Bir Düşünürün Ayrıcalığı", **Yeni Ufuklar**, C.XX, S.234 (Mart 1973), s.144.

²⁶⁴ Vedat Günyol, "Yüreğimdeki Eyuboğlu", **Yeni Ufuklar**, C.XX, S.234 (Mart 1973), s.49.

²⁶⁵ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, "Hangi Ölüm Onunkinden Daha Acı", **Yeni Ufuklar**, C.XX, S.234 (Mart 1973), s.9.

düzen de kurulsa (kurulamaz ya)! Uygurlık yoktur.”²⁶⁶ Eyuboğlu, bencilliğin, kendini beğenmişliğin altında yatan en büyük nedenin iki insanın dost olamamasına bağlayıp, ”Dostluğa inanmayan, hiçbir dostuna güvenmeyen insanlar vardır ya? Asıl inanılmayacak, güvenilmeyecek insanlar onlardır der.”²⁶⁷ Kapitalizmi dostluğun önündeki en büyük engellerden birisi olarak gören Eyuboğlu, insan hırsı ile bütünleşen kapitalizmin işte ve düşünüşte beraberliğe izin vermediğini, dostluğa zarar verdiğini belirtir.

Hümanist tavrı ile evrenselliğe, Anadoluçuluk tavrı ile yerelliğe hitap eden düşünür sayısı bizde çok azdır. Ancak şüphesiz ki Eyuboğlu sayısı az olan bu düşünür tipinin bizdeki en önemli temsilcisidir. O, evrensele açıldıkça uluslaşmanın yolunu göstermeye çalışmıştır.²⁶⁸

---

²⁶⁶ Sabahattin Eyuboğlu, **a.g.e.**, s.62.

²⁶⁷ **A.g.e.**, s.63.

²⁶⁸ Cavit Orhan Tütengil, “Bir Düşünürün Ölümü”, **Yeni Ufuklar**, C.XX, S.234 (Mart 1973), s.55.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YENİ UFUKLAR DERGİSİ VE MODERNLEŞME

4.1. Yeni Ufuklar Dergisinde Batılılaşma Tartışması:

Yeni Ufuklar dergisinin yazarlarınca derginin yayınlanmaya başladığı ilk yıllardan itibaren Batılılaşma konusu ve Batı ön planda olmak üzere Doğu'nun ne olduğu irdelenmiştir. Derginin Batı-Doğu sorununa daha ilk yıllarından itibaren verdiği önemin en güzel göstergesi 1954 yılında yayınlanmış olan “Batı mı Doğu mu?” soruşturmasıdır. Bu soruşturmaya katılan kişilerin sorulara vermiş oldukları yanıtlar, derginin Batılılaşmaya nasıl yaklaştığı konusunda bütüncül bir fikir edinmemizi sağlamaktadır. Dergide Batı ile Doğu zihniyetlerinin aralarında bulunan farklar, bazı çıkar çevrelerinin Batı zihniyetinin ülkemizde güçlenmesini engelleyebilmek için harcadıkları çabalar, Batılılaşma ile ortaya çıkan gelenek-modernite ikiliği konuları üstünde durulmuştur. Bu konular hakkında yazılan makaleler derginin bütüncü Batılılaşmayı benimsediğini, Batı'ya karşı derin bir hayranlık duyduğunu ve Batı gibi olmanın gerekliliğine inandığını bizlere göstermektedir. Tabi modern dünyanın temsilcisi olan Batı'nın demokrasi, özgürlük, eşitlik ve hümanizma gibi değerleri derginin Batı'ya karşı duyulan hayranlığının sınırlarını belirlemiştir.

Yeni Ufuklar dergisi Batılılaşma tartışmasında, Tarık Zafer Tunaya'nın eserinde bahsetmiş olduğu bütüncü, kısmici görüşlerden bütüncü olanının temsilcisidir.²⁶⁹ Tunaya bu çalışmasında **Türk Düşüncesi** ve **Forum** dergilerinden hareketle bütüncü Batı anlayışının nasıl olduğunu anlatır. Doğu'yu kabul etmemek,

²⁶⁹ Tarık Zafer Tunaya, **a.g.e.**, s.57-109.

skolâstiği tehlike olarak görmek, irtica ile savaş, kültür ikililiğini ortadan kaldırmak... Tunaya'ya göre bunlar bütüncülerin temel hedefleridir.²⁷⁰ Bugün kendisini yenilmeye çalışıp, 19. yüzyılın Batı düşüncesini tasfiye etmeye çalışan canlı bir Batı olduğuna dikkat çeken Peyami Safa şunları söylemektedir: “ Ne kadar iyi niyetlerle olursa olsun, Türk devrimini ölü Batı kalıbına göre dökmek isteyenler ileri sandıkları inançların ne kadar geri olduklarını bilmiyorlar. Onların içinde ıızgandıkları Batı rüyasından uyanıp kendi kendilerine sormak zorunda oldukları ilk soru, yanılmıyorsam, şudur: Hangi Batı?.”²⁷¹ Bunları belirten Peyami Safa'ya göre ölü Batı, pozitivistimin yaratmış olduğu mekanik Batı'dır. Manevi Batı ise geleceğin Avrupa'sını ve Amerika'sını yaratacak olandır.

19.yüzyılda bilim ve teknikte meydana gelen gelişmelerin, insanoğlunun yaşamını daha kaliteli hale getireceği fikri yaygınlaşmıştır. Bilime ve tekniğe dayanan toplumların akıl ve mantığın ışığında düşünme yetenekleri artacak bu yeteneklerin getirdikleri ile insan kavramı daha da değer kazanacaktı.²⁷² Ancak 20.yüzyılın başlarına gelindiğinde kitlesel katliamların inanılmaz boyutlara ulaştığı büyük savaşların yaşanmasıyla bilim ve tekniğin yararları ve zararları sorgulanmaya başlamıştır. Savaşlarla gelen büyük yıkımlara bilim ve tekniğin yaptığı katkıların farkında olan aydınlar, devlet adamları ve sanatçılar bu iki kavrama karşı daha temkinli yaklaşmışlardır. Bilimin ve tekniğin daha güzel bir yaşam alanı yaratabileceği inancı ortadan kalkmış, insanlığın gitgide insanlıktan uzaklaşacağı ve tarihin bir felaketle son bulacağı fikirleri sık sık dile getirilmiştir.²⁷³ Günyol bu konuyu şu şekilde özetlemektedir:“Batı kültürü insanını mutluluğa eriştirecek yolları yitirmiştir. Biz

²⁷⁰ **A.g.e.**, s.59-61.

²⁷¹ Peyami Safa, “Türk Düşüncesi ve Batı Medeniyeti”, **Türk Düşüncesi**, C.I, S.1 (Aralık 1953), s.4.

²⁷² Joachim Ritter, “Cevap II (Batı Mı Doğru Mu)”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.23 (Nisan 1954), s.338.

²⁷³ **A.g.m.**, s.338-340.

yüzümüzü Doğu kültüründen tarafa dönelim ruhlarımız bu kültürün mistik havasından arınsın. Batı'dan yalnız tekniği bu tekniğin ürünleri olan aletleri, makineleri alalım. Bu tekniği meydana getiren bilim yolları, bilim kafası nemize gerek. Atomu parçalayan bu kafa günün birinde insanlığı da felakete sürükleyecektir.”²⁷⁴ İşte Avrupa’da yaşanan bu fikirsel değişimden yararlanan bazı düşünürler bilime mistiklik getirmeye çalışmışlardı.²⁷⁵ Mistikliğin etkisiyle materyalist, pozitivist, Marksist Batı, manevici bir düşünce sistemi ile kendisini ifade etmeye başlamıştır.²⁷⁶ Artık mekanikliğini Doğu’nun maneviyatı ile tedavi etmeye uğraşan yeni bir Batı bulunmaktadır. Batı’nın ilmi ile Doğu’nun iç dünyası kaynaşma fırsatı bulduğundan, mistik Batı’nın bütün olarak alınmasının önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır.²⁷⁷ **Yeni Ufuklar** mistik düşünceye gösterdiği tepki ile Batıcılığını şekillendirmiştir. Derginin daha ilk yıllarında Türk Düşüncesi’nin bu Batılılaşma anlayışına karşı cephe alınmış, maneviyata dayanan Batı’nın alınması gerektiği fikri eleştirilmiştir. Bu çerçevede Peyami Safa’nın maneviyatçı Batı anlayışını arkasında saklayan “Hangi Batı?” sorusuna dergi 1954 yılında yayınlanan “Batı mı Doğu mu?” soruşturması ile yanıt vermiştir.

Manevi değerlerin Türkiye’de bilimin arkasına sığınarak dinin yararına hâkim kılınmaya çalışılması soruşturmaya katılan kişilerin eleştirilerine yol açmış, derginin Batı ve Doğu’ya nasıl baktığını bize göstermiştir. Batı’nın yarattığı bilim ve tekniğin iki dünya savaşının yaşanmasında oynamış olduğu rol hakkında soruşturmaya katılanlardan fikirleri alınmış, Batı’da yaşanan bunca felaketlere rağmen Türkiye’nin Batılılaşmaya nasıl bakması gerektiği üstünde durulmuştur. Adıvar’a göre Batı’da

²⁷⁴ Vedat Günyol, “Avrupa Tekniği mi?,Avrupa Kafası mı?”,**Yeni Ufuklar**, C.II, S.23 (Nisan 1954), s.355.

²⁷⁵ Adnan A. Adıvar, “Cevap I (Batı Mı Doğu Mu)”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.23 (Nisan 1954), s.338.

²⁷⁶ Tarık Zafer Tunaya, **a.g.e.**, s.70.

²⁷⁷ Peyami Safa, **a.g.m.**, s.7-8.

bilimin mistiğinin yapılması kabul edilebilir bir durumdur, ancak Türkiye gibi ülkelerde şartlar biraz daha farklıdır. Çünkü bizim ülkemizde daha mistiği yapılabilecek oranda bilimler gelişmemiştir. Bu sebeple bilim alanında gerçek manada bir gelişim kat ettikten sonra mistik konulara yaklaşmamız daha doğru olacaktır.²⁷⁸ Anday'a göre ise Batı'daki bu manevicilik akımına kapılan bir kısım düşünürlerimizin amacı toplumumuzda yeni yeni yeşermeye başlayan akla, mantığa dayanan düşünce anlayışını ortadan kaldırmaktır. Anday bu konuya şu şekilde değinmekte: "Müspet düşünceden bilimden, neden bu kadar korkuyorlar? Müspet düşünce bilim anlayışı bize, dışımızda akıp geçen nesnel olayları kavrayabileceğimizi, onları kendi yararımıza kullanabileceğimizi söylüyor. Demek ki onların korkuları gerçeklerden. Tabiatda da, tarihte de zorunlu kanunlar olduğunu unutmak, unutturmak istiyorlar."²⁷⁹ Anday'ın üstünde durduğu mistiklik ile bizim müspet bilim anlayışımızı donuklaştıran kişiler tezimizin ilerleyen sayfalarında irdelenecektir.

Yaygınlaştırılmak istenen maneviyatçılıkla Avrupa'nın başa çıkması sorun değildir. Çünkü Avrupa'nın zihniyeti sürekli değişimi içinde barındıran, sürekli değişebildiği için gelişen bir zihniyettir. Onun ilk bakışta geri dönüş gibi gözükken hareketi aslında ileriye yapılacak yeni bir hamlenin hazırlayıcısıdır.²⁸⁰ Bu sebeple Batı'yı Batı yapan yaratıcı düşünme yeteneğini Doğu'nun maneviyatçılığının arkasında bulunan hareketsiz düşünce anlayışı ile dondurmamak gerekmektedir. En derin kaynakların Doğu'dan çıkmış olduğunu kabul etsek de Avrupasız bu kaynaklar kuru çeşme olmaktan başka bir şeye yaramazdılar. Bu sebeple yaratıcı Batı bizim için

²⁷⁸ Adnan A. Adıvar, "Cevap I (Batı Mı Doğu Mu)", s.338.

²⁷⁹ Melih Cevdet Anday, "Cevap V (Batı Mı Doğu Mu)", **Yeni Ufuklar**, C.II, S.23 (Nisan 1954), s.348.

²⁸⁰ Mazhar Şevket İbşiroğlu, "Cevap IV (Batı Mı Doğu Mu)", **Yeni Ufuklar**, C.II, S.23 (Nisan 1954), s.345.

esas örnek olmalıdır.²⁸¹ Ayrıca zıtlıklar ile boğuşan Avrupa düşüncesi kaynağını artık ufak bir aydın zümresinden almamakta her zamankinden daha fazla kaynaşan yeni yeni düşünmeye alışan koca bir aydın kütlesi ile kendisini ifade etmektedir.²⁸² Bu sebeple Batı’da maneviyata önem veren fikirler gibi yeni yeni fikirlerin ortaya çıkması çok doğaldır. Soruşturmaya verilen yanıtlardan da görüldüğü gibi dergi Batı ile Doğu arasında bulunan zihniyet farkına dikkat çekmektedir. Bu sebeple Soruşturmaya verilen yanıtlar **Yeni Ufuklar** dergisinin Batı sorununa ileriki yıllarda nasıl yaklaşacağını özetini vermektedir.

Doğu ile Batı arasında kaynağını zihniyet farklılığından alan tarihsel bir zıtlık bulunmaktadır. Dergide bu iki dünyanın düşünce anlayışının tahlili yapılmıştır. Avrupa’nın yaratıcılığı ile Doğu’nun donmuşluğu üstünde duran yazarlara göre, Türkiye ancak Batı’nın akla, mantığa dayanan yaratıcı düşünce anlayışını almakla kalkıp, gelişmiş milletlerin seviyesine ulaşabilirdi. Dergi gelişmiş milletlerin seviyesine ulaşabilmek için ise Batı’nın her şeyi ile birlikte alınması tezini savunmuştur. Elbette bu o kadar kolay gerçekleşecek bir durum değildir. Batı’nın yaratıcılığını elde edebilmek için Doğu’nun pek çok şeyinden taviz verilmesi gereklidir. İşte Türkiye gibi modernleşme yoluna geç adım atmış ülkelerin dengeli bir eğitim sistemine ve yeterli kadroya sahip olmaması geçmişin bugünde var olmasını isteyen kişilerin işini kolaylaştırmaktadır. Batı’nın tekniğinin alınıp, Doğu’nun düşünce anlayışı ile kullanılmaya çalışılmasını “yamalı bohçacılık” olarak nitelendiren Günyol’a göre önemli olan Batı’nın tekniğinin yanında bu tekniği meydana getiren

---

²⁸¹ Sabahattin Eyuboğlu, “Cevap IV (Batı Mı Doğu Mu)”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.23 (Nisan 1954), s.343.

²⁸² Ayşe Nur, “Cevap VI (Batı Mı Doğu Mu)”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.23 (Nisan 1954), s.349.

bilgi birikimini sağlayan akıl ve bilimi almaktır.²⁸³ Sahip olunan akıl, bilim ve teknik topluma mal edildikçe Batılılaşmak mümkün olacaktı. Ancak burada ilk başta insanın Batılılaşmasının önemini unutmamak gerekmektedir. Çünkü Batı ilmi zihniyeti bireye indirdiği için başarılı olmuştur.²⁸⁴ Bu sebeple hakiki ilmi memlekete getirmek ve onu yeni kadroları yetiştirmekte kullanmak modernleşmenin başarıya ulaşmasında anahtardır.²⁸⁵

Bireyi Batılılaştırmak yerine Batı'yı Batı dışı bir ülkede metalaştırmak Türk modernleşmesinin gidişatını belirlemiştir. Kendisini seçkin olarak tanımlayan bir sınıf içine düştüğü şüphe sebebi ile fetişizme yönelmiş, Batı'nın eşyalarını bir afyon gibi kullanmıştır.²⁸⁶ Bu da taklitçiliğe, “yamalı bohcacılığa” sebep olmuştur. Batı'nın bugün bir makine üstünlüğüne sahip olduğu doğrudur. Ama Batı'nın esas üstünlüğü makineye sahip olmasında saklı değildir. Batının asıl gücü kültüründe, zihniyetinde saklıdır. Çünkü makineyi yaratan, onu örgütleyen verimli hale getiren batının düşünce anlayışıdır.²⁸⁷ “Avrupa kafası, her şeyi öğrenme çabası içinde her şeyi din, ahlak, mantık, fizik yasalarını tartışma konusu yapan kafadır. Çalışmadan, kafa yormadan bırakın çevresini kendine bile insanca bir şey eklemeyen yaşayıp gitme özlemi Doğulu insana özgüdür.”²⁸⁸ Bu şekilde düşünen Günyol'a göre ileri bir toplum olmak için gerekli yaratıcı zihniyetin oluşumunun, değişime açık olmaktan geçtiğini anlamadığımız müddetçe gelişmiş bir toplum olma şansımız bulunmamaktadır.²⁸⁹ Zihniyetin değişime açık tutulmasını sağlayanın özgür düşünebilmek olduğunu da unutmamak gerekmektedir. Bu noktada Eyuboğlu da Günyol'unkine benzer ifadeler

²⁸³ Vedat Günyol, “Avrupa Tekniği mi?, Avrupa Kafası mı?”, s.359.

²⁸⁴ Mümtaz Turhan, **Garplışmanın Neresindeyiz**, İstanbul, Türkiye Yay., 1959, s.10-18.

²⁸⁵ Hilmi Ziya Ülken, **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**, İstanbul, Ülken Yay., 2001, s.459-460.

²⁸⁶ Şerif Mardin, **Türk Modernleşmesi**, İstanbul, İletişim Yay., 2007, s.245.

²⁸⁷ Andre Siegfried, “Batının Üstünlüğü”, **Yeni Ufuklar**, C.V, S.59 (Nisan 1957), s.881-882.

²⁸⁸ Vedat Günyol, “Donan ve Donmayan Düşünce”, **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.150 (Kasım 1964), s.2.

²⁸⁹ **A.g.m.**, s.2-3.

kullanmıştır. Ona göre Batı'da özgür düşünce varken Doğu dünyasında donmuş, kalıplaşmış, dinleşmiş, insan kafasını dizginleyen düşünce vardır.²⁹⁰ Bu düşünceye göre bilimle dinin aynı çatı içinde bulunması mümkün değildir. Din elden gitti mi ahlak da elden gideceği için Batı'nın elektriği, motoru alınabilir; ama düşünce anlayışı alınamazdı.²⁹¹ Bu donmuşluğu Günyol şu şekilde örneklendirmektedir “Memleketine, Kur'an yasak etmiş diye, Venüs heykelinin reproduksiyonlarını sokmıyan bazı Arap devletlerinin başında gelenler otomobillerden inmedikleri gibi, evlerinde buzdolapları, radyolar bulundurmakta da mahzur görmüyorlar. Benim bildiğim, asıl çatışma bilim kafasıyla şeriatçılık arasında vardır. Riyaziye kafayla, mistiklik arasında vardır.”²⁹² Riyaziye kafaya sahip olan günümüz ruhçuları sezgi ile kavranabilen bir takım karanlık kavramlar yaratmaya çalışmaktadırlar. Bilimin kuvvetini yıkmak için çaba harcayan bu mistik düşünceli insanlar, her çalışan zihne açık olan bilim gerçekleri yerine sadece belli bir azınlığın ihtiyaçlarını karşılayan donmuş bilgi tahakkümü ile daima mevcudu korumaya çalışmaktadırlar.²⁹³ Bu sebeple onlar için donmuş zihniyetin güçlenmesini sağlayacak teknik yeniliklerin alınmasının sakıncası bulunmamaktadır. Sakınca olmamasının en güzel göstergesi ise Japonya'dır.

Geleneklerine bağlı kalarak modernleşen Japonya, donmuş zihniyetin temsilcileri için her seferinde dile getirilen bir ülkedir. Japon toplumu hakkında İslamcıların sık sık dile getirdiği bu iddia Japonya'nın modernleşmesi hakkında herhangi bir fikre sahip olunmaması nedeniyle geçerlilikten yoksundur.²⁹⁴ Günyol, Japonya'nın donmuş zihniyet için örnek gösterilmesine karşı çıkmış, Japonya'nın bir asır önce kendi makinelerini kuracak sanayi tesislerini yapmakla işe başladığına dikkat

²⁹⁰ Sabahattin Eyuboğlu, “Düşünce Özgürlüğü”, **Yeni Ufuklar**, C.XIII S.154, (Mart 1965), s.1.

²⁹¹ Sabahattin Eyuboğlu, “Din ve Bilim”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.138 (Kasım 1963), s.3.

²⁹² Vedat Günyol, “Yeni Türkiye Peşinde”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.26 (Temmuz 1954), s.62.

²⁹³ Vedat Günyol, “Satılmışlık Üzerine”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.27 (Ağustos 1954), s.83.

²⁹⁴ Niyazi Berkes, **Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler**, İstanbul, Kaynak Yay., 2002, s.67-68.

çekip, Japonların uçağı, radyoyu, denizaltıları kendilerinin yaptıklarını bizim ise bu araçları dışarıdan temin ettiğimizi belirtmiştir. Ona göre, “Düşüncesinde, geleneğinde Batılı kalmakla beraber, teknik medeniyeti en mükemmel şekilde yurduna sokan bu milletin, tekniğinin ardında riyaziye kafası bulunan milletler karşısındaki çelimsizliğini göz önüne getirdikten sonra, bizim için bu makineleşmek devrinde başvuracağımız davranış tarzı kendiliğinden meydana çıkıyor.”²⁹⁵

Akla, mantığa, üretime dayanmadan alınan Batı tekniğinin içeride bulunan güçler haricinde Batılılar tarafından bir sömürü aracı olarak kullanıldığı bir gerçektir. En basitinden teknik yeniliğin arkasında yatan düşünsel birikim kavranmadan Batı'nın arabalarının, uçaklarının getirilmesi Batı'ya karşı gereksiz bir hayranlığın oluşmasına sebep olmaktadır. Zaten kolay yoldan hayranlık toplamayı sömürgeci devletler, tarih boyunca türlü yollardan gerçekleştirmişlerdir. Kendi topraklarında denemedikleri yenilikleri çok kez sömürge topraklarında deneyen Fransa, İngiltere gibi ülkelere gittiğinizde bu durumun pek çok örneğini görebilirsiniz. Mesela Paris sokakları 1900 model taksilerle doluyken Cezayirliilerin son model arabalar ile dolaşmaları fikri almadan önce tekniği almanın yaratmış olduğu bu düşünsel rahatsızlığa güzel bir örnektir.²⁹⁶ Bu durum sadece bir düşünsel rahatsızlık yaratmakla kalmıyor, medenileşmek ile Batı'nın tüketim malları arasında ilişki kurulmasını sağlayıp, özellikle Batılılaşmış kişiler arasında Batı kökenli mallara karşı aşırı bir düşkünlük yaratıp, farklı bir sömürü metodunun oluşmasına zemin hazırlıyordu.²⁹⁷

Doğu'nun düşünce anlayışının donukluğunun bir başka nedeni ise öte dünyayı düşlemekten kaynaklanmaktadır. Batı öte dünya ile bu dünyanın ayırımına ulaşmış

²⁹⁵ Vedat Günyol, “Yeni Türkiye Peşinde”, s.64.

²⁹⁶ Vedat Günyol, “Avrupa Tekniği mi?,Avrupa Kafası mı?”, s.358.

²⁹⁷ Niyazi Berkes, **a.g.e.**, s.153.

olan bir zihniyete sahiptir.²⁹⁸ Bu ayrımın bilincine varan Batı tek mutluluk yolunun bilim ve akıldan geçtiğini kabullenmiştir. Atatürk'ün Batı'ya karşı olan tutumunu belirleyen akıl ve bilim bu dünyaya verilen değeri ön plana aldığı için önemlidir.

Devrim fikirlerine belli bir bütünlük sağlayan akıl ve bilime kaynaklık eden pozitivistdir. Tabi Atatürk'ün zihnindeki pozitivism dar taklitçiliği kendisine amaç edinmekten ziyade devrimleri daha sistemli hale getirmeye çalışan burjuvazinin ihtiyaç duyduğu laikliği hâkim kılmakta kullanılan bir araçtır.²⁹⁹ Pozitivistten yararlanarak bir taraftan din laikleştirilmeye çalışılmış, bir taraftan da kültürel ikililiğe yol açan tarikatlar kaldırılmıştır.³⁰⁰ Ancak Cumhuriyet'in Batı'nın tarihi süreç içinde elde ettiği değerlere ve ekonomik tabana sahip olmaması Batı'nın taklit edilmesine sebep olmuş laiklik Batılılaşma yolunda bir kurtuluş ilkesi olarak görülmüştür.³⁰¹ Bu kurtuluş ilkesi üstünde duran dergi için eskinin yeniyi engellememesi için laiklik taviz verilmemesi gereken ilkedir. Çünkü laikliğin güçlenmesi ile akıl ve bilim güçlenecek taklit en aza indirilecektir. Batı çoktan beridir kiliseye dünya işleriyle uğraşmamak şartıyla ahret işleriyle istediği gibi uğraşabileceğini kabul ettirmiştir. Bir nevi donmuş zihniyeti yenilgiye uğratan bu kabullenmenin derinliği Batı medeniyetinin gelişmesini sağlamıştır. Avrupa'da dinin bilimin gelişimini kısıtlamayı düşünemeyeceğini belirten Eyuboğlu'na göre bizde durum farklıdır. Din tarihi bakımından daha ileri inançları savunan İslamiyet bazı çevrelerce bilimin gelişiminin önünde engel olarak kullanılmaktadır.³⁰²

Laikliğin oynadığı rol buradan hareketle bilimin gelişimini engelleyen donmuş zihniyetin yaygınlaşmasına izin vermemektedir. Dergi dindar ile dinci arasında bir

²⁹⁸ Andre Siegfried, **a.g.m.**, s.882.

²⁹⁹ Taner Timur, **Türk Devrimi ve Sonrası**, Ankara, İmge Kitabevi, 1993, s.115-122.

³⁰⁰ **A.g.e.**, s.127.

³⁰¹ İdris Küçükömer, **Batılılaşma Düzenin Yabancılaşması**, İstanbul, Bağlam Yay., 1994, s.14.

³⁰² Sabahattin Eyuboğlu, "Din ve Bilim", s.1-4.

ayrım yapıp, aslında laikliği benimseyen kişilerin dini kendi çıkarları için kullanan yobazlara, softalara karşı olduklarını belirtmiştir. Bu kişiler laikliğin hâkim olduğu yerde din sömürüsünün olmayacağını farkındadırlar. Bu sebeple laikliğe gücünü verenler bilimsel düşüncenin yaygınlaşmasını, öte dünyanın bu dünyadan ayrılmasını istememektedirler. Anday'a göre dinin softalar ile bir ilişkisi bulunmamaktadır. Gerçek din adamı inançları ile baş başa olup, vicdana karışmaksızın herkesin rahatça yaşayabilmesinin gerekliliğine inan kişidir.³⁰³

Öte dünyacı düşünce ile donmuş düşünceyi yenilgiye uğratacak düşünce biçimin özgür düşünce olduğuna dikkat çeken Eyuboğlu, özgür düşünce ile tutucu düşüncenin beraber var olmayacağını belirtmektedir. Ona göre özgür düşünce eski düşünceden gücünü alan öte dünyacı düşüncenin karşısına çıktıkça anlam kazanır, değerlenir.³⁰⁴

Batılılaşma ekseninde dergide incelenen bir başka konu ise geleneklerdir. Gelenekler konusunda “Batı mı Doğu mu?” soruşturmasının hemen sonrasında bir soruşturma yapılmıştır. Bu soruşturma ve bu konuda yazılan makaleler derginin konuya yine Batılılaşmayı ön plana alarak yaklaştığını göstermektedir. Yukarıda bahsettiğimiz dinin bazı çevrelerce Batı aklının ve biliminin karşısına çıkartılması durumu gelenekler için de geçerlidir. Muhafazakâr çevrelerin geleneklerimizden taviz vermemeliyiz söylemi üstünde duran dergi, “Batı’nın tekniği mi, kafası mı?” tartışmasında olduğu gibi Batı’nın arkasında bulunan düşünsel birikime dikkat çekip, bize lazım olanın Batı’nın düşünme metotları olduğunu tekrar hatırlatır. Yaşar Nabi soruşturmaya vermiş olduğu yanıtta Batılılaşmanın bizde kültür ikiliği yarattığından bahsedip, bazı çevrelerin modernleşmeye ayak uyduramamasının buna neden

³⁰³ Melih Cevdet Anday, “Laiklik Üstüne”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.138 (Kasım 1963), s.6-8.

³⁰⁴ Sabahattin Eyuboğlu, “Düşünce Özgürlüğü”, s.3.

olduğunu belirtmiştir. Bu duruma musikimizi örnek veren Yaşar Nabi şunları söylemekte:”Meselâ haklı olarak ele aldığımız şu musiki meselesine bir göz atalım. Bu alanda bir ikilik değil üçlük karşısında olduğumuzu fark ederiz. Köylülerimiz Batı musikisine de, fasıl musikisine de yabancı gözüyle bakar. Şehirlilerimizin bir kısmı fasıl musikisine, bir kısmı Batı musikisine, küçük bir kısmı da halk musikisine hayrandır. Böyle bir manzara pek az millette görülür.”³⁰⁵ Orhan Kemal verdiği yanıtta eski-yeni, ileri-geri çatışmasını inkılâpların kendisini topluma tam olarak kabul ettirmemiş olmasında görmüştür. Ona göre inkılâpların Batı’daki örneklerinden farklı olarak geçmişi ile tam olarak hesaplaşmamış olması,yeni kültür ve medeniyet düzeninin eskiyle iç içe girmesine neden olmuştur.³⁰⁶ Bu konuyu Türk kadınlarının durumunu ele alarak irdeleyen Erhat, devrimlerin yetiştirdiği kadınlarımızın fildişi kulelerine kapanıp, köylü kadını binlerce yıllık geleneklere mahkûm bırakmalarını eleştirmiştir. Bu kadınların haremden çıkıp, avukat olunca modernleşmeyi unuttuklarına değinen Erhat, Atatürk’ün attığı adımlara yenilerini katmanın modern Türk kadınlarının görevi olduğunu söylemiştir.³⁰⁷

Mengüşoğlu ise Batı’nın düşünsel anlayışı ile gelenekler arasındaki tartışmaya şu şekilde dikkat çekiyor:” Batı bilim ve felsefesi bizi kendimizden uzaklaştırmaz, bilâkis bizi kendimize yaklaştırır. Artık biz, asrımızın başlarında Batıdaki bir modaya uyarak medeniyetle kültürü birbirinden ayıran ve yanlış olduğu bugün şüphe götürmeyen ikiliği terk etmeye mecburuz. Bizim bugün muhtaç olduğumuz şey, her sahada Batı mânasında bilim ve fikir adamı yetiştirmektir.”³⁰⁸ Bu şekilde düşünen

³⁰⁵ Yaşar Nabi Nayır, “Cevap III (Gelenekler Üzerine)”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.26 (Temmuz 1954), s.45-46.

³⁰⁶ Orhan Kemal, “Cevap VI (Gelenekler Üzerine)”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.26 (Temmuz 1954), s.51.

³⁰⁷ Azra Erhat, “Kadınlarımız”, **Yeni Ufuklar**, C.VI, S.66 (Kasım 1957), s.154-156.

³⁰⁸ Takiyettin Mengüşoğlu, “Cevap V (Gelenekler Üzerine)”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.26 (Temmuz 1954), s.49.

Mengüşoğlu geçmişimizde bulunan gelenekleri, görenekleri, sanat eserlerini inkâr edemeyiz, ama onların modernleşmemizi engellemelerine de izin vermemeliyiz demektedir.³⁰⁹ Yani değerler mücadelesinde modern kültürün gelişimini engelleyecek bir ikilik, bir çatışma bulunmamalıdır.³¹⁰ Bu sebeple eskinin sırtından geçinenlerin yeniyi boğmalarına izin vermemek gerekmektedir.³¹¹

Yeniyi hâkim kılalım derken eskinin işe yarar öğelerini bir anda silmek doğru bir yaklaşım değildir.Çünkü ilerici gözükenin gerici, gerici gözükenin ise ilerici olma ihtimali bulunmaktadır.Eyuboğlu'na göre bunun tarihimizdeki en güzel örneği Sultan Abdülaziz'dir.Ona göre yıllarca gerici olarak nitelenen Abdülaziz aslında Namık Kemal'den, Şinasi'den çok daha ilericidir.“Avrupa'yı gözüyle görmeye ilk giden,okulların Batıya açılan pencereler olmasını isteyen,'Demiryolunu değil Topkapı Saraylarından,göğsümden geçirebilirsiniz' diyen padişah olarak ilkin tek kadını karısı sayan,Batı'nın önemli kitaplarının Türkçeye çevrilmesi için ilk kurulu kurduran ve bu türlü bir çok, saymakla tükenmiyecek kadar çok ilerici davranışları yüzünden tahtını ve canını yitiren Abdülaziz,ölümü halk türkülerine inen Abdülaziz en ilerici yazarlarımızın kalemiyle bizim kuşaklara zır deli bir padişah olarak tanıtılmıştır.”³¹² Bu örneği veren Eyuboğlu'na göre Avrupa'nın herhangi bir kentinde herhangi bir sanat eseri meydana getiren; ama bunu meydana getirirken kendi insanına değer vermeyip, bu değer vermeyişi ile kendisini tanımlayan Batı görmüş kişi asla ilerici değildir. Ama Sivas'ın herhangi bir ilçesinde ebe okulu açan kişi ilericidir. İşte bu

³⁰⁹ **A.g.m.**, s.49.

³¹⁰ Adnan A. Adıvar, “Cevap I (Gelenekler Üzerine)”, **Yeni Ufuklar**, C.III,S.26 (Temmuz 1954), s.42.

³¹¹ Sabahattin Eyuboğlu, “Cevap II (Gelenekler Üzerine)”,**Yeni Ufuklar**,C.III,S.26 (Temmuz 1954), s.44.

³¹² Sabahattin Eyuboğlu, “İlerici Gerici”, **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.148 (Eylül 1964), s.2.

sebeple insanlardan çok davranışları yargılayıp ilerici-gerici tanımları yapmak daha az yanılıdır bizi.³¹³

Atatürk Devrimleri'nin alt yapıya ve üst yapıya hitap eden devrimler olmak üzere ikiye ayıran Gülten Kazgan, Atatürk'e kadar Türkiye'de Batılılaşmanın üst yapı kurumlarını yaşatmak olarak anlaşıldığını, ama Atatürk ile bu sürecin farklılaştığını belirtir. Ancak 50'li yıllarda Atatürk'ün yaptığı üst yapı devrimleri ön plana çıkartılıp, alt yapı devrimlerinin önü kesilince geleneklerin dönüşümü başarılı olamamıştı.³¹⁴ Bu sebeple Batı taklitçiliğine dayanan dar bir pozitivizm burjuvazi yaratabilme kaygısı ile bütünleşip, üst yapı devrimlerini ön plana çıkartan bir devrim tanımlaması yapmıştır.³¹⁵ İşte bu burjuvazi yaratma kaygısı devrimin gidişatını belirlemiştir. Kazgan, Türkiye'de yaşanan ilerici-gerici çatışmasının yanlış tanımlandığına dikkat çekip, softaların Batı'da eğitim görmüş olan bazı çevrelerce kullanılması sebebi ile bu çatışmanın ileri-gerici adını aldığını belirtmiştir. Ona göre Türkiye'de değişmeleri halka mal etmeye çalışanlarla, yüzeydeki değişmelerle yetinmek isteyenler arasında bir çatışma bulunmaktadır.³¹⁶ Günlük çıkarlarının peşinde koşan bu inkılâpların kökleşmesini istemeyen kişiler memleketi bin yıllık formüllerle mutlu bir hareketsizlik içinde tutmak istemektedirler.³¹⁷ Bu konu ekseninde Türkiye'de yüzeysel değişmelerle yetinenlerin aylaklar sınıfını yarattığına değinen Haydar Kazgan, toplumu lükse yönlendiren bu kişilerin çarpık Osmanlı düzenini ve geleneğini yaşatmaya çalıştıklarını iddia etmiştir.³¹⁸ Ancak Günyol'a göre çarpık Osmanlı düzeninin hâlâ var olmasının nedeni aylaklar olmaktan ziyade, aylakları kontrolleri altında tutan para

³¹³ **A.g.m.**, s.3-4.

³¹⁴ Gülten Kazgan, "İlerici-Gerici Çatışması ve Toplumsal Evrim", **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.123 (Ağustos 1962), s.14.

³¹⁵ Taner Timur, **a.g.e.**, s.111-115.

³¹⁶ Gülten Kazgan, "İlerici-Gerici Çatışması ve Toplumsal Evrim", s.16-17.

³¹⁷ Vedat Günyol, "Ali'ye Mektuplar: XI Kara Çalmak", **Yeni Ufuklar**, C.III,S.28 (Eylül 1954) s.129.

³¹⁸ Haydar Kazgan, "Aylaklar Üzerine", **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.151 (Aralık 1964), s.11-12.

babalarıdır. Batılılaşmanın taklitçilik halinde ülkemize girmesine sebep olan bu para babaları kapitalizm ile bütünleşip, Tanzimat'ın peykçi Batıcılığına, Meşrutiyet'in özel teşebbüsçülüğüne imrenen Batı ajanı bir sınıf haline gelmişlerdir.³¹⁹ Yüzyıllardır olduğu gibi para babaları şimdi de kitlelerin uyanmasını engellemek için uğraşmakta, kitlelerin donmuş bir zihniyete sahip olmasını istemektedirler.³²⁰ Eyuboğlu'na göre geleneklerin arkasına saklanıp, Türk insanını karanlığa mahkûm etmek isteyen bu kişilere karşı Batı'nın özgür düşüncesinin bu topraklarda yaygınlaştırılması gerekmektedir.³²¹ Eğer özgür düşünce bu topraklara yerleşirse Atatürk'ün dış sömürgecilere karşı başarıya ulaşan mücadelesi iç sömürgecilere karşı da başarıya ulaşacaktı. Ama başarının elde edilebilmesi için Batılı, bilimci, gerçekçi bir düşünce anlayışı yaratmak gerekmektedir.³²²

4.2. Yeni Ufuklar Dergisinde Aydın Tartışması:

On dokuzuncu yüzyılın son çeyreği her alanda köklü değişikliklerin yaşandığı bir dönemdir. Kendisini güçlü bir şekilde hissettiren bu değişiklikler kitlelerin zihinlerini bulanıklaştırıp, yirminci yüzyılın ilk kanlı savaşına yol açmıştır. Bu kanlı savaşa giden yolda milliyetçilik, Darwinizm, liberalizm, pozitivism, gibi düşünce akımları uygulama sahası bulurken; demiryolları, telgraf gibi yeni teknolojik araçlar bu akımların zihinleri karmaşıklaştırmasına yardımcı olmuşlardır. Mesela milliyetçilik hareketlerinden etkilenerek 1871'de milli bağımsızlığını elde eden Almanya, Orta Avrupa'nın içlerine ideolojisini yaymayı sağlayan demiryolları aracılığı ile Avrupa emperyalist güçlerini tehdit eden yeni bir emperyalist güç olarak ortaya çıkmıştır.

³¹⁹ Niyazi Berkes, **Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler**, s.148-151.

³²⁰ Vedat Günyol, "Donan ve Donmayan Düşünce", s.2-3.

³²¹ Sabahattin Eyuboğlu, "Düşünce Özgürlüğü", s.3.

³²² Sabahattin Eyuboğlu, "Gelişen Türkiye", **Yeni Ufuklar**, C.XIV, S.159 (Ağustos 1965), s.2-5.

Aynı süreçten Osmanlı Devleti'nin de etkilenmemesi mümkün değildi. Bu yüzden devletin hızla modernleşmek istemesi doğaldı. Avrupa'da yaşanan derin değişiklikler Türk modernleşmesini etkilemiş, modernleşme kaygısının arkasında saklı olan dinamikler Türk aydınını yaratmıştır. Özellikle pek çok yazar tarafından farklı söylemler ile dile getirilen elit azınlık ile geniş kitleler arasındaki gerginlik aydın tartışmasına şekil vermiştir.

19. ve 20. Yüzyılda II. Mahmut ile başlayan ama; Tanzimat ile şekillenen Osmanlı modernleşmesi, yanında kitlelerin merkezileşmesi ve farklılaşması sürecini getirmiştir. Tanzimat paşaları etrafında simgeleşen bu yeni süreç halktan uzaklaşan, halkın çıkarlarının farkında olmayan, Avrupa'ya verilecek ödünler ile Osmanlı Devleti'nin kurtarılabilceğine inan kişilerdir. Bu kişilere gösterilen tepkinin boyutları aydınımızı şekillendirmeye başlayacaktır.³²³ Modernleşme kavgası Osmanlı Devleti içinde büyük ve küçük kültür ya da diğer söylemiş biçimi ile merkez ve çevre olmak üzere iki odak ortaya çıkartmıştır. Osmanlı Devleti merkezi bir imparatorluk olma özelliğini her zaman korumaya çalışmıştır. Ancak İmparatorluğun artan sınırlarının kontrolünün zorluğu merkezin; çevrenin sosyal, kültürel yapılarını tanıması ile sonuçlanmış, bu da modernleşmenin ileriki yıllardaki gidişatına yön vermiştir. Devletin merkezileşme kaygısının arkasında yer alan modernleşmenin getirmiş olduğu yabancılaşma, küçük kültürün büyük kültürün yapmak istediklerine temkinli yaklaşmasına neden olur. Özellikle haberleşme ve ulaşım araçlarının kuvvetli

³²³ Azra Erhat, **Osmanlı Münevverinden Türk Aydınına**, İstanbul, Can Yay., 2002, s.77-78. Azra Erhat'ın yarım kalan bu çalışması bizde aydının serüveninin nasıl olduğunun detaylı bir incelemesini içermektedir. Erhat, Atatürk'ün 20 Mart 1923'te Konya'da vermiş olduğu bir söylevden hareketle Osmanlı birikiminden miras kalan aydın tipini irdelemektedir. Ona göre aydınımızın zihinsel altyapısını ortaya çıkartabilmek için düşün tarihi, basın tarihi ve edebiyat tarihi olmak üzere üç kaynaktan hareket edilmelidir. Bu çalışmada ayrıca kaynak işlevi görebilecek temel metinler hakkında da bilgiler verilmektedir.

olmaması büyük kültürün, küçük kültüre yayılımının çok yavaş olması ile sonuçlanmış, bu yüzden Osmanlı Devleti Almanya'nın gerçekleştirdiği milli birliği gerçekleştirememiştir. Kısacası 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde büyük ve küçük kültürler bütünleşmiş durumda değildi.³²⁴

Aslında merkez ile çevre arasında yaşanan zıtlığın sosyal, siyasal, ekonomik, düşünsel pek çok nedeni bulunmaktadır. Kanaatimizce bu nedenler içinde en önemlisi düşünsel olanlarıdır. Çünkü düşünce anlayışında yaşanan eski-yeni çatışması hem modernleşmenin hızını hem de aydınların görüşlerini etkilemiştir. Batı ile Doğu arasındaki esas fark maddeyi algılayış biçimlerindedir. Doğu maddeyi ya da eşyayı olduğu gibi ya da ona ilk rastlayışta verdiği değişiklikle kabul eder. Maddeyi mükemmelleştirip, olduğu gibi bırakır. Zamanı geldiğinde ise bu mükemmelleşmeği genelleştirip, kalıplaştırır ve ondan başka doğrunun olmadığına inanır. Batı'da ise bu süreç çok farklı işler. Batı da maddeyi tıpkı Doğu gibi mükemmelleştirir; ama onu gerçek olan olarak görmez. Sırası geldikçe onu evirir, çevirir ve onu daha farklı bir karakter verir. Batı'yı Doğu'dan ayıran işte bu dikkat, onun mahsulü olan şahsi tecrübe ve bu tecrübelerin birbirlerine eklenmesinden doğan bilgidir. Batılı maddenin içinde şahsen yaşayıp, onu realitelerle dolu bir bilgi haline getirir.³²⁵ 19.yüzyıla geldiğimizde Doğu ile Batı arasındaki bu farklılık, Osmanlı Devleti'nin merkezileşmek kaygısıyla yaptıklarına paralel olarak kendisini daha çok hissettirmeye başlamıştır.

Merkezin bu noktada Batı'nın düşünce anlayışını kabul edip, onu yaygınlaştırmaya çalıştığını söyleyebiliriz. Doğu'nun düşünce anlayışının Batı'nın

³²⁴ Şerif Mardin, **Türk Modernleşmesi**, s.21-28.

³²⁵ Ahmet Hamdi Tanpınar, **Yaşadığım Gibi**, İstanbul, Dergâh Yay., 1996, s.24-27.

düşünce anlayışı ile yıkılmaya çalışılması elbette ki kolay olmayacaktır. Ancak bir taraftan Tanzimat bir taraftan da Abdülhamit okulları ekonomik tabanı olmayan eğitilmiş-elit bir grup yaratmıştır. Bu devletçi-seçkin grup subaylar, memurlar, hukukçular ve gazetecilerden oluşan dört mesleği bünyesinde barındırmaktaydı.³²⁶ Yurtdışını görmüş kişilerin oluşturduğu bu elit grubun Batı'nın zihniyetinden etkilenmemesi mümkün değildi. Bu zihniyetten etkilenmiş olan aydınlar, kendilerini toplumdan farklı bir konumda görüp, ülkelerini esenliğe çıkartacak bilgiye sahip olduklarını düşünmekteydiler. Sahip oldukları bilgiler toplumun her katına uygulanırsa ülkenin, devletin hiçbir sorunu kalmaz insanlar refaha, mutluluğa ulaşırlardı.³²⁷

Taner Timur'un küçük burjuva radikalizmi olarak adlandırmış olduğu bu elit grubun şekillendiricisi pozitivisttir. Pozitivism, 19. yüzyılda Fransa'da bir taraftan müspet ilimlerin hızlı gelişiminin, diğer taraftan da burjuvazinin dini inançlarının zayıflamasının yarattığı entelektüel boşluktan doğmuştur. Jön Türklerden itibaren Batı'nın üstünlüğünü açıklayacak sihirli bir değnek aramak ile meşgul olan Osmanlı aydınları için pozitivism hem üstünlüğü ilime, teknolojiye bağlıyor hem de Hıristiyanlığa bulaşmamış olma özelliği taşıyordu.³²⁸ 19. yüzyılın sonlarında mirasa dayanan, padişah kökenli Osmanlı bürokrasisinin yerini pozitivistlere dayanan küçük burjuva radikalizmi almaya başlamıştır. Kameralizm'i merkeze alan bu akılcı bürokratlar³²⁹, sivil ve askeri bürokrasiyi kuvvetlendirecek adımlar atıp, hızlı bir şekilde ulus-devleti gerçekleştirmeye çalışırlar. Kameralizm'den yararlanarak

³²⁶ Bernard Lewis, **a.g.e.**, s.455.

³²⁷ İlhan Tekeli, "Geç Aydınlanan Bir Ülkede Erken Aydınlananların İkilemi ve Popülizm", **Türk Aydın ve Kimlik Sorunu**, İstanbul, Bağlam Yay., 1995, s.399.

³²⁸ Taner Timur, **a.g.e.**, s.107-111.

³²⁹ **Kameralizm**: Alman merkantilizmine kameralizm adı verilmiştir. Kralın hazinesi anlamına gelen "kammer" kelimesinden türemiştir. Güçlü, eğitilmiş bir aydın kadrosu yaratmayı amaçlayan kameralizm, tıpkı diğer merkantilist anlayışlarda olduğu gibi altın birikimine dayanan, devlet müdahalesini savunan bir mali-iktisadi politikadır.

aydınlarımız tebaayı korumayı, onları üretici haline getirmeyi, bu sayede elde edilen vergilerle de modern bir ordu ve daha sistemli işleyen bir devlet yaratmayı istiyorlardı.³³⁰ Jön Türk devrimi ile iktidara gelen bu otoriter bürokrasi, merkezin kontrolünden kurtulmak isteyen çevrenin temsilcilerinin isteklerini ayrılıkçı akımlara yardımcı olan adımlar olarak gördüklerinden çevreye kuşku ile yaklaşmışlardır.³³¹ Fakat çevre de aynı şekilde merkeze kuşku ile yaklaşmaktaydı. Kendisinin binlerce yıllık kültürel öğelerinin tartışmaya açılmış olmasını çevrenin olumlu karşıladığını söyleyemeyiz. Potlaç³³² bu olumsuz bakış açısını daha kolay anlamamızı sağlayabilir.

Osmanlı toplum yaşamında potlaç önemli bir rol oynamıştır. Osmanlı üst tabakası çalıştırdıkları insanlara, kullarına, muhafızlarına karşı eli açık olmuşlardır. Bu durum saray içinde geçerliydi. Sarayın elindekini çevre ile paylaşması meşruluğunu sağlayabilmesi için önemli bir hareketti. Ancak Tanzimat ile şekillenen merkezileşmenin yarattığı kurumlarla devletin her zaman alan; ama hiçbir şey vermeyen bir imaja bürünmesi üst ile alt tabakanın birbirlerine yabancılaşmalarına yol açmıştır.

Bihruz Bey bu yabancılaşmanın simgesidir. Onunla sembolleşen Batılılaşmış züppe kompleksi, bir yandan Frenkler, Levantenler, taş binalar, yabancı törelerle dolu Beyoğlu'nu yaratırken, bir taraftan da beraberliğin ve cemaatçiliğin bulunduğu Müslüman mahalleleri yaratmıştır. Bihruz Bey sendromu Batı'nın maddi yönlerine tutkunluk sebebiyle Lale Devri'nden itibaren halkın ahlaki çöküntüyü Batılılaşma ile

³³⁰ Şerif Mardin, **Türk Modernleşmesi**, s.83.

³³¹ Şerif Mardin, **Türkiye'de Toplum ve Siyaset**, İstanbul, İletişim Yay., 1990.

³³² **Potlaç**: Veren elin alan elden üstün olması durumu. Kapitalizm öncesi toplumlarda yaşayış biçimini ve ekonomik yapıyı belirlediği iddia edilmiştir. Toplumsal bir korunma mekanizması olan potlaç zenginliği ellerinde toplayan grupların, bu zenginliği karşılık beklemeksizin paylaşması anlamına gelmektedir. Paylaşım artıkça paylaşan kişinin toplum içindeki itibarı da artar.

bir tutmasına yol açmıştır.³³³ Bu kompleks merkez ile çevre arasındaki gerginliği billurlaştırmaktadır. Görüldüğü gibi modernleşme bir yandan kendisini güçlendirirken diğer yandan da Doğulu kalmak isteyen güçleri etrafında toplayan cemaatleşme kavramını yaratmaktadır.

Bahsettiğimiz bu sürecin hızlandığı dönem II. Abdülhamit'in veraseti zamanına denk gelmiştir. II. Abdülhamit her ne kadar baskıcı bir politika izleyip, aydın sınıfın mensuplarını kontrol altında tutmaya çalışmışsa da bunda belli bir süre başarı sağlayabilmiştir. Çünkü Abdülhamit'in hürriyetçi odak üstündeki baskı politikası devletin dış politika açısından sıkıntılı olduğu bir dönemde askeri gücün modernleştirilmesinin ve askerlerin uyanık tutulmasının zorunluluğu ile karşı karşıyaydı.³³⁴ Zaten Abdülhamit döneminde de eğitime verilen önemin altında bu zorunluluk yatmaktaydı. Ayrıca Batı'nın anlaşılmasını sağlayacak materyallerin ülkeye bütün engellemelere rağmen girmesi modernleşmenin kesintisizliğini sağlamaktaydı. Avrupa devletlerinin imtiyazlarından biri olarak kurulan yabancı postahanelere Abdülhamit'in hafiyeleri sızamıyor, Fransızca gazeteler bu postahaneler aracılığı ile kolaylıkla elden ele dolaşıyor, hiç kimse bunların hangi kaynaktan geldiğini soruşturuyordu. Bütün baskıya rağmen yabancı kitaplar aydınların raflarına giriyor geleneksel kültürün iflasının boşalttığı dimağları yabancı kültür dolduruyordu. Yani Avrupa'nın ne kadar materyalisti, natüralisti, dehrisi varsa gümrük duvarlarını aşmış, kafalara ulaşıyordu.³³⁵

Modernleşmenin ulaşım ve haberleşme araçları ile yayılımının sınırlılığı ve bir kültüre ait öğelerin bambaşka bir kültüre adapte edilmeye çalışılması aydınların kendi

³³³ Şerif Mardin, **Türk Modernleşmesi**, s.75-79.

³³⁴ Şerif Mardin, **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri**, İstanbul, İletişim Yay.,1999, s.68.

³³⁵ Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, İstanbul, YKY, 2003, s.378.

toplumlarında farklı şekilde değerlendirilmelerine sebep olmuştur. Tam bu noktada merkeze bağlı aydın tipimiz ortaya çıkmıştır. Merkeze bağlı olup kendisini merkezle ifade eden aydınımız geçimini devletten sağladığı ve devlet tarafından aydınlatılmış olduğu için eleştirebilme yetisini büyük oranda kaybetmiştir. Bütün kaygısı devleti kurtarmak olan aydınlarımız siyaset felsefesi eksikliği sebebi ile Batı'ya pragmatik ölçülerle yaklaşmış, derin bir ideoloji geliştirmeyi başaramamışlardır.³³⁶ Kendisini merkez ile ifade etmek zorunda kalan aydınımız temelde küçük burjuva olduğu için altyapıya düzen değişikliği getiremeyecek, eğitimini Batı'dan aldığı için eski seçkinleri ve din ögesini etkisiz kılarak Batının üstyapısını hâkim kılmaya çalışacaktır. Batılılaşmayı kitlelere zorla kabul ettirmeyi benimsediği ölçüde yukarıdan devrimcilik yapacaktır.³³⁷

Bahsettiğimiz merkezileşme kaygısına paralel gelişen modernleşme, **Yeni Ufuklar**'a göre Osmanlı âlimlerinden üç tür bilgiyi üreten ve kullanan grup ortaya çıkartmıştır. Dergi bu üç tür grup ekseninde aydın tartışmasının üstünde durmuştur. Bu gruplar softalar, kara aydınlar ve gerçek aydınlardı. Bu kavramlar ile aydınımızın karakteri, sorunları ve en önemlisi de belli çevrelerin çıkarlarına uygun hareket etmesi gerçeği irdelenmiştir. Merkez-çevre gerginliğinin yaratmış olduğu bürokratik aydın tipinin dergide kara aydınlar kategorisine sokulduğunu görmekteyiz. Bu bürokratik aydın tipi eleştirilirken Atatürk Devrimleri ön planda tutulmuş, devrimlerin bu aydın tipinin yarattığı ortam sebebi ile başarılı olmadığı iddia edilmiştir. Aslında bu durum yanında bir çelişki de getirmektedir. Çünkü Batı'nın her şeyinin alınması gerektiğini savunan dergi, Batı'ya giden yolu açmış olan merkezi, kendi fikirlerinin önündeki

³³⁶ Mümtaz Er Türküne, "Gelenek ve Aydın", **Türk Aydın ve Kimlik Sorunu**, İstanbul, Bağlam Yay., 1995, s.256.

³³⁷ Baskın Oran, "Az Gelişmiş Ülkelerde Aydın ve Milliyetçilik", **Türk Aydın ve Kimlik Sorunu**, İstanbul, Bağlam Yay., 1995, s.392.

önemli engellerden birisi olarak görmüştür. Bu yüzden dergi Atatürk Devrimlerini merkez etrafında değerlendiren söylemleri eleştirdiği için çevreye yaklaşmaktadır. Bunu yaparken ise Atatürk'ü merkezden ayırıp, çevreye mal etmektedir. Atatürk'ün zihnindeki aydın, halk ile iç içe olan kişidir.³³⁸

Dergi, merkezin temsilcilerini kabul etmemekle birlikte merkezin Tanzimat'tan bu yanadır gerçekleştirmeye çalıştığı Batılılaşmayı savunmaktadır. Batı'nın Ahmet Hamdi Tanpınar'dan örnek verdiğimiz maddenin mükemmelleştirilmesi yeteneğinde ortaya çıkan zihniyet farklılığının sonlandırılması derginin temel isteklerinden birisidir. Bu sebeple dergiye göre geniş kitleleri softaların, donuk zihniyetinden kurtarıp, onlara doğru düşünmenin yollarını öğreten kişiye aydın denir. Dergide bulunan yazılarda dikkat çeken bir başka nokta ise 27 Mayıs öncesindeki süreçte yoğun bir şekilde aydın üstünde durulurken 27 Mayıs sonrasında aydının yanında halk üstüne de pek çok yazı yazılmış olmasıdır. Bunun nedenini ise 1961 Anayasası'nın getirdiği özgürlükçü ortamın biçimlendirmiş olduğu siyasal tartışmalarda aramak gerekmektedir.

İncelememize softa kavramından başlayacağız. Dergi softa kavramına sık sık değinmiştir. Softa kavramını aydın kavramının karşısında gören dergi, aydınlatma mücadelesinde softalara karşı açıkça cephe almıştır. Akla ve bilime inanan dergi için softaların temsil ettiği donmuş zihniyet kabul edilemezdi. Bu sebeple softaların var olabilmek amacıyla ihtiyaç duydukları skolâstik anlayışın yıkılıp, akla, bilime, mantığa inanan bir düşünce anlayışının getirilmesi dergi yazarlarınca önemli görülmüştür.

---

³³⁸ Azra Erhat, **Osmanlı Münevverinden Türk Aydınına**, s.51.

Bir inanç üstüne körü körüne saplanıp kalmaya softalık denir. Softa olan kişi kafasında biçimlendirmiş olduğu gerçekliğin tek gerçeklik olduğuna inanır, kabul ettiği bu gerçekliğe karşı tavır alınmasını hoş karşılamaz. Zaten kafası donuklaştığı için onu gerçeklerinden caydırabilmek de mümkün değildir.³³⁹ Yobazlığı erken bunamağa yönelik bir kafa hastalığı olarak tanımlayan Kemal Tahir'e göre bizde softa kavramının yobazlık kavramına karşılık gelmesinin tarihsel nedenleri vardır. Softaların tekkelere, medreselere rağmen devletten bağımsız bir organizasyon olmaması, sağlam ekonomik tabanının bulunmaması, sosyal kanun eksikliği sebebi ile din emirlerini faydalığı olduğu gerekçesi ile savunması softalarımızı başka kuvvetler davranmadıkça kendi başına hareket edemeyen yalınkat bir güç haline getirmiştir.³⁴⁰ Eyuboğlun'a göre ise "Softa bir tek düşüncüyü dondurup keskinleştirdiği, billurlaştırdığı için kendini kolay tanıtır, beğendirir. Sözleri, çürüyen her şeyin kokusu gibi, yayılgan, girgin, dokunaklıdır. Bildiği bildik, dediği dedik insan canlı cenazenin ta kendisi olduğu halde, ya da belki öyle olduğu için, insanları koyunlaştırır".³⁴¹ Softalığı bu şekilde anlatan Eyuboğlu yazısının devamında softanın düşünebilecekken düşünemediğini belirtip, onun zihniyetinin tek bir görüşe bağlanmış olmasına dikkat çeker.³⁴² Softalığın tarihe yaptığı etki onun üstünde durduğu başka bir konu olmuş, gezegenimizde ortaya çıkan düşünsel devrimlerin sekteye uğratılmasında en büyük rolü softaların oynadığını belirtmiştir. "Mevlana Celâlettin bir idealistti; onun düşüncesini kurtulduğu çıkmaza yeniden sokan nice Mevleviler ise bir softadır. Mevlana: Ya olduğun gibi görün, ya görüdüğün gibi ol mu demiş? Onlar tam

³³⁹ Fakir Baykurt, "Cevap V (Soruyoruz Softalık)", **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.88-89 (Eylül-Ekim 1959), s.128.

³⁴⁰ Kemal Tahir, "Yobazlık Üzerine", **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.92 (Ocak 1960), s.221-222.

³⁴¹ Sabahattin Eyuboğlu, "Cevap I (Soruyoruz Softalık)", **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.88-89 (Eylül-Ekim 1959), s.122.

³⁴² **A.g.m.**, s.123-124.

olmadıkları gibi görünmüş, tam görünmedikleri gibi olmuşlardır.”³⁴³ Günyol’a göre ise Atatürk gibi ateş yakıcılara karşı çıkan kişilerin Atatürk’ün heykellerini yaparak ateşin küllerini korumaya çalışmaları Osmanlıdan kalma softalığın canlandırılmaya çalışılmasından başka bir şey değildir.³⁴⁴ Osmanlı Devleti’nin yıkılmasında softaların önemli rolü olmuştur. Halifeliğin kabul edilmesi ile dinin artan etkisi softaların ülkede söz sahibi olmalarını kolaylaştırmıştır. Öyle ki cinci hocalardan akıl almayan padişah olmamış, ülke softalığın donuk zihniyetine mahkûm edilmiştir.³⁴⁵

Tarih boyunca ilerlemeye karşı çıkan softalar, yeni bir şeyler düşünmektense eskiye sıkıca bağlanmanın daha kolay olduğu bilincine varıp, eskiyi muhafaza edebilmek kaygısına düşmüşlerdir. Eskiye körü körüne inanan bağınaz için felsefeden başka ilaç bulunmamaktadır. Bu sebeple bağınazın, softanın bir kaya gibi sertleşmiş fikirlerini ancak felsefeyle yumuşatabiliriz³⁴⁶.

Softalığı din yobazlığı peşine düşmüş gerici beyinler olarak tanımlayan Orhan Kemal’e göre ise esas tehlikeli olanlar politika softalarıdır; çünkü onlar olmadan din softalarının iktidarı etkileme şansları yoktur. Politika softası bazı kesimlerin çıkarlarını korurken din softalarını kullanır.³⁴⁷ Softaların devlet işlerine karıştıkları dönemler ise onların en tehlikeli oldukları devirlerdir. Böyle dönemlerde bir kahraman gibi ortaya çıkan softalar, gerçek aydınları sindirip, sahip oldukları yayın organlarıyla etraflarına zehir saçarlar.³⁴⁸

Softalığın kişiliği de üstünde durulan konulardan birisi olmuş, softanın korkak, endişeli, silik bir karakter olduğu belirtilmiştir. Bu karaktere sahip olan kişilerin

³⁴³ **A.g.m.**, s.124.

³⁴⁴ Vedat Günyol, “Ateş Yakmak”, **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.154 (Mart 1965), s.7-10.

³⁴⁵ Vedat Günyol, “Softalık ve Ötesi”, **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.88-89 (Eylül-Ekim 1959), s.133.

³⁴⁶ Voltaire, “Bağınazlık”, **Yeni Ufuklar**, C.VII, S.82 (Mart 1959), s.330.

³⁴⁷ Orhan Kemal, “Cevap II (Soruyoruz Softalık)”, **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.88-89 (Eylül-Ekim 1959), s.124.

³⁴⁸ Hakkı Tonguç, “Softalık”, **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.93 (Şubat 1960), s.269.

kendilerini bağınaz bir ideolojiye bağlayarak ifade etmeye çalışmaları çok normaldir. Yarattıkları bağınaz ideolojinin onlar için bir kalkan vazifesi göreceği açıktır, bu korkaklıklarını gizleyebilmek için softaların istedikleri şunlardır:“Kafalarını hala geçmiş yüzyıllarda gezdirdikleri için, bugünkü Türk toplumuna tutup Arabistan karanlığını getirmek isterler. Onlara göre kızlar okutulmasın. Kadın toplum hayatına katılmasın. Bir erkek dört kadın alsın. Yazı, eskisi gibi sağdan yazılsın. Radyoda, gün aşırı mevlit, gün aşırı kur'an okunsun. Köy Enstitüleri kapatılsın, İmam Hatip okulları açılsın. Onlara göre başımızdaki görevliler,'Allah ve peygamber tarafından" atanmış kimselerdir, hiçbir şekilde hata yapmazlar;"Hata yapıyorlar!' diye söylemek, yöneticilerimizi ulu orta eleştirmek, bizdeki yurt sevgisinin azlığına işarettir. Onlara göre, millet kıpırdamasın, uyanmasın. İşi gücü bırakıp tesbih çeksin. Tıraş olmasın, sakallı gezsın...”³⁴⁹ Demokrat Parti iktidarı döneminde softalarımızın sayısının hızla artması derginin telaşlandığı konulardan birisi olmuştur. Bu noktada softaların buldukları rahat ortamdan yararlanarak elde ettikleri ekonomik gücü modernleşme çabasını dizginleyebilmek için kullanabileceklerinin üstünde durulmuştur.³⁵⁰

Softalığın sadece dincilere has olmadığını yukarda belirttik, ama softalığı eleştiren, çözüm üretme işini beceremeyen kişilerde de softalık olduğunu unutmamak gerekmektedir. Tartışmayı yobaz-yobaz olmayan ayrımı ekseninde işlemek çözüm getirmemektedir. Bu sebeple softalığı eleştirmiş olmak için eleştirmemek bu kavramın eksik yönlerini daha iyi çözümler.”Buna karşılık devrimcilerimiz, dinin dünya anlayışı üzerinde duracaklarına, yobazlara, çapulculara, ikiyüzlülere çatmayı yeğliyorlar, böylece de, belki bilinçsiz olarak, birer din adamı kişiliğine bürünmüş oluyorlar.”³⁵¹

³⁴⁹ Fakir Baykurt,“ Cevap V (Soruyoruz Softalık)”, s.128.

³⁵⁰ **A.g.m.**, s.129.

³⁵¹ Melih Cevdet Anday, “Softalık Üzerine”, **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.88-89 (Eylül-Ekim 1959), s.131.

Görüldüğü üzere **Yeni Ufuklar** dergisi softaları sert bir şekilde eleştirmiş, softalığın tanımını yapıp, onların ne yapmak isteyip, ne yapmak istemediklerinden bahsetmiştir. Ancak softalar yalnız değildir. Onlara yardım eden kara aydınlar da bulunmaktadır, işte bu kara aydınlar softalardan çok daha tehlikelidirler. Çünkü modern dünyamızda softaları kendi çıkarları için kullanan onlardır.

Özellikle Sabahattin Eyuboğlu ve Vedat Günyol yazılarında “Kara Aydın” teması üstünde durmuşlardır. Her iki yazar da dergide yazmış oldukları makalelerde aydın tanımını iyi aydın kötü aydın ekseninde topladıkları için kesin yargılara varmışlardır. Eyuboğlu’na göre Bab-ı Âli bürokrasisinin bağımsızlık savaşını savunurken, yeni bir devlet kurulması çabalarına soğuk bakmış olması kara aydınlarımızın oluşmasını sağlamıştır.³⁵² Kökü dışarıda bir takım çıkarıcı çevrelerle onların sözcülüğünü yapan Avrupa görmüş bu yarı aydınlarımız milletçe yaşadığımız güvensizliğin nedenlerinden birisidirler.³⁵³ Tanzimat’tan beri Batı’nın dış görünüşünü örnek almış olan bu aydınlarımız cumhuriyet, demokrasi kavramlarını halkın üstünde görüp, Batılı olmayı kadeh tokuşturma olarak algılamış, geniş kitleleri cahil olarak tanımlayıp, onun kendisinin anlattıklarını anlayamayacağını iddia etmişlerdir.³⁵⁴

Osmanlıcanın ön plana çıkartılmasını hoş karşılamayan Eyuboğlu, dil devrimi öncesinde kullanılan kelimelerin yeniden canlandırılmasına karşı cephe almıştır. Ona göre bu sözlerin yeniden hortlatılmaya çalışılmasının nedeni bu sözleri softaların hizmetine tekrar açmaktır.³⁵⁵ Buradan hareket eden Eyuboğlu, Kara aydınlanmanın ne olduğunun tanımını verir:”Bizim memleketimizde dil devrimini ve belki bütün

³⁵² Sabahattin Eyuboğlu, “Okuryazarlar ve Köy Enstitüleri”, **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.99 (Ağustos 1960), s.201-210.

³⁵³ Vedat Günyol, “Halka Güvensizliğin Nedenleri”, **Yeni Ufuklar**, C.XIV, S.157 (Haziran 1965), s.21-24.

³⁵⁴ Sabahattin Eyuboğlu, “Somutlaşan Kavramlar”, **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.152 (Ocak 1965), s.1-4.

³⁵⁵ Sabahattin Eyuboğlu, “Kara Aydınlık”, **Yeni Ufuklar**, C.VII, S.73 (Haziran 1958), s.1-2.

devrimleri duraksatan, oturum diyecek yerde in'ikad diyen ne devlet, ne millet, ne sağcılar, ne solcular, ne gerçek demokratlar, ne gerçek halkçılar, ne gerçek dindar, ne de gerçek dinsizler. Bir çeşit ve oldukça bol aydınlar var ki bizim memlekette yalnız kendi çıkarını düşünür; çıkarı sarsıldığı zaman Atatürk'e, İnönü'ye, Menderes'e, gelmiş gelecek bütün başlara, boş verir; her düşene oh olsun deyip, her çıkandan kendi çıkarlarını beklerler. İşte onlardır asıl devrim gücümüzü alttan alta kemiren, başlanmış işlerin yarıda kalmasına önyak olan. Bulanık suda balık avlayan, çıkar düşünmeden çalışanların ayağını kaydıran, baştakilerle gerçek devrimcilerin arasını açan onlardır, o satılık aydınlar.”³⁵⁶ Bu sert anlatımdan anlaşılacağı gibi, Eyuboğlu gerçek değerlerini koruyan doğrunun peşinde koşan kişilerden zarar gelmeyeceğini; ama çıkarı peşinde koşan aydınların ülkeyi karanlığa sürükleyeceğini belirtmektedir.

Bireysel çıkarlarını genel çıkarların üstünde tutan kara aydınlar, Eyuboğlu'na göre Türkiye'nin kalkınamamasına sebep olmaktadır. Gerçek, idealist aydınların kuyusunu kazan da bu kara aydınlardır.³⁵⁷ Konuya bu şekilde yaklaşan Eyuboğlu, “Sokakta” adlı makalesinde otobüste yaşamış olduğu bir anısını anlatmıştır. Bu anısında insanların yapmamalıydım ama yaptım diyebilmesinin önemine dikkat çeken düşünürümüz, kara aydınların hep çatan, suçlayan, leke süren insanlar olduğundan bahsetmektedir.³⁵⁸ Ona göre “Memleketin asıl düşmanları diktatörler, zorbalar, eşkıyalar değil, onları çıkarları için besleyen ve bir gün başkalarına öldürtüp parsa toplayan sinsi, sorumsuz, renksiz insanlardır. Asıl düşman insanı arkadan vuran, içinden kemiren, çıkarı için baş tacı edip sonra mezarında hora tependir. Beş kuruşu için beş milyon kişinin canının yanmasına göz yumar; her rejimin halk için yaptığı

³⁵⁶ **A.g.m.**, s.3.

³⁵⁷ Sabahattin Eyuboğlu, “Sokakta”, **Yeni Ufuklar**, C.VII, S.74 (Temmuz 1958), s.43.

³⁵⁸ **A.g.m.**, s.42.

kanunları kendi yararına, halkın zararına çevirmesini bilir; halkı halk adına, ahlaki ahlak adına, sanatı sanat, bilimi bilim, dostluğu dostluk adına sömürür.”³⁵⁹ Kara aydınların gerçek aydınlara leke sürmesini eleştiren Günyol da bu kişilerin kendi bozuk zihniyetlerini karınca kararınca mütevazı bir hayat sürüp, toplumunun esenliğinden başka bir şey düşünmeyen, menfaat peşinde koşmayan, aydınlara yaymaya çalışmalarını ülkenin gelişimini engelleyen faktörlerden birisi olarak görmüştür.³⁶⁰

Softalar ve kara aydınlarımızın kitap okumayı sevmemeleri bir başka konudur. Bu konuyu Gülten Kazgan kitaplıktan hoşlanmayan bir toplum oluşumuzu örnek göstererek anlatmaktadır.” Kara aydınlarımızın, softalarımızın ve zenginlerimizin ortak oldukları noktadır, kitaplıklar.”³⁶¹ Burada anlatmak istediğimiz şudur ki, toplumumuz, kitap okumayı sevmediği için mobilyacıya gittiğinde en son baktığı, hatta çoğunlukla bakmadığı şeydir kitaplıklar. Lükse olan düşkünlüğümüzün bu noktada en güzel göstergesi, yatak odalarıdır, ama kitaplık zor bulunur bir evde gösteriş olsun diye alınan kitaplıkta bir köşede işlevsizce bekletilir. İçini kurcaladığımız da birkaç magazin dergisi haricinde pek bir şey bulamazsınız. Kitapsızlığımız sebebi ile zengini, fakiri, cahili, aydını bunların arasında kültürsüz olmamız bâbında imtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir toplum olmamız sahip olduğumuz tek sınıf farksızlığıdır.³⁶²

Dergide dikkat çekilen bir başka konu ise para babaları ile kara aydınlar ve softalar arasındaki ilişkidir. Aslında bu ilişki kara aydın tanımlaması ile iç içedir. Softanın donan düşünce anlayışına sahip olan bu kişiler, kitlelerin uyanmasını

³⁵⁹ **A.g.m.**, s.43.

³⁶⁰ Vedat Günyol, “Ali‘ye Mektuplar: XI”, s.129.

³⁶¹ Gülten Kazgan, “Kitaplık”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.143 (Nisan 1964), s.5.

³⁶² **A.g.m.**, s.6-7.

engelleyebilmek için para babaları tarafından kullanılmaktadırlar. Para babalarının varlık sebebi bu noktada halkın cahil olmasında saklıdır.³⁶³ Sağcı, solcu, ilerici gerici, haklı haksız, bilgili bilgisiz kavgası adı altında bazı kesimler birbirleriyle uğraşırken, bazılarının da bu ortamdan yararlanıp, lüks dairelerde yaşaması, rahatlarını korumak isteyen lüks tutkunlarının, kara aydınlara biçtiği rollerden birisidir.³⁶⁴

Günyol, aydın tanımına kültürlü-kültürsüz kavramlarını da eklemektedir. Ona göre kültürsüz insan çevresinde, okulda öğrendiklerine, bellediklerine yeni bir şey katmayan, katmak gereğini duymayan kişidir. Kültürlü insana gelince, her şeyi bilen değil, her şeyi anlama yetisine ulaşan insandır.³⁶⁵ Günyol, ayrıca önemli bir noktaya daha değinip, İnsanoğlunu bilim ve bilinç bakımından bir çağda, kafa ve ruh bakımından bir başka çağda yaşadığını söylemektedir. Ona göre donuk zihniyetli softa ile gerçek aydın arasındaki çelişkidir bu. Çünkü tarihin yarattığı binlerce yıllık birikim, bugün fen bilimlerindeki inanılmaz gelişmelere rağmen insanoğlunun Orta Çağ'dan kalma düşünce anlayışını sürdürebilmek için çaba harcamasına yol açmaktadır. Bu ikililik kültürce geri kalmış ülkelerde kendisini daha fazla hissettirir. Yani düşüncenin donmuşluğu aydın olamamanın, softa olmanın nedenlerinden birisidir.³⁶⁶ Düşüncenin donmuşluğunu somutlaştıran ise topluma ayna tutan ile ışık tutan arasındaki farkta gizlidir. Bu duruma değinen Günyol'a göre Peyami Safa, Samet Ağaoğlu ve Abdülhak Şinasi Hisar gibi aklın ve bilimin gücüne inanmayıp, topluma

³⁶³ Vedat Günyol, "Donan ve Donmayan Düşünce", **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.150 (Kasım 1964), s.1-3.

³⁶⁴ Sabahattin Eyuboğlu, "Oyunun Dışındakiler", **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.128 (Ocak 1963), s.1-6.

³⁶⁵ Vedat Günyol, "Donan ve Donmayan Düşünce", s.4.

³⁶⁶ Vedat Günyol, "İleri Yaşamak, Geri Düşünmek ve Ötesi", **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.152 (Ocak 1965), s.10-13.

ayna tutmaktan başka bir şey başaramayan sanatçılar, aydın geçinen insanlar bulunmaktadır.³⁶⁷

Aydının ne yapmaması gerektiği üstünde durularak gerçek aydın tipi hakkında bilgi verilmiştir.1955 yılında yapılan bir soruşturmada memleketimizin ne çeşit aydınlara ihtiyaç duyduğu, bu aydınlara vasıflarının neler olması gerektiği, eğitim sistemimizin aydın yetiştirme konusunda karşı karşıya kaldığı sorunlarla nasıl başa çıkılabileceği araştırılmıştır. Sorulara verilen cevaplar içinde Cavit Orhan Tütengil'in aydın kişiden ne beklendiğini anlatan yazısı, derginin düşündüğü aydın profilini açıkça çizmektedir. Buna göre sağduyusunu yitirmemiş, topluma karşı sorumluluk bilincinde olan, yeni eserler yaratabilmek için çaba harcayan, sadece kendisini yetiştirmek ile sınırlı kalmayıp, kitleleri aydınlatmak için uğraşan, gerçeklerden cesareti ile taviz vermeyen, namuslu insana aydın denir.³⁶⁸ İşte softanın ve kara aydının karşısında olması gereken gerçek aydından dergi bunları beklemektedir.

Dergide aydın konusuna bilim eksenin de yaklaşıldığı için akıl, mantık ve bilimin biçimlendirdiği bir zihniyete sahip olmak gerçek aydın olmanın temel şartı sayılmıştır. Bilime olan inancı kabullenememiş ya da anlayamamış insanların fazlalığı aydınımızın sınırlılıklarından birisidir yurt ve dünya gerçeklerinin açıklanmasında ve sonuçlara varılmasında ölçü, daima bilim olmalıdır. Bu arada bilimin ilke ve metotlarına aykırı faaliyetlerde bulunulmamasını da dikkat etmek gerekmektedir. Bazı kara aydınlara sezgisel argümanları, bilimin argümanlarının arkasına saklayıp, bu argümanları metalaştırıp, belli bir azınlığın tekeline vermeleri, dikkat edilmesi gerekli olan bir noktadır.

³⁶⁷ Vedat Günyol, "Topluma Ayna Tutanlarla Işık Tutanlar", **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.94 (Mart 1960), s.15.

³⁶⁸ Cavit Orhan Tütengil, "Cevap V (Soruyoruz Aydınlar)", **Yeni Ufuklar**, C.III, S.32 (Ocak 1955), s.289.

Eleştirebilme gücünü kaybeden kara aydınlar aydınının muhalefet yapma ödevini kısıtlamaktadırlar. Hâlbuki gerçek aydın her zaman azınlığın yanında bulunup, iktidarın tahakkümüne karşı cephe alabilir. ³⁶⁹ Ancak bu suretle aydın, olayların peşinden sürüklenmekten kurtulacak, toplumsal gelişmenin yanı başında halk yararına en doğru davranış şekillerini alma gücünü geliştirebilecekti. ³⁷⁰

Sayıları bol olan kara aydınları gerçek aydınlardan ayıran ise sorumluluk bilincidir. Sorumluluk bilincinden kaçan aydın, toplumun bütününe hitap etme yeteneğine sahip olmadığı için, belli çevrelerin isteklerini yerine getirmeye çalışır. İşte gerçek aydının görevi sorumluluk bilincine sahip olup, akla, mantığa, bilime ihanet etmeden, kara aydınların sayısını azaltmaktır. ³⁷¹ Aydın kitaplara yazılan bilgileri, sadece okumakla yetinmemeli, bu bilgileri hayata geçirebilme yeteneğine de sahip olmalıdır. ³⁷² Bu durum aydını toplumla kaynaşmaya götüreceği için bir nevi merkez-çevre gerginliğini de ortadan kaldıracaktır.

Aydınların cesaretini irdeleyen makalelere de yer verilmiş, bu makalelerde cesaretin gerçek aydının temel özelliklerinden birisi olduğu belirtilmiştir. Cesaretsizlik Türk aydınının büyük kusurlarından birisidir. Aydınlarımızın gerçekler dururken yan gerçeklerle uğraşmasının nedeni cesaret eksikliğinden başka bir şey değildir. ³⁷³

Gerçeğin tek sesi olmayı başaramayan Aydınlarımızın cesaretsizliğinin arkasında yatan ise ekonomik açıdan yaşadığı sıkıntılardır. Kapitalizmin hâkim kılınmaya çalışıldığı bir ülkede burjuva ahlakının yerleşmemiş olması, ülkemizde Batı'daki gibi yaratıcı, mücadeleci aydınların ortaya çıkmasını engellemiştir. Aslında bunun bir çelişki olduğu açıktır. Bu çelişki bizleri parasal sıkıntı sorununa

³⁶⁹ Vedat Günyol, "Satılmışlık Üzerine", s.83.

³⁷⁰ Macit Diren, "Gerçek Aydın", **Yeni Ufuklar**, C.III, S.33 (Şubat 1955), s.331.

³⁷¹ Rana Kartal, "Aydının Görevi", **Yeni Ufuklar**, C.III, S.33 (Şubat 1955), s.336-337.

³⁷² Macit Diren, **a.g.m.**, s.332.

³⁷³ Atalay Yörükoğlu, "İdeal Aydın", **Yeni Ufuklar**, C.III, S.33 (Şubat 1955), s.330.

yönlendirmektedir. Aydın üstüne yazılan yazılarda bu noktaya değinilmiş, bu durum aydınlarımızın çıkmazı olarak gösterilmiştir.

Ülkemizde dirençli aydınların bulunmamasına şaşmamak gerekir, çünkü aydınlarımız hiçbir zaman kendilerinin rahat yaşamasını sağlayacak ekonomik yeterliliğe sahip olamamışlardır. Zaten bizlerde sürekli akımların oluşmamasının nedeni de budur. Özellikle softalar karşısında Batı'daki gibi kendisine koruyucu bulamayan aydınımız, ancak fikirlerinden tavizler vererek kendisini koruyabilmiştir. Bu durum bizdeki aydın kesim ile servet sahibi kesim arasındaki farklılığı da açıklamaktadır.³⁷⁴

Ülkemizde aydınların topluma yol göstermek konusunda etkili olamamasının nedeni Türk toplumunun Batı'da olduğu gibi bir burjuva sentezine ulaşamamış olmasıdır. Aydınlarımızın bürokratik tabakadan çıkması bunun güzel bir örneğidir. Tek yaşama yolunun devlet memurluğundan geçmesi aydınların sert kalıplar içine girmesine sebep olmuştur. Devlet kapısına bağlı olan aydınlar kaçınılmaz bir şekilde Doğu tipi, otoriter, keyfi yönetim anlayışına ses çıkaramamıştır.1950 sonrasında başlayan özel teşebbüs atılımı da aydınlarımızın Batı benzeri bir hal almalarını engellemiştir.³⁷⁵ Ayrıca Aydınlarımızın Osmanlıdan kalma alışkanlıklar çerçevesinde büyük kentlerde toplanması onların memleket yüzeyine yayılmamalarına neden olmuştur. Gerçek aydın tipinin kendisini şehirlerde konumlandırıp, taşrayı küçümsemesi, memur aydın tipinin taşrada yaygınlaşmasına ve özellikle köylünün aydından uzak durmaya çalışmasına yol açmıştır.³⁷⁶ Bu memur –aydın tipi, köylerin

³⁷⁴ Haydar Kazgan, "Türkiye'de Aydınlar Çıkmazı-I", **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.153 (Şubat 1965), s.8-9.

³⁷⁵ Haydar Kazgan, "Türkiye'de Aydınlar Çıkmazı-II", **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.154 (Mart 1965), s.33-36.

³⁷⁶ Haydar Kazgan, "Memleket Yüzeyine Yayılmayan Aydınlar", **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.155 (Nisan 1965), s.24-26.

aydınlanmasında, devrimlerin buralara yayılmasında önemli bir rol oynayamamışlardır.

Dergide yazılan makalelerden birinde verilen örnek köylünün zihni paralelinde aydının zihninin de aydınlatılmadığını göstermektedir.” "Kaldığım on gün içinde, bu türbelerin önünde, çok uzak yollardan gelmiş adaklı-niyazlı, sakalları bıyıkları birbirine karışmış, küme küme ziyaretçileri göstererek: Tekke açıldı mı ki bunlar bu kadar serbest geliyorlar? dedim Sorduğum bu soru karşısında, yüksek tahsilli yabancı memurundan, yerli esnafına kadar hepsinden aynı cevabı aldım:"Açılmadı ama idare ediyorlar." "İdare ediyorlar ama memleket nereye gidiyor? Hani Atatürk İnkılâbı? Hani, inkılâpları koruma kanunları, falan filan" diyecek oldum. Oyun ve tavla partilerinden başlarını isteksizce kaldıran bu aydın kişilerin,hepsinden birden aldığım tek cevap:Şimdi memlekette demokrasi var.Hem adam sen de boşver, dünyayı biz mi islâh edeceğiz?."377 Bu örnek Anadolu insanının içinde bulunduğu düşünsel ortamı somutlaştırmaktadır. Köylülerin boş verici tavrı ile idare ediyorlar inancı gerçek aydının kabul etmemesi gereken bir durumdur.

Gerçek aydın olmanın pek çok şartlarına uyan bir kısım aydınlarımızın kendilerini fildişi kulesine hapsedmesi, derginin yanlışlığı üstünde durduğu konulardan birisidir. Aydınların kendisini fildişi kulesinde görmesi yanında bağınazlığı getirdiği için teokratik eğilimli fikirlerin güçlenmesine de yol açmaktadır. Türkiye’de özellikle 1960 sonrasında aydınların kendilerini bir fikri akıma bağlamaya çalışması fildişi kulesi imajının güçlenmesine yol açmıştır.³⁷⁸ Kendisini fildişi kulesinde gören aydının halkı, köylüyü hor görmek yerine, onu anlayacak adımlar atması daha uygun olur. Hele bir

³⁷⁷ Halil AYTEKİN, “Aydın Kişilerimiz”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.33 (Şubat 1955), s.334.

³⁷⁸ CAVİT ORHAN TÜTENGİL, “Aydın Sorumluluğu Üzerine”, **Yeni Ufuklar**, C.VII, S.84 (Mayıs 1959), s.431.

de kendi yetersizliklerini halka yükleme geleneğinden vazgeçmesi aydınımız için daha da hayırlı olacaktır.³⁷⁹

1950 sonrasında fikir hayatımızın içine girdiği tıkanıklık aydınların görevlerini yapmamalarına bağlanmıştır. Bu konuda Tütengil şunları söylemektedir:” 50 yıl öncesine kıyasla bugünkü fikir hayatımızda karşılaştığımız tıkanıklık çok daha fazla hissedilmektedir. Dünün fikir dergileri ile bugünkülerini karşılaştırınız, gazetelerine göz atınız, aradaki büyük farkı hemen kabul edeceksiniz. Bunca gayretlere, okumuş sayısının, aydın sayılacak kişilerin büyük ölçüde çoğalmalarına rağmen fikir hayatımızdaki bir durgunluk, cılızlık, başka bir deyişle aydının sorumsuzluğu nereden ileri geliyor? Sebeplerden yalnız birine ilişelim: aydının fildişi kuleye çekilmesi, rahatını her şeyin üstünde tutması. Dünün bir avuç aydın insanı fikir hayatımızda daha büyük bir rol oynamakta idi, çünkü hayatını fikre adanmıştı.”³⁸⁰

Gerçek Aydınlarımızın bütüncül bir fikir anlayışına sahip olmamaları bir başka sorundur. Aslında bunu kültürel bir hastalık olarak tanımlayabiliriz. Dergi bu hastalık üstünde durup, özellikle Doğu-Batı ayrımının bu hastalığın nüksetme hızını belirlediğine değinmiştir. Bu durumu bölmeli kafa kavramı ile tanımlayan Günyol’a göre Türkiye kültürlerin bütünleştiği, çeşitlendiği bir toprak parçası olduğu için bölmeli kafa anlayışı ülkemizde yaygındır. Namık Kemal bunun en güzel örneğidir.³⁸¹ Ona göre sağlam bir devlet yaratmak için gerçek aydın bölmeli kafaları bölmesiz kafalara dönüştürebilme uğraşısında olmalıdır.³⁸² Kanaatimizce bölmeli kafa

³⁷⁹ Samim Kocagöz, “Tehlikeli Düşünceler”, **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.90-91 (Kasım-Aralık 1959), s.190.

³⁸⁰ Cavit Orhan Tütengil, “Aydının Sorumluluğu Üzerine”, s.430.

³⁸¹ Vedat Günyol, “Bölmeli Kafalar”, **Yeni Ufuklar**, C.IV, S.42 (Kasım 1955), s.201-204.

³⁸² Vedat Günyol’un yazmış olduğu “Bölmeli Kafalar” makalesi ileriki günlerde, Vedat Günyol, Yaşar Nabi ve Nurullah Ataç arasında tartışmalara sebep olmuştur. Günyol, “*Aka Ak Karaya Kara*” adlı yazısı ile düşüncesini billurlaştırmıştır. Günyol bu yazısında işi siyasete bağlayıp, Bir düşünceyi, bir davranışı, bütün sorumluluğu ile benimsemeyen, geliştirmeyen kişileri anlatmak istediği belirtmiştir. Son olarak

anlayışına paralel gelişen bir başka konu ise taklitçiliğimizdir. Taklitçilik meselesini Gülten Kazgan dile getirmektedir. Ona göre aydınımız taklitçi bir toplumun yansımından başka bir şey değildir. Uzun yıllar göçebe hayatın pençesinde yaşamak zorunda kalan Türk toplumu göçebeliğin zor koşulları sebebiyle yaratıcı olamamış, yerleşik dünyanın yarattıklarını taklit etmiştir. Bu durumun devam ettiğine dikkat çeken Kazgan'a göre, bugün Batı'nın kaynaklarından yararlanan toplumumuz ve aydınımız yine taklitçilik yapmaktadır. Bu sebeple toplumumuz nasıl tabiatı sömüren yaratıcılıktan uzak bir yapıdaysa, aydınımız da Batı'da bulunduğu bir katkı yapmadan onu sömüren yaratıcılıktan uzak bir karakterdedir.³⁸³ Zaten Kemal Tahir'e göre softaların en tehlikelisi taklitçiliğin arkasına saklanmış kişilerden çıkmaktadır.³⁸⁴ Gerçek aydın taklitçiliğin yanına yaratıcılığı koydukça görevini yerine getirecekti. Tabi dergiye göre taklitçiliğin yenilgiye uğratılması Batı'nın zihniyetini alabilmekle mümkündür.

27 Mayıs sonrasında aydın bir kadronun ülkede reformları gerçekleştirmesi gerektiği fikri kabul edilmeye başlamıştır. Bu kanaate Behice Boran tepki göstermiştir. Boran'a göre 1961 Anayasası'nın sağladığı hak ve özgürlükler ekonomik bir tabana sahip olmadıkları için, çeşitli zorluklar ile karşı karşıyadırlar. Bu zorlukların en önemlisi ise ihtilali gerçekleştiren grubun, temelsizliğinin yanında çıkar gruplarını getirmesidir. Boran'a göre bu çıkar gruplarının en önemli kaynağını aydınlar oluşturmaktadırlar. Aydınların çıkar çevrelerinin tutsağı olmaması ise toplumun aydınlanmış olmasına ve aydınların da toplumu tanımalarına bağlıdır. Bu sebeple sadece kitap okumakla aydın olunamazdı, aydın olan kişi kitap okumaya ayırdığı zaman kadar

---

ise gerçek aydın ile kara aydın arasındaki farka dikkat çekmekten vazgeçmeyeceğini söylemiştir.(Vedat Günyol, "Aka Ak, Karaya Kara", **Yeni Ufuklar**, C.IV, S.45 (Şubat 1956), s.344-350).

³⁸³ Gülten Kazgan, "Yaratıcı İnsan Eksikliği", **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.129 (Şubat 1963), s.1-12.

³⁸⁴ Kemal Tahir, "Yobazlık Üstüne", s.223.

kitlelerin içine dâhil olup, aksiyon yaşamalıdır. İşte ona göre aydınlarımız konuşmayı sevip, aksiyon da bulunmaktan kaçındıkları için aksiyon meselesi aydınlarımızın yumuşak karnıdır. Gerçek aydın hareketin dışında kalarak harekete katkıda bulunamayacağının bilincinde olmalıdır.³⁸⁵

Yeni anayasanın 1961 yılında ilan edilmesi ile başlayan demokratikleşme süreci, aydın tanımının yanında halk kavramının da sık sık konu edilmesine sebep olmuştur. Dergi için halk gidilmesi gereken esas kaynaktır. Bu kaynağa giderken aydın yanında Batı'nın taklide dayanan yönlerin halka götürmemeli, Batı'nın akla, bilime, deneyime dayanan bu dünyacı anlayışını götürmeliydi. Derginin aydına verdiği bu görev, halkla kaynaşarak başarıya ulaşabilecekti. Ancak halkın pek çok kültürel ögesine sıcak bakan Anadoluculuk kavramı ile bu bakış açısını geliştiren dergi için dinin halkın üstündeki etkinliğinin kaldırılması gerekmektedir. Bu yüzden dergi cemaatleşme kavramının dışına çıkan çevre tanımlı yapmaktaydı. Tanımlamanın asli unsurunu ise Atatürkçülük oluşturmaktaydı. Çünkü Atatürk bu noktada bu ülkeyi halk sevgisi ile kurmuş, onu aydınlatmanın yollarını aramıştır. Zaten Atatürk bu aydınlanmanın gerekliliğini bildiği için çalış ve öğün demiştir.³⁸⁶ Derginin Atatürk'ün Anadolu'da bulunan Hititlerden, Bizans'a, Bizans'tan Osmanlıya, Osmanlıdan Türkiye'ye uzanan bu toprakların bütünleştirdiği bütün ezilmiş insanların atası olduğunu belirten fikirleri bakış açısını daha açık hale getirmektedir.³⁸⁷

Derginin halk kavramına bakışını belirginleştiren makaleler Eyuboğlu tarafından yazılmıştır. Halk ve insan bu iki kavram da onun zihninde birbirlerini tamamlayan, birbirlerini canlandıran kavramlardır. Aslında ikisi de aynı anlama gelir, çünkü

³⁸⁵ Behice Boran, "Memleket Kalkınması ve Aydınlarımız", **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.124 (Eylül 1962), s.7-14.

³⁸⁶ Vedat Günyol, "Halka Güvensizliğin Nedenleri", s.21-24.

³⁸⁷ Sabahattin Eyuboğlu, "Halk", **Yeni Ufuklar**, C.XIV, S.158 (Temmuz 1965), s.7.

gezegenimizin her yanında insan olabilmenin en önemli şartı halk olabilmektir. Eyuboğlu'nun savunduğu halk kavramı insan kavramını karşılayandır. Onun halk kavramının arkasında ise Batı medeniyeti yatmaktadır. “Bugün dünyamızın özendiği, yöneldiği Batı kültürünün baş özelliği nedir aslında? Bilimlere ve sanatlara halkın sahip çıkıp, saraya ve kiliseye inat kendi sesini, kendi dilini, kendi rengini, yüceltmesi değil mi? Bu kültürün beşiği sayılan Rönesans, antik dünyanın yeniden doğuşundan çok halkın uyanışı demektir. Dante'nin, Shakspeare'nin, Montaigne'nin, Cervantes'in, Boccaccio'nun ve daha nice Batı klasiklerinin gördükleri büyük iş halkın dilini kültür yapmaları, yani Hakkın sesiyle Halkın sesini birleştirmeleri olmuştur.”³⁸⁸ Burada tiyatroya da değinen Eyuboğlu'na göre tiyatronun bulunduğu ve geliştiği bir medeniyette halkın hor görülmesi ihtimali yoktur; çünkü halkın yarattığı edebi yapıtaşlarından birisi olan tiyatronun arkasında bulunan zihniyet, bizde İstanbul çevresine has halka inme yeteneğinden uzak divan edebiyatı anlayışından çok daha eleştirel ve yaratıcıdır.³⁸⁹ İşte öte dünyacı bakış açısı bizde tiyatronun gelişmesine engel olup, divan edebiyatına giden kapıları açmıştır.³⁹⁰ Bugün bu halka güvensizliğin altında yatan yüzlerce yıl bu halkı yöneten İstanbul sarayıdır. Halktan uzaklaşan Bizans'ı bir vuruşta yıkan Osmanlı tıpkı Bizans gibi halktan uzaklaştığı için kısırlaşmış, yıkılmıştır.³⁹¹ Saray halkın uyanmasını engellemek için yüzlerce yıl uğraşmış, bunda da başarılı olmuştur.³⁹² Ama bunu yaparken bir taraftan da kendi kuyusunu kazmıştır.

Halkın gücüne inanan Eyuboğlu, Hacivat ve Karagöz'den bahsederek Aydın-Halk çelişmesini örneklendirmektedir.”Hacivat donmuş bir kültürün adamıdır, Karagöz

³⁸⁸ Sabahattin Eyuboğlu, **a.g.e.**, s.46.

³⁸⁹ Sabahattin Eyuboğlu, “Halk Kavramı Üstüne”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.141 (Şubat 1964), s. 8-11.

³⁹⁰ Sabahattin Eyuboğlu, “Tiyatro Üstüne”, **Yeni Ufuklar**, C.IV, S.41 (Ekim 1955), s.161-167.

³⁹¹ Sabahattin Eyuboğlu, “Halktan Yana”, **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.153 (Şubat 1965), s.7.

³⁹² Vedat Günyol, “Halka Güvensizliğin Nedenleri”, s.26.

ise, bütün bilgisizliğine karşın, söz dinler, anladığı kadarını söyler, akli yatıncaya kadar ne demek istendiğini sorar ve Hacivat'ın dolaplarına düşmek pahasına da olsa, olumlu işlere girer. Mutlu azınlığın çıkarıcı temsilcisi Hacivat, Karagöz'ün ve halkın dost gözükken düşmanıdır. Yar bana bir eğlence diye çağırdığı Karagöz'e kendi çıkarına işler teklif eden Hacivat, sanat bahanesiyle halk devletine, Atatürkler'e, İnönüler'e kazık atan aydınlara çok benzemiyor mu?"³⁹³ Halkın kandırılmasında faal rol oynayan Hacivatlar ona göre CHP'nin halktan uzaklaşmasının temel sebebidirler. Filozofun, edebiyatçının, sanatçının en iyisi halkı anlayıp, onu hor görmeyen ona bir şeyler katmak isteyendir.³⁹⁴ Özellikle sosyalist aydınların halkı hor görmesi asla kabul edilebilecek bir şey değildir. Bir sosyalistin halkın sopa ya da para ile adam olacağını söylemesi doğru bir tutum değildir. Esas sopayı hak eden halkın sopayı hak ettiğini söyleyenlerdir.³⁹⁵

4.3. Yeni Ufuklar Dergisinde Mavi Anadoluçuluk Tartışması:

Yeni ülkenin kurulduğu toprak parçasının tarihi adı olan Anadolu, cumhuriyetin kurulması sonrasında Anadoluçuluk olarak adlandırılmış olan çok yönlü bir düşünsel, edebi akıma ismini vermiştir. İlk ortaya çıktığı dönemden itibaren etrafında farklı dünya anlayışlarına sahip kişileri toplaması Anadoluçuluğun farklı kulvarlarda gelişmesine yol açmıştır.³⁹⁶ Anadolu'nun binlerce yıllık kültürel birikimini göz önünde bulunduran bu akım, milliyetçilik, Batılılaşma, hümanizma, gibi kavramlar ile irdelenmiştir. Akımın farklılığını yaratan bu çeşitlilik yeni kurulan devlete ideolojik bir birikim sağlayabilmek kaygısı ile ortaya çıkmıştır. Özellikle milliyetçiliğin karşı

³⁹³ Sabahattin Eyuboğlu, **a.g.e.**, s.46.

³⁹⁴ Sabahattin Eyuboğlu, "Halk", s.9.

³⁹⁵ Sabahattin Eyuboğlu, "Halktan Yana", s.5.

³⁹⁶ Mithat Atabay, "Anadoluçuluk", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**, C.IV, İletişim Yay., İstanbul, 2007, s.515.

karşıya kaldığı tarihsel zorluklar, görüşün temsilcileri tarafından yine tarihten yararlanılarak ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

Avrupa'nın milliyetçiliğini, onun milliyetçiliğe ulaşmasını sağlayan kapitalist dönüşüm, burjuvazinin oluşumu, sanayi devrimi, Fransız devrimi gibi süreçlerden geçmeden almaya çalışan yeni ülke için düşünsel altyapı eksikliği önemli bir problemdi. Anadoluçuluk ile uğraşan düşünürler bu altyapı eksikliğini Anadolu'nun binlerce yıllık kültürel birikimi ile modern dünyanın getirdiklerini ya da İslam'ı bütünleştirerek bir çözüme ulaşmak istemişlerdir. Onların bu çabaları bir yandan cumhuriyetin yapmak istediklerine destek olmuş, diğer yandan ise cumhuriyet tarafından bir risk olarak algılanmıştır. Cumhuriyetin bu akımlara bakış açısını şekillendiren anlayışın pragmatizm olması bu çift yönlü devlet politikasına yol açmıştır. Cumhuriyetin yaşadığı iç ve dış politik gelişmelere yön veren pragmatizm, Anadoluçuluğun bir dönem Kemalizm ile bir dönem muhafazakârlıkla bir başka dönem ise sosyalizm ile iç içe girmesine sebep olmuştur.

1915 yılında Turan fikrine karşı çıkıp, Anadolu ve Rumeli eksenli bir milliyetçilik anlayışını ilk dile getiren Necip Türkçü olmuştur.³⁹⁷ Yine aynı yıllarda Sırat-ı Müstakim dergisinden ayrılan Musa Kazım, Şemsettin Günaltay, Halim Sabit gibi düşünürler İslam Mecmuası adı verilen bir dergi yayınladılar. Bu dergi Anadolu'daki İslami öğelerin ön plana çıkartılması ile birliğin sağlanacağını iddia etmiştir.³⁹⁸ Hilmi Ziya Ülken ve Mükrimin Halil Yinanç'ın Anadolu'nun kültürel bütünleştiriciliğini ortaya koyan çalışmalar yapmalarıyla Anadolu'nun önemine yapılan vurgu artmış. Hilmi Ziya Ülken'in 1919'da yazdığı "Anadolu'nun Bugünkü

³⁹⁷ Sevil Deren, "Türk Siyasal Düşüncesinde Anadolu İmgesi", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**, C.IV, İstanbul, İletişim Yay., 2003, s.533.

³⁹⁸ Mithat Atabay, **a.g.m.**, s.515.

Vazifeleri” adlı kitap ile Mükrimin Halil Yinanç’ın 1924- 1925 yılında kısa bir süreliğine çıkartmış olduğu **Anadolu Mecmuası**, Anadoluçuluğun altyapısını hazırlamıştır. Mükrimin Halil Yinanç, Turancı Tarih görüşünü eleştirerek bu ülkenin tarihinin Anadolu Türkleri Tarihi veya sadece Anadolu Tarihi olarak adlandırılmasını istemiştir.³⁹⁹ 1923-1925 yılları arasında Anadoluçuluk hareketinin yayın etkinliği kısa sürmüş ve fazla popülerleşmemiştir.⁴⁰⁰ Atatürkçülüğün Batılılaşmayı ön plana çıkartmasıyla Anadoluçuluk akımı laik nitelikli Anadoluçuluk ve muhafazakâr nitelikli Anadoluçuluk olmak üzere iki kola ayrılmıştır.⁴⁰¹ İkinci Dünya Savaşı yıllarında Nihal Atsız’ın etrafında güç kazanan ırkçı ve Turancı çevreler, Anadoluçuluk görüşünün tekrar güçlenmesini neden olmuşlardır. Bu yıllarda Nurettin Topçu, Remzi Oğuz Arık’ın çabaları ile muhafazakâr Anadoluçuluk doğmuş, Turancılıktan uzak İslamcı, milliyetçi Anadoluçuk görüşü daha belirgin hale gelmiştir.⁴⁰²

Demokrat Parti’nin iktidar yıllarında Halikarnas Balıkcısı, Sabahattin Eyuboğlu ve Azra Erhat’ın temsilciliğini yaptıkları Mavi Anadoluçuluk akımı ortaya çıkmıştır. Laikliği ön plana alan bu akım, Batı yanlısı, hümanist, akılcı bir hareketti. Siyasal düzlem söz konusu olunca akımın öne çıkan temsilci Sabahattin Eyuboğlu iken edebi verimler alanına sıçradığında Halikarnas Balıkcısıdır.⁴⁰³ **Yeni Ufuklar** dergisi Mavi Anadoluçuluk akımının şekillenmesini sağlayacak yazıların yayımlandığı dergidir. Dergide bulunan yazılardan yola çıkarak ilk başta Anadoluçuluk görüşlerinin arkasında bulunan tarihsel birikim sağlama sorununa Mavi Anadoluçuların nasıl

³⁹⁹ **A.g.m.**, s.516.

⁴⁰⁰ Seçil Deren, **a.g.m.**, s.536.

⁴⁰¹ Mithat Atabay, **a.g.m.**, s.518.

⁴⁰² Seçil Deren, **a.g.m.**, s.537-539.

⁴⁰³ Kaya Akyıldız, “Mavi Anadoluçuluk”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Modernleşme ve Batıcılık**, C.III, İstanbul, İletişim Yay., 2007, s.469.

yaklaştıkları üstünde duracağız. Bütüncül Batılılaşmaya inan Mavi Anadoluocuların Atatürk'e nasıl yaklaştıkları ise irdeleyeceğimiz bir başka konu olacak.

Mavi Anadoluçuluğu İlk Çağ dünyasının Anadolu'su yaratmıştır. Tarihi devirlerin başlangıcından itibaren tarihi olayların merkezinde bulunan Anadolu'nun coğrafi açıdan toplumlari, kültürleri kaynaştırabilmesi binlerce yıllık bir birikim yaratmıştır. Hititlerden Eski Yunan'a, Eski Yunan'dan Bizans'a, Bizans'tan Osmanlı'ya, Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne uzanan bu süreç içinde Anadolu'nun kendisine has kültürel çeşitliliği şekillenmiş, bu şekillenme Anadolu'nun hoşgörüsünü, hümanizmasını yaratmıştır. Kültürel çeşitliliğin etkisini Eyuboğlu şu şekilde anlatıyordu "Bu memleket niçin bizim? Dört yüz atıyla Orta Asya'dan gelip, fethettiğimiz için mi? Böyle diyenler gerçekten benimsemiyor, ana yurt saymıyorlar bu memleketi. Gurbette biliyorlar kendilerini yaşadıkları yerde. Hititler, Frikyalılar, Yunanlılar, Farmlar, Romalılar, Bizanslılar, Moğollar da fethetmişler Anadolu'yu. Ne olmuş sonunda? Anadolu onların değil, onlar Anadolu'nun malı olmuş."⁴⁰⁴ Yani düşünürümüz Anadolu'yu tarihinin bilinmeyen çağlarından günümüze değin gelmiş geçmiş türlü türlü insanların karışıp kaynaşmasıyla doğmuş yeni bir bütün olarak anlıyor, anlatmak istiyordu. Onun düşüncesinde Anadolu sürekli insan kaynaşmalarının iç içe özümleşmelerinin yarattığı yeni, güçlü bir birleşimdi. Anadolu, Asya'dan çadırlarla, atlarla gelmiş bir boyun başarı alanı değil eski uygarlıkları yaratanların torunlarının yenilikler türettiği bir ortamdı. Dergi bu birikimi Mavi Anadoluçuluk fikrinin merkezine almış, akımın temsilcileri Anadolu'nun binlerce yıllık kültürel birikimi gerçekliğinden hareketle yeni devlete tarihsel bir birikim sağlamaya çalışmıştır.

---

⁴⁰⁴Sabahattin Eyuboğlu, "Bizim Anadolu", **Yeni Ufuklar**, C.V, S.55 (Aralık 1956), s.742.

İlk Çağ dünyasına saygı duyan Mavi Anadoluocular için Anadolu henüz tam olarak işlenmemiş bir kaynaktır. Halikarnas Balıkcısı'na göre Homeros'un İlyada'sı bütün insanlığa ait bir eserdir. Ama Onun doğuş yerinin Anadolu toprakları olduğunu unutmamak gerekmektedir.⁴⁰⁵ Elbette ona göre bu durum sadece İlyada ile sınırlı değildir.” Anadolu epik, elejiak, lirik, epigramatik şiiri, nesri, tarihi, coğrafyayı, fiziği, saf yani dini olmıyan matematiği, astronomiyi, tıbbı, politikayı ve ekonomiyi, şehirciliği, demokrasiyi ve felsefeyi icad etmiş bir yerdir.”⁴⁰⁶ Anadolu'nun antik dönemde akla, bilime verdiği bu önem, Dorlardan kaçan barbar Akaların medenileşerek, onların Thales'i yaratmalarını sağlamıştır.⁴⁰⁷ Thales, Heraklitos etrafında şekillenen Anadolu'nun bilimini, edebiyatını Batı'dan almaya çalışmak üstünde durmamız gereken bir konudur. Bu yüzden yaratmış olduklarımıza sahip çıkmak, onların gelişmesine katkıda bulunmak tarihsel görevimizdir.⁴⁰⁸ Aslında antik dönemde Yunan mucizesi olarak görülen pek çok şey Anadolu mucizesidir. Aklın Anadolu'dan gelen sesi ile Yunanistan'dan gelen sesi çok farklıdır. Yunanistan'dan gelen ses çatlaktır, fizikötesi idea kavramıyla Eflatun gericidir. Anadolu'nun Heraklitos'u ise hür insanın aklına önem veren daha ilerici bir düşünürdür.⁴⁰⁹ Erhat'a göre bu mucizeyi anlayabilmek ve ondan yararlanabilmek için İngilizce, Fransızca, Almanca öğrenmek yeterli değildir, Yunanca, Latince ve Hititçe gibi karanlığın arkasında saklı olan aydınlığı açığa çıkaracak kadim diller de bilinmelidir.⁴¹⁰ Yunanlıları Anadolu'nun Hitit, Frig, Lidya, Karia, Likya gibi konuklar içinde bir konuk olarak gören Erhat, “Topraklarımızda çıkan her taş bir kültür kıvılcımı saçabilir.

⁴⁰⁵ Halikarnas Balıkcısı, “İlyada Çevirisi Üzerine”, **Yeni Ufuklar**, C.VII, S.78 (Kasım 1958), s.171.

⁴⁰⁶ **A.g.m.**, s.173.

⁴⁰⁷ Halikarnas Balıkcısı, “Anadolu ve Akıl Yolu”, **Yeni Ufuklar**, C.X, S.111 (Ağustos 1961), s.1-2.

⁴⁰⁸ İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bizden Olmak”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.144 (Mayıs 1964), s.28-29.

⁴⁰⁹ Azra Erhat, “Asya'dan Doğan Uygarlık”, **Yeni Ufuklar**, C.X, S.113 (Ekim 1961), s.20.

⁴¹⁰ Azra Erhat, “Anadolu'yu Dile Getirmek”, **Yeni Ufuklar**, C.V, S.55 (Aralık 1956), s.732.

Mesele onu değerlendirmekte, yaşıyan bir insan davasının geniş sathında bir mozaik taşı gibi yerleştirmektir.”demektedir.⁴¹¹ İşte bu yerleştirme işinde arkeoloji önemli bir yere sahiptir. Arkeoloji bilimi ile her gün biraz daha aydınlanan Anadolu’nun ilk çağı, bizlere bu toprakların hiçbir zaman tek bir kültürel ögenin hâkimiyeti altında kalmadığını kanıtlamaktadır. Eyuboğlu da Batı’nın arkasında bulunan Antik Yunan kültürünün esas sahibinin Anadolu insanı olduğunu iddia eder.”Anadolulu olarak bizim bu kültürdeki payımız en az Yunanistan’ınki kadar büyüktür. Ne var ki biz bu payı yüzyıllarca hor görmüş, kendi malımız dışarıda değerlendikten sonra tekrar bize gelmesini beklemişiz. Anadolu uşağı Homeros’u bir biz kalmışız benimsemedik. O Homeros ki gönlünün bütün sıcaklığını Anadolu’ya vermiş, Troya’yı yıkanlara karşı için için duyduğu öfkeyi bütün baskılara rağmen belirtmiş, en candan övdüğü Akhilleus değil Hektor olmuş. “⁴¹² Halk oyunlarına da değinen yazarımız halk oyunlarımızın İran’dan, Turan’dan gelmediklerine tamamen bu topraklara ait olduklarına, İlk Çağ dünyasından pek çok ögeyi içlerinde barındırdıklarına dikkat çeker. Ona göre bu oyunlarımız İslam öncesi geleneklerimize dayanmaktadır.”Bağlı oldukları eski inançlardan kopan bu oyunlar yeni inançlarla uzlaşmış ya da onlara inat yaşamışlardır.”⁴¹³

Yeni Ufuklar dergisinde yayınlanan makaleler içinde dikkati en çok üstünde toplayan Anadolu imgesi ise Kybele’dir. Anadolu’dan çıkan pek çok tanrı, tanrıça, gezegenimizin dört bir yanına yayılmış, eski-yeni dinleri etkilemiştir. Hititlerde Kubaba Antik Yunan dünyasında Artemis, Roma’da Demeter olarak adlandırılmış olan ünlü Frig tanrıçası Kybele, Anadolu’nun dinlere yaptığı en büyük katkıdır.”Bu

⁴¹¹ **A.g.m.**, s.735.

⁴¹² Sabahattin Eyuboğlu, “ Bizim Anadolu”, s.743.

⁴¹³ Sabahattin Eyuboğlu, “Halk Oyunları”, **Yeni Ufuklar**, C.X, S.111 (Ağustos 1961), s.8-9.

tanrıça Anadolu'dan hemen hemen bütün Yakın Doğu'ya yayıldı. Hayat bereketin tanrıçası ve bütün tanrıların, insanların ve vahşi tabiatın anası sayılıyordu. Bu itibarla kendisine çok kere Büyük Ana diye yalvarırlardı.”⁴¹⁴ Bu tanrıçanın İslam tarihindeki etkisine de değinen Halikarnas Balıkcısı bu konu ile ilgili şunları söylemekteydi:”Kybele'nin adı Hübel'e kalbedilerek Mekke'ye de götürüldü ve Kâbe'ye dikildi. Yalnız Kâbe'ye konulurken bir kolu kırıldığı için Kureyş kabîlesi ona bir altın kol yaptırdı. Onun etrafında tavaf edilirdi. Kible sözü tanrıçanın adındandır.”⁴¹⁵ Kybele, kadını ön plana almaya çalışan dergi için önemli bir simgeydi. Anadolu'da kadına duyulan saygıyı gösteren tanrıça kültürünün merkezi olan Efes'te Hz.Meryem simgesinin tıpkı Kybele gibi hem bakire hem de ana olarak ortaya çıkması bu toprakların kültürel zenginleştiriciliğine verilebilecek en güzel örnektir.⁴¹⁶ Halikarnas Balıkcısı antik çağın bu tanrıçasına o kadar önem vermiştir ki ay yıldız sembolünün oluşumunu bile onda aramıştır.⁴¹⁷ Ona göre Anadolu'da ortaya çıkan ay-yıldız sembolü tüm Yakındoğu'ya yayılmıştır.”Türk bayrağı yüz elli yıl öncesine kadar bir kunderin tepesinde sallandırılan at kuyruğuydu. Sonradan ayyıldızlı bayrak kabul edildi. Anadolu'dan çıkan bu simge her zaman doğurucu yeryüzü ve toprak demektir.”⁴¹⁸

Yakın zamanda yapılmış birkaç çalışma Mavi Anadoluçuluk akımının hiç de sanıldığı gibi hümanist olmadığını iddia etmektedir. Bu konuda ilk çalışmayı yapan Murat Belge Birikim Dergisinde Halikarnas Balıkcısının romanlarını inceleyen yazısında Balıkcının ırkçı olarak nitelendirilebilecek bir milliyetçilik anlayışına sahip

⁴¹⁴ Halikarnas Balıkcısı, “Kyble”, **Yeni Ufuklar**, C.V, S.55 (Aralık 1956), s.737.

⁴¹⁵ **A.g.m.**, s.740.

⁴¹⁶ Halikarnas Balıkcısı, “Ay Yıldız Sembolü”, **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.132 (Mayıs 1963), s.22-25.

⁴¹⁷ **A.g.m.**, s.23.

⁴¹⁸ **A.g.m.**, s.25.

olduğunu iddia etmektedir.⁴¹⁹ Yine bu konuda akademik düzeyde inceleme yapan Barış Karacasu'da benzer bir sonuca varıp Anadoluçulukta bugün bile sürdürülen bütün bir Dünya tarihini Türklüğe indirgeyen milliyetçi yaklaşımın daha yumuşak ama bir o kadar da seçkinci, kendini öteki karşısında yüceltici biçiminin izlerinin görülebileceğini söylemektedir.⁴²⁰

Aslında Balıkçının 50'li yılların sonu ile 60 yıllarda dergide çıkan yazılarında da Anadolu öğelerini üstün tutma durumunu hissetmemek mümkün değildir. Yukarıda incelediğimiz Anadolu'nun Kybele etrafında kültürel birikiminden bahseden yazılara baktığımızda Anadolu'yu merkeze alan bir milliyetçilik anlayışının dergi tarafından yerleştirilmeye çalışıldığını görmekteyiz. Ancak önceden bahsettiğimiz gibi Anadoluçuluk akımları yeni kurulan devlete tarihsel bir birikim sağlama kaygısında olan akımlardır. Akımın temsilcilerinin benzer söylemlerden yararlanmaları, yapıcı olmak istemelerinden dolayı kendi dönemleri ekseninde değerlendirilmelidir. Anadolu'yu diğer kültürlerin yaratıcısı olarak gören Mavi Anadoluçuluk daha çok Atatürk İlkeleri'nin şekillendirdiği alt yapıyı güçlendirmeğe çalışıp, kültürel öğeleri ön plana alan bir milliyetçiliği hâkim kılmak istiyordu. Bu yüzden Mavi Anadoluçuluğun Atatürk'e nasıl yaklaştığı önemli bir konudur.

Aydın tartışması içinde derginin Atatürk'e nasıl yaklaştığının örneklerinden biraz bahsettik. Dergi Atatürk konusunda onun yaptığı devrimleri benimsemeyen, devrimlerden hemen taviz vermeye hazır olan kişileri kara aydın kategorisine yerleştirirken, Atatürk'ün yapmak istediklerini anlamış olanları gerçek aydın kategorisine yerleştirmektedir. Mavi Anadoluçuluk ekseninde olaya yaklaştığımızda

⁴¹⁹ Murat Belge, "Mavi Anadolu Tezi ve Halikarnas Balıkçısı", **Birikim**, S.210, Ekim 2006, s.32-45.

⁴²⁰ Barış Karacasu, "Mavi Kemalizm", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm**, C.II, İstanbul, İletişim Yay., 2001, s.343.

ise derginin Atatürk'ün kültürel milliyetçiliğinden kendisine destek aradığını görmekteyiz. Özellikle Atatürk'ün antik dünyaya merakı Mavi Anadolucuları ilgilendirmiş, bu durum dergiye yansıtılmıştır. Erhat'a göre Atatürk, Mavi Anadoluçuluğun temsilcilerinden birisidir. Kültürel amaçlarla giriştiği pek çok uğraşı Anadoluçuluğu desteklemiştir. "Anadolu'ya gelmiş geçmiş bütün kültürler bizimdir dedi. Hititten Latine kadar Anadolu'nun bütün ilkçağını araştırmak yolunda teşebbüslere geniş imkânlar sağladı. İstanbul ve Ankara Üniversitelerinde eski dil ve arkeoloji bölümlerini bu amaçla kurdu. Türk Tarih Kurumu bu hizmete açıldı. Bir yandan da tercüme işine girişildi."⁴²¹ Atatürk ile Anadoluçuluk arasındaki ilişkiyi tam olarak sağlayan ise Sabahattin Eyuboğlu olmuştur. Eyuboğlu'nun özellikle "Halk" adı ile yayınlamış olduğu makalesi, derginin Atatürk'e nasıl bir tanım getirmeye çalıştığını göstermektedir."Kim bu Atatürk, neden Türk'ün atası? Bir yaman adamımız bu bizim, hepimizin, bütün bu bizim dediğimiz topraklarda yaşayanların. Atatürk Türk ırkının atası demek değil(böyle bir ırk, bir soy, bir kan yokki zaten, olmaz ki zaten)Yeni Türkiye'nin bu katışık, karmaşık yeni ulusunun atası"⁴²² diyen Eyuboğlu, yazısının ilerleyen kısımlarında Atatürk'ün bu topraklarda yaşayan karmaşık öğeleri her hangi bir ayrılık gayrılık olmaksızın Türk kelimesi adı altında toplamaya çalıştığını belirtir. Eyuboğlu'na göre Atatürk binlerce yıldır, güçlü bir azınlığın yönetimi altında ezilen yoksul kitleleri Anadolu'nun kültürü etrafında toplamaya uğraşan, krallara, padişahlara kafa tutan bir halk kahramanıdır.⁴²³ "Anadolu'yu anayurt saymaya, topraklarımızın tarihini onunla eşelemeye Atatürk'le başlamışız. Hititleri Türk saymanın asıl anlamı Anadolu'yu bütün geçmişiyle benimsemektir. Yeni Türkiye

⁴²¹ Azra Erhat, "Anadolu'yu Dile Getirmek", s.732.

⁴²² Sabahattin Eyuboğlu, "Halk", s.6.

⁴²³ **A.g.m.**, s.7.

din ve ırk kavramları üstüne değil, yurt ve dil kavramları üstüne kurulmuştur. Ankara'daki Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin adı Hayatta en hakiki mürşit ilimdir başlığı ile birlikte Atatürk'ün yeni yurt ve yurttaş anlayışının özetidir.”⁴²⁴ Eyuboğlu ayrıca Fatih'le Atatürk'ü Anadoluçuluk bağlamında var olan bir konu etrafında birleştirmektedir. Montaine'nin denemelerinden birinde bulunan Fatih'in Papa'ya yazmış olduğu mektupta belirtmiş olduğu “Biz de İtalyanlar gibi Troyalıların soyundanız. Yunanlılardan Hektor'un öcünü almak benim kadar onlara da düşer; onlarsa bana karşı Yunanlıları tutuyorlar” cümlesinin arkasında saklı olan Anadolu zihniyetinin aynı Ataturk'te de bulunmaktadır. Atatürk'ün Dumlupınar'da Yunanlılardan Troyalıların öcünü aldık dediği iddiası Atatürk'ün binlerce yıllık Anadolu kültürünün öğelerine sahip çıktığını göstermektedir.⁴²⁵ Yine ona göre“Atatürk'ün dil ve tarih nazariyelerini yanlış anlamamal: Bunlar onun bu topraklardaki bütün değerleri benimsemiş gayretinden doğuyordu. Yunan Türktür demekle biz bu memleketin Yunandan önce de sahibiydik, asıl Yunan da zaten Anadolu'dan kopmadır, demek istiyordu.”⁴²⁶

Eyuboğlunun “Fatih Albümüne Bakış” adlı eseri Mavi Anadoluçuluğun köklerinin Osmanlıda da arandığını gösteren bir çalışmadır. Dergide bu konuda irdelenmiştir. Sabahattin Eyuboğlu, M.Ş. İbşiroğlu ile hazırlamış olduğu bu çalışmanın özetini dergide yayınlamıştır. Eyuboğlu'na göre Osmanlı Devleti'nin kurulmasında Anadolu'nun sahip olduğu binlerce yıllık ruhun etkisi vardır. Ancak bu ruhun arkasında bulunan yaratıcı dinamiklerin, Fatih sonrasında softalarca ortadan kaldırılması Osmanlı Devleti'nin gerileyişine yol açmıştır. Eyuboğlu'na göre Fatih Sultan Mehmet kendi hükümdarlığı sırasında hız kazanan Rönesans ve hümanizmanın

⁴²⁴ Sabahattin Eyuboğlu, “İlyada ve Anadolu”, **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.126 (Kasım 1962), s.3.

⁴²⁵ **A.g.m.**, s.2.

⁴²⁶ Sabahattin Eyuboğlu, “Bizim Anadolu”, s.746.

farkında olan ve bundan yararlanmaya çalışan bir hükümdardır. Onun zamanında Rönesans ile canlanan insan, tabiat ve dünya sevgisini ön plana çıkartan resim sanatı Osmanlı sarayına girmiş, binlerce yıllık Anadolu kültürü yaratıcılığını konuşurmaya başlamıştır. Ancak Orta Çağ zihniyetini kırmayı başaramayan bu hareket Bayezit zamanında tepki ile karşılanmış, öte dünyacı İslam anlayışı hareketi hızla boğmuştur.⁴²⁷ Bu durumun bir başka örneğini halk oyunlarımızın oynanmaması için çaba gösteren imamlarda, softalarda da görmek mümkündür.”Her türlü oyunun, hatta çalgının şeytan işi sayıldığı, imamın buyruğu ya da talkınlarıyla sazların, hatta kavalların evlere sokulmadığı binlerce köyümüz vardır. Ama onlara karşı hala varlıklarını sürdüren halk oyunlarımız kara softalığa karşı Anadolu’nun masmavi direnişidir.”⁴²⁸

Mavi Anadoluçuluk görüşü sadece düşüncede kalmamış, akımın temsilcileri **Mavi Yolculuk** adını verdikleri seyahat ile fikirlerini yaşanabilir hale getirmeye çalışmışlardır. **Mavi Yolculuk** sayesinde geçmişi bıraktığı izler ile yeniden yaşayan Halikarnas Balıkcısı, Sabahattin Eyuboğlu, Azra Erhat ve Vedat Günyol gibi düşünürler seyahat sırasında edindikleri fikirleri düşüncelerini ifade edebilmek için kullanmışlardır. Halikarnas Balıkcısı’nın romanlarına hâkim olan Akdeniz sevgisini bu yolculuklarda aramak gerekmektedir. Mavi Yolculuk ile ilgili bir kitap yazan Erhat bu çalışmasında yolculuk sırasında gezilen yerler hakkında bilgi verir, özellikle efsanelere değinerek Anadolu’nun yaratıcılığını anlatmaya çalışır.⁴²⁹

Yeni Ufuklar dergisinde Mavi Anadoluçuluğu eleştiren yazılarda yayımlanmıştır. Bu görüşün belirginleşmeye başladığı yıllar sırasında Mavi

⁴²⁷ Mazhar Şevket İbşiroğlu, Sabahattin Eyuboğlu, “Fatih Albümüne Bakış”, **Yeni Ufuklar**, C.IV, S.40 (Eylül 1955), s.139-142.

⁴²⁸ Sabahattin Eyuboğlu, “Halk Oyunları”, s.9.

⁴²⁹ Azra Erhat, **Mavi Anadolu**, İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1979.

Anadoluculuğa dikkat çeken Sezer Tansuğ, bu görüşü eleştirmiş, onun eleştirileri dergide yayınlanmıştır. Tansuğ yazısında Anadoluçuluğun bir yandan Anadolu kültürünü ön plana çıkartırken, diğer yandan da Avrupa kültürünü bu topraklarda hâkim kılmaya çalışmasını çelişki olarak görmüştür. Mavi Anadoluçuluğu romantik bir akım olarak değerlendiren Tansuğ, akıma sonraki yıllarda yapılacak olan temel eleştiriyi en başta yapmıştır. Ona göre Yunan kültürünü Anadolu’da arayan bu görüş Anadolu’nun katı ve kaba gerçeğini göz ardı etmektedir. Bu gerçek ise Anadolu’nun Avrupa’nın yanı başında olmak değil ona karşı mücadele etmek, ona karşı Anadolu’yu ifade edebilmektir.⁴³⁰ Yazısını bu eksende değerlendiren Tansuğ, Mavi Anadoluçuluğun daha çok yeni olduğunu somutlanması gerektiğini belirtmektedir.⁴³¹

4.4. Yeni Ufuklar Dergisi ve Köy Enstitüleri:

Köyün sorunlarını köy içinde yetişmiş öğretmenler ile çözme fikri Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren gündeme taşınmıştır. Gündemdeki bu konu 22 Mart 1926 Maarif Teşkilatına Dair Kanun’da Köy Muallimleri Okulları açılmasının kararlaştırılmasıyla sonuçlanır. Denizli ve Kayseri’de ilk muallim okulları açılır, ancak bu okullar istenilen başarıyı elde etmez.⁴³² Köye öğretmen yetiştirme görüşü 1932’de Reşit Galip’in Milli Eğitim Bakanı olmasıyla tekrar gündeme taşınır. Uzun süren tartışmalar sonrasında 1937 yılında birisi İzmir’de diğeri Eskişehir’de olmak üzere iki Köy Öğretmen Okulu açılır. Bu okulların başarılı olması köylü eğitimi tartışmalarının daha sistemli hale getirilmesi çabalarına hız kazandırır.⁴³³ İkinci Dünya Savaşı yıllarında ise ülke yönetiminde orta sınıf kökenli bürokratların etkisinin artması ülkeyi

⁴³⁰ Sezer Tansuğ, “Anadolu Kültürü ve Aydınlarla Yeni Çağrı Dileği”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.105-106 (Şubat-Mart 1961), s.428.

⁴³¹ **A.g.m.**, s.434.

⁴³² Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1997’ye)**, İstanbul, İstanbul Kültür Üniversitesi Yay., 1997, s.338 .

⁴³³ **A.g.e.**, s.339.

dönüştürecek adımların daha sağlam bir şekilde atılmasını sağlar.⁴³⁴ Bu bürokratlardan birisi olan Hasan Âli Yücel'in Milli Eğitim Bakanı olması Köy Enstitülerinin kaderini belirledi. Onun bakanlığı sırasında İsmail Hakkı Tonguç'un önderliğinde 17 Nisan 1940 yılında Köy Öğretmen Okulları Köy Enstitülerine dönüştürüldü.⁴³⁵ 1947 yılına kadar enstitüler devlet desteğinde geliştiler. Ülkedeki 44 bin okula hizmet vermek için 20 enstitü kuruldu. Enstitüler toplam 15000 öğretmen, 2000'de sağlıkçı yetiştirmişlerdir.⁴³⁶ Bu sayı köylü nüfusu ile karşılaştırıldığında küçük bir miktardır. Ancak enstitülerde eğitim almış bu kişilerin yarattıkları etki sayılarına oranla çok daha fazla olmuştur.⁴³⁷

Çok partili yaşama geçişe kadar önemli başarılar elde eden enstitüler bu yıllardan itibaren hassas bir konu haline geldiler. Soğuk Savaş'ın dinamiklerinin oluşmaya başladığı savaş sonrası yıllarda iş eğitimi ön plana alan bu kurumlar komünistlik ile suçlandılar.⁴³⁸ Türk köylüsünün üstünden geçimini sağlayan ağa, siyasetçi, din adamı üçlüsü köylünün bilinçlenmesinin yaratacağı sorunların farkına varırlar.⁴³⁹ Anadolu'nun muhafazakâr çevreleri öğretmenleri statükonun düşmanı olan ajanlar olarak görmekteydiler.⁴⁴⁰ Bu tartışmalar içinde artan siyasal gerilimler ile Kur'an kursları açılır, İmam Hatip okullarının altyapısı hazırlanır, köylerdeki eğitim seferberliği durdurulur, eğitim seferberliğine dâhil hocalar desteksiz bırakılır, Tercüme Bürosu kaldırılır, ezberci eğitim tekrar ön plana alınır.⁴⁴¹ 1947 yılında çıkarılan kanun

⁴³⁴ Taner Timur, **a.g.e.**, s.210.

⁴³⁵ Refik Turan, "Eğitim ve Öğretimdeki Gelişmeler: Yeni Devlet Yeni Eğitim", **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-II**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2004, s.135.

⁴³⁶ Yahya Akyüz, **a.g.e.**, s.342.

⁴³⁷ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, s.104.

⁴³⁸ Eric Jan Zürcher, **a.g.e.**, s.282.

⁴³⁹ İsmail Güven, **Türkiye'de Devlet Eğitim ve İdeoloji**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2000, s.254.

⁴⁴⁰ Eric Jan Zürcher, **a.g.e.**, s.104.

⁴⁴¹ Mahmut Makal, **Köy Enstitüleri ve Ötesi**, Ankara, Piramit Yay., 2005, s.126-127.

ile köylerdeki öğretmenlerin enstitülerle olan bağları kesilir, verilen araç ve gereçler alınarak, öğretmenler normal memur haline getirilir. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile zaten etkisizleştirilmiş olan enstitüleri kapanmasının önünde bir engel kalmaz.⁴⁴² Enstitülere yönelik saldırılar 1949 yılından itibaren artmaya başlar, enstitüler komünist ocakları olarak nitelenirler.⁴⁴³ 1954 yılında yayınlanan 6234 sayılı Kanunla Köy Enstitüleri geleneksel ilköğretmen okullarıyla birleştirilmiştir.⁴⁴⁴ Muhafazakâr milliyetçi ideoloji, din ve toprak ağalarından gelen tepkilerle enstitülerin önce yapısı bozulmuş, daha sonrada ortadan kaldırılmışlardır.⁴⁴⁵ Köy Enstitülerinin kapatılması konusunda bilimsel araştırmaların yerine ideolojik görüşler ön plana çıkmış, bireysel çıkarlar ve dönemin partiler arası anlaşmazlıkları enstitülere yöneltilen tenkitlerin kaynağı olmuştur.⁴⁴⁶

Kısa tarihçesini vermiş olduğumuz Köy Enstitüleri hakkında **Yeni Ufuklar** dergisinde pek çok yazı çıkmıştır. Derginin Köy Enstitülerini sık sık gündeme getirmesi yukarıda bahsettiğimiz tarihsel süreci bu kurumlarda öğretmenlik yaparak yaşamış olan kişilerin dergi kadrosunda olmaları sebebiyle bir rastlantı değildir. Köy Enstitüleri ile ilgili çıkan yazılara baktığımızda özellikle Sabahattin Eyuboğlu'nun bu konu üstünde durup, enstitüleri memlekette atılmış en büyük eğitim hamlesi olarak nitelendirdiğini görmekteyiz. Bu sebeple Eyuboğlu'nun yazdıkları tezin bu kısmını anlatırken en çok yararlanacağımız kaynaklar olacaktır. Köy Enstitüleri kısmında Köy Enstitülerinin eğitsel niteliğine derinlemesine değinmeyeceğiz. Daha ziyade

⁴⁴² Mehmet Başaran, **Özgürleşme Eylemi Köy Enstitüleri**, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 1999, s.102.

⁴⁴³ İsmail Güven, **a.g.e.**, s.255.

⁴⁴⁴ Yahya Akyüz, **a.g.e.**, s.342.

⁴⁴⁵ İsmail Güven, **a.g.e.**, s.259.

⁴⁴⁶ **A.g.e.**, 256.

enstitülerin gerekliliğine yürekten inanan kişilerin sübjektif fikirlerinden yaralanarak derginin geniş kitlelere, akıl ve bilim ekseninde verdiği önemi yansıtmaya çalışacağız.

Eğitim alanında gerçekleştirilmiş başarılı bir reform ile devrimleri geniş kitlelere yayabilmek endişesi Köy Enstitülerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Batılılaşma konu başlığında da anlattığımız gibi dergi akıl ve bilimi ön planda tutarak bu dünyacı Batı zihniyetinin Türkiye’de güçlenmesini istemekteydi. Enstitüler öğretim ile eğitimi birbirinden ayırmamakta, insanı bir bütün olarak ele alıp ahlakla bilgiyi, gönülle kafayı, bütünleştirmektedir.⁴⁴⁷ Eyuboğlu’na göre donmuş Doğu kültürünün etkisi altında kalmış bir Türkiye yerine, yaşayan, gelişen Türkiye ihtiyacı Köy Enstitülerini gerekli kılmıştır.

Enstitüler sayesinde gelişmek, aydınlanmak isteyen Türkiye’de ülkenin nüfus yoğunluğunda en büyük paya sahip olan köylüler devrimin yapmak istediklerini anlayan sözcülere kavuşacaktı.⁴⁴⁸ Bu sözcüler köyü tanımayıp, köyden kaçmanın yollarını arayan şehirli öğretmenin yerini alacaktı.⁴⁴⁹ Köyde yaşamın nasıl olduğunu bilmeyen sözcünün işi elbette pek kolay değildir. Çünkü binlerce yıllık feodal zihniyetin eğitim anlayışı olan ezbercilik hâlâ güçlüdür. Bu sebeple enstitülerde eğitim alan kişilerin, köy gerçekliğinin farkına varıp ezberci eğitimin dinamiklerini ortadan kaldırması gerekmektedir.

Eyuboğlu, insanın düşünme yeteneğini öldüren ezberci eğitimi eleştirip, eğitimin çokbilmiş bireyler yetiştirmekten ziyade insan yetiştirmesi gerektiğini belirtmiştir.⁴⁵⁰

⁴⁴⁷ Sabahattin Eyuboğlu, “Köy Enstitüleri Üzerine”, **Yeni Ufuklar**, C.V, S.52 (Eylül 1956), s.602.

⁴⁴⁸ Sabahattin Eyuboğlu, “Köy Enstitülerini Kuran Düşünce”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.144 (Mayıs 1964), s.1.

⁴⁴⁹ Mahmut Makal, **a.g.e.**, s.89-90.

⁴⁵⁰ Sabahattin Eyuboğlu, “Eğitim Üstüne”, **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.155 (Nisan 1965), s.10.

Ancak bu yetişen insan özgür düşünebilen, düşündüklerini ifade edebilen insan olmalıydı. Bu sebeple başta üniversitelerimiz olmak üzere eğitim kademelerimizin her safhasında mevcut bilgiyi nakletmek yerine bilgiyi elde ederken kullanılan metotları göstermek daha doğrudur.⁴⁵¹ Eyuboğlu'na göre Batı ezbercilikten uzaklaştıkça kendisini geliştirmiş bir kültürdür.“Doğu kültürü nasıl ezberciliğe gittiği ölçüde kısırlaştıysa, Batı kültürü ezbercilikten kurtulduğu ölçüde gelişmiştir diyebiliriz.”⁴⁵² Elbette yapılan devrimlerle Doğu'nun ezberciliğinden uzaklaştığımız doğrudur. Ancak Batı'nın ezberci anlayışıyla karşı karşıya kaldığımızı da unutmamamız gerekmektedir. İster Batı olsun İster Doğu olsun ezberci anlayışın her türlü tehlikelidir. Ezberciliğin ilacı ise kişiye bilgiyi iş içinde öğretip, kişinin deneyerek bularak eğitilmesini sağlamaktır.⁴⁵³ “Yeni dünyanın özlemi söz eğitimi değil iş eğitimidir.”⁴⁵⁴ Eğer öte dünyacı din ahlakının yerini bu dünyacı iş ve bilim ahlakı alırsa Anadolu köylerinin binlerce yıllık karanlığı aydınlığa kavuşturulabilirdi. Eyuboğlu bu konuyu şu şekilde anlatıyor: “... birlikte iş görme sevinci köy çocuklarının kapanık, kuşkulu, umutsuz yüreklerini dünyaya açıyordu. Köy Enstitülerinin birer imece, işletme olmaları, öğretmen ve öğrencilerin aydın birer işçi niteliği kazanmaları böylece gerçekçi olduğu gibi ahlakçı bir görüşe dayanıyordu.”⁴⁵⁵

İş eğitimi sayesinde birey sınırlarını zorlayarak bilgi sahibi olmanın zevkine varmıştır.“Ders ev yapmanın, ağaç dikmenin, hastalıklarla savaşın, toprağını tanımanın, hayvanı, makineyi kullanmanın, kooperatifi idare etmenin tâ kendisi

⁴⁵¹ Orhan Burian, “Günlükten: Üniversitelerimiz”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.24 (Mayıs 1954), s.380.

⁴⁵² Sabahattin Eyuboğlu, “Eğitim Üstüne”, s.10.

⁴⁵³ **A.g.m.**, s.12.

⁴⁵⁴ **A.g.m.**, s.13.

⁴⁵⁵ Sabahattin Eyuboğlu, “Köy Enstitülerini Kuran Düşünce”, s.2.

olacak, hayat ve kültür bir arada kazanılacaktı.”⁴⁵⁶ Bu sayede köylü hayatı boyunca kendisini terk etmeyecek yararlı bilgiler, deneyimler ve değerler elde edip, farklı bir sürece dâhil olacaktı. Ancak yüzyıllardır belli bir çıkar grubu tarafından ezilmiş köylülerin karşı karşıya kaldıkları bu farklı süreç, mutlu bir azınlığın çıkarına hizmet eden, yoksulu daha yoksul yapan bir eğitim sistemi⁴⁵⁷ yerine ortamı değiştirecek, yenileyecek bir eğitim sistemi ile mümkündür. Eğer köyün ortamı değişirse köylü, sömürü mekanizmasının farkına varıp, kendisini korumanın yollarını aramaya başlayabilirdi.

Geniş kitlelerin sömürünün farkına varmasıyla daha canlı bir hâl alacak olan bu ortamda gerçek aydınlar yetişecekti. Aydınların böyle bir ortamda yetişemeyeceğini belirten bazı çevreler Batı’yı yaratanların tek tük dahiler olduğunu iddia etmektedirler. Bu onların Batı’nın eğitim anlayışını tam olarak kavrayamadıklarını göstermektedir. Batı Rönesans’tan itibaren eğitimini kitlelere, ortama yaymayı başardığı için bugünkü seviyesine ulaşabildi. “Shakespeare yüzlerce Shakespeare denemesinin sonucudur. Pasteur de öyle, Einstein de öyle, Picasso’da öyle. Daracık, kapalı bir çevre içinde nazlı nazlı yetiştirilmiş hangi büyük bilgin var Batı’da?”⁴⁵⁸ Eğer devlet ile halk arasında tam bir birlik sağlanmak isteniyorsa devletin halka, halk ile devlet arasındaki farklılıkları kaldıracak bir eğitim vermesi gerekmektedir. Bunu yapabilmek için Tuba Ağacı tartışmaları sonlandırılmalıdır. Çünkü Türkiye’nin istenildiği hızda gelişebilmesi, aydınlanabilmesi geniş kitlelerin eğitimi ile mümkündür.⁴⁵⁹

⁴⁵⁶ Sabahattin Eyuboğlu, “Köy Enstitüleri Üzerine”, s.603.

⁴⁵⁷ Gracchus Babeuf, “Eğitim”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.136 (Eylül 1963), s.25.

⁴⁵⁸ Sabahattin Eyuboğlu, “Devlet ve Temel Eğitim”, **Yeni Ufuklar**, C.X, S.118 (Mart 1962), s.8.

⁴⁵⁹ **A.g.m.**, s.10.

Köy Enstitülerinin kurucusu olan Hasan Âli Yücel, memleket gerçeklerine, içinde beraber yaşadığı yurttaşlarının gücüne inanan mücadeleci bir aydındır. Hayatını çalışmak, yenilikler yaratmak için geçiren bu eğitimcimiz, iş görmenin ilk şartı olarak statükonun yıkılmasının gerekliliğine inanıp, memleketine Batı düşümcü anlayışının girmesi için çaba harcamıştır.⁴⁶⁰ “Bir yandan Batı’nın kültür kaynaklarına, bir yandan Türkiye’nin insan kaynaklarına, bir yandan humanizmaya, bir yandan köylüye gitmek.”⁴⁶¹ İşte Hasan Âli Yücel bunun için çaba harcıyordu, kendi kaynaklarına dayanarak kalkınan, bağımsız bir eğitim politikası istiyordu.⁴⁶² Tanpınar onun bu ikililiğini geçmişinde arayıp, onun bir taraftan Mevlana’nın rubailerini tercüme eden, öbür taraftan da Goethe’nin hayatını yazan bir insan olduğunu belirtmektedir.⁴⁶³ Kültürel karmaşanın farkında olan Yücel, tercüme faaliyetleri ile bizi her alanda geri bırakan kültürel ikililiği sonlandırmak istemiştir.

Hasan Âli Yücel karmaşık fikirsel birikimi basitleştirmeye çalışan bunu hayata geçirmek için çaba harcayan bir aksiyon adamıdır. Köy Enstitüsü çalışmalarının hızlanmasında belirleyici rol oynayan Hasan Âli Yücel’in aksiyonculuğu, enstitü aşamasına geçişi kolaylaştırmıştır.⁴⁶⁴ Tercüme faaliyetleri ile ortaya çıkan birikim Köy Enstitüleri ile uygulama alanı bulmuştur. Bu uygulama Türkiye’nin sanayileşmemiş olmasından kaynaklanan sorunlarla karşılaşmıştır. Sanayileşmemenin getirdiği problemlerin farkında olan Yücel, bakanlığı süresinde olur olmaz lise açılmasının

⁴⁶⁰ Sabahattin Eyuboğlu, “Yücel”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.105-106 (Şubat-Mart 1961), s.398.

⁴⁶¹ **A.g.m.**, s.399.

⁴⁶² Mehmet Başaran, **a.g.e.**, s.125.

⁴⁶³ Ahmet Hamdi Tanpınar, “Hasan Âli Yücel’e Dair Hatıralar ve Düşünceler”, **Yeni Ufuklar**, C.X, S.109 (Haziran 1961), s.1-2.

⁴⁶⁴ **A.g.m.**, s.5.

önüne geçmeye çalışmıştır. Çünkü iş imkânlarının kısıtlılığı olduğu bir ortamda nitelikli eleman bolluğu bir münevver enflasyonuna yol açabilirdi.⁴⁶⁵

İsmail Hakkı Tonguç Köy Enstitülerini yaratan isimdir. Köyün canlandırılmasının gerekliliğine inanan Tonguç, köylünün bilinçlendirilmesinin önemi üstünde durmuştur. Köylü sömürülemeyeceğinin farkına varmalıydı. Sömürüden kurtulup özgürleşen köylülerimiz yeniden üretimin kendisine sağlayacağı yararların farkına varacağı için bu üretimin yaptıkları ile değer kazandığını anlayacaktı. Böylece köylü alttan üstte uzanan bir süreç çerçevesinde özgürlükçü, eşitlikçi, demokratik bir eğitimin tadına varacaktı. Yaşamı mücadele ederek öğrenen bu insanlar, insan olmanın, birey olmanın gerekliliğine inanacaktı.⁴⁶⁶ Bu sebeple Tonguç, gelişen Türkiye'nin çağdaş uygarlıklar seviyesine yükselmesinin köylü çoğunluğun eğitilmesinden geçtiği belirtmiştir. "Hele eğitim işi halledilsin, çözülemez sandığımız sorunlarımız nasıl çarap söküğü gibi çözülecektir, görün" diyordu.⁴⁶⁷

Köy Enstitülerinde eğitim almış kişilerin hızla sınıf bilincine kavuşması toprak ağalarını ve ticaret burjuvazisini endişelendirmiştir. Bu endişeler 1945 Çiftçi Topraklandırma Kanunu ile artacak ve Demokrat Parti'yi iktidara taşıyacak süreci başlatacaktır. Köy Enstitülerine karşı çıkan üç türlü görüş olmuştur. Bunlardan ilki enstitüleri fesat yuvası olarak gören ve ona ait olan her şeyin ortadan kaldırılması gerektiğini belirtendir. İkincisi ise enstitü macerasına önce sıcak bakıp sonradan siyasi kuşkular paralelinde enstitülerin artık geçmişte kaldığını söyleyenlerdir. Üçüncüsü ise enstitülerin gerçek faydalarının farkında olup, onu hala ayakta tutmaya çalışanların

---

⁴⁶⁵ A.g.m., s.9.

⁴⁶⁶ Mehmet Başaran, a.g.e., s.16-19.

⁴⁶⁷ Mahmut Makal, a.g.e., s.121.

yaklaşımıdır.⁴⁶⁸ Dergide özellikle Sabahattin Eyuboğlu tarafından Köy Enstitülerine olumsuz yaklaşan kişiler eleştirilmiştir. Yazıların içeriğine baktığımızda Eyuboğlu'nun Köy Enstitülerine yönelik olumsuz tutumları yargısız infaz olarak nitelendirdiğini görmekteyiz. "Okuryazarlar ve Köy Enstitüler" adlı denemesinde Eyuboğlu yargısız infaz yapan yazılardan örnekler vermiştir. Bu örneklerin her birinde de tenkitten ziyade kötüleme, yadırgama ve küçümseme hissedilmektedir.⁴⁶⁹ Ona göre okuryazar kişilerin imtiyazlarını korumak istemeleri enstitülerin başarısını gölgelemiştir. Eyuboğlu okuryazarlara karşı enstitüleri şu şekilde savunuyor: "İsraf dedikleri yerde millet ölçüsünde kanaat, pis dedikleri yerde millet ölçüsünde temizlik, geri dedikleri yerde, millet ölçüsünde ilerilik vardır, şımarık ve saygısız dedikleri enstitülü, Devrimin ve yasaların kendisine verdiği hakları aramaktan başka bir şey yapmıyor. Ter kokusuna gelince lütfen bir müddet bu kokuya katlanalım. Çoğunluğun işe karıştığı her yerde şimdilik bu koku olacak. Herkesin bol suya kavuşacağı günlere daha çok zaman var. Milyonların temizliğe doğru bir adım atması, birkaç kişinin mis sabunuyla yıkanmasından çok daha güzeldir."⁴⁷⁰

Eski düzenin değişmesi için çaba harcayan kişi solcudur. Atatürk eski düzeni yerle bir edip, onun yerine bambaşka bir düzen kurduğu için solcu bir liderdir. İşte Atatürk'ün ilkelerine sonuna kadar bağlı olan Köy Enstitüleri bu bağlılığı sebebiyle solcuydu.⁴⁷¹ Mesela Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'nde yapılan tercümelerin okutulması, Anadolu'nun Antik Yunan'dan, Roma'dan kalmış tiyatroculuğun canlandırılması, geçmişin heykel ve kabartmalarının kopyaları aracılığı ile öğrencilere tanıtılması Erhat'a göre bunların hepsi de Atatürk'ün çizdiği yoldan gidilmesi ile onun

⁴⁶⁸ Mehmet Başaran, **a.g.e.**, s.179.

⁴⁶⁹ Sabahattin Eyuboğlu, "Okuryazarlar ve Köy Enstitüleri", s.202-203.

⁴⁷⁰ **A.g.m.**, s.208.

⁴⁷¹ Sabahattin Eyuboğlu, "Köy Enstitülerini Kuran Düşünce", s.3.

devrimlerinin gerçekten hayata geçirilmesiyle başarılmıştır.⁴⁷²Enstitülere karşı olan kişilerin Atatürk devrimlerine gerçekten bağlanmış kişilerden çıkmaması rastlantı değildir. Çünkü Köy Enstitülerine tavır alan kişiler yoksullardan, büyük çoğunluktan yana değillerdir.⁴⁷³

Enstitülere olumsuz yaklaşan çevreler özellikle kızların aydınlanmasına karşı tepkili olmuşlar, kızlar ile erkeklerin aynı ortamda bulunmasının yanlış olduğunu belirtmişlerdir. Eyuboğlu ise bu bakış açısına tepki gösterip şunları söylemiştir: “Beşikten mezara kadar elele, kolkola erkek kadın çalışan Türk köylüsü okulda beraber olursa ahlâkı bozuluyormuş. Allahın dağında bağda, bahçede, tarlada bilmem kaç yüzyıldan beri omuz omuza, göz göze, diz dize çalışan köylü kızları, köylü delikanlıları okulda aynı sırada yanyana oturunca ahlakları bozuluyormuş. Köyümüze, köylümüze bundan daha büyük sitem, bundan daha büyük bir taş atılmamıştır.”⁴⁷⁴Yaşamın kadın ile erkeği her alanda birlik bütünlük içinde olmaya zorlaması gerçeğini göz ardı eden bir eğitim sistemi aydın kuşakların yetişmesinin önündeki belirleyici engeldir. Çünkü kızın aldığı eğitim gelecek kuşakların yaratıcı olmasını sağlayacaktır.⁴⁷⁵

Enstitülerde yapılanların kuşku ile karşılanması enstitülerin kaderini belirlemiştir. Enstitülerin temeli olan iş ilkesi, iş eğitimi enstitülerin sosyalizm ile anılmasına ve dönemin siyasi koşulları ekseninde sık sık sorunlarla boğuşmasına neden olmuştur.”Türkiye’de Köy Enstitülerinin rahatsız ettiği insanlar, bütün devrimlerin rahatsız ettiği insanlardır: Hacılar, hocalar, ağalar, para babaları, eski bey

⁴⁷² Azra Erhat, “Atatürk’ten Köy Enstitülerine”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.139 (Aralık 1963), s.17-20.

⁴⁷³ Sabahattin Eyuboğlu, “17 Nisan Köy Enstitüleri Bayramı”, **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.132 (Mayıs 1963), s.9.

⁴⁷⁴ Bedri Rahmi Eyuboğlu, “Köy Enstitülerine Selâm”, **Cumhuriyet**, 1 Şubat 1954.

⁴⁷⁵ Mahmut Makal, **a.g.e.**, s.92-93.

paşa oğulları, medrese kalıntıları, ulema bozuntuları ve bunlara yaranan veya kanalar”⁴⁷⁶ Kısacası enstitüler gelenekçi eğitim düzeninin bozulmasını istemeyenler tarafından iyi karşılanmadı. Bu kişiler okunan her kitabı, ülkeye giren her yeni fikri solcu olarak gördükleri için Köy Enstitülerinin önünü tıkamaya çalışmışlardır. Eyuboğlu’na göre bu durum gerçekçi değildir. Çünkü solcu sözü gerçek anlamıyla değerlendirilmek yerine ya yüzeysel bir bakış açısı ile irdelenmekte ya da olması gerekenden çok daha farklı anlatılmaktadır.⁴⁷⁷ Bu yüzeysel bakış açısının hâkim hale gelmesinin nedeni ise çıkarı peşinde koşan sözde bilginlerin kendilerini etraflarından soyutlamalarıdır. Soyutlama nedeni ile aydınlarımız halkın gerçekten neye ihtiyacı olduğunu bilmemekte yanlış grupların sözcülüğünü yapmaktadırlar.⁴⁷⁸ Bu durumu Köy Enstitülerinin açıldığı yerlerde de görmek mümkündür. Bugün enstitülerin kurulduğu pek çok yerde okuyan kişiye kızılmakta, hatta bu kişiler cezalandırılmaktadır. Hazırcı birey yaratmak temel hedeftir.⁴⁷⁹ 27 Mayıs’ın yarattığı ortam, Köy Enstitülerinin artık tepeden inme hayata geçirilemeyeceğini göstermiştir. Köy Enstitülerine alttan gelecek tepki ile yeniden yapılandırmak gerekmektedir. Çünkü ancak köylü kendisi sahip çıkarsa Köy Enstitüleri yaşayabilirdi.⁴⁸⁰

Köy Enstitüleri geleneği kendisini edebi eserlerde göstermiştir. Fakir Baykut’un Yılanların Öcü, Mahmut Makal’ın Bizim Köy, Mehmet Başaran’ın Çarığımı Yitirdiğim Tarla, Şerif Tekmen’in Canlandırılacak Köy Yolunda adlı çalışmaları bu başarının örnekleridir.⁴⁸¹ Köylüyü bir insan olarak ele alan bu çalışmalarda gündelik

⁴⁷⁶ Sabahattin Eyuboğlu, “17 Nisan Köy Enstitüleri Bayramı”, s.9.

⁴⁷⁷ Sabahattin Eyuboğlu, “Okuryazarlar ve Köy Enstitüleri”, s.209.

⁴⁷⁸ Sabahattin Eyuboğlu, “Devlet ve Eğitim”, s.7.

⁴⁷⁹ Mahmut Makal, **a.g.e.**, s.118.

⁴⁸⁰ Sabahattin Eyuboğlu, “17 Nisan Köy Enstitüleri Bayramı”, s.10.

⁴⁸¹ Cavit Orhan Tütengil, “Kendini Hatırlatan Bir Kurum: Köy Enstitüsü”, **Yeni Ufuklar**, C.VII, S.78 (Kasım 1958), s.177-178.

politikanın peşinden gitmeyen toplumun ileride ne olacağını düşünen edebiyatçıları gözlemlenebilmektedir. Bu edebiyatçılar köyün memleket olduğunu köyden çıktıkları için bilmektedirler.⁴⁸²

---

⁴⁸² Samim Kocagöz, “Düşünceler: Köy Mü Memleket Mi?”, **Yeni Ufuklar**, C.V, S.52 (Eylül 1956), s.608-609.

BEŞİNCİ BÖLÜM

YENİ UFUKLAR DERGİSİNİN İKTİSADİ VE SOSYAL KONULARA YAKLAŞIMI

5.1. 1950-1965 Yılları Arasında Türkiye’de Yaşanan İktisadi

Gelişmeler:

1961 Anayasası ile sağlanan sosyal ve demokratik hakların getirdiği değişim toplumsal sorunların daha fazla irdelenmesine yol açmıştır. Mesela yoksul kitleleri ele alan köylü tartışmasının yanında işçi tartışması 1960’lı yıllardan itibaren ilgi toplayan hatta topladığı bu ilgiyle ileriki yılların gerginliklerini yaratacak birikimi oluşturan bir tartışmadır. **Yeni Ufuklar**’ın her alana yansıyan bu değişimden etkilenmemesi elbette ki mümkün değildi. Bu değişim dergide gündemde bulunan sosyal ve iktisadi gelişmelerin daha fazla tartışılmasına neden olacaktır. Dergide işçi sorunu haricinde nüfus sorunu, planlama, şehircilik, çocukların durumu gibi sosyal ve iktisadi konular işlenmiştir. **Yeni Ufuklar** dergisinin iktisadi ve sosyal konulara nasıl yaklaştığını anlatmadan önce Demokrat Partili yılların iktisadi gelişmeleriyle 27 Mayıs sonrasındaki iktisadi gelişmeleri ele almamız gerekmektedir. Çünkü bu yıllarda yaşanan iktisadi gelişmeler, Türkiye’de derin dönüşümlere sebep olmuştur. Tezimizin bu kısmında daha çok Gülten Kazgan ve Haydar Kazgan gibi dergiye sonradan dâhil olan iktisatçılardan yararlanacağız.

Demokrat Parti’nin iktisat politikasını yabancı ülkelere alınan kredi ve yardımlar çerçevesinde tarıma yapılan yatırımlar belirlemiştir. Parti tarım eksenli bir kalkınma modeli izlemiş, ABD’den aldığı yardımlar ile bu modeli ayakta tutmaya

çalışmıştır. ABD'nin özellikle askeri alana yaptığı yardımlar sayesinde bütçeden askeriye ayrılan pay tarıma aktarılmıştır. Ağırbaşlı bir Amerikan gazetesi olan "Christian Science Monitor'un" 1953'te belirttiği gibi Türkiye'de devletçiliğin terk edilmesinin altında büyük kârlar getirecek yabancı yatırımların ülkeye akacağı inancı bulunmaktaydı. Osmanlının yabancı kesesinden ihya olmak düşüncesi yeniden ortaya çıkmıştı. Amerika'nın yardımlarındaki asıl amaç Türkiye'nin kalkınması değil, Avrupa'nın kendisini toparlamasında Türkiye'den gelecek hammaddelere duyulan ihtiyaçtır.⁴⁸³ Bu arada yabancı uzmanlar Türkiye'nin hızlı bir kalkınmaya kalkışmasını uygun bulmuyor, raporlarında savaş sonrası ortaya çıkan hayali ekonomik şartlar içinde gelişme hızının düşük tutulması ve karşılığı olmayan yatırımlara heveslenip, enflasyonun artmasına izin verilmemesi olmak üzere iki temel konu hakkında onu uyarmayı da ihmal etmiyorlardı.⁴⁸⁴ Zaten 1958 İstikrarlaştırma Kararları dış baskı gücü ile bu iki isteği gerçekleştirmeye çalışacaktır.

Tarım politikasına verilen önemi gösteren en önemli ölçüt ithal edilen traktör sayısıdır. 1948'de 1750 traktör ithal edilirken 1954 yılında 40,000 traktör ithal edilmiştir. 1950-54 yılları arasında sadece sağlanan krediler değil dış siyasal konjonktür de tarımın gelişimine hız katmıştır. Kore'deki savaş sebebiyle olası bir Üçüncü Dünya Savaşı'ndan korkan iki büyük buğday ihracatçısı ABD ve Kanada'nın buğday üretimlerini stoklamaları Türkiye ve Arjantin gibi ülkelerin önemli kazançlar elde etmesini sağlamıştır.⁴⁸⁵ Bu arada iklime aşırı derecede bağlı olan Türk tarımının bu dört yıl içindeki olumlu hava koşullarından yararlanması da tahıl üretimini şahlandırmıştır. Bu faktörlerin etkisi ile Türkiye'de 1950-1954 yılları arasında yılda

⁴⁸³ Niyazi Berkes, **İkiyüz Yıldır Neden Bocalıyoruz**, İstanbul, 1965, s.151.

⁴⁸⁴ **A.g.e.**, s.155-156.

⁴⁸⁵ Stefanos Yerasimos, **a.g.e.**, s.177.

%13 oranında büyüme gerçekleşmiştir.⁴⁸⁶ Özellikle pamuk ve buğday ürünlerindeki ihracat artışı bizlere Türkiye'nin gelişmiş ülkelere hammadde ihraç eden ülkeler arasına girmek konusunda emin adımlar ile ilerlediğini göstermektedir. İktisadi politikaya paralel olarak tek parti döneminin demiryolu yatırımları yerini karayolu yatırımlarına bırakmış, ABD'nin yardımları ile 1950'de 1642 kilometre olan yol ağı 1960 yılında 7049 kilometreye çıkmıştır.⁴⁸⁷ 1954'ten sonra alınan kredilerin ödenme sürecinin başlaması, Kore Savaşı'nın yarattığı huzursuzluğun ortadan kalkması ve hava şartlarının uygunsuzluğu iktisadi yapının çatırdamasına neden olacaktır.

DP iktidarı süresince herhangi bir sınıfın sözcülüğünü yapmadığını iddia edip, bütün toplumu kucaklayan politikalar izlediğini belirtmiştir. Fakat iktisat politikasını incelediğimizde partinin daha ilk yıllarından itibaren büyük toprak sahiplerini ve ticaret burjuvazisini desteklemek için çaba harcadığını görmekteyiz. Yabancı sermayeyi teşvik için atılan pek çok adım iktidarda bulunan sınıfsal yapının zihniyetini açıkça göstermekteydi.⁴⁸⁸ Benzer durum devletçilik politikasında da gözlemlenebilmektedir. Sürekli olarak devletçiliğin aleyhinde bulunan DP'nin iktidar yılları, KİT'lerin sayıca ve nitelikçe en çok büyüdüğü dönem olmuştur. Devlet kuruluşları aracılığı ile özel teşebbüsün desteklenip, belli bir sınıfın çıkarları ön planda tutulmuştur. Özellikle hammadde üreten sanayilere uygulanan fiyat politikasıyla özel teşebbüse sermaye akışı sağlanmıştır.⁴⁸⁹

DP'nin hedeflerine göre istikrar kazanan iktisadi yapı paralelinde yabancı sermaye ülkeye gelecekti. Ancak sermaye sahibi yabancı çevreler Türkiye'ye pek

---

⁴⁸⁶ **A.g.e.**, s.200.

⁴⁸⁷ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, s.140.

⁴⁸⁸ Cem Eroğul, **a.g.e.**, s.104-108.

⁴⁸⁹ Tefik Çavdar, "Demokrat Parti", s.2071.

sıcak bakmayıp, onu SSCB'ye karşı ileri karakol vazifesi gören bir ülke olarak tanımlamaktaydılar. Seçime giden süreç içinde yabancı sermayeyi özendirebilmek amacıyla 18 Ocak 1954 tarihinde “Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu”⁴⁹⁰, 7 Mart 1954'te ise “Petrol Kanunu” çıkartılır.⁴⁹¹ Özellikle petrol kanunu Türk şirketleri ile Shell, Mobil gibi büyük şirketleri aynı hukuki şartlar içinde değerlendirdiği için muhalefet tarafından eleştirilmiştir. CHP bu iki yasayı Lozan'da kazanılan ekonomik bağımsızlığa indirilmiş darbeler olarak nitelendirmiştir.⁴⁹² 1958 yılında kabul edilen “İstikrarlaştırma Kararları” ise DP'nin iktisat politikasının çöktüğünü açıkça göstermiştir. Bu kararlar çerçevesinde enflasyonist etkenlerin tasfiyesi, ülkedeki kaynakların ıslahı ve kaynakların adam akıllı yatırımlara yönlendirilmesi hedefleniyor, Menderes'ten planlamaya da önem vermesi isteniyordu. İstikrarlaştırma istekleri çerçevesinde 1958'de %265 devalüasyon yapılır ve bir dolar 2,80 liradan 9 liraya fırlar. Devalüasyon ile Türk ihraç mallarının değeri düşüyor, yardım alındığı ölçüde borçlar artıyordu.⁴⁹³ 1950'de 260 milyon dolar olan dış borç miktarı 1958'de 1,2 milyar dolara ulaşmıştı.⁴⁹⁴

DP'nin uyguladığı iktisat politikası yanında ileriki yıllarda Türkiye'yi derinden etkileyecek olan gecekondulaşma sorununu getirdi. Tarımda makineleşmenin yarattığı koşullar eski ortakçılarının bir kısmının şehirlere göç etmesine sebep oldu. Gecekondularda yaşayan kitleler piyasa ekonomisi şartları içinde ucuz emek gücü ve potansiyel oy depoları olarak görüldüklerinden hükümetler tarafından açıkça

⁴⁹⁰ Feroz ve Bedia T. Ahmad, **a.g.e.**, s.118.

⁴⁹¹ **A.g.e.**, s.120.

⁴⁹² Tevfik Çavdar, “Cumhuriyet Halk Partisi”, s.2027-2028.

⁴⁹³ Erdiç Tokgöz, “Cumhuriyet Döneminde Ekonomik Gelişmeler”, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-II**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2005, s.337.

⁴⁹⁴ Niyazi Berkes, **İkiyüz Yıldır Neden Bocalıyoruz**, s.162.

desteklendiler.⁴⁹⁵ Taşranın bu şehre akma sürecini Türk aydını şeriatın dirilişi olarak tanımlamıştır. Ancak bu İslam'ın yeniden dirilişi olmaktan ziyade geniş halk yığınlarının geleneksel hayat anlayışlarını devam ettirme çabasıydı.⁴⁹⁶

27 Mayıs'tan sonra Türkiye yeni bir ekonomik sürecin içine girmiştir. DP yıllarının tarıma dayalı serbest ekonomi politikaları yerini ithal ikameci sanayiye dayalı planlı ekonomik politikalara bırakmıştır. MBK ve CHP'nin ülke siyasetinde etkin olduğu yıllar içinde bir yandan ekonomi ve maliye istikrara kavuşturulmaya çalışılmış diğer yandan da beş yıllık sanayi planları hazırlanmıştır.⁴⁹⁷

Sağda bulunan partiler DP'nin mirasını paylaşmaya çalışırken CHP ekonomik açıdan iki model ile uğraşmak zorundaydı. Biri kendi dışındaki solun açıkça gelen polemikleri, diğeri ise iş çevrelerinin görünmeyen girişimleri. Bu tezat ülke ekonomisinin yeniden biçimlenişinde rol oynayacaktır. Büyük arazi sahiplerine karşı gösterilen güvensizlik ekseninde DP dönemi kredilerinin artık verilmemesi, tarım fiyatlarının belli bir düzeyde tutulmaya çalışılması ve Doğu Anadolu'daki bazı toprak ağalarının sürülmesinin yarattığı huzursuzluk tarım üretiminin hızla düşmesine sebep oldu.1961 yılından itibaren Türkiye'de bulunan buğdayın dörtte biri düzenli bir şekilde Amerikan buğdayı olmuştur.⁴⁹⁸

27 Mayısçılar DP yıllarındaki tartışmalar çerçevesinde Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulmasına yönelik çalışmalara destek vermişlerdir. DPT ile yatırım mekanizmalarının belli bir merkezden koordine edilmesi amaçlanıyordu. Kurumun yapacağı planlar kamu sektörü için emredici, özel sektör için ise yol gösterici olacaktı.

⁴⁹⁵ Çağlar Keyder, **a.g.e.**, s.190-191.

⁴⁹⁶ Eric Jan Zürcher, **a.g.e.**, s.340.

⁴⁹⁷ Stefanos Yerasimos, **a.g.e.**, s.229-230.

⁴⁹⁸ **A.g.e.**, s.242.

DPT'nin bu noktada ilk önemli icraatı Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı oldu. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963-1967 yılları arasını kapsamak üzere gayri safi milli hâsılada yıllık %7 büyümeyi hedefleyerek hayata geçti. Sanayi burjuvazisinin artık devlet eliyle büyümek istemesinin en özgün göstergesi olan kalkınma planları ile ekonomide yeni bir dönüşüm dönemine girildiği açıktı.⁴⁹⁹ Öyle ki Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planının uygulanmaya başladığı yıl olan 1963'te gayri safi milli hâsıla içinde tarımın payı %34,6, sanayinin payı %16,7'iken planın uygulanması sonrasında tarımın payı %29,3'e gerilemiş sanayinin payı ise %20,7'ye yükselmiştir.⁵⁰⁰ Özellikle ithal ikameci sanayi politikası ekseninde uluslararası sanayi sektörü ile bağlantıya geçilmesi, teknolojik yeniliklerin yurtdışından getirilmesi ve göçten kaynaklanan ucuz iş gücü gibi faktörler sanayileşme politikasına destek olmuştur.⁵⁰¹

Avrupa'dan farklı olarak kentlerin çekiciliği değil, kırsal bölgenin iticiliği ulaşım ve iletişim olanaklarının artması paralelinde ülkemizde şehirleşmeyi hızlandırmıştır.⁵⁰² Sanayiye ön plana çıkartan kapitalist sektör için köyler ve gecekondu bölgeleri iç pazarın en fazla önem verdiği yerler haline gelmişlerdi. Özellikle dokuma, gıda, giyim ve inşaat sektörü için köyler ve gecekondular bulunmaz mekânlardı. Bilhassa gecekondulaşmanın inşaat sektörüne kazandırdığı hız son derece önemliydi. Çünkü hem patron hem de işçi için ekmek kapısı olan bu sektör, köylüyü şehirlerdeki işlere çekebilmekte ve gecekondulaşmanın her seçim döneminde tapular dağıtılarak yasallaşmasını sağlamaktaydı.⁵⁰³

⁴⁹⁹ Çağlar Keyder, **a.g.e.**, s.202-205.

⁵⁰⁰ Erdiç Tokgöz, **a.g.m.**, s.337.

⁵⁰¹ Eric Jan Zürcher, **a.g.e.**, s.386-387.

⁵⁰² Emre Kongar, **a.g.e.**, s.385.

⁵⁰³ Çağlar Keyder, **a.g.e.**, s.217-221.

Bu sanayileşme çabasının yanında yeni sorunlar getireceği de açıktı. Sendikalaşmanın hız kazanmaya başladığı yeni bir dönem ortaya çıkmıştı. Artık işçilerin kendileri için iyi olanı algılamaya başlaması ile iç siyaseti uzun yıllardır etkilemeye çalışan işçi tabanlı partiler seslerini daha fazla duyurmaya başlar. Bunun en iyi örneği olan TİP 1965 yılında oluşan yeni ortam ekseninde meclise girip sesini duyuracaktır. Yine 1965 yılında ortaya çıkan **Ortanın Solu** söylemi ile ise CHP işçi haklarına daha fazla sahip çıkan bir parti görünümüne bürünecektir.

5.2. Yeni Ufuklar Dergisinde Planlama ve İşçi Sorunu:

1960'lı yıllar iki kutuplu dünyada kapitalist ekonomi sistemi ile sosyalist ekonomi sistemi arasındaki çatışmanın doruk noktasına ulaştığı yıllardır. Bu çatışma Türkiye'ye de yansımıştır. Özellikle Demokrat Parti'nin tarıma ve yabancı kredilere dayanan plansız ekonomi anlayışının yaratmış olduğu ekonomik sorunlar, planlamanın gerekliliğinin tartışma konusu olmasına neden olmuştur. **Yeni Ufuklar** dergisi gündeme gösterdiği ilgi sebebi ile bu konuya değinmiştir.

1960'lı yıllarda iki kutuplu dünyanın temsilcilerinin her birinin farklı bir planlama politikası bulunmaktaydı. Sosyalist planlama ile piyasa ekonomisinin ihtiyaçlarına cevap veren planlama, her ikisi de farklı gereksinimlere hitap eden bir planlama politikası izlemişlerdir. Sosyalist Planlama piyasa ekonomisinin bulunmadığı bir ortamda kaçınılmaz şekilde sosyalist iktisat sisteminin tamamlayıcısı olup emredicidir. Üretim araçlarının toptan devlet kontrolü altında bulunması, üretimin kamu ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi, sosyalist ülkelerde fiyat mekanizmasının işlemlerini engellemiştir. Bu sebeple bu ülkelerde planlama piyasa ekonomisinin yerini

almıştır.⁵⁰⁴ Piyasa ekonomisini ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışan planlama türü ise fiyat mekanizmasını devlet eliyle baştan sona değiştirmek yerine sermayenin ihtiyaç duyacağı ortamı düzenlemeye çalışıp, yol göstericidir. Bu planlama türünün amacı piyasa ekonomisinin refahı arttırıcı neticelere ulaştırılması için gerekli olan müdahaleleri programlaştırmaktır.⁵⁰⁵ Burada planlama iktisadi hayatın düzenlenmesi amacıyla iktisat politikasının yararlandığı bir araç olup iktisadi sistemin olmazsa olmazı değildir.⁵⁰⁶

Türkiye gibi kapitalist olmaya çalışan ülkelerde gelişmiş ülkelerdekine benzeyen bir planlama uygulama şansı çok kısıtlıdır.Sosyalizm gibi liberalizmin de net bir şekilde anlaşılamadığı bu ülkelerde, liberalist anlayışa uygun olmayacak bir şekilde devletin iktisadi hayata müdahalesi olağanlaşmaktadır.⁵⁰⁷ “Bu gibi ülkelerde plan gereklerini yerine getirebilmek için devletin iktisadi hayata müdahalesi geniş ölçüde artmıştır. Devlet aynı zamanda üretici olarak da rol oynamakta, artık klasik liberal anlayışın bekçi devleti olmaktan çıkmaktadır.”⁵⁰⁸Bu durum bu ülkeleri karma ekonomi sistemine götürmektedir. Piyasaya bağlanmamış, uzmanlaşmamış kişilerin varlığı bu tip ülkelerin elini bağlayan temel ölçüttür. Ekonominin yoğun feodal boyutlarıysa bu durumun derinleşmesine neden olmuştur.

Özel teşebbüs yolu ile kalkınmanın bu ülkede tam olarak başarılı olamayacağını 1950-1960 yılları arasında izlenen iktisat politikası aracılığıyla görmüş bulunmaktayız.

⁵⁰⁴ Gülten Kazgan, “Planlama Üzerine”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.134 (Temmuz 1963), s.1.

⁵⁰⁵ Haydar Kazgan, “Planlı Bir Ekonomide İşçi Sendikalarının”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.142 (Mart 1964), s.41.

⁵⁰⁶ Gülten Kazgan, “Planlama Üzerine”, s.2-3.

⁵⁰⁷ Gülten Kazgan, “Liberalizm Üzerine”, **Yeni Ufuklar**, C.X, S.119 (Nisan 1962), s.32.

⁵⁰⁸ Gülten Kazgan, “Planlama Üzerine”, s.4.

DP kalkınmanın yükünü düşük gelirli sınıflara taşıma yolunu seçtiği için alt sınıfların zararına üst sınıfların ise kârına bir iktisat politikası uygulamıştır.⁵⁰⁹

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nı ele alan Güten Kazgan bu planın işsizlik, işgücü verimini arttırma, iş gücü başına kullanılan kapital miktarını arttırma, iş bölümü ve ihtisaslaşma, istihlal tekniğinin değişimi, insan gücüne yapılan yatırımlar gibi konu başlıkları altında incelemiş, kâğıt üstünde yeterli gözükken bu planın, başarılı bir şekilde uygulanmasıyla belirli bir ilerleme kaydetmenin mümkün olduğunu belirtmiştir.⁵¹⁰

Planlama konusu üstüne yazılan makalelerin İşçi sorununu ele alan makalelerle tamamlandığını söyleyebiliriz. Bu makalelerde planlamanın etkileri ücret artışı, sendikal haklar, siyasi partilerin işçilere bakış açısı irdelenmiştir. Baz ücretler, primler, şahsi ekler ve sosyal eklerden oluşacak işçi ücreti, işçiye geçimini rahat bir şekilde sağlamasında yeterli olacaktır.⁵¹¹ Ücret artışı ile işçinin ve bunun paralelinde de ülkenin sadece ekonomik refahı artmakla kalmayacak dünyayı algılayışı değişecek, gizli işsizlik olarak adlandırdığımız problem çözümlenecektir.⁵¹²

Ücret artışlarına karşı çıkan çevreler artışın enflasyonu da yanında getireceğinden bahsetmektedirler. Onlara göre ücret artışı sonrasında zararlarını gidermek isteyecek olan sermayedarlar ürünlerinin satış fiyatlarını arttıracaklarından enflasyon ortaya çıkacaktır. Fakat enflasyonu arttırıp arttırmamak sermaye çevrelerinin elindedir. İşveren ücret artışlarını kendi üzerinden atmak yerine kârından

⁵⁰⁹ Güten Kazgan, "Kalkınmanın Yüğü", **Yeni Ufuklar**, C.X, S.118 (Mart 1962), s.38-39.

⁵¹⁰ Güten Kazgan, "5 Yıllık Kalkınma Planında İşgücü Verimliliği", **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.142 (Mart 1964), s.49-59.

⁵¹¹ Haydar Kazgan, "Çağdaş Ücret Anlamı", **Yeni Ufuklar**, C. XII, S.142 (Mart 1964), s.11.

⁵¹² Zeyyat Hâtiboğlu, "Ücret Artışlarının Ekonomik Tesirleri", **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.142 (Mart 1964), s.3-4.

karşılsa enflasyon söz konusu olmaz.⁵¹³ Tabi işvereni buna mecbur etmek gerekmektedir. Bunun içinde işçiler sendikalaşmalı hatta sendikalar tek bir çatı altında toplanmalıdır. “Şöyle ki sendikalaşma hareketi türlü sebeplerden yavaş olduğu ve birleşme temayülleri noksan bulunduğu için, sendikaların işverenlerin gücüne ulaşmaları mümkün olmamaktadır. Bu itibarla planlı bir ekonomide sendikaların işletme seviyesinde de planın hedeflerine uygun neticelere varabilmeleri için, gösterecekleri gayretler ileri seviyede sanayileşmeye bağlı olduğu gibi, sendikaların birlik ve bütünlük yâni sektör itibariyle bütün işçileri kapsayan tek veya birleşmiş sendikalar haline gelmesine de bağlıdır.”⁵¹⁴

Batı’da sendikalar aracılığı ile bilinçlenen kitleler siyasetin temel kurumlarına temsilci göndermeyi başarmışlardır. Haklarına inanan bunları almaya çalışan bir güç söz konusudur. “Sendikalar, dernekler, birlikler, ticaret odaları vesair birer baskı grubunu temsil ederler. Sendikalar çıkar savaşında, işçilerin yeri olan fabrikaların dar çerçevesi dışında, daha geniş alanda politik faaliyet içinde olmalılar. Çünkü işyerinin şartları, ücret meseleleri dahi iş yerinin dar çerçevesinde halledilemez.”⁵¹⁵ Bu arada işçinin patron olma hayalini yitirmesi de önemlidir. Çünkü patron olma hayalinin sona ermesi, Orta Çağ’dan kalma skolâstik zihniyetin işlevsizleştirilmesi anlamına gelmektedir.⁵¹⁶ Skolâstik anlayışın kırıldığı modern ortamda kuvvetler de belirginleşir. Devlet, İşveren ve işçi olmak üzere üç kuvvetten bahseden Haydar Kazgan, işçi, işveren mücadelesinde devletin tarafsız bir rol oynaması üstünde durmuş, sendikalaşma aracılığı ile devletin işçinin yanına çekilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁵¹⁷

⁵¹³ Yüksel Ülken, “Ücret Artışları ve Enflasyon”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.142 (Mart 1964), s.9.

⁵¹⁴ Haydar Kazgan, “Planlı Bir Ekonomide İşçi Sendikalarının”, s.45-46.

⁵¹⁵ İdris Küçükömer, “Bizim Sendikalar ve Politika”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.142 (Mart 1964), s.19.

⁵¹⁶ **A.g.m.**, s.21.

⁵¹⁷ Haydar Kazgan, “Planlı Bir Ekonomide İşçi Sendikalarının”, s.44-45.

İşçilerin sendikalarla zam istemesi kolaylaştığı için işverenler aşırı kâr yerine normal kâr ile yetinmeyi kabullenmektedirler.⁵¹⁸ Sendikalaşmanın güçlü olmaması düşük ücret haricinde işçinin vergi yükünün ağırlaşmasına ve kamu giderlerinden daha az yararlanmasına sebep olmaktadır. Ayrıca sadece sendikalaşma da yeterli değildir. Çünkü işçinin kendisini mecliste de temsil etmesi gerekmektedir.

Türkiye’de iktisadi ve toplumsal baskı altında olan grupların mecliste temsilcisi bulunmamaktadır. Bu grupların yerine sermayeyi ellerinde tutan grupların temsilciliğini yapan çıkar çevreleri yer almaktadır. Aydın gücünün zayıflığı bu durumun derinleşmesine neden olmaktadır. Aydın ile kitlenin birbirini anlayamaması çıkar çevrelerinin işini kolaylaştırmaktadır.⁵¹⁹ Ancak Türkiye’de kendisine anayasanın yukardan aşağıya haklar verdiği bilincinde olan siyasal güce anayasanın sağladıkları paralelinde ortak olmak isteyen bir işçi sınıfı bulunmaktadır.⁵²⁰ Bu şartlar altında Devlet Planlama Teşkilatının gelir bölüşümünü düzeltmeyi amaçlayan adımları devletin tarafsız olmayı seçtiği kanaatini güçlendirmektedir. Melih Cevdet Anday’a göre hükümetin vergi kaçırانların amansızca izleneceğini, kazanıp da vergi vermeyenlerden vergi alınacağını ve tarım-toprak reformu yapılacağını söylemesi vergi kaçırان, sömüren çevreleri telaşlandırmıştır.⁵²¹ Yani tabuları kırmaya çalışan güç odakları şekillenmeye başlamıştır. İşçinin karşı karşıya kaldığı sağlık, barınma ve eğitim sorunlarının tam olarak çözümlenebilmesi tabuların yıkılabilmesi ve temsil yeteneğinin artışı ile alakalıdır.⁵²²

⁵¹⁸ Yüksel Ülken, **a.g.m.**, s.9.

⁵¹⁹ Gülten Kazgan, “Gelir Bölüşümü”, **Yeni Ufuklar**, C.X, S.117 (Şubat 1962), s.16-17.

⁵²⁰ Emre Kongar, **a.g.e.**, s.452.

⁵²¹ Melih Cevdet Anday, “Aldatmaca”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.142 (Mart 1964), s.38.

⁵²² Gülten Kazgan, “İşçi Refahı ve Siyasi Partiler”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.142 (Mart 1964), s.23-27.

5.3. Yeni Ufuklar Dergisinde Nüfus Sorunu:

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya genelinde bir nüfus patlaması yaşanmıştır. Özellikle Çin, Hindistan, Endonezya, Meksika ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde nüfus patlaması daha büyük olmuştur. Bu ülkelerin temel özellikleri ölüm oranı düşerken doğum oranının değişmemesidir.⁵²³ Doğurganlık oranı ile ölüm oranının çok düşük olduğu Batılı toplumlarda nüfus yılda %1-1,5 oranlarında artarken bahsettiğimiz gelişmekte olan ülkelerde bu oran %2,5-3 civarlarında seyretmektedir.⁵²⁴ Batı ülkelerinde nüfus konusundaki bu denge emeğin aşırı derecede sömürülmesi ve denizaşırı sömürgecilikten kaynaklanmaktadır.⁵²⁵ Sömürgecilik sayesinde batılı devletler nüfus sorununda belli bir düzene ulaşmışlardır. Ancak bu iki kaynaktan yararlanamayan toplumların karşı karşıya kaldıkları süreç nüfus artışının kontrolüne imkân vermemektedir. Nüfusunu belli bir dengeye oturtamamış olan Türkiye, 1950'li yılların plansız iktisat politikaları sebebiyle hızlı nüfus artışının getirdiği sorunlarla boğuşan bir ülkedir.

Nüfus artışı ile artan nüfusun verimliliğinden yararlanabilme yeteneği dergi tarafından irdelenmiştir. Dergide bazı çevrelerin nüfus artışının gerekli olduğu fikri eleştirilmiştir. Türkiye'nin zengin kaynaklarının mevcut nüfusun iki katını besleyebilecek kapasitede olduğu, bu yüzden nüfus artışının önüne geçilmesinin doğru olmadığı fikri dergi tarafından yıkılmaya çalışılmış, Türkiye'nin yer üstü ve yer altı kaynakları açısından zengin olmadığı iddia edilmiştir.⁵²⁶

⁵²³ Julian Huxley, "Dünya Nüfusu", **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.107-108 (Nisan-Mayıs 1961), s.28.

⁵²⁴ Gülten Kazgan, "Türkiye'de Nüfus Artışı", **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.107-108 (Nisan-Mayıs 1961), s.2.

⁵²⁵ Gülten Kazgan, "İktisadi Düzen ve Sosyal Haklar", **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.105-106 (Şubat-Mart 1961), s.416.

⁵²⁶ Zeyyat Hâtiboğlu, "Nüfus Artışının İktisadi Neticeleri", **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.107-108 (Nisan-Mayıs 1961), s.16.

Türkiye’de nüfus artışı gizli işsiz yapısını güçlendirmek eğilimindedir. Toplumun iş olanakları çalışabilir nüfusun artış hızına ayak uydurabilecek bir düzeyde yükseltilmemektedir. Bu da gizli işsizliği yaratmaktadır.⁵²⁷ Nüfusun ancak bir kısmı faal bir şekilde ekonomiye destek vermektedir. Devletlerin aşırı nüfusu iç pazarın gelişebilmesi için desteklemesi de geçerliliğe sahip bir politika değildir. Çünkü iç piyasanın genişlemesi satın alabilme gücünün artmasıyla ilgilidir. Satın alabilme gücünün yüksek olduğu Batı ülkelerinde iç piyasanın gelişmiş olması bu konuya açıklık getirmektedir.⁵²⁸

Türkiye’nin nüfusunun dağınık yerleşim alanlarına yayılmış olması kamu hizmetlerinin buralara getirilmesinde sorunlar yaratmaktadır. Bu sebeple dağınık birimlerin birleştirilmesi iç piyasanın güçlenmesine yardımcı olur.⁵²⁹ Tabi bu arada toprak ekiminde sınıra ulaşılması, zirai tekniğin gelişmesi, toprak kavgalarının şiddetlenmesi gibi realiteler artan nüfusun şehirlere yığılması sonucunu doğurmaktadır. Bu yığılma bir yandan çevrenin tahribine ve işsizliğe bir yandan da büyük şehirlerimizi kuşatan gecekondu çemberlerine yol açmaktadır.⁵³⁰ Gecekonduarda yaşayan bu işsiz kitlesini değerlendirebilme bu çerçevede başka bir sorun yaratmaktadır.⁵³¹ Bu sorunun çözülebilmesi mesken ve kamu hizmetlerini, karşılayacak büyük yatırımlarla mümkün olup, sanayileşme planlarını gerekli kılmaktadır.⁵³² Tarımın dışında özellikle sanayi ve hizmetler sektöründe yeni iş imkânları yaratılması, milli gelirin de en azından nüfus artışı oranının da geliştirilmesi

⁵²⁷ Emre Kongar, **a.g.e.**, s.376.

⁵²⁸ Gülten Kazgan, “Türkiye’de Nüfus Artışı”, s.6-7.

⁵²⁹ **A.g.m.**, s.8.

⁵³⁰ Cavit Orhan Tütengil, “Türkiye’de Hızlı Nüfus Artışı ve Ortaya Çıkardığı Bazı Meseleler”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.107-108 (Nisan-Mayıs 1961), s.13.

⁵³¹ Gülten Kazgan, “Türkiye’de Nüfus Artışı”, s.10-11.

⁵³² Zeyyat Hâtiboğlu, “Nüfus Artışının İktisadi Neticeleri”, s.17.

gerekmektedir. Eğer birey belli bir gelir seviyesine ulaşırsa zihinsel bir dönüşüm gerçekleşecek kendisi doğrudan fazla çocuk yapmamanın önemini kavrayacaktır.⁵³³

Haydar Kazgan ise kamu hizmetleri şehirlere dağıtılırken sosyal adaletinde göz önünde tutulması gerektiğini belirtmiştir. “Şehirlerimiz gecekondü istilâsına uğramış ve gelir tevziile son on yılda toplumu iki ayrı sınıfa ayırma olayı panoromik bir hale gelmiştir.”⁵³⁴ Kamu hizmetlerini bu iki bölgenin koşullarına göre dengelemek kamu hizmetlerinden mahrum kalınmasının önüne geçebilir.

Nüfusun devamlı artışı tasarruf kabiliyetini de tehdit etmektedir. Aşırı nüfus artışının ihtiyaçlarını karşılayabilmek kaygısı ancak mevcut mülkiyet yapısının değiştirilmesiyle mümkün olacağından kısa vadede daha çetrefilli problemlerle karşılaşılmasına yol açabilir.⁵³⁵ Ayrıca nüfus artışını dizginleyebilme için nüfusun devlet tarafından kontrol altına alınması yanlış bir politikadır. En başta insanların ellerinden çocuk sevgisini almak hukuki normlara, insan haklarına uygun değildir. Ortada bir nüfus artışı sorunu varsa bu sorun artışın verimli çalışmayan iş yerlerine kanalize edilmesiyle çözümlenebilir.⁵³⁶ Ayrıca işçinin gelişen koşullara rağmen sekiz saatten daha az çalıştırılması gerekirken, hâlâ sekiz saatten fazla çalıştırılması nüfus üstündeki işsizlik baskısını arttırmaktadır. Günlük çalışma saatleri azaltılabilirse geri kalan zamanda boş olan şahıslar değerlendirilebilir.⁵³⁷

⁵³³ Kenan Bulutoğlu, “Cevap IV (Nüfus)”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.107-108 (Nisan-Mayıs 1961), s.42-43.

⁵³⁴ Haydar Kazgan, “Nüfus Artışı ve Amme Hizmetlerinde Fakirleşme”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.107-108 (Nisan-Mayıs 1961), s.19.

⁵³⁵ Haydar Kazgan, “Türkiye’de Nüfus Artışı ve İktisadi Kalkınma”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.107-108 (Nisan-Mayıs 1961), s.33-34.

⁵³⁶ Doğan Fikret Akyan, Erdoğan Şuhubi, “Cevap VI (Nüfus)”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.107-108 (Nisan-Mayıs 1961), s.44.

⁵³⁷ Cemil Erkmen, “Cevap VIII (Nüfus)”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.107-108 (Nisan-Mayıs 1961), s.46.

5.4. Yeni Ufuklar Dergisinde Toprak Reformu Sorunu:

Yeni Ufuklar dergisi gündemi işgal eden toprak reformu sorununa da eğilmiştir. Bu konu ile ilgili bir soruşturma yapılmış ve toprak sorununu irdeleyen iktisatçıların yazılarına yer verilmiştir. 27 Mayıs askeri harekâtından hemen sonra gündemi işgal eden konulardan birisi olan toprak reformu bu harekâtın öncesi ve sonrasında uzun bir süre tartışılmıştır. Toprak reformu tartışmaları 1936'ya kadar gitmektedir. Atatürk'ün bu yıllarda bir toprak reformu üstünde çalışmaya başladığı bilinmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın araya girmesi çalışmaların aksamasına neden olmuştur. Ancak savaştan hemen sonra savaş içinde uygulamış olduğu iktisadi politikalar sebebiyle tepkileri üstüne çeken Milli Şef, CHP'nin toprak ağaları ve ticaret burjuvazisini kaybetmiş olduğu gerçeğinden hareket ederek nüfusun büyük çoğunluğunu teşkil eden köylü kitlelerini toprak dağıtımı ile CHP'nin saflarına katmak istemiştir. Ancak toprak dağıtımı için halktan bir talep gelmemektedir. Halkın toprak sorunundan ziyade çift hayvanı sorunu bulunmaktadır.⁵³⁸ Bu paralelde 1945 yılında kabul edilen “Çiftçiği Topraklandırma Kanunu” ile topraksız köylülerin topraklandırılması, topraklandırılan köylülere sermaye ve araç-gereç sağlanması ile yurt topraklarının sürekli bir şekilde işletilmesi amaçlanmıştır.⁵³⁹ Fakat gerekli altyapı hazırlıklarının yapılmamış olması ve feodal rejimin devam etmesini isteyen toprak ağalarının direnişleri kanunun uygulanmasını engellemiştir.

1950-1960 yıllar arasında Türk siyasi yaşamını kontrol eden Demokrat Parti'nin ticari burjuvazi-toprak ağası ittifakıyla iktidar olması ise toprak tartışmalarını askeri harekâta kadar siyasi gündemden uzaklaştırmıştır. 27 Mayıs'ın hemen akabinde toprak

⁵³⁸ Çağlar Keyder, **a.g.e.**, s.174.

⁵³⁹ M. Ali Cimcoz, “Toprak Reformu”, **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.99 (Ağustos 1960), s.225.

reformu tartışmasının başlaması harekâtı gerçekleştiren kadroların küçük burjuvazi karakterini açığa çıkartır. Kemal Tahir'in toprak ile ilgili yapılmış soruşturma da dikkati bu noktaya çektiğini görmekteyiz. Ona göre toprak reformu isteğinin köylüden gelmeyip, devlet adamlarımız ve orta sınıftan gelen aydınlarımızın bu konu üstünde durması reform teşebbüslerinin başarılı olamamasının temel nedenidir. Reformların sosyal ve kültürel birikim ile başarıya ulaşacağını söyleyen Kemal Tahir'e göre bu birikimler yoksa atılan her türlü adım birer bahşiş ya da sadaka olmaktan öteye geçemezdi.⁵⁴⁰

Hızlı nüfus artışı ve tarımda makineleşme taşrada zirai nüfus fazlası yaratıp, eski ortaklıkların bir kısmının şehirlerin büyümesine kapılarak göç etmelerine yol açmıştır.⁵⁴¹ Nüfus artmaya devam ettikçe toprak dağıtımına ihtiyaç duyulacağı için dağıtımın ötesinde bir reforma hayata geçirilmeliydi. Bunun için toprak reformu nüfus reformu ile birlikte düşünülmelidir.⁵⁴² Bu zirai nüfus fazlası bizlere toprak reformu yanında bir tarım reformunun da gerektiğini göstermektedir.⁵⁴³

Toprak reformunun sanıldığı kadar kolay olmadığını belirten Gülten Kazgan, geri kalmış ülkelerin kalkınabilmek için ilk teşebbüslerinin toprak üstüne olduğunu belirtip, diğer toprak reformlarının da incelenmesi gerektiğini söylemiştir. "Devrimin dayandığı siyasi felsefeye göre çeşitli şekiller alan bu sosyal-iktisadi değişme için gerçekten 'devrim sayısı kadar da toprak reformu anlayışı vardır demek doğrudur'."⁵⁴⁴

Dergi de diğer ülkelerin yaptıkları toprak reformları detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

⁵⁴⁰ Kemal Tahir, "Cevap I (Toprak Reformu)", **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.101-102 (Ekim-Kasım 1960), s.312-313.

⁵⁴¹ Çağlar Keyder, **a.g.e.**, s.188.

⁵⁴² Gülten Kazgan, "Toprak Reformu Konusunda", **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.101-102 (Ekim-Kasım 1960), s.306.

⁵⁴³ Ömer Lütfi Barkan, "Toprak Reformları ve İç Kolonizasyon Meselesi", **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.101-102 (Ekim-Kasım 1960), s.300.

⁵⁴⁴ Gülten Kazgan, "Toprak Reformu Konusunda", s.303.

⁵⁴⁵ Toprak reformu üstünde duran yazarlar reformun gerekliliğine ve toprak ağasının gücünün kırılmasına dikkat çekmişlerdir. Ancak yazıları incelediğimiz zaman daha çok plansız bir toprak reformunun yaratacağı sorunlar ve bu sorunların nasıl aşılacağı üstünde durulduğunu görmekteyiz.

“Türkiye’nin zirai ekonomisinin bugünkü takatsız hali; istihsal ve nakil vasıtalarının kifayetsizliği, bilgisizlik, iklim şartları ve toprak darlığı gibi teknik, ekonomik veya tabii sebepler kadar, toprakların temellük ve tasarruf sistemlerindeki uygunsuzluklar ve Ortaçağ artığı geri toprak münasebetlerinin elverişsizliği ile de alâkalıdır”.⁵⁴⁶ Toprak konusunda yaşanan sıkıntıları bu şekilde anlatan Barkan’a göre bir toprak reformu şarttı. Konu ile ilgili istatistikî bilgiler veren Gülten Kazgan toprağın çok sayıda küçük araziye bölünmüş olduğu, azımsanamayacak bir kesimin olumsuz şartlarda üretim yapmaya çalıştığı sonucuna varmaktadır.⁵⁴⁷ Tabii verimli topraklarımızın küçük bir azınlığın elinde olması, köylünün yeterli toprağa sahip olmaması, ırgat ve yarıcı olarak çalışması ülkemizin hala Orta Çağ karanlığında yaşadığını işaret etmektedir. Toprağın belli ellerde toplanması bu karanlığın sürmesi anlamına gelmektedir.⁵⁴⁸ Eğer toprak reformu gerçekleştirilebilirse sadece iktisadi anlamda bir başarı kazanılamayacaktı. Kendi toprağında, kendi üretimini

---

⁵⁴⁵ C.IX, S.101-102, Ekim-Kasım 1960 sayısını toprak konusuna ayıran Yeni Ufuklar dergisinde Bolivya’da Torak Reformu(s.324-330),Toprak Reformu ve İtalyan Köylüsü(s.331-332),Küba’da Tarımın Islahı(s.333-334),Romanya’da Toprak Reformu(335-338),Dünyada Toprak Durumu(339-342),Mısır Toprak Reformu(343-344),Mısır Toprak Kanunu(344-349) adlı makaleler yayınlanmıştır.

⁵⁴⁶ Ömer Lütfi Barkan, **a.g.m.** ,s.297.

⁵⁴⁷ Gülten Kazgan,“Toprak Reformu Konusunda”, s.305.

⁵⁴⁸ Talip Apaydın,“Cevap IV (Toprak Reformu)”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.101-102 (Ekim-Kasım 1960), s.316.

gerçekleştiren köylü ağanın, şeyhin baskısından kurtulup, vatandaş olma bilince varacaktı.⁵⁴⁹

Toprak reformu plansız bir şekilde büyük toprak sahiplerinin elinde bulunan toprağı küçük toprak sahiplerine dağıtmak şeklinde gerçekleşirse istenilen başarı elde edilemeyebilir.⁵⁵⁰ Köylüye dağıtılan toprağın ilerleyen süreçte köylünün elinde kalması garanti edilemez. Köylü beklenmeyen krizler, ürün rekoltesinin düşüklüğü, borçlarını ödeyememe gibi olumsuz durumlar sebebiyle dağıtılan toprağı elde tutmakta zorlanır ve tekrar ağanın eline düşer. Köylünün bu durumla karşılaşmaması için güçlü bir örgütlenme hayata geçirilmelidir.⁵⁵¹ Ayrıca büyük işletmelerin ortadan kaldırılması verimliliğin düşmesiyle sonuçlanabilir. Bu sebeple herkes eşit miktarda kendi istediğı toprağına sahip olsun fikri, bindiğimiz dalı kesmek anlamına gelebilir.⁵⁵² Bu yüzden toprak reformu mevcut birikimi ortadan kaldıran bir yol izlememeli, dağıtım yerine bütünleştirme yolunu tercih etmelidir. Cimcoz bu konuyla ilgili şu soruyu sormaktadır: “Hem üretimi artırmak hemde köylüyü toprak ağasının buyruğundan kurtarmak için, köylüye ufak bir toprak parçası yerine, kanunun amacı ve günümüzün zorunlulukları göz önünde tutularak ve uzlaştırılarak köylünün emeğini değerlendirecek bir örgüt(teşkilat) kurulsa, emeği karşılığında da köylüye hür ve güvenle yaşama imkânı sağlansa nasıl olur?”⁵⁵³ Cimcoz’a göre tüzel hale getirilmiş bu ortaklık teşkilatları hem üretimin düşüşünü engelleyecek hem de köylüyü ağanın baskısından kurtaracaktır. Böylece İkinci Dünya Savaşı’na rağmen Almanya’nın

⁵⁴⁹ Samim Kocagöz, “Cevap III (Toprak Reformu)”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.101-102 (Ekim-Kasım 1960), s.315.

⁵⁵⁰ Cemal Reşit Eyuboğlu, “Cevap II (Toprak Reformu)”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.101-102 (Ekim-Kasım 1960), s.313-314.

⁵⁵¹ M. Ali Cimcoz, “Toprak Reformu”, s.227.

⁵⁵² Gülten Kazgan, “Toprak Reformu Konusunda”, s.308.

⁵⁵³ M. Ali Cimcoz, “Toprak Reformu”, s.228-229.

kalkınmasını sağlayan emek sermayesi Türkiye için de uygulanabilir hale gelecektir.⁵⁵⁴ Küçük işletmeler büyük çapta sermaye ile çalışan ticari işletmeler haline getirilirse hem verim artar hem de üretim fazlasının vergilendirilmesi sanayinin kalkınması için birikim oluşmasını sağlar.

Şüphesiz feodalitenin temeli olan ağalık kurumu da kaldırılmalıdır. Ağalık kurumunun kalktığı yerlerde ancak kooperatifleşme ile işlerin yürütülmesi olası problemlerin dizginlenmesini sağlayacaktır.⁵⁵⁵ Köy Enstitüleri benzeri kurumları toprak reformu paralelinde yeniden canlandırmak da yararlı olabilir. Köylerin teknik, mali, kültürel, eğitsel pek çok ihtiyacını bu kurumlardan karşılayabilecek olması önemli bir maddi destektir.⁵⁵⁶

5.5. Yeni Ufuklar Dergisinde Şehirleşme Sorunu:

Kapitalizm'in kazanmış olduğu hız önce İngiltere olmak üzere Batı Avrupa ülkeleri, ABD ve Japonya'da hızlı bir şehirleşme yarattı. Benzer şekilde sosyalizm de Moskova'nın zengin bir şehir olarak ortaya çıkmasını sağladı.1838 "Balta Limanı Ticaret Antlaşması" ile Osmanlı Devleti kapitalist sistemin içine savunmasız bir şekilde çekildi. Bu durum İzmir ve İstanbul gibi ticari kentler hariç diğer kentlerin hızla karanlık bir döneme girmeleriyle sonuçlandı. Cumhuriyet ise Anadolu'nun Ankara, Eskişehir gibi İç Anadolu şehirlerini yeni baştan yarattı. Demokrat Parti iktidarındaysa şehirleşme şüursuz bir göç hareketiyle karşılaştı.⁵⁵⁷ Tarımda makineleşme ve şehirlerde ticari hayatın 1950 yılında uygulanan iktisat politikaları ile hızlanması, ülkemizde gecekondulaşma ve şehirleşme sorunlarına yol açmıştır. Bu

⁵⁵⁴ **A.g.m.**, s.229.

⁵⁵⁵ Gülten Kazgan, "Toprak Reformu Konusunda", s.310-311.

⁵⁵⁶ Ömer Lütfi Barkan, **a.g.m.**, 301.

⁵⁵⁷ Tuğrul Akçura, "Şehirler ve Politik Ortam", **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.133 (Haziran 1963), s.72-73.

hızlanma sebebiyle kamu hizmetlerinin yetersizliği, kent planlarının yapılamaması kentleşmeyi temel toplumsal sorunlardan birisi haline getirmiştir.⁵⁵⁸ Yaşanılan ortamın düzenliliği ve sağlıklılığı insan için çok önemlidir. Dergide bu önemli konuyu 1960'lı yıllardan itibaren ele almaya başlamıştır. Özellikle şehirlerde nüfus artışının nasıl bir sonuç yaratacağı üstünde durulmuştur.

İnsan sadece iç kuvvetlerin esiri değildir. İnsanı etkileyen dış kuvvetler de bulunmaktadır. Bu dış kuvvetlerin şekillendiği çevre insanın yaşam anlayışını biçimlendirir. Ne çevresinin, ne de içinden gelen kuvvetlerin esiri olan insan düzenli bir ortam içinde yaşarsa dengeye ulaşır, kişiliğini oluşturur.⁵⁵⁹ İşte dengenin oluşabilmesi için ihtiyaç duyulan ortam yapılacak planlarla düzenlenmelidir. “Ferd ve toplum olarak hayatımızı ve geleceğimizi tesadüflerin karanlığına terk etmek istemediğimiz taktirde şehirleşmemizin geleceğini ve yapı faaliyetini önemle ele almak zorunluğu ile karşılaşırız.”⁵⁶⁰

Mesken sıkıntısı gecekondular mahallelerinin kentlerin etrafında yaygınlaşmasıyla sonuçlanmış bir nevi gecekondular aracılığıyla çözüme ulaştırılmıştır.⁵⁶¹ Meskenlerin doğru zamanda doğru yerlere yapılması dikkat isteyen bir konudur. Özellikle meskenin yapımında elde edilen aşırı kâr ve spekülasyonlar kontrol altına alınmalıdır. Kamu görevlerinin şehirlerin en dengesiz bölgelerine yöneltilmesi yanlış bir politikadır.⁵⁶² “Bir tarafta hiçbir teknik çalışmadan faydalanmadan en ilkel şartlar altında, en dayanıksız malzeme ile en küçük ölçülerde insanların barınabilmek için yaptıkları perişan, su ,elektrik, yol ve hattâ bir helâdan mahrum

⁵⁵⁸ Emre Kongar, **a.g.e.**, s.395.

⁵⁵⁹ Gökçe Cansever, “Çevrenin Psikolojik Önemi”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.133 (Haziran 1963), s.64.

⁵⁶⁰ Turgut Cansever, “Sunu: Toplum-Şehir-Yapı”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.133 (Haziran 1963), s.1.

⁵⁶¹ Emre Kongar, **a.g.e.**, s.408.

⁵⁶² Turgut Cansever, **a.g.m.**, s.5-7.

gecekonduklar,gecekondu mahalleleri,diger tarafta yüzlerce metrekairelik lüks yapılar.”⁵⁶³ Önceliğin lüks meskenlerin bulunduğu yerlere verilmesi doğru bir politika değildir.

Satış kaygısı ile bütünleşen lükse düşkünlük şehirlerimizde seviyesizliğin ağır basmasına neden olmuştur. Spekülatif adımlara izin veren, toplumsal realitelere dayanmayan şehir planlamaları şehre faydadan çok zarar getirmektedir. Para kazanmaktan başka bir derdi olmayan arsa spekülörleri tarihi ve doğal güzelliklere değer vermemektedirler.⁵⁶⁴ Şehirleşme paralelinde mevcut değerlerin korunması, mesken ihtiyacının giderilmesi, mesken farklılıklarının azaltılması, kamu görevlerinin dengeli dağılışının sağlanması, planlama yapılması ele alınan konulardır.

Vandalizmin şehirleri etkisi altına alıp, geçmişten gelen tarihi değerleri tehlikeye atması doğru değildir. Tarihi eserlerin korunması kültürün sürekliliğinin sağlanabilmesi için gereklidir.⁵⁶⁵ Vandalizmin Osmanlıda yaygın olmayıp, Türkiye’de mevcut olması modernleşme kriterlerine uymamaktadır. Bugünün liderlerinin Fatih Sultan Mehmet’in yaptıklarını örnek almamaları özellikle Hıristiyan yapısı sanat eserlerine karşı sebepsiz bir düşmanlık beslemeleri kabul edilemez.⁵⁶⁶ Bu sebeple büyük çmarı ile bir bütün olan Beyazıt Meydan’ı Küllüğü ve daha nice değerler yok edilmemelidir.⁵⁶⁷ Bu tarihi değerler İstanbul için bir nimettir.“Bu tarihi şehirde çalışma mevzuu mevcuttur.Bunun adı Turizm’dir.Turizm bir endüstridir.Bu tarihi şehrin endüstrisi de o olacaktır.....onu işletmek lâzımdır.”⁵⁶⁸

⁵⁶³ A.g.m., s.8.

⁵⁶⁴ Grup, “Oturum: Toplum-Şehir-Yapı”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.133 (Haziran 1963), s.16.

⁵⁶⁵ Cihat Burak, “Vandalizm Üzerine”,**Yeni Ufuklar**, C.XII, S.133 (Haziran 1963), s.65.

⁵⁶⁶ A.g.m., s.66-67.

⁵⁶⁷ A.g.m., s.70.

⁵⁶⁸ Andre Gutton, “Şehircilik Yönünden İstanbul”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.133 (Haziran 1963), s.86.

Sanayileşme ve mesken ihtiyacını ön plana alan bir şehirleşme hareketi daha uygun olacaktır. Ancak planlamanın önünde uzman eksikliği engeli bulunmaktadır. Planlamacılıkla mimarlığın, mühendisliğin aynı şey olmadığına anlaşılamaması ve devletin plancılarının çalışma koşullarını kavrayamamış olması uzman sorununu daha çetrefilli hale getirmektedir.⁵⁶⁹ Ancak planlama hakkındaki temel sıkıntı uzman sorununun yanında finansman sağlamakta yaşanan zorluklardan kaynaklanmaktadır. Bu sebeple ilk etapta şehir planını aksatan iktisadi olayları tespit edip, düzenlemek gerekmektedir.⁵⁷⁰ Bu düzenlemeleri yapabilmek için ise önce rejim meselesini çözelim sonra teklifler uygulama alanı bulsun kanaatinin değişmesi gerekmektedir. Ekonomik gelişmelerin hukuki tartışmalarla karşı karşıya kalması esas tartışmaya geçilmesini engelleyip, tembelliği yanında getirmektedir. Siyasi ve hukuki sorunları çözebilmek için ekonomik temeli değiştirip, ekonomik sınıflara kendilerini mecliste ifade edebilmeleri için fırsat vermek gerekmektedir.⁵⁷¹ Tabi sadece bu da yeterli değildir. Zihniyetin değişmesi de önemlidir. Anday'a göre iktisadi sorunları çözebilecek güç mimariden, şehircilikten, şirden, tiyatrodan gelecektir. İktisadi koşulların değişmesi insanın değişmesi ile mümkündür.⁵⁷²

Plancının şehir ve kırsal planlamasını birlikte düşünmesi gerekmektedir. Bu sayede şehrin, memleketin iktisadi gelişmesini desteklemesi sağlanacaktır. "Gelişmesini hızlandırmaya çalışan bir memlekette, gerçekten etkili bir plânlama sistemi şehir ve kırsal plânlamasının, bölge kaynakları plânlamasının ve milli ölçüde iktisadi plânlamanın esas unsurları arasında çok belirli fonksiyonlara yönelmemeli, bunlar daha çok ortak amaçların kurulması ve gerçekleşmesi için bir tek sistemin kısımları olarak

⁵⁶⁹ Turgut Cansever, **a.g.m.**, s.13.

⁵⁷⁰ Grup, **a.g.m.**, 16-17.

⁵⁷¹ **A.g.m.**, s.21-22.

⁵⁷² **A.g.m.**, s.56-57.

görülmelidir.”⁵⁷³ Eğer bu şekilde bir planlama sistemi işletilebilirse şehirlerin sanayileşmeyi emip ememeyeceği anlaşılmış olur. Şehir ve kır planlamacısı daha geniş stratejik terimlerle düşünürken milli planlamacı en özel zaman-mekân terimleri etrafında düşünürse sanayileşme daha kontrollü bir şekilde geliştirilebilir.⁵⁷⁴ Plancı bu süreçte temel yapıtaşdır. Bu sebeple plancı uzmanlar ile uyumlu çalışabilmeli, olumlu yönde nasıl çalışılacağını bilmeli, stratejik terimler ile düşünmeli, verileri kullanabilmeli ve yaratıcı çözümler üretmelidir.⁵⁷⁵

Şehirleşme sorununu çözümlenecek planları şimdiden yapmazsak ileriki yıllarda şehirleşmenin getirdiği sorunlar karşısında atabileceğimiz adımlar çok sınırlı olabilir. Özellikle toprak reformunu yaparken sadece zirai toprağı göz önünde bulundurmamak gerekmektedir. Şehirleşme ihtimalinin yüksek olduğu arazilerde bir reform yapılması ileride karşı karşıya kalınacak pek çok sorunun önüne geçilebilmesini sağlayacaktır.⁵⁷⁶

Memleketin tamamına yayılmış bir şehirleşme politikası izlemek daha doğru bir tutum olacaktır. Eğer bütün gelişme İstanbul çevresinde sınırlı kalırsa Osmanlı döneminden kalma şehirleşme anlayışı devam edecektir. Bu da dünyanın diğer büyük şehirlerinde olduğu gibi İstanbul’u yaşanabilir bir kent olmaktan çıkaracaktır. Bilhassa kamu hizmetlerinde yaşanacak sıkıntıların önü alınmalıdır.“İstanbul’a gelen insan günde 15 lira alacağına 5 lira burada kazanıyorum diyor. Fakat gelir gelmez kamu hizmetleri bakımından zayıf kaldığı ve bir takım kamu hizmetlerini bir fiyat elde ederek ödeyebildiği için gelirinin satın alım gücünün derhal düştüğünü görüyor. Bu

⁵⁷³ Harvey S. Perloff, “Az Gelişmiş Ülkelerde Plâncıların Eğitimi”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.133 (Haziran 1963), s.75.

⁵⁷⁴ **A.g.m.**, s.77.

⁵⁷⁵ **A.g.m.**, s.80.

⁵⁷⁶ Grup, **a.g.m.**, s.25.

olay daha çok gecekondü çevrelerinde yaygındır.”⁵⁷⁷ Bu sebeple sorunların önüne geçebilmek için sanayileşmeyi ülke geneline yaymak ve nüfusun ülke geneline göç etmesini sağlamak daha sağlıklı olacaktır.⁵⁷⁸

5.6. Yeni Ufuklar Dergisinde Çocuk Sorunu:

Tarımda makineleşme, nüfus patlaması, göç, şehirleşme, olguları etrafında derginin çocuk sorununa değindiğini görmekteyiz. Bu konuda çocuk-ebeveyn arasındaki ilişkiyi inceleyen bir soruşturma yapılmıştır. Soruşturma haricinde çocuklarda artan suç eğilimlerinin nedenleri ve bu suç eğilimlerinin üstesinden gelme yolları araştırılmıştır.

Sanayileşme ve modernleşmenin yeni bir biçim verdiği Türkiye’de çocuk çelişkilerle örülü bir eğitim aşamasından geçmektedir. Geçmiş ile şimdi arasında sıkışan çocuklar özgürlüklerini dizginleyen anne ve baba ne isterse o kalıba giren aktif olması gerekirken pasif olmak zorunda bırakılan bir nesnedir. “Köy bir yana, şehirlerde, hele büyük şehirlerde çocuk eski, yeni, Doğu, Batı çatışmasının tam ortasındadır. Okul bir yana çeker çocuğu, aile bir yana, devlet bir yana, eş dost bir yana, sinema bir yana, radyo bir yana”⁵⁷⁹ Çocuk bu odaklar arasında kalan değişiklikleri kendinde bütünleştirebilirse bu onun yararına olur. Ancak bunlara karşı koyarsa olumsuz bir kişiliğe bürünebilir. Aslında bu onların eğitilememesine neden

⁵⁷⁷ A.g.m., s.31.

⁵⁷⁸ A.g.m., s.28-29.

⁵⁷⁹ Sabahattin Eyuboğlu, “Cevap I (Çocuk ve Anne-Baba İlişkisi)”, **Yeni Ufuklar**, C.VI, S.69 (Şubat 1958), s.274.

oluyor ve erken büyümüş insanlar ortaya çıkartıyor. Kısacası dünyaya boyun eğmek, dünyayı olduğu gibi tanımak zorunluluğu çocuğa şekil veriyor.⁵⁸⁰

Çocuğun şekillendiriliş süreci dayak, öğüt ve iltimas ile gerçekleştirilmektedir.⁵⁸¹ Anne ve babasından dayak yiyen kişi ebeveynlerin istediği kişiliği kazanıyor; ama bir taraftan da kendisine olan güveni kaybediyor. Çocuğa verilen öğütler de işin açıkçası pek bir işe yaramamaktadır. Tepeden inme eğitim anlayışının en güzel göstergesi olan öğütler istenilen sonuçları vermekten uzaktır. İltimas ise çocukta sorumluluk duygusunu yok etmekte. Onda başkalarının üstünden geçinmekle yaşamını sürdürebileceği inancını uyandırmaktadır.⁵⁸²

Çocuk eğitiminde annenin duygusallığı ve babanın bireysel güvenliği koruma çabası yanlış tutumlardır. Anne çocuğunu her an korumanın yanında ona kendisini kanıtlama fırsatı verip, güven kazanmasına yardım etmelidir. Baba ise çocuğu halka bağlamalıdır.⁵⁸³ Elbette bunların yanında sevginin önemi de unutulmamalıdır. Sevgi ile çocuk önce ailesine, sonra milletine, daha sonra ise insanlığa karşı olan sorumluluklarının farkına varabilir.⁵⁸⁴

İyi vatandaş olabilmek teorikte kolay olmakla birlikte, pratikte hiçte sanıldığı gibi değildir. Yaşam şartlarının zorladığı aileler kendilerini karamsar bir ortamda bulmaktadırlar. Bu ortam suça yönelmiş çocukları yaratmaktadır. İstanbul'un karşı karşıya kaldığı pek çok sosyal sorundan birisi olan suça yönelmiş çocuklar realitesi

⁵⁸⁰ Ceyhun Atuf Kansu, "Cevap III (Çocuk ve Anne-Baba İlişkisi)", **Yeni Ufuklar**, C.VI, S.69 (Şubat 1958), s.272-278.

⁵⁸¹ Sabahattin Eyuboğlu, "Cevap I (Çocuk ve Anne-Baba İlişkisi)", s.276.

⁵⁸² Sabahattin Eyuboğlu, "Cevap I(Çocuk ve Anne-Baba İlişkisi)", s.275.

⁵⁸³ Ceyhun Atuf Kansu, **a.g.m.**, s.281-282.

⁵⁸⁴ Samim Kocagöz, "Cevap II", (Çocuk ve Anne-Baba İlişkisi)", **Yeni Ufuklar**, C.VI, S.69 (Şubat 1958), s.277.

Yeni Ufuklar tarafından ülkede yaşanan iktisadi sorunların bir sonucu olarak görülmüştür.⁵⁸⁵

Çocukların suça yönelmiş olmaları iktisadi alanda yaşanan sıkıntılar ve değişimler ile ilgilidir. Türkiye'nin yaşadığı nüfus artışı ve göç, ailelerin ve çocukların karşılaştığı sorunların temel nedenleridir. Nüfus artışı ile birlikte gelen gecekondulaşma özellikle İstanbul'un toplumsal ve iktisadi düzenini alt üst etmiştir.⁵⁸⁶ Bu altüst oluş şehirlerde her türlü işler için kullanılmaya elverişli köksüz çocuklar, geçim sıkıntısı çeken ailelerin çocuğu olup daha fazla kazanmak için baskı gören çocuklar ve sonradan görme, kültürel değerlerini yitirmiş, macera arayan varlıklı ailelerin çocukları olmak üzere suça eğilimli üç çocuk kütlesi yaratmıştır.⁵⁸⁷ Özellikle köksüz çocuklar en fazla dikkat edilmesi gereken kütledir. Köksüz çocukların daha çok geleneksel aile yaşamının hâkim olduğu bölgelerden çıkması iktisadi sorunlara işaret etmektedir. Ancak sorun sadece iktisadi değildir. Geleneksel etkenleri de unutmamak gerekmektedir. Mesela dini nikâhın babaya hiçbir sorumluluk yüklememesi gecekondulaşma bölgelerinde kimsesiz çocuk sayısının artışına katkıda bulunup, çocukların suça yönelik eğilimlerini güçlendirmektedir.⁵⁸⁸

Suçta eğilimli çocuk sorununu çözebilmek için suça eğilimi hazırlayan çevre değiştirilmelidir.⁵⁸⁹ Ancak çevreyi bozan koşulları bir anda ortadan kaldırmak mümkün değildir. Bunun için ufak da olsa adımlar atılması gerekmektedir.

“Korunmaya muhtaç çocuklar hakkında yol gösterici bir kanunumuz var, var ama

⁵⁸⁵ 1962 yılının ilk yarısından itibaren başta İstanbul olmak üzere ülke genelinde suça yönelmiş çocuklar hakkında ne yapılabileceği konusu gündeme getirilmiştir. İstanbul Emniyet Müdürlüğü konuyu gündeme taşıırken basın da bu konuyla ilgilenmiştir.

⁵⁸⁶ Gülten Kazgan, “Çocukta Suç Eğilimini Hazırlayan İktisadî Sebepler”, **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.120 (Mayıs 1962), s.14.

⁵⁸⁷ **A.g.m.**, s.15-17.

⁵⁸⁸ Kutluay Eyuboğlu, “Yabancı Bir Uzmanın Görüşü”, **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.120 (Mayıs 1962), s.26.

⁵⁸⁹ Gülten Kazgan, “Çocukta Suç Eğilimini Hazırlayan İktisadî Sebepler”, s.17.

kâğıt üstünde, kanunu işler hale sokmak için bazı kurumlar kurmak gerek; bu kurumlar bugüne dek ya kurulamamış, ya yeterince kurulamamış, ya yetercesine işler duruma getirilememiştir.”⁵⁹⁰ Suça yönelmiş çocuklar ile ilgili bu noktada dikkat çeken konu bir teşkilatlanmanın sağlanamamış olmasıdır. Çocuk söz konusu olduğunda büyük miktarda paralar toplayabilmek mümkündür. Ancak teşkilatsızlık bu paraların istenildiği gibi harcanmasını engellemektedir.⁵⁹¹ Teşkilatlanmayı önce kolay ve önemli olanından başlatmalıyız. İlk etapta sorunun toplu bir şekilde büyük kurumlara yığılmasını önlemek gerekmektedir. Bunun için istasyon tipi küçük kurumlar hayata geçirilebilir. Bu küçük kurumlar da ciddiliğe göre bir sıralama yapıp, durum ekseninde önlemler alınabilir. Bahsedilen küçük kuruma yönelik yapılan çalışmaları Nuran Sayın şöyle anlatıyor:“Suç işleyen veya suça maruz kalan çocuklar büroya getirdiklerinde adli muamele dışında daha etraflı bir tetkike tâbi tutularak çocuğu hatalı yola sevk eden sebepleri bulmağa ve imkânlar nisbetinde de izaleye çalışılır.”⁵⁹² Bu noktada ciddiyeti yüksek olan sorunlar bir üst müesseseye yönlendirilmelidir.⁵⁹³ İşte Türkiye’de özellikle üst kurumların eksikliği kendisini hissettirmektedir.⁵⁹⁴

⁵⁹⁰ Azra Erhat, “Suçsuz Çocuklar”, **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.120 (Mayıs 1962), s.6-7.

⁵⁹¹ C.W.Hart, “Suça Yönelmiş Çocuklar ve Alınacak Tedbirler”, **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.120 (Mayıs 1962), s.33.

⁵⁹² Nuran Sayın, “Çocuk Bürosu Nasıl Çalışır”, **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.120 (Mayıs 1962), s.50.

⁵⁹³ C.W.Hart, **a.g.m.**, s.35.

⁵⁹⁴ Çocuk sorunu ile ilgili olarak **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.120 Mayıs 1962’de 6972 sayılı çocuk kanunu,1959 sayılı çocuk hakları bildirisi ek olarak verilmiştir.

SONUÇ

Tezimizde beş farklı bölüm başlığı altında **Yeni Ufuklar**'ın 1952-1965 yılları arasında fikir dergiciliğimizdeki yerini tespit edip, yaşanan düşünsel, siyasal, sosyal gelişmelerin dergiye nasıl yansıdığını gösterdik. Bunu yaparken Cumhuriyet'in kuruluşu sonrasında dergiler bağlamında oluşan düşünsel birikimden ve **Yeni Ufuklar** dergisinin yayımlandığı yıllardaki siyasal gelişmelerden yararlandık. Tezimizin sınırları sebebiyle edebi konuları irdileyemedik. Dergimizdeki düşünsel tartışmaları belirlerken ise düzenli bir şekilde dikkat çekilen konuları ele aldık. Bu tartışmaları tam olarak yansıtabilmek için düşünürlerin fikirlerinden alıntı yaparak anlatılmak istenen konuları güçlendirdik.

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra canlanan düşünce hayatımızdan dergilerimiz de etkilenmiştir. Düşünsel çeşitliliği gözler önüne seren pek çok derginin yayımlandığı bu dönemde oluşan birikim Cumhuriyet yıllarında dergilerimizi biçimlendirmiştir. Milli Mücadele sırasında dergiciliğimiz zorluklarla dolu bir dönem yaşamıştır. Ancak bu zorluklar yanında **Dergâh** gibi her açıdan zengin bir dergi getirmiştir. 1923-1930 yılları arasında ise düşünce dergiciliğimiz yeni kurulan devletin yaptığı devrimlerin etkisi altında kalmış, **Hayat Mecmuası** ve **Resimli Ay** gibi dergiler akıl ve bilimin gerekliliğini savunmuşlardır. 1930-1940 yılları arasındaysa çok kutuplu hale gelen dünyanın durumuyla Türk kültürünün yapısını çözümleyen fikir dergileri yayınlanmıştır. Bu dönemin en dikkat çekici dergisi olan **Kadro** bir yandan devletçiliğin ihtiyaç duyduğu düşünsel ortamı hazırlamış bir yandan da Türk Devrimi'nin dünyadaki yerini tanımlamıştır. Halkevleri ile iç içe geçen **Ülkü** dergisi ise kültürel değerlerimizi ön plana çıkartıp devrimlerin gerekliliğini anlatmaya

çalışmıştır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'deki düşünsel ortamı ise dış politikada yaşanan gelişmeler belirlemiş, savaşın ilk yıllarında Alman zaferleriyle güçlenen Turancı dergiler, sonraki yıllarda devlet tarafından cezalandırılmışlardır. Soğuk Savaş'ın şekillendiği 1945-1950 yılları arasında ise yine dış politika ekseninde savaş yıllarında Turancı dergilere uygulanan kovuşturma, sol görüşlü dergilere uygulanmıştır. Ancak ne olursa olsun 1950 yılında Demokrat Parti iktidara gelene kadar devrimlere karşı sert tavır takınan dergiler güçlü olamamışlardır. 1950 yılına kadar dergilerin pek çoğu yeni devletin ve yeni toplumun şekillenmesi için gerekli düşünsel ortamı hazırlamaya çalışmışlardır. Demokrat Parti'nin iktidar olduğu 1950-1960 arasında ise yeni iktidarın karakterine uygun olarak muhafazakâr, dindar dergiler düşünce hayatımızda eskisinden daha fazla söz sahibi olmaya başlamışlardır. Demokrat Parti'nin ilk yıllarında daha sessiz olup, edebi konulara ağırlık veren sol görüşlü dergiler ise partinin iktisat politikasının zedelenmesinden sonra siyasal eleştiri konusunda daha aktif bir rol oynamışlardır. Bu noktada daha çok **Yücel** dergisinin hümanizmasını devam ettiren **Yeni Ufuklar** dergisini Demokrat Parti iktidarına karşı Tek Parti iktidarı döneminde oluşan düşünsel birikimi savunup, onu geliştirmeye çalışan bir dergi olarak görebiliriz.

Tezimizin zamansal sınırını belirleyen 1950-1965 yılları arasında yaşanan siyasal olayların **Yeni Ufuklar** dergisinin yayın politikasını etkilediğini görmekteyiz. 1952'de yayın hayatına başlayan dergimiz ilk yıllarında edebi konulara verdiği önemle dikkatleri çekmektedir. Aslında iç politikada yaşanan DP zaferinden sonra gelen başarılar sebebiyle **Yeni Ufuklar**'ın tedbirli bir yayın politikası izleyerek çıkmaya başladığını söylemek yanlış olmayacaktır. DP'nin 1954 seçimleri sonrasında ilk yıllarında elde etmiş olduğu ekonomik hızı yakalayamaması ile ortaya çıkan sıkıntılar,

hem siyasal hem de düşünsel anlamda partinin daha fazla sıkıştırılmasına neden olmuştur. Siyasal arenada DP'nin izlediği anti-demokratik tutum CHP tarafından eleştirilirken, düşünsel arenada Atat rk , sol görüşe yakın basın organları DP'nin politikalarına tepkilerini artırmışlardır. **Yeni Ufuklar** dergisinin tam bu noktada DP etrafında güçlenen akla ve bilime değer vermeyen zihniyete, bu iki kavramı savunarak karşı çıktığını söyleyebiliriz. 1950-1960 yılları arasında gündemi belirleyen konular doğrudan tartışılmak yerine o konuları biçimlendiren zihniyet farklılıkları anlatılmaya çalışılmıştır. 27 Mayıs sonrasında 1950'li yılların anti-demokratik havasını üstünden atan daha özgürlükçü bir siyasal ortam, ülkede sol görüşleri güçlendirmiştir. Bu durum 1950'li yıllardakiyle karşılaştırıldığında 1960 sonrasında gündemde bulunan iktisadi ve sosyal sorunların dergiye daha fazla yansıtılmasıyla sonuçlanmıştır. Tabi 1960-1965 yılları arasındaki ortam sadece iktisadi ve sosyal konuların dergide işlenmesiyle ile sınırlı kalmamış, düşünsel konular eskisinden daha keskin ölçülerle değerlendirilmiştir.

Batılılaşma ile ilgili olan yazıların Doğu ile Batı arasındaki zihniyet farklılığını merkeze aldığını görmekteyiz. Bu merkeze aliş daha derginin ilk yıllarında kendisini belli etmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ve Amerika'da bilim ve teknolojinin insanlığı felakete sürükleyeceği inancının yaygınlaşması,  lkemizde Doğu'nun maneviyatçı fikirlerinin Batı'nın mekanik fikirlerini tedavi edebileceği kanaatini güçlendirmiştir. **Yeni Ufuklar** dergisi bu kanaate karşı çıkarak, akıl ve bilime olan inancın sarsılmaması gerektiğini belirtmiştir. Doğu'nun donuk zihniyeti ile Batı'nın dinamik zihniyeti arasında bulunan derin farklılıkların, kültürel ikililik yarattığına dikkat çeken dergiye göre Batı her şeyi ile birlikte kabul edilmeliydi. Batının tekniğinin yeterli olduğunu belirten görüşler taklitçilik olarak

değerlendirilmiştir. Taklitçiliği önleyebilmek için ise Batı'nın akıl ve bilime önem veren taraflarının alınmasının gerektiği savunulmuş, akıl ve bilimin modernleşebilmek için tek yol olduğu belirtilmiştir. Devrimlerin modernleşebilmek için korunması ve derinleştirilmesinin önemine değinen dergi, DP iktidarı döneminde altyapıya hitap eden Halkevleri ve Köy Enstitüleri gibi devrimlerin anlamsızlaştırıldığını, ama üst yapı devrimlerinin bir nevi Atatürkçü görünebilmek amacıyla güçlendirildiğini iddia etmiştir. Bu durum gerçekleştirilirken dinin siyasete karıştırılması sebebiyle laiklik dergi tarafından asla vazgeçilemeyecek ilke olarak tanımlanmıştır. **Yeni Ufuklar** dergisinde Batılılaşma tartışmasını “Aydın ve Mavi Anadoluçuluk” üstüne yazılmış makalelerin tamamladığını görmekteyiz.

Yeni Ufuklar'ın akıl ve bilime gösterdiği ilgi aydın üstüne yazılan makalelerde de gözlenebilmektedir. Dergide çıkan yazıları incelediğimizde düşünsel birikimin oluşumunu ve kullanımını sağlayan üç gruptan bahsedildiği dikkat çekmektedir. Bu gruplar softalar, kara aydınlar ve gerçek aydınlardan oluşmuştur. En fazla tepki softalara gösterilmiş, donuk zihniyetin temsilcileri olan softalara karşı pek çok sert yazı kaleme alınmıştır. Bu yazılarda softalar modernleşmenin önündeki en güçlü engel olarak görülmüş, dizginlenmeleri gerektiği belirtilmiştir. Kara aydınlar ise üst yapı devrimlerini canlı tutmaya çalışan, çıkarı peşinde koşan kişiler olarak tanımlanmıştır. Kendi çıkarlarını toplumun çıkarlarının üstünde tutan bu kişiler bilinçli bir şekilde donuk zihniyetin varlığını sürdürmesine izin vermektedirler. Dergi gerçek aydın konusunda da keskin yargılara varmış softaların ve kara aydınların zıttı bir aydın tanımlaması yapmıştır. İncelediğimiz makalelerden çıkarttığımız sonuçlar çerçevesinde derginin gerçek aydından akla ve bilime inanç, toplumun ihtiyaçlarının farkında olma, toplumun tümüne hitap edebilme; ama bunu yaparken de iktidara karşı

her zaman azınlığın yanında bulunabilme gibi özellikler beklediğini görmekteyiz. Ancak bu özelliklere sahip olması beklenen gerçek aydının iki temel sorunu bulunmaktadır. Bunlardan ilki aydınlarımızın rahat yaşayıp, özgürce düşünebilmelerini sağlayacak ekonomik yeterliliğe sahip olmamalarıdır. Bu yetersizlik sebebiyle aydınlarımızın devlet kapısına bağlı kalmaları onların ancak devletin ihtiyaçları ekseninde kendilerini ifade edebilmelerine yol açmıştır. İkinci sorun ise aydınlarımızın Doğu ile Batı arasındaki düşünsel ayrımın yarattığı ikililiğin etkisi altında bulunmalarıdır. Bu ayrım aydınlarımızın bütüncül bir fikir anlayışına sahip olmasını engelleyip, onu taklitçiliğe yönlendirmiştir. Dergide 27 Mayıs öncesinde de işlenmiş olan halk kavramının 27 Mayıs sonrasında eskisine nazaran daha yoğun bir şekilde ele alındığı izlenebilmektedir. Özellikle fildişi kulesinden halka bakan aydınlar eleştirilmiş, aydın ile halk arasında herhangi bir çelişki bulunmaması gerektiği üstünde durulmuştur. Bu arada TİP'in kurulmasından sonra sesini yükseltmeye başlayan sosyalist fikirler, halkçılık merkezli yazılarda, sınıfsal çelişkilere daha fazla önem verilmesine yol açmıştır. Öyle ki yayınlanan makalelerin sosyalist karakteri 1965'te Eyuboğlu ve Günyol'un "Devrim Yazıları" adlı eserin çevirisi sebebiyle yargılanmalarına neden olmuştur.

Milli Mücadele yıllarında biçimlenen Anadoluçuluk akımının temel çıkış noktası Turancılığı kabul etmemektir. Anadolu sınırlarını içeren bir milliyetçiliği bu toprakların kültürel değerleri içinde yoğurmayı isteyen bu akım, Cumhuriyet yıllarında laik nitelikli Anadoluçuluk ve muhafazakâr nitelikli Anadoluçuluk olmak üzere iki kola ayrılmıştır. **Yeni Ufuklar** laik niteliğe sahip olup, Batılılaşmanın zorunluluğuna inanan Mavi Anadoluçuluğun temsil edildiği dergidir. Halikarnas Balıkcısı, Sabahattin Eyuboğlu ve Azra Erhat gibi akımın en önemli temsilcileri **Yeni Ufuklar** dergisinde

yazdıklarıyla Mavi Anadoluçuluğa şekil vermişlerdir. İlk Çağ'dan başlayan bir birikimin varlığına işaret edip, Anadolu'yu merkeze alan bir milliyetçilik yaratmaya çalışan akım, kendinden önceki ve kendi dönemindeki Anadolu akımlardan farklı olarak dini dışarıda bırakıp, laik, Atatürkçü bir muhalif hareket biçimlendirmeye çalışmıştır. Muhalif hareket diyoruz çünkü Demokrat Parti iktidarının güçlü olduğu yıllarda doğan Mavi Anadoluçuluk, 1930'lu yılların Atatürkçü anlayışını ön plana çıkartan, hatta bu yıllarda devlet tarafından ortaya atılmış olan kültürel teorileri kabul eden bir akımdır. Akım iç politikada Anadolu'da bulunan bütün unsurları tek bir çatı altında kaynaştırmaya çalışırken, dış politikada Anadolu'nun İlk Çağ birikimine başka ülkelerin sahip çıkma isteklerine engel olmaya çalışmıştır. Tabi bu bilinçli bir şekilde gerçekleştirilen bir çabaydı. Çünkü akım, Batı düşüncesinin kaynağı kabul edilen Antik Yunan birikiminin Yunanistan'dan çok Türkiye'ye ait olduğuna dikkat çekip, akıl ve bilimin bu topraklarda doğduğuna, bu sebeple Batı'nın değerlerinin her şeyi ile birlikte kabul edilmesi gerektiğine inanmıştır. Bu inanç akımın kendi içinde çelişkiye düşmesine de yol açmıştır. Akımı eleştiren kişiler Mavi Anadoluçuluğun Anadolu kültürünü ön plana çıkartmaya çalışırken Avrupa kültüründen yararlanmasını çelişki olarak görmüşlerdir. Dergide bu yıllarda çıkan yazılar Mavi Anadoluçuluk görüşünün temelini oluşturup, ileriki yıllarda hem siyasi hem de edebi açıdan daha güçlü hale gelecek akım için fikirsel bir altyapı hazırlamıştır.

Köy Enstitüleri ile **Yeni Ufuklar** arasında enstitülere gönülden inanmış kişilerin derginin önemli noktalarında olmaları sebebiyle sağlam bir bağ bulunmaktadır. Özellikle Sabahattin Eyuboğlu bu bağın en önemli temsilcisi olup, enstitüler ile ilgili pek çok yazı yayınlamıştır. Köy Enstitüleri ile ilgili çıkan yazıları incelediğimizde enstitülerin tamamen olumlu yönleri ortaya çıkartılarak irdelendiğini görmekteyiz.

Yani enstitüler hakkında eleştirel bir bakış açısı dergiye yansıtılmamıştır. Enstitülerin köylüyü akıl ve bilim öncülüğünde aydınlayacağı, getirmek istediği iş eğitimi ile öte dünyacı anlayışın kalıplarının kırılacağı ve gerçekleştirilecek eğitim hamlesi ile gerçek aydınların yetiştirilebileceği savunulmuştur. Ancak enstitüler ile ilgili makaleleri incelediğimizde yazarlarının enstitüler kapatılırken yaşanan olaylar yüzünden uğradıkları hayal kırıklığını bu makalelerde rahat bir şekilde görmekteyiz. Açıkçası derginin yazarları romantik bir bakış açısıyla Türkiye'deki iktidar odaklarına karşı duydukları tepkiyi yansıtmışlardır.

1950-1960 yılları arasında DP'nin izlemiş olduğu iktisat politikasının yaratmış olduğu sorunlar, 1960-1965 yılları arasında dergi tarafından sıklıkla irdelenmiştir. Özellikle yapılan araştırmalar aracılığıyla iktisadi ve sosyal sorunların içeriği ve bu sorunların nasıl çözümlenebileceği sol görüşlerden yararlanılarak değerlendirilmiştir. Aslında derginin sola açılımını en iyi yansıtan makaleler iktisadi ve sosyal konular perspektifinde kendisine daha sağlam bir yer edinmiştir. Bu açılımın bir başka önemli özelliği ise gündeme paralel gelişen konular üstünde durulmaya başlanmış olmasıdır.

İktisadi ve sosyal konulara değinen makalelere baktığımız zaman planlamanın gerekliliğinin dergi tarafından açıkça savunulduğunu görmekteyiz. Dergide Türkiye'ye özgü iktisadi koşulların planlamayı gerekli kıldığı belirtilmiştir. Nüfus, toprak reformu, işçi sorunu, şehirleşme ve çocuk sorunu konu başlıkları hakkında yapılan araştırmaların etkisiyle sorunların ne olduğu ve bu sorunların gelecekte Türkiye'nin başını ağrıtmadan nasıl çözümlenebileceği üstünde durulmuştur.

İktisadi hayatın canlı tutulabilmesi ve hızlı iktisadi değişmelere karşı hazırlıklı olunabilmesi için planlama mutlaka yapılmalıdır. Bu yüzden kalkınma planlarının

tartışıldığı yıllar arasında planlamayı değerlendiren makaleler kaleme alınmıştır. İşçi sorunu derginin yine bu dönem içinde sık sık gündeme taşıdığı konulardan birisi olmuştur. Dergide işçi ücretleri, işçinin sendikalaşması ve mecliste temsil edilebilmesi gibi konular üstünde durulmuştur. Dünya genelinde İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan nüfus patlaması ve 1950’li yılların plansız iktisat politikaları Türkiye’de nüfusun hızla artmasına yol açmıştır. Bu hızlı artışın köylerde yaşanan iktisadi dönüşüm sebebiyle şehirlere akması gecekondulaşma, gelenleri eritecek iş sahası bulunabilmesi gibi çetrefilli problemleri yanında getirmiştir. **Yeni Ufuklar** bu ve benzeri sorunların çözümlenebilmesi için yeni iş olanaklarının sağlanması mesken ihtiyacının karşılanması, kamu hizmetleri şehirlere dağıtılırken sosyal adaletin korunması gibi önerilerde bulunmuştur. Derginin toprak reformu konusunda toprak ağasının gücünü kırarak sistemli bir toprak reformunu savunduğunu söyleyebiliriz. Reform ağanın elindeki toprağı köylüye dağıtmak şeklinde olmamalı, reform sonrasında köylünün kendisini savunmasını sağlayacak örgütlenmeler hayata geçirilmeliydi. Toprak reformu ve nüfus tartışmalarını şehirleşme sorunu izlemiştir. Köyden kente göçün yarattığı sıkıntıların şehirlerin dinamiklerini farklılaştırmaya başladığını belirtebiliriz. Nüfus sorununda değinilen sıkıntılar haricinde şehirlerin tarihi ve kültürel dokusunun bozulması **Yeni Ufuklar** tarafından eleştirilmiştir. Planlama yapılırken şehirlerin ve kırların bir bütün içinde ele alınmasına dikkat çeken dergiye göre sanayileşmeyi ülke geneline yayarak nüfusun belli kentlerde toplanmasını engellemek düzgün bir şehirleşme için olmazsa olmazdır. **Yeni Ufuklar** Türkiye’de yaşanan yapısal sorunların toplumsal bir yansıması olarak çocuk üstünde durmuştur. Çocuk ile anne-baba arasındaki ilişkilerin çocuğun birey olma hakkını kısıtlamaması ve çocuğa karşı olumlu bir tavır takınılması gerektiği belirtilmiştir. İktisadi alanda

yaşanan sıkıntıların çocuğu suça yönlendirmesini önlemek için oluşturulacak teşkilatlar aracılığıyla suçun oluşumuna sebep olan koşulların sonlandırılması istenmiştir.

Tüm bunlardan sonra denilebilir ki **Yeni Ufuklar** dergisi düşünsel perspektif açısından 1952-1960 yılları arasındaki süreçte Tek Parti döneminde şekillenmiş bulunan düşünsel birikimi dizginlemeye çalışan çevrelere karşı akıl ve bilimi ön plana çıkartan, 1960-1965 yılları arasında ise gelişen demokratik ölçütler çerçevesinde ilk dönemdeki fikirlerini daha keskin hale getirip, gündemi işgal eden iktisadi ve sosyal konuları dönemin sol görüşleri çerçevesinde değerlendiren bir düşünce dergisidir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Ahmad, Feroz ve Bedia, **Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971**, İstanbul, Bilgi Yay., 1976.

Ahmad, Feroz, **Demokrasi Sürecinde Türkiye**, İstanbul, Hil Yay., 1992.

Ahmad, Feroz, **Modern Türkiye’nin Oluşumu**, İstanbul, Kaynak Yay., 1999.

Akyüz, Yayha, **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1997’ye)**, İstanbul, İstanbul Kültür Üniversitesi Yay., 1997.

Anderson, Benedict, **Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması**, İstanbul, Metis Yay., 2004.

Aydemir, Şevket Süreyya, **İkinci Adam**, C.III, Ankara, Remzi Kitabevi, 1975.

Aydemir, Şevket Süreyya, **Suyu Arayan Adam**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2004.

Başar, Ahmet Hamdi, **Yaşadığımız Devrin İçyüzü**, Ankara, 1960.

Başaran, Mehmet, **Özgürleşme Eylemi Köy Enstitüleri**, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 1999.

Berkes, Niyazi, **İkiyüz Yıldır Neden Bocalıyoruz**, İstanbul, 1965.

Berkes, Niyazi, **Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler**, İstanbul, Kaynak Yay., 2002.

Berkes, Niyazi, **Türkiye’de Çağdaşlaşma**, İstanbul, YKY, 2003.

Boratav, Korkut, **100 Soruda Türkiye’de Devletçilik**, İstanbul, Gerçek Yay., 1974.

Cem, İsmail, **Türkiye’de Geri Kalmışlığın Tarihi**, Cem Yayınevi, 1977.

Çelik, Edip, **100 Soruda Türkiye'nin Dış Politika Tarihi**, İstanbul, Gerçek Yay., 1969.

Çetik, Mete, **Üniversite'de Cadı Kazanı 1948 DTCF Tasfiyesi ve Pertev Naili Boratav'ın Müdafaası**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 1998.

Eraslan, Cezmi, **Yakın Dönem Türk Düşüncesinde Halkçılık ve Atatürk**, İstanbul, Kum Saati Yay., 2003.

Erhat, Azra, **Mavi Anadolu**, İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1979.

Erhat, Azra **Osmanlı Münevverinden Türk Aydınına**, İstanbul, Can Yay., 2002.

Eroğul, Cem, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., 1970.

Eyuboğlu, Sabahattin, **Mavi ve Kara**, İstanbul, Çağdaş Yay., 1996.

Gelir, Yakup, **Yeni Ufuklar Dergisi'nin Sistemik Tahlili ve Edebiyatımızdaki Önemi**, Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Gönlübol, Mehmet; Sander, Oral **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., 1987.

Güven, İsmail, **Türkiye'de Devlet Eğitim ve İdeoloji**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2000.

Güz, Nurettin, **Halkevleri Dergileri**, Ankara, 1995.

Karpat, Kemal, **Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller**, İstanbul, Afa Yay., 1996.

Kayalı, Kurtuluş, **Türk Düşünce Dünyası-I**, Ankara, Ayyıldız, 1994.

- Kayalı, Kurtuluş, **Ordu ve Siyaset 27 Mayıs-12 Mart**, İstanbul, İletişim Yay., 2005.
- Keyder, Çağlar, **Türkiye’de Devlet ve Sınıflar**, İstanbul, İletişim Yay., 1989.
- Kongar, Emre, **İmparatorluktan Günümüze Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**, Ankara, Çağdaş Basımevi, 1979.
- Küçükömer, İdris, **Batılışma Düzenin Yabancılaşması**, İstanbul, Bağlam Yay., 1994.
- Lewis, Bernard, **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, Ankara, TTK., 2004.
- Makal, Mahmut, **Köy Enstitüleri ve Ötesi**, Ankara, Piramit Yay., 2005.
- Mardin, Şerif, **Türkiye’de Toplum ve Siyaset**, İstanbul, İletişim Yay., 1990.
- Mardin, Şerif, **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri**, İstanbul, İletişim Yay., 1999.
- Mardin, Şerif, **Türk Modernleşmesi**, İstanbul, İletişim Yay., 2007.
- Smith, Preserved, **Rönesans ve Reform Çağı Bir Sosyal Arka Plan Çalışması**, Ankara Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2001.
- Tanör, Bülent, **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**, İstanbul, YKY, 1998.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, **Yaşadığım Gibi**, İstanbul, Dergâh Yay., 1996.
- Taylan, Ayşe, **Yeni Ufuklar Dergisi Üzerinde Bir İnceleme**, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Timur, Taner, **Türk Devrimi ve Sonrası**, Ankara, İmge Kitabevi, 1993.
- Topuz, Hıfzı, **Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2003.
- Tunaya, Tarık Zafer, **Türkiye’nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri-II**, İstanbul, Cumhuriyet Gazetesi Armağanı, 1999.
- Turhan, Mümtaz, **Garplışmanın Neresindeyiz**, İstanbul, Türkiye Yay., 1959.

Ülken, Hilmi Ziya, **Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi**, İstanbul, Ülken Yay., 2001.

Yerasimos, Stefanos, **Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye:I. Dünya Savaşı’ndan 1971’e**, İstanbul, Belge Yay., 2005.

Zürcher, Eric Jan, **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, İstanbul, İletişim Yay., 1995.

MAKALELER

Adıvar, Adnan A. “Cevap I (Batı Mı Doğu Mu)”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.23 (Nisan 1954), s.337-338.

Adıvar, Adnan A., “Cevap I (Gelenekler Üzerine)”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.26 (Temmuz 1954), s.41-42.

Adıvar, Halide Edip, “Orhan Burian”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.36 (Mayıs 1955), s.441.

Akbal, Oktay, “Bir Dergi Çıkarmak”, **Türk Dili**, C.XXXIX, S.332 (Mayıs 1979), s.406–409.

Akçura, Tuğrul, “Şehirler ve Politik Ortam”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.133 (Haziran 1963), s.71-73.

Akyan, Doğan Fikret ve Erdoğan, Şuhubi, “Cevap VI (Nüfus)”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.107-108 (Nisan-Mayıs 1961), s.44.

Akyıldız, Kaya, “Mavi Anadoluculuk”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Modernleşme ve Batıcılık**, C.III, İstanbul, İletişim Yay., 2007, s.465-481.

Anday, Melih Cevdet, “Cevap V (Batı Mı Doğu Mu)”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.23 (Nisan 1954), s.348-349.

Anday, Melih Cevdet, “Softalık Üzerine”, **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.88-89 (Eylül-Ekim 1959), s.130-132.

Anday, Melih Cevdet, “Laiklik Üstüne”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.138 (Kasım 1963), s.6-8.

Anday, Melih Cevdet, “Aldatmaca”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.142 (Mart 1964), s.38-40.

Anday, Melih Cevdet, “Bir Düşünür”, **Yeni Ufuklar**, C.XX, S.234 (Mart 1973), s.89-93.

Apaydın, Talip, “Cevap IV (Toprak Reformu)”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.101-102 (Ekim-Kasım 1960), s.316-317.

Araz, Nezihe, “Bir Düşünürün Ayrıcalığı”, **Yeni Ufuklar**, C.XX, S.234 (Mart 1973), s.144-146.

Arık, Fikret, “Orhan İçin”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.15 (Mart 1953), s.81.

Arıkan, Zeki, “Orhan Burian’ın Tarihçiliğimize Katkısı”, **Tarih ve Toplum**, C.XIX, S.113 (Mayıs 1993), s.274-279.

Arıkanlı, Oğuz; Duru, Orhan, “Sanat, Fikir Hayatımız ve Orhan Burian”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.15 (Mart 1953), s.113-114.

Atabay, Mithat, “Anadoluculuk”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**, C.IV, İstanbul, İletişim Yay., 2007, s.515-532.

Aytekin, Halil, “Aydın Kişilerimiz”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.33 (Şubat 1955), s.334-336.

Babeuf, Gracchus, “Eğitim”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.136 (Eylül 1963), s.25-26.

Barkan, Ömer Lütfi, “Toprak Reformları ve İç Kolonizasyon Meselesi”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.101-102 (Ekim-Kasım 1960), s.297-302.

Başçavuşoğlu, Fahri, “Prof. Orhan Burian İçin”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.15 (Mart 1953), s.120-122.

Baykurt, Fakir, “Cevap V (Soruyoruz Softalık)”, **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.88-89 (Eylül-Ekim 1959), s.127-128.

Belge, Murat, “Türkiye İşçi Partisi”, **CDTA**, C.VIII, İstanbul, İletişim Yay., 1983, s.2120-2131.

Belge, Murat, “Mavi Anadolu Tezi ve Halikarnas Balıkçısı”, **Birikim**, S.210 (Ekim 2006), s.32-45.

Boran, Behice, “Memleket Kalkınması ve Aydınlarımız”, **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.124 (Eylül 1962), s.7-14.

Bulutoğlu, Kenan, “Cevap IV (Nüfus)”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.107-108 (Nisan-Mayıs 1961), s.42-43.

Burak, Cihat, “Vandalizm Üzerine”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.133 (Haziran 1963), s.65-70.

Burian, Orhan, “Dergiler Üzerine”, **Ufuklar**, C.I, S.11 (Aralık 1952), s.322-324.

Burian, Orhan, “Günlükten: Üniversitelerimiz”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.24 (Mayıs 1954), s.380-385.

Cansever, Gökçe, “Çevrenin Psikolojik Önemi”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.133 (Haziran 1963), s.61-64.

Cansever, Turgut, “Sunu: Toplum-Şehir-Yapı” **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.133 (Haziran 1963), s.1-2.

Cantek, Levent, “Büyük Doğu”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakarlık**, C.V, İstanbul, İletişim Yay., 2006, s.645-655.

Cimcoz, M.Ali, “Toprak Reformu”, **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.99 (Ağustos 1960), s.225-229.

Çavdar, Tevfik, “Adalet Partisi”, **CDTA**, C.VIII, İstanbul, İletişim Yay., 1983, s.2089-2101.

Çavdar, Tevfik, “Cumhuriyet Halk Partisi”, **CDTA**, C.VIII, İstanbul, İletişim Yay., 1983, s.2025-2036.

Çavdar, Tevfik, “Demokrat Parti”, **CDTA**, C.VIII, İstanbul, İletişim Yay., 1983, s.2060-2075.

Çınar, Metin, “Dergâh Dergisi”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık**, C.V, İstanbul, İletişim Yay., 2003, s.85-91.

Deren, Seçil, “Türk Siyasal Düşüncesinde Anadolu İmgesi”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**, C.IV, İstanbul, İletişim Yay., 2003, s.533-540.

Diren, Macit, “Gerçek Aydın”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.33 (Ocak 1955), s.331-333.

Doğan, Abide, “Atsız Mecmua Üzerine Bir Değerlendirme”, **Türk Kültürü**, C.XXXI, S.364 (Ağustos 1993), s.472-484.

Ecevit, Bülent, “Orhan Burian’ın Ardından”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.15 (Mart 1953), s.99-100.

Elibol, Sadettin, “Muhafif Bir Düşünce Okulu: Hareket Dergisi”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık**, C.V, İstanbul, İletişim Yay., 2001, s.267-273.

Eraslan, Cezmi, “Atatürk’ten Sonra Türkiye’nin İç Politikası”, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-II**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2004, s.519-632.

Erhat, Azra, “Anadolu’yu Dile Getirmek”, **Yeni Ufuklar**, C.V, S.55 (Aralık 1956), s.732-736.

Erhat, Azra, “Kadınlarımız”, **Yeni Ufuklar**, C.VI, S.66 (Kasım 1957), s.153-159.

Erhat, Azra, “Asya’dan Doğan Uygarlık”, **Yeni Ufuklar**, C.X, S.113 (Ekim 1961), s.17-21.

Erhat, Azra, “Suçsuz Çocuklar”, **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.120 (Mayıs 1962), s.1-9.

Erhat, Azra, “Atatürk’ten Köy Enstitülerine”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.139 (Aralık 1963), s.15-20.

Erhat, Azra, “Yeni Ufuklar”, **Yeni Ufuklar**, C.XXIV, S.275 (Kasım 1976), s.14-15

Erkmen, Cemil, “Cevap VIII (Nüfus)”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.107-108 (Nisan-Mayıs 1961), s.46-47.

Ertop, Konur, “İnsancı Bir Düşünce Adamı: Vedat Günyol”, **Varlık**, C.LXV, S.1082 (Kasım 1997), s.33-35.

Eyuboğlu, Bedri Rahmi, “Köy Enstitülerine Selâm”, **Cumhuriyet**, 1 Şubat 1954.

Eyuboğlu, Cemal Reşit, “Cevap II (Toprak Reformu)”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.101-102 (Ekim-Kasım 1960), s.313-315.

Eyuboğlu, İsmet Zeki, “Bizden Olmak”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.144 (Mayıs 1964), s.28-32.

Eyuboğlu, Kutluay, “Yabancı Bir Uzmanın Görüşü”, **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.120 (Mayıs 1962), s.26-27.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Cevap IV (Batı Mı Doğu Mu)”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.23 (Nisan 1954), s.343-345.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Cevap II (Gelenekler Üzerine)”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.26 (Temmuz 1954), s.44-45.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Tiyatro Üstüne”, **Yeni Ufuklar**, C.IV, S.41 (Ekim 1955), s.161-167.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Köy Enstitüleri Üzerine”, **Yeni Ufuklar**, C.V, S.52 (Eylül 1956), s.601-606.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Bizim Anadolu”, **Yeni Ufuklar**, C.V, S.55 (Aralık 1956), s.742-746.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Cevap I (Çocuk ve Anne-Baba İlişkisi)”, **Yeni Ufuklar**, C.VI, S.69 (Şubat 1958), s.273-276.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Kara Aydınlık”, **Yeni Ufuklar**, C.VII, S.73 (Haziran 1958), s.1-3.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Sokakta”, **Yeni Ufuklar**, C.VII, S.74 (Temmuz 1958), s.41-44.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Cevap I (Soruyoruz Softalık)”, **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.88-89 (Eylül-Ekim 1959), s.122-123.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Okuryazarlar ve Köy Enstitüleri”, **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.99 (Ağustos 1960), s.201-210.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Yücel”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.105-106 (Şubat-Mart 1961), s.397-400.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Halk Oyunları”, **Yeni Ufuklar**, C.X, S.111 (Ağustos 1961), s.8-12.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Devlet ve Temel Eğitim”, **Yeni Ufuklar**, C.X, S.118 (Mart 1962), s.7-10.

Eyuboğlu, Sabahattin, “İlyada ve Anadolu”, **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.126 (Kasım 1962), s.1-7.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Oyunun Dışındakiler”, **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.128 (Ocak 1963), s.1-6.

Eyuboğlu, Sabahattin, “17 Nisan Köy Enstitüleri Bayramı”, **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.132 (Mayıs 1963), s.8-10.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Din ve Bilim”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.138 (Kasım 1963), s.1-5.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Halk Kavramı Üstüne”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.141 (Şubat 1964), s.8-11.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Köy Enstitülerini Kuran Düşünce”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.144 (Mayıs 1964), s.1-4.

Eyuboğlu, Sabahattin, “İlerici Gericî”, **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.148 (Eylül 1964), s.1-4.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Somutlaşan Kavramlar”, **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.152 (Ocak 1965), s.1-4.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Halktan Yana”, **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.153 (Şubat 1965), s.4-7.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Düşünce Özgürlüğü”, **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.154 (Mart 1965), s.1-3.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Eğitim Üstüne”, **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.155 (Nisan 1965), s.10-14.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Halk”, **Yeni Ufuklar**, C.XIV, S.158 (Temmuz 1965), s.6-9.

Eyuboğlu, Sabahattin, “Gelişen Türkiye”, **Yeni Ufuklar**, C.XIV, S.159 (Ağustos 1965), s.3-6.

Geçer, İlhan, “Çınaraltı”, **Türk Kültürü**, C.XIV, S.166 (Ağustos 1976), s.49-52.

Gevgilili, Ali, “Türkiye Basımı”, **CDTA**, C.I, İstanbul, İletişim Yay., 1983, s.202–228.

Gevrek, Meltem Ağduk, “Yurt ve Dünya/1941–1944 1940’ların Solunun Ankara Çevresi”, **Toplum ve Bilim**, S.78 (Güz 1998), s.255–272.

Grup, “Oturum: Toplum-Şehir-Yapı” , **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.133 (Haziran 1963), s.14-58.

Gutton, Andre, “Şehircilik Yönünden İstanbul”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.133 (Haziran 1963), s.85-88.

Günyol, Vedat, “Amerikan Sesi Radyosuna Mektup”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.15 (Mart 1953), s.73-75.

Günyol, Vedat, “Avrupa Tekniği mi?, Avrupa Kafası mı?”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.23 (Nisan 1954), s.355-358.

Günyol, Vedat, “Yeni Türkiye Peşinde”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.26 (Temmuz 1954), s.61-65.

Günyol, Vedat, “Satılmışlık Üzerine”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.27 (Ağustos 1954), s.81-83.

Günyol, Vedat, “Ali’ye Mektuplar: XI Kara Çalmak”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.28 (Eylül 1954), s.128-129.

Günyol, Vedat, “Bölmeli Kafalar”, **Yeni Ufuklar**, C.IV, S.42 (Kasım 1955), s.201-204.

Günyol, Vedat, “Aka Ak, Karaya Kara”, **Yeni Ufuklar**, C.IV, S.45 (Şubat 1956), s.344-350.

Günyol, Vedat, “Softalık ve Ötesi”, **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.88-89 (Eylül-Ekim 1959), s.133-134.

Günyol, Vedat, “Topluma Ayna Tutanlarla Işık Tutanlar”, **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.94 (Mart 1960), s.13-15.

Günyol, Vedat, “Donan ve Donmayan Düşünce”, **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.150 (Kasım 1964), s.1-3.

Günyol, Vedat, “İleri Yaşamak, Geri Düşünmek ve Ötesi” , **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.152 (Ocak 1965), s.10-13.

Günyol, Vedat, “Ateş Yakmak”, **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.154 (Mart 1965), s.7-10.

Günyol, Vedat, “Halka Güvensizliğin Nedenleri”, **Yeni Ufuklar**, C.XIV, S.157 (Haziran 1965), s.21-24.

Günyol, Vedat, “Yüreğimdeki Eyuboğlu”, **Yeni Ufuklar**, C.XX, S.234 (Mart 1973), s.47-51.

Günyol, Vedat, “Sonsöz”, **Yeni Ufuklar**, C.XXIV, S.275 (Kasım 1976), s.1-10.

Günyol, Vedat, “Cumhuriyet Sonrası Sanat ve Edebiyat Dergileri”, **Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler**, İstanbul, Gelişim Yay., 1994, s.85-122.

Halikarnas Balıkcısı, “Kyble”, **Yeni Ufuklar**, C.V, S.55 (Aralık 1956), s.737-741.

Halikarnas Balıkcısı, “İlyada Çevirisi Üzerine”, **Yeni Ufuklar**, C.VII, S.78 (Kasım 1958), s.170-174.

Halikarnas Balıkcısı, “Anadolu ve Akıl Yolu”, **Yeni Ufuklar**, C.X, S.111 (Ağustos 1961), s.1-7.

Halikarnas Balıkcısı, “Ay Yıldız Sembolü”, **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.132 (Mayıs 1963), s.22-25.

Hart, C.W., “Suça Yönelmiş Çocuklar ve Alınacak Tedbirler”, **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.120 (Mayıs 1962), s.33-35.

Hâtiboğlu, Zeyyat, “Nüfus Artışının İktisadi Neticeleri”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.107-108 (Nisan-Mayıs 1961), s.107-108.

Hâtiboğlu, Zeyyat, “Ücret Artışlarının Ekonomik Tesirleri”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.142 (Mart 1964), s.3-5.

Huxley, Julian, “Dünya Nüfusu”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.107-108 (Nisan-Mayıs 1961), s.27-30.

İbşiroğlu, Mazhar Şevket , “Cevap IV (Batı Mı Doğu Mu)”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.23 (Nisan 1954), s.345-347.

İbşiroğlu, Mazhar Şevket; Eyuboğlu, Sabahattin, “Fatih Albümüne Bakış”, **Yeni Ufuklar**, C.IV, S.40 (Eylül 1955), s.137-142.

İlhan, Atilla, “Dergiler De Ölü”, **Yeni Ufuklar**, C.XXIV, S.275 (Kasım 1976), s.40-41.

İmzasız, “Dileğimiz”, **Ufuklar**, C.I, S.1 (Şubat 1952), s.1.

Kansu, Ceyhun Atuf, “Cevap III (Çocuk ve Anne-Baba İlişkisi)”, **Yeni Ufuklar**, C.VI, S.69 (Şubat 1958), s.277-282.

Karacasu, Barış, “Mavi Kemalizm”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm**, C.II, İstanbul, İletişim Yay., 2001, s.334-343.

Kartal, Rana, “Aydının Görevi”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.33 (Şubat 1955), s.336-337.

Kayalı, Kurtuluş, “Memleketi Tanımak”, **Doğu Batı**, S.29 (Ağustos-Eylül-Ekim-2) 2004, s.57-73.

Kayalı, Kurtuluş, “1940’lı ve 1960’lı Yılların Sınırlı Sayılabilecek Yerlilik Eksenli Düşüncesinin 1990’lı Yıllarda Yitip Gitmesinin Nedenleri ya da Türk Düşünce Dünyasının Yerlilik Nokta-i Nazarında Sathi Bir Okunuşu”, **Düşüncenin Coğrafyası-I**, Ankara, Deniz Kitabevi, 2005, s.141-164.

Kayalı, Kurtuluş, “1960’lı Yıllardan Sonra Türkiye’de Sosyal Bilimlerin Gelip Tıkandığı Nokta”, **Düşüncenin Coğrafyası-I**, Ankara, Deniz Kitabevi, 2005, s.49-65.

Kayalı, Kurtuluş, “Hilmi Ziya Ülken’in Türk Düşünce Dünyasındaki Özgün Konumu”, **Düşüncenin Coğrafyası-I**, Ankara, Deniz Kitabevi, 2005, s.165-177.

Kazgan, Gülten, “Toprak Reformu Konusunda”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.101-102 (Ekim-Kasım 1960), s.303-311.

Kazgan, Gülten, “İktisadi Düzen ve Sosyal Haklar”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.105-106 (Şubat-Mart 1961), s.416-419.

Kazgan, Gülten, “Türkiye’de Nüfus Artışı”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.107-108 (Nisan-Mayıs 1961), s.2-11.

Kazgan, Gülten, “Gelir Bölüşümü”, **Yeni Ufuklar**, C.X, S.117 (Şubat 1962), s.15-18.

Kazgan, Gülten, “Kalkınmanın Yükü”, **Yeni Ufuklar**, C.X, S.118 (Mart 1962), s.33-39.

Kazgan, Gülten, “Liberalizm Üzerine”, **Yeni Ufuklar**, C.X, S.119 (Nisan 1962), s.32-35.

Kazgan, Gülten, “Çocukta Suç Eğilimini Hazırlayan İktisadî Sebepler”, **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.120 (Mayıs 1962), s.14-17.

Kazgan, Gülten, “İlerici-Gerici Çatışması ve Toplumsal Evrim”, **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.123 (Ağustos 1962), s.12-17.

Kazgan, Gülten, “Yaratıcı İnsan Eksikliği”, **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.129 (Şubat 1963), s.1-5.

Kazgan, Gülten, “Planlama Üzerine”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.134 (Temmuz 1963), s.1-8.

Kazgan, Gülten, “5 Yıllık Kalkınma Planında İşgücü Verimliliği”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.142 (Mart 1964), s.49-59.

Kazgan, Gülten, “İşçi Refahı ve Siyasi Partiler”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.142 (Mart 1964), s.23-27.

Kazgan, Gülten, “Kitaplık”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.143 (Nisan 1964), s.5-8.

Kazgan, Haydar, “Nüfus Artışı ve Amme Hizmetlerinde Fakirleşme”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.107-108 (Nisan-Mayıs 1961), s.18-20.

Kazgan, Haydar, “Türkiye’de Nüfus Artışı ve İktisadi Kalkınma”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.107-108 (Nisan-Mayıs 1961), s.31-35.

Kazgan, Haydar, “Çağdaş Ücret Anlamı”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.142 (Mart 1964), s.11-15.

Kazgan, Haydar, “Planlı Bir Ekonomide İşçi Sendikalarının”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.142 (Mart 1964), s.41-48.

Kazgan, Haydar, “Aylaklar Üzerine”, **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.151 (Aralık 1964), s.9-12.

Kazgan, Haydar, “Türkiye’de Aydınlar Çıkmazı-I”, **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.153 (Şubat 1965), s.8-13.

Kazgan, Haydar, “Türkiye’de Aydınlar Çıkmazı-II”, **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.154 (Mart 1965), s.33-36.

Kazgan, Haydar, “Memleket Yüzeyine Yayılmayan Aydınlar”, **Yeni Ufuklar**, C.XIII, S.155 (Nisan 1965), s.24-26.

Kemal, Orhan, “Cevap VI (Gelenekler Üzerine)”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.26 (Temmuz 1954), s.50-52.

Kemal, Orhan, “Cevap II (Soruyoruz Softalık)”, **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.88-89 (Eylül-Ekim 1959), s.124.

Kocabaşoğlu, Uygur, “Cumhuriyet Dergiciliğine Genel Bir Bakış”, **Türkiye’de Dergiler, Ansiklopediler**, İstanbul, Gelişim Yay., 1994, s.3-12.

Kocagöz, Samim, “Düşünceler: Köy Mü Memleket Mi?”, **Yeni Ufuklar**, C.V, S.52 (Eylül 1956), s.607-610.

Kocagöz, Samim, “Cevap II (Çocuk ve Anne-Baba İlişkisi),” **Yeni Ufuklar**, C.VI, S.69 (Şubat 1958), s.276-277.

Kocagöz, Samim, “Tehlikeli Düşünceler”, **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.90-91 (Kasım-Aralık 1959), s.182-190.

Kocagöz, Samim, “Cevap III (Toprak Reformu)”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.101-102 (Ekim-Kasım 1960), s.315-316.

Koçak, Cemil, “Hüseyin Cahit Yalçın ve Fikir Hareketleri”, **Tarih ve Toplum**, C.XII, S.68 (Ağustos 1989), s.22–30.

Koloğlu, Orhan, “Kemalizm’den Atatürkçülüğe Ortanın Solu’ndan Demokratik Sol’a CHP”, **Tarih ve Toplum**, C.XXIV, S.142 (Eylül 1995), s.68-79.

Kongar, Emre, “Siyaset, Sanat ve Dergiler”, **Milliyet Sanat**, S.16,1981, s.19-21.

Küçük, Yalçın, “Cumhuriyet Döneminde Aydınlar ve Dergileri”, **CDTA**, C.I, İstanbul, İletişim Yay., 1983, s.138-144.

Küçükömer, İdris, “Bizim Sendikalar ve Politika”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.142 (Mart 1964), s.16-22.

Mengüşoğlu, Takiyettin, “Cevap V (Gelenekler Üzerine)”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.26 (Temmuz 1954), s.48-39.

Nayır, Yaşar Nabi, “Cevap III (Gelenekler Üzerine)”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.26 (Temmuz 1954), s.44-46.

Nur, Ayşe, “Cevap VI (Batı Mı Doğu Mu)”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.23 (Nisan 1954), s.349-350.

Oğan, Münevver, “Vedat Günyol: Yaşamını Aydınlanma Uğraşına Adanış Bir Aydın”, **Varlık**, C.LXV, S.1082 (Kasım 1997), s.36.

Oran, Baskın, “Az Gelişmiş lkelerde Aydın ve Milliyetçilik”, **Türk Aydını ve Kimlik Sorunu**, İstanbul, Bağlam Yay., 1995, s.385-393.

zerdim, Sami Nabi, “Prof. Orhan Burian Bibliografyası(1914-1953)”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.XVI, S.3-4 (Eylül 1958-Aralık 1958), s.83-95.

Perloff, Harvey S. “Az Gelişmiş lkelerde Plâncıların Eğitimi”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.133 (Haziran 1963), s.74-81.

Rifat, Samih, “Mavi ve Kara-Sabahattin Eyuboğlu/Buralı Bir Aydın İçin Portre Denemesi”, **Cogito**, S.21, 1999, s.219-226.

Ritter, Joachim, “Cevap II (Batı Mı Doğu Mu)”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.23 (Nisan 1954), s.338-342.

Safa, Peyami, “Türk Düşüncesi ve Batı Medeniyeti”, **Türk Düşüncesi**, C.I, S.1 (Aralık 1953), s.4-9.

Sarıtaş, Mehmet, “Hisar Dergisi ve Topluluğu”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık**, C.V, İstanbul, İletişim Yay., 2003, s.439–444.

Sayın, Nuran, “ocuk Bürosu Nasıl alışır”, **Yeni Ufuklar**, C.XI, S.120 (Mayıs 1962), s.50-53.

Seyda, Mehmet, “Biyografyalar: Vedat Günyol-1”, **Varlık**, C.XXXIV, S.682 (Kasım 1966), s.sayfasız.

Seyda, Mehmet, “Biyografyalar: Vedat Günyol-2”, **Varlık**, C.XXXIV, S.682 (Aralık 1966), s.sayfasız.

Seyda, Mehmet, “Biyografyalar: Vedat Günyol-3”, **Varlık**, C.XXXIV, S.682 (Aralık 1966), s.sayfasız.

Siegfried, Andre, “Batının Üstünlüğü”, **Yeni Ufuklar**, C.V, S.59 (Nisan 1957), s.881-884.

Sunar, İlkey, “Demokrat Parti ve Popülizm”, **CDTA**, C.VIII, İstanbul, İletişim Yay., 1983, s.2076-2086.

Şakiroğlu, Mahmut H., “Cumhuriyet Tarihimizde Süreli Yayınlarla Kısa Bir Bakış-I, Halkevleri Dergileri”, **Türk Kültürü**, C.XIII, S.156 (Ekim 1975), s.59-64.

Şakiroğlu, Mahmut H., “Halkevi Dergileri ve Neşriyatı”, **Kebikeç**, S.3, 1996, s.131-142.

Şener, Sevda, “Orhan Burian”, **Ufuklar**, C.II, S.15 (Mart 1953), s.89.

Şensuvaroğlu, Haluk Y., “Sevgili Burian”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.15 (Mart 1953), s.76-78.

Tahir, Kemal, “Yobazlık Üzerine”, **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.92 (Ocak 1960), s.221-223.

Tahir, Kemal, “Cevap I (Toprak Reformu)”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.101-102 (Ekim-Kasım 1960), s.312-313.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, “Hasan Âli Yücel’e Dair Hatıralar ve Düşünceler”, **Yeni Ufuklar**, C.X, S.109 (Haziran 1961), s.1-10.

Tansuğ, Sezer, “Anadolu Kültürü ve Aydınlarla Yeni Çağrı Dileği”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.105-106 (Şubat-Mart 1961), s.428-434.

Taşer, Suat, “Orhan Burian’ı Kaybettikten Sonra”, **Yeni Ufuklar**, C.II, S.15 (Mart 1953), s.105-106.

Tekeli, İlhan, “Geç Aydınlanan Bir Ülkede Erken Aydınlananların İkilemi ve Popülizm”, **Türk Aydın ve Kimlik Sorunu**, İstanbul, Bağlam Yay.,1995,s.399-404.

Tokgöz, Erdinç, “Cumhuriyet Döneminde Ekonomik Gelişmeler”, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-II**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2005, s.319-368.

Tonguç, Hakkı, “Softalık”, **Yeni Ufuklar**, C.VIII, S.93 (Şubat 1960), s.268-269.

Toprak, Zafer, “Fikir Dergiciliğinin Yüzyılı”, **Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler**, İstanbul, Gelişim Yay., 1994, s.13-54.

Tunçay, Mete, “Siyasal Gelişmenin Evreleri”, **CDTA**, C.VII, İstanbul, İletişim Yay., 1983, s.1967-1990.

Turan, Refik, “Eğitim ve Öğretimdeki Gelişmeler: Yeni Devlet Yeni Eğitim”, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-II**, Ankara,Atatürk Araştırma Merkezi,2004,s.99-137.

Türköne, Mümtaz Er, “Gelenek ve Aydın”, **Türk Aydın ve Kimlik Sorunu**, İstanbul, Bağlam Yay. 1995, s.295-298.

Tütengil, Cavit Orhan, “Cevap V (Soruyoruz Aydınlar)”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.32 (Ocak 1955), s.289-290.

Tütengil, Cavit Orhan, “Kendini Hatırlatan Bir Kurum: Köy Enstitüsü”, **Yeni Ufuklar**, C.VII, S.78 (Kasım 1958), s.177-179.

Tütengil, Cavit Orhan, “Aydının Sorumluluğu Üzerine”, **Yeni Ufuklar**, C.VII, S.84 (Mayıs 1959), s.430-431.

Tütengil, Cavit Orhan, “Türkiye’de Hızlı Nüfus Artışı ve Ortaya Çıkardığı Bazı Meseleler”, **Yeni Ufuklar**, C.IX, S.107-108 (Nisan-Mayıs 1961), s.12-14.

Tütengil, Cavit Orhan, “Bir Düşünürün Ölümü”, **Yeni Ufuklar**, C.XX, S.234 (Mart 1973), s.52-56.

Uçarol, Tuncer, “Yeni Ufuklar Dergisinin Serüveni”, **Yeni Ufuklar**, C.XXIV, S.275 (Kasım 1976), s.102-109.

Uyguner, Muzaffer, “Anadolu’da Yazın Dergileri”, **Türk Dili**, C.XXXVII, S.321 (Haziran 1978), s.469-476.

Ülken, Hilmi Ziya, “Türk Düşüncesi ve Dergilerimiz”, **Türk Düşüncesi**, C.I, S.2 (Ocak 1954), s.82-87.

Ülken, Yüksel, “Ücret Artışları ve Enflasyon”, **Yeni Ufuklar**, C.XII, S.142 (Mart 1964), s.6-10.

Varlık, M. Bülent, “Ülkü Halkevleri Mecmuası”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm**, C.II , İstanbul, İletişim Yay., 2001, s.268-271.

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet, “Hangi Ölüm Onunkinden Daha Acı”, **Yeni Ufuklar**, C.XX, S.234 (Mart 1973), s.9-19.

Voltaire, “Bağnazlık”, **Yeni Ufuklar**, C.VII, S.82 (Mart 1959), s.329-331.

Yavuz, Hilmi, “Sabahattin Eyuboğlu’na Saygı”, **Yeni Ufuklar**, C.XX, S.234 (Mart 1973), s.121-122.

Yılmaz, Murat, “Türk Düşüncesi Dergisi”, **Türkiye’de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık**, C.V, İstanbul, İletişim Yay., 2003, s.216–233.

Yörükoğlu, Atalay, “İdeal Aydın”, **Yeni Ufuklar**, C.III, S.33 (Şubat 1955), s.329-330.

Yörükoğlu, Atalay, “Aydının Sorumluluğu”, **Yeni Ufuklar**, C.IV, S.38 (Temmuz 1955), s.41-42.

Yörükoğlu, Atalay, “Orhan Ağabey’i Anarken”, **Yeni Ufuklar**, C.V, S.49 (Haziran 1956), s.481-48

ÖZET

Düşünce hayatının temel dinamiklerinin oluşmasında ve yaygınlaşmasında önemli rol oynayan dergiler, bizlere yayınladıkları yılların düşünsel perspektifinin çıkartılmasında yardımcı olurlar. Tezimizde konu edindiğimiz **Yeni Ufuklar** dergisi, içeriği ve yazar kadrosu zengin bir dergi olarak 1952-1976 yılları arasında uzun bir süre Türk düşünce dünyasını etkilemiş, yayımlandığı yıllarla ilgili zengin bir birikim bırakmıştır.

Türkiye’de yaşanan siyasal, iktisadi, sosyal değişimler **Yeni Ufuklar** dergisinin yayın politikasını belirlemiştir. **Yeni Ufuklar** dergisi 1952-1960 yılları arasında edebiyat ve fikir alanlarında yaşanan tartışmalara verdiği önemle dikkatleri çekmiştir. DP’nin iktidar olduğu bu yıllarda yaşanmış olan siyasal gelişmeler eleştirilmekten ziyade düşünsel alana yansıyan tartışmalar dergi tarafında irdelenmiştir. Manevi değerleri ön planda tutan öte dünyacı düşünce anlayışının Atatürk’ün yapmış olduğu devrimlere rağmen yeniden canlandırılmaya çalışılmasına **Yeni Ufuklar** akıl ve bilimi savunarak karşı çıkmıştır. Batı medeniyetinin başta zihniyeti olmak üzere tümüyle alınmasını isteyen bir Batılılaşma, halkın çıkarlarını düşünüp, onun aydınlanması için mücadele eden gerçek aydın tanımlaması, bu ülkenin bütünlüleştireciliğini savunan Mavi Anadoluculuk ve bunların hepsini kapsayan bir uğraşı olan Köy Enstitüleri derginin savunduğu fikirselleşimin özetidir. 1960-1965 yılları arasında Türkiye’de meydana gelen siyasal gelişmeler dergiyi etkilemiş, dergimiz artan demokratik özgürlükler ekseninde sol görüşlere yönelik açılımları desteklemiştir. İlk yıllarda konu edinen düşünsel tartışmaların içeriği hem zenginleşmiş hem de sertleşmiştir. Özellikle Sabahattin Eyuboğlu’nun makalelerinde bu zenginleşme ve sertleşmeyi takip edebilmek mümkündür. Yine sola açılımın getirdiği etki paralelinde gündemi işgal eden iktisadi ve sosyal konular irdelenmiş, Türkiye’nin karşı karşıya kaldığı sorunların içeriği tanımlanıp, ne çeşit çözümler getirilebileceği tartışılmıştır.

Tezimizde konu edindiğimiz **Yeni Ufuklar** dergisi 1952-1965 yılları arasında zengin bir içerikle yayınlanmış, bu zengin içeriğin dinamiklerinden birisi olan düşünsel altyapı, bizlere Türkiye’de düşünce hayatının nasıl olduğu hakkında detaylı bilgiler vermiştir.

ABSTRACT

The magazines that play an important role in the formation and widespread of the basic dynamics of the life of thought help us in taking the thought perspective of the years that they had been published. The magazine of **Yeni Ufuklar** which we had selected as the subject of our thesis had affected the world of Turkish thought for a long time between the years 1952 and 1976 as a magazine rich in terms of its contents and its editorial staff and had left a rich build up in terms of the years that it had been published.

The political, economic and the social changes that had been experienced in Turkey had defined the publication policy of **Yeni Ufuklar** magazine. Between the years 1950 and 1960, **Yeni Ufuklar** magazine had attracted a lot of attention in respect of the importance that has been paid to the discussions that have been gone through in the fields of literature and thought. Instead of criticizing the political developments in these years when the Democratic Party (DP) had been in the government; the discussions that had been reflected in the field of thought had been examined in the magazine. The efforts for the revival of the understanding of thought of the other world that provides priority to the spiritual values in spite of the revolution by Atatürk had been opposed by **Yeni Ufuklar** magazine by defending reason and science. A summary of the infrastructure of the thoughts that have been defended by the magazine are as follows; a Westernization that demands the complete adoption of the Western civilization including and foremost its set of mentalities, the definition of the real intellectuals who cares about the benefit of the society and who fights for the enlightenment of the society, The Blue Anatolian (Mavi Anadoluçuluk) who defend the integration of this country, and The Village Institutes that is duty is to cover all the above items. Between the years 1960 and 1965, the political developments that took place in Turkey also affected the magazine and our magazine had supported the openings towards the left views within the axis of increasing democratic liberties. The contents of the discussions of thought that had been the subjects of the magazine during the initial years had both been enriched and toughened. It is possible to observe the said enrichment and toughening in the articles of Sabahattin Eyuboğlu specifically. Still the economic and social subjects had been explicated that cover the agenda in a parallel line with the affect that had been brought by the left openings, the contents of the problems that turkey had to face had been defined and discussions have been made on what type of solutions could be found to such problems.

Yeni Ufuklar magazine that had been the subject of our thesis had been published with rich contents between the years 1952 and 1965 and the infrastructure of thought that has been one of the dynamics of the said rich content had provided detailed information for us on the development of the life of thought in Turkey.

